תורת המשפחה

מאורות השובבי"ם

גליון ה'

הלכות והליכות

במדור זה נבאר הדינים השכיחים ונוגעים למעשה לכל זוג שיש לו שאלה בנושא מניעת הריון ואמצעי מניעה

בירורים וביאורים

במדור זה ריכזו הנידונים המרכזיים מספרי גדולי הפוסקים, כן נאספו פסקים ותשובות מספרי השו"ת בשאלות ותשובות שנתעוררו ונתחדשו בזמנינו, עם נימוקי הדברים וביאורים **רפואיים**

אוצר השו"ת

במדור זה לקטנו כל התשובות מספרי השו"ת הקדמונים והאחרונים על הנושאים המרכזיים ברפואה והלכה במשפחה

נערך ע"י

הרב יצחק אברהם מלבר שליט"א

ראש המכון, רב ומו"ץ בבית הוראה

לעניני רפואה והלכה בירושלים

עימוד ועיצוב
0548-484702

מכון תורת המשפחה
להעמקת ידע מקצועי
ברפואה והלכה במשפחה

ת.ד. 45329
ירושלים 91454
טלפון 02-571-1231
פקס 1532-571-1231
בדוא"ל
torathamishpacha
@gmail.com

במסגרת מבצע מאורות השובבי"ם המכון יוציא מידי שבוע קובץ תורני בנושא רפואה והלכה במשפחה
מאמרים ומערכות, הערות והארות על הנושאים שנידונים בקובץ יתקבלו ברצון וידפסו בקובצים הבאים

תוכן הענינים

הקדמה ..... ד
מבוא ..... ח
פתח דבר ..... יד
סקירת תהליכים רפואיים, כל האמצעיים,
כל המצבים, כל השאלות ההלכתיות השייכים לכל סוג אמצעי מניעה.
מדור הלכות והליכות ..... כט
מדור בירורים וביאורים ..... מז
מדור אוצר השו"ת ..... צה
ילקוט דיני מניעת הריון ואמצעי מניעה מספרי זמנינו ..... קמג

הקדמה

מכון תורת המשפחה להעמקת ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה, הוקם בעצתם ובעידודם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ובהכוונה צמודה של ועדת הרבנים העומדים בראש המכון,

המטרה של המכון הוא לספק ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה,

הורתו ולידתו של חיבור זה בשיעורים שנמסרו על ידינו במקומות שונים, לפני עשרות רבות של רבני קהילות ומוצי"ם היושבים על מדין, מכל המגזרים, בארה"ק ובתפוצות,

ספר זה יוצא במסגרת מבצע 'מאורות השובבי"ם' בו יצא כל שבוע חוברת על נושאי רפואה והלכה במשפחה

ספר זה המוגש לפניכם עוסק בהלכות והליכות מניעת הריון ואמצעי מניעה.

הנושא של מניעת הריון ואמצעי מניעה מתחלק לשתי סוגיות, א אם יש היתר להזוג למנוע את עצמם מהריון, ולכמה זמן. ב גם לאחר שניתן היתר לעשות מניעה - באיזה סוג אמצעי מניעה מותר, ואיך כדאי ומומלץ.

הספר הזה נוגע לשאלות השכיחות ביותר, כי אף לאנשים שלא נתקלו בשום מחלות בחייהם מגיעים פעמים רבות למצבים מיוחדים הדורשים טיפול באמצעי מניעה.

המציאות העגומה היום היא, שגם בני תורה רבים טועים לחשוב שהנושא הוא נושא רפואי בלבד ולכן אינם מרגישים צורך לפנות ליעוץ הלכתי לפני שהולכים ליעוץ רפואי, וזה מחובת הרבנים בכל אתר ואתר לעורר הציבור בכלל וציבור האברכים בפרט שנושא זה הוא סוגיא חמורה ומורכבת ביותר הנוגעות לשאלות דאורייתא, ואפשר בנקל לעבור על איסורי דאורייתא החמורים.

אכשרא דרא ובעקבות ההתקדמות של עולם הרפואה בכלל ובנושא של אמצעי מניעה בפרט, אשר כמעט אין היום בנמצא דברים שהשתמשו לפני דור, כי כל האמצעים השתדרגו והתווספו עוד הרבה סוגי אמצעי מניעה וכן נעלמו דברים הישנים. והשתנו הדברים לטובה, וברוך השם שלא צריכים היום להשתמש עם אמצעי מניעה בעייתים בהלכה, ואפשר וצריך להשתמש עם

האמצעים שהם מותרים על פי הלכה בלי להזדקק להיתרים דחוקים שלא נאמרו אלא בשעתו ובמקומו, בשעת סכנה או בספק סכנה.

דוגמא לזה הוא האמצעי הדיאפרגמה אשר הרבה דיו נשפך לדון בספרי כל גדולי הפוסקים האם זה דומה להמוך של הסוגיא ביבמות אשר נחלקו בזה הראשונים וגדולי האחרונים אם מותר להשתמש בשעת סכנה או בספק סכנה, או שזה עדיף ומותר גם שלא בשעת סכנה אלא לצורך גדול מאוד, ולהרבה דיעות לא הותרה השימוש בזה אלא בשעת סכנה או ספק סכנה, כי זה דומה למוך שלפי הרבה דיעות זה דבר הגובל באיסור החמור של השחתת זרע. אחרי שיש לנו היום אמצעי מניעה טובים שיעילים במאה אחוז ואין להם שום שאלה של השחתת זרע הרי שבודאי שאין צורך לסמוך על היתרים דחוקים ואסור בהחלט להשתמש עם האמצעי הזה אלא אם כן זה מצב שאין מתאים לה שום אמצעי אחר כמו אשה מבוגרת שיש לה מחלות שונות כאשר יתבאר בפנים הספר.

עוד דוגמא פשוטה לזה הוא הספוגית המשווק באיצטלא דהיתרא, ואנשים משתמשים עמו בטעות כאשר הם חושבים שאין בזה שאלה של השחתת זרע, כי התהליך של המניעה הוא בעיקר מסתמך על הקוטלי זרע שנמצאים בפנים, בו בזמן שדנו הפוסקים אם איסורו מדאורייתא או דרבנן, כי יש כאן כמה סברות לגריעותא כמו שיתבאר בפנים.

וכן ישנו חשיבות יתירה להרבנים להתמצא בנושא כי כשהרב נותן היתר, הרי הרב צריך לדעת מה לייעץ כדי לא יהיה מצב שבו הזוג ילך וישאל את הרופא ויקבל אמצעי מניעה שאסור ע"פ הלכה, וכן יכול להיות שיקחו אמצעי מניעה הגורמים שאהשה לא תהי' טהורה לבעלה, על ידי תופעות לוואי של דימומים כבדים, שברוב המקרים הרופאים לא מודעים לזה, ולכן אין כאן האפשרות לסמוך על הרופאים (ובנוסף לזה, הרופאים שמוסמכים לרשום את האמצעיים הם רופאים שאין להם שום התמחות בתחום זה, ועובדה שרוב רופאי ילדים ורופאי משפחה גם רושמים ולא רק רופאי נשים).

חוסר מודעות בנושא, יכול לגרום חלילה שאלות שהם בגדר פיקוח נפש, וכן לא פעם שאנשים שנמצאים בשעת סכנה לקחו מניעה שאינה מתאימה או שבכלל לא לקחו מניעה, כי היה אצלם פשוט שהדבר אסור בתכלית, והגיע לידי סכנה, או לכריתת רחם, ולכן צריכים הגדולים להזהיר על הציבור למען ידע את המעשה אשר יעשה.

במכון תורת המשפחה מתקבלות כל יום שאלות מרבנים ומוצי"ם הרוצים לברר על סוגי אמצעי מניעה מתאימים לנשים במצבים שונים, הסיבה שהתחום הזה הוא נטוש ואין הרבה שיודעים לפסוק ולייעץ לאנשים הוא בגלל ההתקדמות של הרפואה, וידוע שבנושא זה של אמצעי מניעה יש חידושים ועדכונים כמעט בכל חודש, ואינו דומה הדברים שעמדו לרשותינו לפני שנתיים ועל אחת כמה וכמה שאינו דומה לדברים שהיו לפני חמש עשרה ועשרים שנה, גם האמצעיים הישנים השתנו במציאות ולכן ההלכה השתנתה, וגם נתוסף הרבה דברים חדשים, ולכן גם ההלכה אינו מפורסם כל כך, וגם המציאות הרפואית לא החלטי, וכאשר אנחנו מדברים על שומרי תורה ומצוות שצריכים גם שהאמצעי לא יגרום לתופעות לואי של דימומים וכתמים, הרי שהעבודה למצוא אמצעי מתאים הוא דבר קשה ביותר.

הדינים וההוראות בנושא מניעת הריון הוא מורכב ביותר, מצד אחד יש שיקולים על האמצעים שקיימים ומצד שני יש שיקולים על המצב של האשה, ומה שאצל אשה אחת נחשבת איסור דאורייתא בגלל האמצעי הבעייתי, לא כן לאשה אחרת בגלל המצב הגופני או הנפשי, והיינו שאין כאן פסקים פשוטים על האמצעים בלבד, אלא יש כאן שיקול מכמה היבטים ולכן פשוט לכל בר בי רב שדינים אלו מסורים אך ורק למרנן ורבנן היושבים על מדין, ויש להם את הכח לדון בדיני נפשות, ואיש בלעדיהם לא יפסק בהלכות אלו.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סד: ולמעשה כשמזדמן שאלה כזו אני חוקר ודורש הרבה אם יש להאשה סכנה בזה ורק אם הבעל והאשה הם יראי ה' וצנועים במעשיהם שלא יקילו הם עצמם יותר מהראוי וגם שלא ידעו אחרים ממה שהקלתי להם כדי שלא יבואו אחרים להקל בעצמם שלא כדין. וגם רק על זמן קצר וכשיעבור הזמן אם אומרים שעדין היא בסכנה להתעבר אני חוקר ודורש עוד הפעם ואני מזהירם עוד הפעם מחומר האיסור ושלא יבואו להקל יותר מהראוי ולא יפרסמו וג"כ רק על זמן קצר וכן בכל פעם אם עדין הם צריכים להיתר. ולכן מעטים מאד הם אלו שהתרתי להם. וכן יש לכל רב מובהק להתנהג בזה. וסתם רבנים ח"ו להם להורות בענין חמור זה.

החוברת שלפניכם - אין מטרתה לפסוק בענינים חמורים אלו, אלא להביא בפני הקורא סקירה קצרה על הנעשה בתחום מבחינה רפואית, ולתת שיעורים, מראי מקומות ותקציר מתשובות הפוסקים.

הבנת העניין והכרת הצדדים ההלכתיים, יהוו התחלה ובסיס לדיון הלכתי מעשי, ואף להדרכת הציבור מה הם השאלות והנידונים בענינים אלו, בבחינת "שאלת חכם חצי תשובה".

החוברת המוגשת לפניכם בשלב זה היא נסיונית, ונשמח לקבל מהקוראים והלומדים בה הערות, תיקונים, ומראי מקומות ומאמרים על ענינים אלו, אנו נשתדל לפרסם אותם בגליון הבא שיופיע בשבוע הקרוב בע"ה.

הערות והארות יתקבלו בפקס 1532-571-1231

או בת.ד. 45329 מיקוד 91451 ירושלים

או בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שוחרי ההלכה מוזמנים להצטרף למעגל התומכים במכון תורת המשפחה, ויתקבלו בברכה הקדשות ותרומות למחלקת הוצאת הספרים של המכון, לפרטים: הרב שמואל כהן. טלפון 02-571-1231 או לפנות בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שלש הספרים הראשונים עסקו בתחום הפוריות, בספרים הבאים נעסוק בתחום מניעת הריון ואמצעי מניעה בכל המצבים.

בספר חלק ד נעסוק בעיקר בנושא של סוגי האמצעי מניעה, כל הסוגים הקיימים, מה מותר ומה אסור, ומתי אפשר להתיר הדברים האסורים בגלל צורך פיקוח נפש, וכל הסוגיות הקשורים לדינים אלו, א' הפלה ב' פו"ר ג' לשבת לערב ד' דימומים ה' סירוס ו' השחתת זרע.

בספר חלק ה' נעסוק בעיקר בנושא של מניעת הריון, מתי מותר, מתי אסור, ומתי תלוי לשיקול דעת הרופא, לשיקול דעת הרב, סקירה של כל המצבים, אחרי ניתוח קיסרי, אחרי הפלה, לידות תכופות, אחרי גיל מ', במחלות שונות.

אנו מקווים להמשיך בעזרת השם במלאכת הקודש ובתפילה לעתיד שלא תצא תקלה תחת ידינו.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר

מערכת תורת המשפחה

מבוא

נושא זה של מניעת הריון הוא סוגיא שכל רב ומורה הוראה בישראל מזדקק לענות עליהם תשובות בכל יום, כך העיד הגאון הגדול ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א חבר בד"ץ דבית הוראה של הגר"ש ואזנר שליט"א בעל השבט הלוי. ופסיקה בהלכות אלו מצריכה ידע הלכתי רחב מאוד אשר מתחיל בהלכות נדה וממשיך בהלכות סירוס, בהלכות השחתת זרע, בהלכות מצות פריה ורביה, מצות לשבת, לערב. וכן בהלכות הפלה, ובהלכות שבת ועוד ועוד. אבל לא פחות זה מצריך גם ידע רפואי רחב להבין איזה מצב נחשב לשעת סכנה ואיזה לספק סכנה ואיזה לשעת הצורך גדול מאוד, וכן זה מצריך ידע מעודכן על האמצעיים הקיימים, כאשר המצב בתחום זה מתקדם ומשתנה לטוב ולמוטב בכל יום ויום.

הפסק של הרב בנושא של מניעת הריון כולל ג' חלקים הראשון האם יש בכלל היתר למנוע הריון במצב הקיים, שנית לכמה זמן יש להתיר לעשות מניעה ושלישית על ידי מה לעשות את המניעה.

רבים וטובים ראו וכן תמהו על הצורך של הרב להתערב בתחום הזה, הרי לכאורה זה נושא רפואי נטו, ומה לרב בבית מרקחת, וטעות בידם, תמיהתם מחוסר ידיעה הלכתי ומחוסר ידיעה רפואי, כי דבר זה אם יש היתר לעשות מניעה או לא נוגע לשאלות דאורייתא, כגון מצות עשה של פריה ורביה, וכן השאלה איזה אמצעי להשתמש נוגע לאיסורי דאורייתא כגון איסור השחתת זרע, ואיסור סירוס, ובקל יוכל האדם להגיע למצבים של איסורי דאורייתא ממש, ולכן פשוט מאוד שחייבים להתייעץ עם רב מורה הוראה מובהק בענינים אלו שיורה לו הדרך מה לעשות, ולצערינו המצב הוא שהרופאים מציעים לכל אשה אחרי לידה בביקור הראשון אחרי ששה שבועות לעשות מניעה לשנתיים, והרבה אנשים שלא יודעים שצריך להתייעץ עם מורה הוראה עושים בתמימות ככל העולה על רוח הרופא, ולכן על הרב להזהיר את האנשים שלא לעשות שום דבר בענין זה בלי להתייעץ עם רבם.

גם בתחום הפרקטי יש כאן צורך בעצה של הרב, כי כידוע עדיין לא יצא שום דבר המונע הריון ביעילות של מאה אחוזים שאין להם תופעות לואי, וכל הסוגים השונים של אמצעיים למניעת הריון יש להם תופעות לואי והגבלות מסויימים, וכגון התופעות לואי של דימומים וכתמים, אשר אשה שומרת תורה ומצוות

לא יכולה להסתפק עם אמצעי מניעה שאוסרת אותה לבעלה, ולכן הרי יש כאן צורך בידע פרקטי בתחום זה, ולא רק לדעת מה המציאות של הרפואה אלא לדעת לאיזה מצבים מתאים אמצעים אלו ולאיזה מצבים מתאים יותר אמצעים אחרים כדי שבנות ישראל יוכלו להטהר לבעליהן, וכן לדעת עצות כדת מה לעשות במצב שאשה מקבלת כתמים. וכל זה רק מראה באצבע את המורכבות של תחום זה ואשר על כן אין צורך להרחיב בנחיצות וחיוב שיש לכל אחד ואחד שצריך לעשות מניעה, שילך לרב מורה הוראה מובהק בענינים אלו ויקבל היתר מפורט, וכן זמן מדוייק שיש לו היתר, וכן עצה לאמצעי שלא תיאסר אשתו עליו מצד אחד ויהיה יעיל מצד שני.

כל גדולי ישראל כבר יצאו מגדריהם להאריך בנושא זה שאין שום היתר לאף אדם להורות דין לעצמו, וכן אין היתר לדמות מילתא למילתא, ומצב למצב, כי כל אשה יש לה צירוף מקרים ופרטים שונים אשר משנים את הדין לגמרי, ולפעמים מה שנראה לאדם כספק סכנה הוא בעצם רק שעת הדחק גדול, וכן להיפך מה שנראה לאנשים כצורך בלבד הוא בעצם ספק סכנה ממש, וזה משפיע ישירות על הזמן של המניעה ועל האמצעי המניעה שמתאים במצב הזה.

וכאן המקום להדגיש שאין שייך בשום פנים ואופן לתת הוראות כלליות לאנשים או לרבנים או לרופאים מה אשה צריכה לקחת, אלא הזוג צריך להתייעץ עם רב מובהק שמתמקצע בענינים אלו והוא יתחקר את הרקע של המצב הבריאות של האשה, וכן ישאול על קיום מצות פריה ורביה, על גיל של האשה, על ההיסטוריה הבריאותית של האשה, גם מצב הגופני, וגם מצב הנפשי, ואם האשה הוא מניקה ובאיזה חודש של הלידה היא נמצאת, ואם כבר קיבלה מחזור, ומה הסיבה שהזוג מבקש לעשות מניעת הריון, כי לא דומה מצב שהזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם חשש פיקוח נפש למצב שזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם קושי וצורך גדול ככל שיהיה, גם מצד היעילות, שבמקום ספק פיקוח נפש חייבים לתת רק דברים שהם יעילים ביותר, וגם מצד ההלכה, שיש יותר מקום להקל על אמצעים שהם שנויים במחלוקת בין הפוסקים. ולדוגמא אשה מבוגרת שהיא נמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, שהגם שבדרך כלל אין היתר לשימוש בקשירת חצוצרות, אבל במקום סכנה כבר כתבו הפוסקים שיש אופנים שמתירים, ובודאי היום שיש אמצעי של סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק גרמא שמקילים במקום סכנה לדעת כמה פוסקים. ויבואר באריכות בהמשך המחלוקת הפוסקים בזה. ולפי שכלול הנתונים הוא יכול להתאים

הדברים המתאימים ביותר במצב הקיים, וגם אז לא כדאי לעשות החלטה סופית אלא לתת להזוג את האפשריות הקיימות במצב כזה, ולהדגיש להם את היתרונות והחסרונות של השיטות הרלוונטיות, ושהם יחליטו עם הרופא שהוא ימליץ להם לפי המצב הבריאות של האשה, אם במשפחה שלה קיימת סיכון לקרישות דם צריכין להדגיש את זה לרופא ולרב. כי יש דברים שלא נותנים במצב כזה וכמו שיבואר בהמשך.

רקע של ההיבט הרפואי על אמצעי מניעה

בכל ההיסטוריה היה המושג של מניעת הריון אלא שהסוגים והאמצעים השתנו

מדור לדור, ולכן בתחילה היה מוכר כמה סוגי אמצעי מניעה מרכזיים, א' דחיית הטבילה, ב' התקן תוך רחמי, ג' משמש במוך, ד' רחיצה אחר תשמיש, לפני מאה שנה היה מוכר בעיקר האמצעי שנקרא 'דאיפרגמה' שהוא כיסוי על הצואר הרחם, ב' הקונדום שהוא כיסוי על האבר של הבעל, ומלפני חמישים שנה יצאו עוד כמה דברים, א' הגלולות שהם עדיין גם היום שולטים בשוק, והם בעצם החליפו רוב הדברים שהיה לפני התקופה ההוא. ב' יצאו עוד דברים חדשים כמו ההתקן התוך רחמי שהם גם כן שינו צורה וקיבלו צורה חדשה, והם היום הדברים הכי נפוצים שיש היום. ג' כמו כן יש היום סליל שנקרא אשור שהוא במקום הקשירת החצוצרות, ד' יש היום המדבקה וכן הטבעת נובורינג שהם באותו רעיון של הגלולות ה' יש היום הקוטלי זרע למיניהם שהם גם כן מצויים.

רקע והיסטוריה על השאלות בהלכה

והנה בשעתו לפני מאה שנה דנו האחרונים, ורעק"א והחת"ס אסרו ורוב

הפוסקים ובראשם הצמח צדק ואחריו התורת חסד התירו ועל הדיאפרגמה כתב המהרש"ם שאף לדעת רעק"א יש לחלק בין זה למוך, וכן דעת הגרש"ז, ושאר האחרונים אסרו, ואח"כ לפני ארבעים שנה היה הנידון בין הפוסקים על הגלולות ובזה נחלקו גם כן הגאון ר' משה פיינשטיין שאסר, והגרש"ז התיר, וכן רוב האחרונים, וכן נחלקו הגאון בעל שבט הלוי שהתיר במקום סכנה קשירת חצוצרות, והגאון הגרי"ש אלישיב אסר גם במקום סכנה, ואח"כ יצא הקוטלי

זרע ונחלקו הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך שאסר, וכל האחרונים התירו וכן יצא ההתקן תוך רחמי ורובם ככולם התירו.

ולפני כעשרים שלשים שנה יצא הסיכום של האחרונים והפוסקים בכל מיני ספרים וקובצים שסיכמו דעת הגרש"ז ועוד שסוברים שיש דירוג בין הסוגים ולדוגמא לפי רוב הספרים הדירוג של הגרש"ז הוא א' גלולות ב' התקן ג' דיאפרגמה ד' קוטלי זרע ה' קשירת חצוצרות

ולמעשה מאז יצא הטבעת הנובוריגנ, וכן המדבקה, וכן סוג שונה של קשירת חצוצרות וכן ספוגיות וקוטלי זרע למינהם והגלולות בעצמם השתנו בכמה פרטים וכדומה,

רקע והיסטוריה על תופעות לואי

ובפועל, כיון שהיה לפני ארבעים שנה הרבה תופעות לואי בגלולות שזה היה בעצם המוצא הגדול, לכן הרבה רופאים ורבנים לא המליצו על זה, וכן היום עד לפני כמה שנים היה עדיין דעה רווחת אצל הרופאים שזה לא טוב, וכן להתקן היה עד לפני כמה שנים כמה תופעות לואי, ובעיקר דימום, ולכן נמנעו רבים וטובים מכל הטיפולים האלה, ובמקום הצורך העדיפו לדחות הטבילה וכדומה, לאחרי הביוץ, וכן יש היום עדיין הרבה שעושים כך.

וכיון שהמציאות השתנה בהרבה דברים, והרבה רבנים ואנשים לא מעודכנים בזה לכן ראינו מן הצורך לכתוב המצב הקיים ברפואה כדי לעזור לרבנים לייעץ לאנשים

באופן שגם החלק הרפואי השתנה וגם החלק ההלכתי, ובעיקר צריך לציין שגם לפי הגרש"ז שיש דירוג של עדיפות בהלכה, אבל גם הוא כותב שזה רק עד שיש חילוק ברפואה והיינו שאם אשה לא יכולה לקחת סוג אחד הוא מתיר את הסוג השני, וכיון שכן, הרי צריך לדעת שיש חילוקים גדולים ורבים וזה משנה מאוד, כמו דוגמא אחת, שאשה בהנקה לא יכולה לקחת הגלולות הרגילות שהם גלולות משולבות והגלולות שאינם משולבות הם בעייתים מצד הדימום, ולכן יש עצה לעבור למשהו אחר או לחפש פתרונות כמו להכפיל למשך שבוע או שבועיים עד ג' פעמים, וזה רק דוגמא אחת.

סיבות שבדרך כלל הם סיבה למניעה.

א' במקום סכנה, כמו אחרי ניתוח קיסרי, ויש ויכוח בין הרופאים אם צריך שנה או חצי שנה, בעקבות המחלוקת הרופאים, יש מחלוקת בין הרבנים.

ב' אחרי הפלה, גם בזה יש מחלוקת בין הרופאים אם צריך הפסקה של שלשה חדשים, ודעת רוב הרופאים שמספיק חודש, וכן כנראה דעת רוב הרבנים שמספיק אחר שהיה פעם אחת מחזור רגיל.

ג' משפחה שיש מחלות וילדים לא בריאים, שנחלקו בזה הפוסקים, וכנראה שדעת רוב הפוסקים שיש להתיר למנוע הריון, מה גם שהיום הם יכולים לקיים מצות פו"ר על ידי פי ג'י די, פירושו הפריית מבחנה מתקדמת ובשיטה מסויימת.

ד' אחרי לידה, לעשות רווח בין לידה ללידה, והנה מצד הרפואה לא ברור שצריך בכלל הפסק, ושאלתי פעם ד"ר אלחנן בר און והשיב לי שלפי מיטב ידיעתו אין בספרי הרפואה שום ידיעה בעניין, ויש הבדלים בין אשה שקיימה מצות פו"ר לאשה שלא קיימה פו"ר, וכן גם אם לא קיימה יש הבדל בין אשה שכבר ילדה כמה ילדים או תאומים לבין אשה שילדה רק ילד אחד.

ה' בגיל ארבעים, יש יותר סיכונים ללדת ילד עם תסמונת דאון. והיום יש הרבה מודעות לעניין, ונחלקו הפוסקים אם מותר רק למנוע בשב ואל תעשה כמו דעת שבט הלוי, או שמותר לפעול בקום ועשה כדעת הגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב. וכן יש מצבים שהם סכנת נפשות להאם, או לפעמים סכנת אבר, ובזה יש נידון בין הפוסקים אם מותר משום פיקוח נפש להתיר קשירת חצוצרות שהוא סירוס האשה, או לפחות מותר בשיטה אחד שאינו סירוס ממש כיון שאפשר להחזירו על ידי ניתוח פשוט, וכן יש נידון אם מותר סליל 'אשור'. לפחות במקום שהוא קרוב לספק פיקוח נפש.

כמה זמן מונעים

הזמן והרווח בין לידות משתנה וזה תלוי בשני גורמים הא' סיבת ההחלטה למניעת הריון ב' מה הוא המסורה ודעת הרב. והיינו כי במקום של סכנה כמו אחרי ניתוח קיסרי כמובן שיש היתר של הזמן של הסכנה, ולכן זה תלוי מה דעת הרב כאיזה רופא לנקוט חצי שנה או שנה, וכן בכל אשה אחרי לידה

יש מחלוקת בין הרבנים כי לדעת החזון איש יש שלידות התכופות הוא בגדר סכנה וצריך לפחות שנה, וכן כתב בעל הקה"י באגרת לעשות הפסק של שנה, ויש שכתבו בשם הגרש"ז רק חצי שנה. וכן זה תלוי במצב הבריאותי והנפשי של האשה בפרט אם כבר קיימו מצות פו"ר. ואם לא קיימו מצות פו"ר יש מחלוקת בין הפוסקים שדעת הגרש"ז להתיר אחרי כמה ילדים, ודעת המנחת יצחק לאסור, ולדעת החזו"א הסתפק הגרש"ז אם מותר גם אחרי לידה הראשונה. וכן אחרי הפלה, יש שמתירים רק לכמה חדשים בודדים ויש שלא מתירים כלל, ויש שמתירים חצי שנה. וכן אחרי גיל הארבעים, אם מותר למנוע או לא, שיש שמתירים לעשות בפועל בקום ועשה מניעה, ויש שאסורים בצורה כזה ומתירים רק בשב ואל תעשה. וכן בזה תלוי אם זה מקום סכנה או לא.

פתח דבר

בדיני מניעת הריון ואמצעי מניעה נכתבו כבר מאות רבות של תשובות בהלכה, והמאמר הזה לא בא לדון בעניני הלכה, אלא לתת רקע רפואי לרבנים העוסקים בתחום, כדי שהרבנים יוכלו לדון ולייעץ בצורה הטובה ביותר לזוגות שהתירו להם למנוע הריון, כמו כן אין המאמר הזה עוסק בעצם השאלה אם מותר למנוע הריון או לא, כי זה שאלה שאין עליה תשובה בספר ולא שייך לכתוב על זה כללים, אלא חייבים לשאול רב מובהק העוסק בתחום, ואין שום היתר לפסוק לעצמם, גם מבחינה הלכתית, וגם מבחינה השקפתית, ובעיקר מבחינה רפואית.

הנה מאמר זה שעוסק בעיקר ברקע הרפואי של הסוגיא דמניעת הריון וסוגי אמצעי מניעה, הגם שהוא סוגיא רפואית, וכמובן שאין כאן שום כוונה להחליף תפקיד של רב לתפקיד רופא, ואין רב שהוא תחליף לרופא, גם מבחינה חוקית וגם מבחינה רפואית, כי הרי יש דברים שמומלץ לאשה אחת שהוא מסוכן לאשה אחרת, כמו נשים שיש להם במשפחה קרישת דם שהגלולות הם סכנה אצלם וכדומה, וכן יש דברים שאינם בגדר סכנה אבל זה יכול לגרום לבעיות, כמו גלולות משולבות בזמן הנקה שבדרך כלל מפחית את איכות החלב ולכן בודאי שצריך מרשם של רופא, אבל יש כאן כוונה שהרב יוכל לייעץ להזוג איזה סוג להעדיף, ומה לבקש מהרופא, כי בדרך כלל הרופאים אין להם שום התנגדות לסוג כזה או אחרת, והבחירה היא בסופו של דבר בידי הזוג, וכאן התפקיד של הרב לקחת המידע הרפואי והמידע האישי וההיסטורי של האשה, ולשכלל כל היתרונות מול החסרונות ולפסוק להלכה למעשה ולהתאים להם הדרך הכי טובה שבראש וראשון יתאים לפי ההלכה, והרפואה ולנוחיות האשה.

חשוב מאוד להדגיש, שנכון להיום, עדיין לא יצא שום סוג של אמצעי מניעה שהוא אידיאלי, לכל הנשים, אלא יש המון סוגים של סוגי מניעה, ובכל סוג יש עשרות חברות, ובכל חברה תת סוגים, ולכן גם אם אשה לא מסתדרת עם סוג אחד של גלולות אפשר להתאים לה סוג אחר של גלולות, וכן אם היא לא מסתדרת עם התקן מסוג אחד אפשר להתאים מסוג אחר, וכמו כן זה הסיבה שצריך לדעת את מצב האשה, האם היא בזמן הנקה, או בגיל מבוגר, או אחרי ניתוח קיסרי, כי כל פרט משנה גם מבחינה רפואית מצד התופעות לואי, ומצד האפיקטיביות שלהם, וגם מצד הבעיות ההלכתיות שיכולות להיות על ידי

דימומים, והכל כמו שיפורט בהמשך באריכות בטוב טעם.

ומעתה נבוא לדון בפרטי האמצעים הקיימים,

סקירה רפואית

ישנם המון סוגי אמצעי מניעה, נפרט כאן כמה מהם, ונתחיל לפי סדר שהם בדרך כלל בשימוש אצל ציבור יהודים שומרי תורה ומצוות[1]. א' מכשירים הורמונליים והיינו דברים שמוסיפים הורמונים לגוף ועל ידי זה מונעים הריון, ובכלל זה יש גלולות, מדבקת אוורה, טבעת נובורינג. ב' התקן תוך רחמי שהם בלי הורמונים[2] ג' קוטלי זרע. ד' דיאפרגמה ה' קשירת חצוצרות או סתימה על ידי סליל שנקרא אשור. ו' דרך הטבעית של ימים בטוחים והיינו שמאחרת טבילתה עד אחרי הביוץ. ז' דברים האסורים כמו קונדום וכדומה. כמובן שבתוך כל השלשה המשפחות האלו יש הרבה סוגים כאשר נפרטם כאן.

בתוך החלוקה של מכשירים הורמונליים נכללים כמה דברים א' גלולות, הגלולות הם הדבר הכי מצוי בארץ ישראל, ורוב הנשים במשך חמישים שנים האחרונות היו לוקחות למניעת הריון את הגלולות, גם משום הצד הרפואי שהיה ממליץ על זה בגלל היעילות הרבה שלו וגם מצד ההלכה שזה בעדיפות עליונה כמו שיבואר לקמן.

צורת השימוש של הגלולה הוא לקחת כל יום גלולה אחת באותו זמן, וזה אחד מהדברים המורכבים שבו, כי אם שכחה לקחת יום אחת הוא כבר לא יעיל כל כך, ומצד התופעות לואי, יש להרבה נשים הרבה תופעות לואי מדימומים וכתמים עד שינויים במצב רוח ונפיחות הגוף ועוד. ובדרך כלל הגלולות לוקחים אותה כל יום למשך שלשה שבועות ואח"כ מפסיקים ומגיע המחזור.

גם בתוך הגלולות יש המון סוגים אבל בעיקר צריך לדעת כמה כללים והוא א' שיש ב' סוגי גלולות, גלולות משולבות והיינו שמכילות גם הורמון פגסטרון, וגם הורמון אסטרגון. וגלולות שמכילות רק הורמון פגסטרגון בלי הורמון אסטרגון. נשים בהנקה לא יכולות לקבל ההורמון אסטרגון ולכן הן מקבלות

---

1 בהמשך יבואר גם הסוגים שהם בעייתים קצת ומותרים בזמן של ספק סכנה, ועיקר המאמר שדן באריכות על כל סוג וסוג אמצעי מניעה דרגתו בהלכה הוא במאמר אחר ועיי"ש.

2 ויש סוג אחד של התקן תוך רחמי שיש לזה הורמונים, אבל זה לא מצוי כל כך אצל ציבור שומרי תורה כיון שזה גורם לדימומים לכמעט ארבעים אחוז של נשים למשך של חדשים ארוכים עד שזה מתחיל לפעול בלי תופעות לואי ולכן רק במקרים מיוחדים ממליצים על זה.

אמצעי מניעה של גלולות שמכילות רק פגסטרון שיש לזה השלכות א' שזה כבר לא מאה אחוז מניעה כמו הגלולות הרגילות ב' שזה גורם הרבה פעמים לדימומים ולכתמים רבים[3]. כלל שני שחשוב לדעת הוא שיש הבדל מהותי ועיקרי בין הגלולות במינון שלהם, והיינו שהגלולות הישנות היה להם הרבה הורמונים כמו שלשים ושלשים וחמש לכל גלולה והיום רוב הגלולות הם לא יותר מעשרים עד עשרים וחמש לגלולה ויש הבדל משמעותי בזה כלפי התופעות לואי. והיום יש כבר מחמש עשרה לגלולה אבל לרוב הם לא כל כך יעילים[4]. ועוד נקודה שנדגיש כאן הוא שההורמונים שיש בתוך הגלולות הם מתחלקות לכמה סוגי הורמונים והיינו שאותו הורמון שקוראים לזה פגסטרון יש כמה סוגים ממה זה מיוצר ויש הבדל ביעילות שלו וכן כלפי התופעות לואי.

ומהסוג של מכשירים הורמונליים יש גם המדבקות אוורה שהיא פועל בצורה של גלולות משולבות. והיינו שיש לה ב' ההורמונים ומדביקים המדבקה בכל מקום בגוף שאין שער, והמדבקה משחרר ההורמון כל יום, ועיקר היתרון שלה שלא צריך לקחת כל יום, וזה גם כן בצורה של שימוש שלשה שבועות ואח"כ מורידים אותה, והמחזור מגיע.

וכן יש בחלוקה הזו עוד דבר שהוא חדש וקיים רק כמה שנים, וזה טבעת בנרתיק שנקרא נובורינג, שפועל בצורה של גלולות משולבת, והיינו שיש לה שתי ההורמונים ומשחרר אותם כל יום. צורת השימוש של הטבעת הוא שהאשה מכניסה אותה לאותו מקום עמוק, ומשאירים את זה למשך שלשה שבועות, ואח"כ מוציאים והמחזור מגיע.

הסוג השני של אמצעי מניעה הוא התקן תוך רחמי, I.U.D. והיינו שרופא מכניס לתוך הרחם התקן, וזה מונע הריון, בדרך כלל זה בשימוש כשרוצים למנוע לתקופה ארוכה כמו שנה או שנתיים ולא כשרוצים למנוע רק כמה חדשים או חצי שנה. ויש כמה סוגי התקנים כמה סוגים, א' התקן תוך רחמי של נחושת הרגילה בצורה של טי או עגול, ב' התקן תוך רחמי בשם ג'ניפקס. שהוא בצורה ישרה עד למעלה, ג' התקן שכולל גם הורמונים, ויש היום הרבה שממליצים על

3 ועיין בהמשך שיבואר היטב החילוקים שיש כאן, ועד כמה זמן בהנקה צריך לחוש לזה, וכן יש עצה של לקחת שתים למשך שבוע או שבועיים עד שלש פעמים וכמו שיבואר שם ועיי"ש.

4 זה נקודה שצריך לעקוב אחר עדכונים רפואיים כי זה מתעדכן כל הזמן, ויש היום המון חברות בכל העולם שמנסים לייצר גלולות עם הורמונים נמוכים מאוד וכנראה שעם הזמן זה ירד אפילו יותר ויהיה יעיל.

הגניפקס בגלל שזה גורם פחות דימומים ויתבאר בהמשך. צריך לדעת שבכללות ההתקן גורם הרבה פעמים לדימומים למשך חודש עד שלשה חדשים, וזה תלוי בכל אשה, וכן תלוי בצורת התנוחה של ההתקן תוך הרחם, ולפעמים אם לא מסתדרת צריכה להחליף להתקן אחר או ללכת לרופא מקצועי בתחום הזה כדי שיכניס את זה בצורה טובה שלא יהיה דיומים ממושכת, אבל בדרך כלל אשה שלא מסתדרת עם זה צריכה להחליף לאמצעי אחרת וכמו שיבואר לקמן.

וכן קיים סוג של מניעה שהוא קוטלי זרע, ונכללים בזה הרבה סוגים, כמו פתילות שמכניסות עשר דקות לפני המעשה ועוד בערך ששה סוגי דברים שפועל באותה צורה.

כמו כן קיימים דברים שהם פחות בשימוש מכמה סיבות לפעמים רפואיות, ולפעמים הלכתיים, כמו הדיאפרגמה. וכן קשירת חצוצרות, וכן סתימת חצוצרות על ידי סליל שנקרא אשור.

וכן יש אופנים למנוע על ידי ימים הבטוחים, וגם זה אינו יעיל כל כך כי זה פחות משמונים אחוז יעיל ולכן אין זה מומלץ כשצריך מניעה, ויתבאר יותר בהמשך.

פרטים על אמצעי מניעה מבחינה רפואית

לטובת הענין נציין כאן המושגי יסוד בסוגיא של אמצעי מניעה, האמצעים הקיימים, האחוזי הצלחה, התהליך איך הוא מונע, ויתרונות וחסרונות והתופעות לואי שהוא גורם, ולאיזה אשה באיזה מצב הוא מיועד ומומלץ מבחינה רפואית.

המידע הרפואי מיוסד על המאמר של פרופ' זיידמן בספר מילדות גניקולוגיה ופוריות, מערכת המכון מודה לו מקרב הלב על העזרה התמידית שהוא נותן בכל שאלה ובעיה של הרבנים.

אין לסמוך על המידע בלי יעוץ רופא לכל מקרה.

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לואי	מיועד לאשה במצב
ימים בטוחים	40%	חישוב מתי יום הביוץ, על ידי מקלות ביוץ או בדיקת דם.	יתרון: טבעי, בלי תופעות לואי. החסרון: לא יעיל	שמותר לה ליכנס להריון
דיאפרגמה	90%	מונע כניסה של הזרע לתוך הרחם. האשה מלבישה על צואר הרחם, מגיע ביחד עם קוטלי זרע.	יתרון: בלי תופעות לואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	שאין לה דרכים אחרים ולא במצב סכנה אם תיכנת להריון
ספוגית	90%	גם מונע כניסה של הזרע, וגם יש לו קוטלי זרע, לפעמים כמה סוגי קוטלי זרע. האשה מכניסה את זה לתוך הנרתיק.	יתרון: בלי תופעות לואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	לאשה שמותר לה ליכנס להריון.
קוטלי זרע	75%	קוטל הזרע ומנטרל את הכח של הזרע.	יתרון: בלי תופעות לואי. החסרון: לא יעיל בכלל	לנשים בהנקה תוך ג"ח הראשונים או לאשה שמותר לה ליכנס להריון, יעיל עד שלא מקבלת מחזור.
גלולות משולבות	99%	משולב הורמונים אסטרוגן ופרוגסטרן, והוא מונע ביוץ	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לואי שונים	לנשים שאסור להם ליכנס להריון ואינם בהנקה
גלולות לא משולבות	99%	מכיל רק הורמון פרגוסטרן	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לואי שונים, בעיקר דימומים.	לנשים בהנקה

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לואי	מיועד לאשה במצב
מדבקה	99%	משולב שתי ההורמונים, ומשחרר לדם כמו הגלולות. מדביקים בכל מקום בגוף שאין שערות.	יתרון: אין צורך בלקיחה כל יום. פחות תופעות לואי מהגלולות	לנשים שאינם בהנקה
טבעת NuvaRing	99%	הטבעת הנובורינג האשה מכניסה לתוך הנרתיק, ומשחררת שתי ההורמונים כמו הגלולות.	יתרון: כמעט אין שום דימומים, וגם אין תופעות לואי. פעם בחודש.	לנשים שאינם בהנקה, או אחרי ג"ח בהנקה בארה"ב
הזרקה	99%	ההורמונים בגוף מונעים הביוץ	יתרון: פעם בכמה חדשים. חסרון: יש דימומים ואי אפשר להוציא ההורמונים	לא מומלץ לנשים שומרי טהרה
התקן תוך רחמי IUD Copper T	99%	הרופא מחדירו לרחם והנחושת שעל ההתקן מונע הפרייה (ולא רק השרשה)	יתרון: יעילות עד חמש שנים. חסרון: דימומים אצל הרבה נשים	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי GyneFix	99%	הרופא מחדירו לרחם והוא מונע הפריה	יתרון: פחות דימומים חסרון: נופל החוצה	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי Mirena	99%	הרופא מחדירו לרחם, הפרוגסטרון שמשוחרר מונע דימום כבד	יתרון:יש פחות דימום בזמן המחזור. חסרון: חצי שנה הראשונה דימום רצוף.	לנשים שחייבים מניעה לתקופה של חמש שנים ויותר

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לואי	מיועד לאשה במצב
קשירת חצוצרות	99%	קושרים וחותכים את החצוצרות, מונע מפגש מעבר של הזרע לביצית	יתרון: מניעה לצמיתות חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
אשור סליל - Essure	99%	סליל מוחדרת לתוך החצוצרה וגורמת לצמיחה של רקמת החצוצרה וחוסם המעבר	יתרון:אין צורך בניתוח לפרסקופיה. חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
קונדום	95%	כיס גומי על האיש, מונע כניסת הזרע לגוף האשה	יתרון: למנוע העברות מחלות.	למצב נדיר במיוחד של סכנה של העברת מחלה

ומכאן למושגים בהלכה בסוגיא של אמצעי מניעה.

הקדמה הלכתית קצרה.

מצד הלכה, יש ג' נושאים שנידונים כאן, א' הלכות השחתת זרע, ב' סירוס, ג' מצות פו"ר, ולשבת ולערב.

ועצם ענין למנוע הוא שאלה של ביטול מצות פו"ר, ובזה ידוע דעת החזו"א שסובר שגם לפני קיום מצות פו"ר מותר למנוע למשך שנה, כי לדעתו לידות תכופות הם בגדר סכנה לגוף, והגם שהגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך הסתפק אם החזו"א התכוין גם אחרי לידה הראשונה אבל כך סתימת לשונו, וכן משמע מהסבר הדברים, והגרש"ז בעצמו התיר בשופי עכ"פ אחרי כמה לידות, גם לפני קיום מצות פו"ר. וידוע דעתו של הגרש"ז שלא ליתן היתר רק למשך חצי שנה, ואח"כ אפשר להמשיך עוד חצי שנה, (עד שנתיים וכן הוא לפי הרפואה יותר בריא שלא לעבור שנתיים) ויש פוסקים שסוברים שאם לא קיימו עדיין פו"ר אין היתר למנוע הריון חוץ אם יש סכנה כמו אחרי לידה קיסרית, וגם לדעתם יש נידון אם מותר למנוע בשב ואל

תעשה והיינו בצורה של לאחר הטבילה, (ועי' בזה בתשובות, ובתשובה משיב נכוחים, בדעת הרמב"ם לפי החיד"א).

סוגי המניעה

כלפי השאלה על הסוג המניעה שזה שאלה של השחתת זרע וכן שאלה של סירוס. לפי רוב הפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות העליונה, ואח"כ גלולות, וכן מדבקת אוורה, ואח"כ טבעת נובורינג, ואח"כ התקן תוך רחמי. והסיבה הוא כי קוטלי זרע אינם עושים שום סירוס אלא מנטרלים כח הזרע, וכיון שאינו יותר משבעים וחמש אחוז הצלחה למניעה הרי אינו ודאי ולכן הוא הכי קל. וגלולות הוא רק סירוס זמני ורק גרמא, והתקן תוך רחמי הוא גם כן רק בתוך הרחם, והכל בדרך אישות רגילה, ואינו כמו שימוש במוך המוזכר בגמרא או אפילו דיאפרגמה שהוא בתוך הנרתיק ואינו נותן להזרע לעבור להרחם, משא"כ בהתקן שאינו חוסם שום דבר והוא רק נמצא בתוך הרחם, אלא שיש שדנים מצד הפלה כי פעם לא היה ברור להרופאים אם זה מונע השרשה או מונע עצם ההפריה כמו שידוע היום.

ולמעשה כל הג' האופנים הותרו לפי רוב הפוסקים, אלא שהסדר הוא עדיפות לכתחילה, כל זמן שאין עדיפות ברפואה, ולכן אם יש עדיפות ברפואה או סיבה אחרת מותר להתחיל מיד עם האפשריות האחרות. ועיין בחלק התשובות והביאורים שהארכנו בבירור כל הסוגים האחרים של המניעה ולא הארכנו כי בדרך כלל אינו נוגע למעשה.

הנה יש סוגים שהם בגדר מותר לכתחילה, ויש סוגים שהם מותרים רק בשעת ספק סכנה, ויש סוגים שמותרים רק במקום סכנה ממש. ואלו הם, גלולות, טבעת נובורינג, מדבקת אוורה, התקן תוך רחמי, קוטלי זרע, ימים בטוחים, הם דברים שמותרים לכתחילה, והגם שיש גם בזה סדר עדיפות שלפי חלק מהפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות עליונה ולחלק מהפוסקים קוטלי זרע הוא בעדיפות האחרונה וגלולות הוא בעדיפות העליונה, אבל בגלל שזה תלוי גם במצב של האשה כי גלולות הם ביעילות של קרוב למאה אחוז והקוטלי זרע הם רק ביעילות של שבעים שמונים אחוז, לכן זה יהיה תלוי גם במצב של האשה והסיבה שהיא צריכה את המניעה, כי אם זה בשביל סכנה הרי צריך לתת מניעה של יעילות מלאה וגם להשיטות שיש עדיפות לדברים אחרים אבל מודים שבמצב כזה צריך ללכת על זה. וכמו שיבואר בפנים באריכות, והכלל העולה

שבדרך כלל אין שאלה הלכתית לפי רוב הפוסקים ואפשר לבחור בין הגלולות להתקן תוך רחמי להקוטלי זרע.

ויש דברים שמותרים רק במקום סכנה ממש כמו קשירת חצוצרות, וכריתת הרחם וכמו שיבואר בפנים. ויש דברים שמותרים במקום ספק סכנה כמו דיאפרגמה לדעת הרבה פוסקים, ולדעת כמה פוסקים זה מותר גם כן לכתחילה, וכן סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק במקום ספק סכנה ובלי זה אין היתר. וגם בזה יש כמה שיטות שאוסרים וכמו שיבואר בהמשך.

והשאלות ההלכתיות בעצם השימוש בכל הדברים הלא הם מבוארים בפרק אחר באריכות נועם ועיי"ש, והשאלות הצדדיים שמתעוררים משימוש בכל אמצעי יבואר בפנים.

וכאן המקום להדגיש שיש פוסקים שסוברים שכל הענין של שימוש באמצעי מניעה הוא רק במצבים של ספק סכנה ולא במצבים אחרים, ולכן לפי שיטה זו לפעמים העצה שהם מייעצים הוא רק לאחר טבילתה וכדומה כי לדעתם זה רק בשב ואל תעשה שהוא נחות דרגא.

סוגיהאמצעי מניעה אשר נמצא בשימוש אצל ציבור השומרי תורה מתחלקת לכמה קבוצות בדירוג ההלכתי דרגא א' לשימוש בעת הצורך שאינו ספק סכנה ב' לשימוש בעת הצורך שהוא ספק סכנה ג' לשימוש בעת הצורך של מקום סכנה ודאית. בדרגא הא' נכללים האמצעים שאין בהם שאלה הלכתית גדולה ומוסכם לדעת רוב הפוסקים שהם מותרים לכתחילה, וביניהם הגלולות, המדבקה 'אוורה' וטבעת נובורינג, קוטלי זרע, והתקנים תוך רחמיים. בדרגא הב' נכללים אמצעים שיש בהם שאלה הלכתית ושנוי במחלוקת גדולי הפוסקים בדור שלפנינו, כמו דיאפרגמה. בדרגא הג' נכללים אמצעים שיש בהם שאלות קשות בהלכה וביניהם נמצאים קשירת חצוצרות, סתימת חצוצרות, סליל 'אשור' וכריתת הרחם והחצוצרות.

דרגא א

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא א'	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
גלולות משולבות	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרגון ופגסטרון ולכן לא מתאים לכל הנשים ותלוי במצב הבריאותי שלהם – גם לא מתאים לנשים בהנקה, לפחות בשלשה חדשים הראשונים. לא נותנים לנשים מעל גיל ארבעים. לא מתאים אם יש במשפחה סיכון לקרישות דם או סיכון לסרטן השד גם תופעות לואי על המצב רוח של האשה ונפיחות הגוף הוא לא מצב נדיר.	גורם לפעמים לכתמים בחודש הראשון.
גלולות לא משולבות	דרגא א'	מיכל רק הורמון פגסטרון לשימוש של נשים מניקות. התופעות הלואי המרכזי שגורם להרבה דימומים ולכן לוקחים שתי גלולות למשך שבוע שבועיים אחרי יעוץ עם הרופא מתאים גם לנשים מבוגרות מעל גיל ארבעים, או לנשים שיש להם סיכונים אחרים שלא מתאים להם גלולות משולבות.	יש הרבה שאלות בכתמים עד שלש ארבעה חדשים

טבעת נובורינג	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרגון ופגסטרון ויש לזה קצת פחות תופעות לואי מהגלולות ראה ערך גלולות	לרוב הדיעות חייבים להוציאה בהפסק טהרה ובכל הבדיקות של ז' נקיים. וכן במקוה, בדיעבד אם כבר בבית יש מקילים.
מדבקת אוורה	דרגא א'	הוא שילוב של הב' הורמונים וראה ערך גלולות משולבות	שאלות בהלכות חציצה. וכן שאלות בהל' שבת להדביק ולהסיר בשבת
התקנים תוך רחמיים	דרגא א'	הת"ר גורם להרבה דימומים של חודשים, אם לא מפסיק צריך להחליף. הת"ר ג'ינפקס גורם לפחות דימומים, אבל הוא נופל החוצה לפעמים. הת"ר מירנה משחרר פרוגסטרון, גורם לחצי שנה דימומים.	שאלות בהכנסה א' מצד פתיחת הקבר, בגלל שהוא כל כך דק אין בזה שאלה לרוב המכריע של הפוסקים. ב' מצד הדימומים, לרוב הפוסקים הגם שיש מידע רפואי שהוא מצד מכה יש להחמיר.
קוטלי זרע	דרגא א' (לר' שלמה זלמן דרגא ב' או ג')	יעילות הכי נמוכה בערך רק שמונים אחוז, ובלי שום תופעות לואי.	אין שאלות הלכתית בזה

דרגא ב

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ב	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
דיאפרגמה			

דרגא ג

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ג	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
קשירת חצוצרות	דרגא ג	מהלך זה הוא לצמיתות	שאלה של סירוס נשים ולכן רק במקום סכנה כדעת רוב הפוסקים, ולדעת הרב אלישיב גם בזה יש להחמיר.
סליל 'אשור'	דרגא ג'	מהלך זה נחשב גם כן שהוא לצמיתות הגם שיש אחוזים קטנים שמצליחים לשחרר על ידי ניתוח	שאלה של גרמא לסירוס נשים ולכן רק במקום חשש סכנה.
שימוש בקנדום לגבר	דרגא ג'		לכל הפוסקים חוץ מיחידים זה רק במקום סכנה ממש וצריך לשאול שאלת רב מובהק

יעוץ הלכתי רפואי בשימוש אמצעי מניעה

אשה אחרי לידה רגילה בלי פו"ר	לתקופה של שנה, ואחרי שנה אם יש עדיין צורך גדול להתיר עוד חצי שנה או שנה. אפשר לתת גם דברים שהם יעילים רק שמונים אחוז	אם כבר שני ילדים או שלש, וכן אחרי א' בלידה או הריון קשה מאוד, אמצעים של דרגא א'
אשה אחרי לידה קיסרית	לתקופה של שנה לדעת רוב הרופאים והרבנים. ומנימום של חצי שנה לכל הדיעות. צריך לתת דברים שהם ביעילות של קרוב למאה אחוז	גם דרגא הב' – לא מספיק קוטלי זרע רק בחצי שנה ראשונה בתנאי שהיא מניקה מלאה ועוד לא קיבלה המחזור.
אשה אחרי לידה רגילה אחרי קיום מצות פו"ר	לרוב הפוסקים יש להתיר שנה, ויש שמתירים גם שנתיים	דרגא הא'.
אשה אחרי גיל ארבעים באופן שאין ספק סכנה	לחלק פוסקים מותר למנוע לתמיד גם בשימוש באמצעי מניעה	דרגא הא' מותר לרוב הפוסקים דרגא הב' מותר לכמה פוסקים
אשה שהיא ספק סכנה	תלוי לפי מידע הרפואי	מותר גם דרגא ב'

אשה שיש חשש סכנה ממש	בדרך כלל לתמיד	יש פוסקים שמקילים בדרגא ג' ורק בתנאי של יעוץ עם רב פוסק מובהק כי זה שאלות חמורות ביותר
אשה רגילה בזמן הנקה	אין אפשרות של גלולות משולבות וכן אין אפשרות של טבעת נובורינג ומדבקת אוורה שהם כוללים גם הורמון אסטרגון – אפשרות בין התקנים לבין קוטלי זרע שיעיל רק שמונים אחוז ובצירוף הנקה מלאה כשלא ראתה עדיין מחזור ובתוך ששה חדשים הוא בערך תשעים אחוז.	דרגא הא'
אשה רגילה שלא בזמן הנקה	אפשרות בין גלולות, טבעת נובורינג, מדבקת אוורה, התקנים תוך רחמיים, קוטלי זרע	
אשה שהפילה	לדעת חלק מהרופאים והרבנים מספיק למנוע רק עד שמגיע מחזור אחד, ולדעת חלק מהרופאים והרבנים מומלץ להמתין ג' חדשים. ואם היא תשושה מאוד או בטראומה אפשר לשנה	דרגא הא' אבל באמצעים שיעילים קרוב למאה אחוז.

מדור
הלכות והליכות

הלכות ודיני מניעת הריון
ואמצעי מניעה

מבוא לדיני אמצעי מניעה למניעת הריון

דיני מניעת הריון מורכבים מאוד כי אין כאן שאלה של סוגיא אחת אלא הדבר מורכב מכמה סוגיות וכמה שאלות, ואחרי שדנים על עצם השאלה אם יש היתר לאשה דנן לעשות מניעת הריון שהוא שאלה המרכזית שדינה תלוי בהלכות פריה ורביה, וכן במצות לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך, הרי שצריכים לדון באיזה אמצעי מותרת לעשות המניעה וזה כמובן תלוי בסיבת המניעה כי אם הסיבה הוא שעת סכנה, שהמצב הוא פיקוח נפש אם תיכנס להריון הרי שנוכל להתיר לה גם דברים ואמצעיים שלא נתיר באשה שלא נמצאת במצב סכנה.

הסוגיא של איסור השחתת זרע

הסוגיות והשאלות שעולות על שולחן מלכים כאשר רוצים לעסוק בהכשר או באיסור אמצעי מניעה הם כדלהלן, א' הסוגיא הארוכה והערוכה הוא דיני איסור הוצאת זרע לבטלה והשחתת זרע, השאלה הוא אם תשמיש בשעת שיש אמצעי מניעה בגוף האשה נחשבת למוציא זרע לבטלה, וכן אם רחיצה אחרי תשמיש או מניעה אחרת אחרי תשמיש נחשבת להשחתת זרע.

ומקור הסוגיא הזה הוא בגמרא במסכת יבמות דף י"ב ע"ב הגמרא מביא המחלוקת התנאים בברייתא תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה'. והראשונים האריכו למעניתם בביאור סוגיא זו וכן באו אחריהם כל גדולי הפוסקים בספרי התשובות כמו שיבואר בהמשך במדור בירורים וביאורים בדיני שימוש באמצעי מניעה של מוך ודיאפרגמה, והנפק"מ להלכה הוא אם יש היתר להשתמש באמצעי מניעה של מוך שהאשה מניחה בנרתיק, ומצד אחד ידוע דעת הרעק"א והחתם סופר שאסרו גם בשעת סכנה, וכמו הפשטות של הברייתא דחכמים אסרו גם בשעת סכנה, ומצד שני דעת הצמח צדק והתורת חסד ואתם עמם רוב גדולי האחרונים שהתירו השימוש במוך בשעת סכנה, וכדעת רוב הראשונים דהמחלוקת בין חכמים לר' מאיר הוא בחייב ולא חייב, אבל לא באסור ומותר, דלכו"ע מותרת

אלא שלפי דעת חכמים אינה חייבת. ודלא כדעת רש"י דהמחלוקת הוא אם מותר או אסור, וגם לדעת רש"י יש פוסקים שכתבו לחלק שרק בשלש נשים אלו שבדרך הטבע ברוב המקרים האשה לא יכולה ליכנס בהריון כשהיא מעוברת או בשעת הנקה משא"כ כשיש חשש סכנה דלכו"ע אסורה לשמש בלא מוך. ודעת כמה מגדולי הפוסקים כמו ר' משה פיינשטיין זצ"ל ועוד שגם הרעק"א מודה שבמקום סכנה מותר שימוש עם מוך.

וכן נפק"מ כלפי שימוש עם אמצעי מניעה של דיאפרגמה שהוא כיס שהאשה מלבישה על צואר הרחם וחוסמת את הזרע ליכנס, אלא שכאן יש עוד סברא להתיר וזהו סברת המהרש"ם ועוד גדולי האחרונים שכיון שהוא עמוק כל כך יש לומר שהוא תשמיש כדרך כל הארץ ואינו כמטיל זרעו על עצים ואבנים, ולפי זה כתב הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר בשבט הלוי שמותר גם בשעת הדחק גדול ולא רק בשעת סכנה ממש.

וגם בשימוש עם קוטלי זרע יש דיון בפוסקים אם זה דומה להך דמוך כי הרי בשעת שהזרע נכנס לגוף האשה הוא יורד על הקוטלי זרע ונפגם, ודעת רוב האחרונים לחלק שכיון שהוא תשמיש כדרך כל הארץ והזרע יוצא מגוף לגוף אינו נחשב כמטיל זרעו על עצים ואבנים.

וה"ה שהשימוש באמצעי מניעה של הספוגיות החדשות שהם מכילים קוטלי זרע אבל הם גם חוסמים, תלויה בסוגיא זו, ובפשטות לפי רוב הפוסקים אין היתר אלא בשעת סכנה, וכיון שהמציאות הוא שהם לא מונעים יותר מתשעים אחוז הרי שבשעת סכנה אסורים לסמוך על זה, וכשאינו מצב של סכנה הרי שלכאורה אין היתר להשתמש עם זה כי הוא דומה למוך שלפי כמה ראשונים נאסרה השימוש בהם שלא בשעת סכנה.

אמצעי מניעה אחרת שקשורה להך סוגיא הוא האפשרות של רחיצה אחרי תשמיש שדעת הרעק"א הוא לדייק מהך סוגיא לאיסור, ודעת הרבה פוסקים להתיר, וכמו שיתבאר בתוך התשובות בהמשך.

השאלה של סירוס ועקרות

בכל האמצעי מניעה צריכים לדון גם אם יש בזה איסור של סירוס ועקרות, כי יש סוגי אמצעי מניעה שהם גורמים להאשה סירוס, ויש בזה חילוקים אם הוא סירוס זמני או סירוס קבוע וכן אם הוא סירוס בידיים או סירוס בגרמא.

ומקור דין איסור סירוס הוא במסכת שבת דף ק"י ע"ב שמבואר בגמרא שאסור לאדם לשתות כוס של עקרין, ונחלקו הראשונים בדין איסור סירוס באשה, אם יש בזה איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף ה נפסק כדעת רוב הראשונים שאיסור סירוס אשה הוא רק איסור דרבנן, ודעת הגר"א שם להחמיר כדעת הראשונים שהוא איסור דאורייתא, ועיין שם באריכות בכל הנושאי כלים שהאריכו לברר דעת המחבר כי בסעיף ד' כתב לאסור לאשה לסרס ובסעיף ה' התיר לאשה לשתות כוס של עקרין, ויבואר באריכות בפנים הספר ועיי"ש.

האמצעי מניעה שנוגע לסוגיא של סירוס הוא הגלולות למניעת הריון, שהרי הם דומים מאוד לסירוס, אמנם כבר כתבו כל הפוסקים להתיר סירוס כזה על פי הגמרא במסכת יבמות דף ס"ה ע"ב יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתיא לקמיה דר' חייא אמרה איתתא מפקדא אפריה ורביה אמר לה לא אזלא אשתיא סמא דעקרתא לסוף איגלאי מילתא אמר לה איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא דאמר מר יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא ולא מיפקדא. וברש"י איכו ילדת לי חדא כרסא ומי יתן שלא שתית ותלדי לי עוד כרס אחד שני בנים. אחי תאומים. אחוותא תאומות ובנותיו היו. ע"כ. והיינו שמבואר בגמרא כאן שמותרת לאשה לעשות סירוס על ידי שתיית סם.

ונחלקו הפוסקים בביאור הך סוגיא אם יסוד ההיתר הוא משום שסירוס זמני אינו באיסור סירוס אשה, וכן נחלקו אם זה גם לפני קיום מצות פו"ר, או רק אחרי פו"ר, וכן נחלקו אם זה רק במקום צער גדול, או גם שלא במקום צער גדול וכמו שיבואר בפנים הספר כל האריכות של הפוסקים בסוגיא דידן. ודעת רוב הפוסקים שהסם של הסוגיא איירי בסם שגורם לסירוס קבוע, וגם זה הותרה אצל האשה היות שאינה סירוס בידים אלא סירוס בגרמא, אבל בגלולות למניעת הריון שאינו סירוס קבוע אלא סירוס זמני בזה פשוט שאין שייך כלל איסור סירוס ומותרת אם יש היתר על עצם המניעה.

וכן האמצעי מניעה הפחות שכיח שהוא האפשרות של קשירת חצוצרות תלוי בהך סוגיא שהרי זה סירוס, ותלוי במחלוקת הנ"ל, ודעת הגאון פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א להחמיר כדעת הגר"א, וגם במקום סכנה סובר שאין להתיר, אלא שאם האשה תיכנס להריון כמובן שיהיה היתר לעשות הפלה שהרי אז תהיה במצב סכנת נפשות ויש היתר להפיל העובר מדין של רודף,

ועוד היתרים, ובפרט לפני ארבעים יום שהוא לרוב הראשונים רק איסור דרבנן. ודעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי להתיר במקום סכנה ממש את האמצעי של קשירת חצוצרות כיון שסירוס אשה הוא רק דרבנן ובמקום צערא לא גזרו רבנן ובפרט במקום סכנה.

וגם האמצעי מניעה החדש שנקרא סליל או אשור בלע"ז הרי הוא שייך לסוגיא של סירוס, שהרי המניעה הוא על ידי שנחסם החצוצרות, אמנם דעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א שבזה אין שאלה של סירוס ממש היות שהוא רק גרמא, כיון שאינו עושה מעשה של חסימה אלא גורם שיגדל בשר שיחסום את החצוצרה וכמו שיבואר בהמשך באריכות, ולכן יש לדון להתיר בזה גם כשאינו במצב סכנה ממש אלא גם במקום ספק סכנה.

השאלה של איסור הפלה

עוד שאלה שצריכים לדון באמצעי מניעה הוא אם זה בגדר של הפלה, וזה כמובן תלוי בתהליך של המניעה איך הוא פועל, והשאלה העיקרית בזה הוא על אמצעי מניעה של התקן תוך רחמי IUD שהם טבעת בתוך הרחם שדנו האחרונים אם זה נחשב להפלה או לא, והשאלה הוא בתרתי ראשית מהו המציאות, והיינו מהו תהליך של המניעה ואיך ההתקן פועל שיהיה מניעת הריון, ויבואר בפנים הספר, שבדור הקודם סברו הרופאים שהתהליך המניעה נעשית בשלב מאוחר והיינו שמתחיל בתוך החצוצרה ההפרייה והזרע נכנסת להביצית ונוצרת עובר, אלא שאחר כך בשלב שהעובר מגיע לרחם שם ההתקן פועל שאחרי ההשרשה הוא נופל, או שמעכב השרשה ברחם, וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שכך העידו הרופאים שזהו המהלך, וכן כתב הסטייפלר זצ"ל במכתבים שכך כתב לו הרופא, ואחרי הנחה הזאת במציאות הדברים נחלקו גדולי הפוסקים בדיני הפלה, ודעת הסטייפלר ודעימיה שזהו הפלה ממש ואסור משום איסור רציחה, ודעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל ודעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שהיות שמתחילה לא היתה כאן עובר הראויה לילד אין כאן שם של עיבור ולכן אין זה הפלת עובר ומותר להשתמש בהתקן תוך רחמי.

אמנם אחרי שנים רבות נתברר המציאות היטב, וכבר יותר מעשור שהעידו כל הרופאים שהמציאות הרפואית הוא שההתקן תוך רחמי יש לו תהליך אחרת לגמרי, והיינו שהמניעה הוא כבר בשלב הראשון דאין כאן בכלל הפרייה, והגם שנכון הדבר שאם יכניסו את ההתקן גם אחרי תשמיש זה יפעול ואז בע"כ

שזה יהיה בצורה הנ"ל, אבל בדרך כלל שההתקן הוא לפני תשמיש בתוך הרחם, זה יפעול למניעת ההפרייה, וממילא אין כאן נושא של הפלה בכלל, ולפי"ז שפיר מותר ההתקן תוך רחמי לכתחילה ובאותו דרגא של הגלולות, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים היום שאין איסור בשימוש של התקן תוך רחמי.

השאלה של איסור נדה

ידוע לכל הלומד בתשובות אגרות משה, שדעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל היה לחשוש על טיפות דם שאוסרים את האשה שיוצאים על ידי אמצעי מניעה של הורמונים כמו הגלולות, ולכן כתב שאין לאשה להשתמש עם גלולות אלא באופן שהיא עושה בדיקת מוך דחוק לחודש הראשון במשך כל החודש, ולמעשה המציאות השתנה והיום יש שתי סוגי גלולות, א' גלולות משולבות שהם מכילים גם הורמון אסטרוגן וגם הורמון פרוגסטרון, וב' גלולות לא משולבות שמכילים רק הורמון פרגוסטרון, וברוב המקרים בגלולות המשולבות הנשים אין להם דימום כלל, ובגלולות הלא משולבות הרבה נשים יש להם דימום במשך כמה חדשים הראשונים, אבל הדימום הזה אי אפשר להסתיר ואין זה טיפת דם שלא יוצאת אלא הוא דם ממש בצורה של כתמים, ור' משה לא אסר בכה"ג אלא משום שחשש שיש טיפת דם שיוצאת לנרתיק ולא יוצא מחוץ לגוף ולא נראה לאשה ואי אפשר לדעת רק על ידי מוך דחוק, וגם הסטייפלר כתב במכתבים שחשש למה שכתב ר' משה זצ"ל ולכן נמנע להתיר את הגלולות, והיום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות וזה משום שהמציאות הוא כנ"ל שאין חשש לטיפת דם, וה"ה בכל הדברים האחרים של אמצעי מניעה שפועלים כמו הגלולות, והם המדבקת אוורה או הטבעת הנובורינג, שמותרים היות שאין בזה חשש של טיפת דם, אלא שכתבו הפוסקים שבחודש הראשון תעשה כמה פעמים בדיקות לפני תשמיש כדי לוודא באמת שאין לה כתמים ואין לה דימום.

לסיכום

האמצעי מניעה בדור שלנו השתנו והתקדמו ולכן מקובל אצל גדולי ההוראה בדורנו פסקים אחרים ממה שהיה מקובל בדור הקודם, ובדור הקודם היו גדולי הפוסקים שאסרו שימוש באמצעי מניעה של התקן תוך רחמי, וגלולות, ובעיקר התירו את הדיאפרגמה או משום שעת סכנה כדעת ר' משה פיינשטיין זצ"ל או גם בשעת הדחק גדול וכדעת הגאון הגרי"ש וואזנר שליט"א בשבט הלוי, ולפי"ז אולי ה"ה בספוגית, אבל היום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות,

וכן מתירים את ההתקן, ולאידך גיסא כמעט שלא משתמשים בדיאפרגמה גם משום המציאות כי הוא לא כל כך יעיל, וגם כי בהלכה אין צורך להתיר דבר כזה אחרי שיש דברים פשוטים שאין בהם שום שאלה, ורק במקרה שאין אפשרות אחרת מתירים את זה, וכן הספוגיות לכאורה אסורה בשימוש היות שאין זה בשימוש של שעת סכנה כי הרי אינו יעיל אלא תשעים אחוז, וכמו שיבואר באריכות נועם בפנים ועיי"ש.

א) גלולות למניעת הריון, כתבו הפוסקים שאין זה באיסור של סירוס אשה כיון שהוא רק סירוס זמני ולא קבוע[5]. השאלות בהלכה במהות השימוש

5 מקור ההיתר בזה הוא הסוגיא ביבמות דף ס"ה ע"ב "דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתא לקמיה דר' חייא. אמה, אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה לא, אזלא אשתיא סמא דעקרתא, לבסוף גליה ליה מילתא, אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא, דאמר מר: יהודה וחזקיה אחרי, פזי וטוי אחותא". (יהודית אשתו של ר' חייא היה לה צער לידה, החליפה את שמלתה ובאה לפני רב חייא, אמרה: האם האשה מצווה על פריה ורביה? אמר לה: לא, הלכה ושתתה סם לעקרות, לבסוף התגלה הדבר לר' חייא אמר לה: ומי יתן שלא שתית ותלדי בכרס אחת שני בנים, שנינו: יהודה וחזקיה בני ר' חייא תאומים היו פזי וטבי בנותיו של ר' חייא תאומות היו). ובריטב"א על אתר הוכיח מהא דיהודית דביתהו דר"ח דהוה לה צערא טובא בלידה ומ"מ אם היתה מיפקדה אפריה ורביה היתה אסורה לשתות סמא דעקרתא, ומכאן הוכיח שהאיש שמיפקד אפו"ר אסור לשתות - אם לא במקום סכנה שאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ). ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף י"א המחבר פסק להלכה שאשה מותרת לשתות כוס של עקרין כדי לסרסה שלא תלד, וכ"כ הט"ז ס"ק ז', וכן העלה להתיר בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן י"ח. וע"ע בשו"ת בית יהודה (אסאד), ח"א סי' רכ"ב. עיין בקרית ספר פרק טז מהל' איסורי ביאה, ומבואר מדבריו דחלוק דין סירוס ע"י נגיעה באברים ממש לסירוס ע"י משקה המעקר, דבסירוס ע"י נגיעה באברים ממש הרי הוא עובר בלאו דאורייתא ד"ובארצכם לא תעשו", וחייב מלקות. משא"כ במסרס ע"י משקה המעקר איכא בזה איסורא דאורייתא רק מי שמצוה על פריה וביה, ומשו"ה לא לוקה על שתית סם המעקר (עיין בחיד"א בספרו עין זוכר מערכת א' אות ח"י מה שתמה עליו). מ"מ מדברי הקרית ספר מבואר דאיסור שתית כוס של עקרין וסם המעקר הוא דוקא לזכרים המצווים על פריה ורביה. אך הפת"ש, שם ס"ק י"א, ציין למהרש"ל ב"ים של שלמה", פ' הבע"י, סימן מ"ד, דסבר דיאן לאשה היתר לשתות כוס של עקרין אא"כ יש לה צער לידה גדול. הב"ח באהע"ז סימן ה' כתב: דמ"ש דאשה מותרת לשתות כוס של עקריין, היינו לרפואה או משום צער לידה. ומש"כ השו"ע בסעיף הקודם לאסור - היינו כוס של עקרין שלא לרפואה. (מ"מ מברכת בנים)

ויש פוסקים שהתירו גם סירוס קבוע לאשה, היות שאין לה מצות פו"ר, ועכ"פ בסירוס זמני כו"ע מודו שמותר, ועיין בשו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ; שו"ת ישכיל עבדי שם. וראה בהרחבה על שיטות אלו בשו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סי' רכב; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ד; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפז; ס' תולדות יעקב סי' ב, הובא באוצה"פ סי' ה סקע"ב; בית משה אבהע"ז סי' ה סקי"א; פת"ש אבהע"ז סי' ה סקי"א, בשם הרש"ל; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ. וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

של גלולות לצורך מניעת הריון הוא השאלה של הדימומים שנגרמים על ידי הגלולות, ויש שהחמירו שלא להתיר להשתמש עם הגלולות משום החשש שיצא טיפת דם כחרדל ולא תרגישה בזה, ולכן הצריכו לעשות מוך דחוק למשך של חודש. ויש שהתירו שלא לחשוש לטיפת דם על ידי הגלולות, כי הנשים שיש להם דימומים וכתמים זה נראה לעינים ואין צורך לחשוש לכל הנשים, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים.

ב) מוך או דיאפרגמה. יש שאסרו[6] תשמיש במוך גם במקום סכנה[7], וטעם האיסור משום איסור השחתת זרע, ויש שהתירו במקום סכנה[8], ויש שהתירו גם בשעת הצורך גדול כי לדעתם אין זה השחתת זרע, היות שהוא תשמיש כדרך כל הארץ וכן הוא דעת הרבה פוסקים[9]. ובשימוש הדיאפרגמה רוב הפוסקים

---

6 שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב, ובח"ו סוסי' מ; שו"ת משיב דבר ח"ב חיו"ד סי' פח; שו"ת מהרי"א אסאד סי' רכב; שו"ת בית יצחק האבהע"ז ח"א סי' צא; שו"ת לבושי מרדכי סי' כח; שו"ת ערוגת הבשם חיו"ד סי' קפז; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' יד, וסי' יז; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פה; שם ח"ח סי' נז; שו"ת רבי שאול משה סי' קב; שו"ת עזרת כהן סי' לד-לו; ועיין בשו"ת רעק"א סי' עא-עב (בשיטתו יש אומרים שאכן אוסר אפילו במקום סכנה - פת"ש אבהע"ז סי' כג; ויש אומרים שהוא מדבר רק באשה שיולדת בכאב, אבל במסוכנת ממש לא אסר - חזו"א אבהע"ז סי' לז אות ה; שו"ת אגרות משה האבהע"ז ח"א סי' סג); שו"ת בנין ציון ח"א סי' קלז; בית מאיר אבהע"ז סי' כג; שו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נד; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' סג; שו"ת צור יעקב סי' קסז; שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; האדמו"ר מצאנז, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

7 בשו"ת רעק"א (סי' עא הובא גם בפ"ת סי' כג ס"ק ב) דן בשימוש במוך לפני התשמיש ואוסר אפילו במקום סכנה. וכן פוסקים השו"ת חת"ס (יו"ד סי' קעב, וגם מובא בפ"ת שם). שו"ת אב"נ (האהע"ז סי' פא) בינת אדם (שער בית הנשים אות לו) בן איש חי (שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז) שו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"א סי' צא) ושו"ת שואל ומשיב (מהדו"ב ח"ד סי' יג) (המ"מ מנשמת אברהם)

8 דעת הרבה מגדולי הפוסקים להתיר במקום סכנה, וכן הוא דעת הצמח צדק (סי' פט) תורת חסד (ח"ב סי' מד) אמרי יושר (ח"א סי' קלא) שו"ת אחיעזר (סי' כג וח"ג סי' כד) שו"ת מחזה אברהם (ח"ב סי' מד) שו"ת זקן אהרן (ח"א סי' פג) שו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' ע) שדי חמד (פאת השדה מערכת אישות סי' א) ערוך השולחן (אהע"ז סי' כג סע' ו) מרחשת (ח"ב סי' ט) חזו"א (הל' אישות סי' לז) ושו"ת אג"מ (אהע"ז ח"א סי' סג) ועיין באריכות באוצה"פ סי' כג דף קג ע"ב שהביא עוד הרבה פוסקים בנידון זה, וכן באנציקלופדיה תלמודית כרך יא ערך השחתת זרע עמ' קמ הובא בפנים בספר ועיי"ש (המ"מ מנשמת אברהם).

9 שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקצו (אלף כב. וראה בשיטתו באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות יא); יש"ש יבמות פ"א סי' ח; מרחשת ח"ב סי' ט; שו"ת צמח צדק החדש (לובביץ) האבהע"ז סי' פט; שו"ת פני יהושע ח"ב סי' מד; שו"ת אבני נזר האבהע"ז סי' א, וסי' פא-פג; שו"ת כת"ס האבהע"ז סי' כו; שו"ת שבט סופר האבהע"ז סי' ב; שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ע; זקן אהרן ח"א סי' פג; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת מחנה חיים ח"א סי' נג; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח (אלא שכתב שם,

מתירים[10] וכן נחלקו הפוסקים בשימוש של הספוגית יש שדימו את זה למוך ויש שדימו את זה לדיאפרגמה ויש שאסרו את השימוש לגמרי. ועיין בהערות למטה[11].

שהמוך לא מועיל מספיק, ולכן נתן עצות אחרות למניעת הריון במקום סכנה, עיי"ש); שו"ת עזרת כהן סי' לז; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח, ובהשמטות לסי' זה; שם ח"ג במפתחות לחאבהע"ז סי' רסח; שו"ת תורת חסד (ש.ז. מלובלין) חאבהע"ז סי' מד; שו"ת לבושי מרדכי סי' יב, וסי' לח; שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קלא; שד"ח, פאת השדה מע' אישות סי' א; שו"ת עמק שאלה סי' סט; חזו"א, אישות סי' לז (; שו"ת אחיעזר חאבהע"ז סי' כג; שם ח"ג סי' כד אות ה; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז סי' מד; ערוה"ש אבהע"ז כג ו; הגרי"א מקובנה, הובאו דבריו בשו"ת שמעתתא דרבא, ח"ב סוסי' א; הגר"ש סלנט, הובאו דבריו בשו"ת הר צבי חיו"ד סי' קסד; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ב חאבהע"ז סי' מג; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; האדמו"ר רמ"מ מלובביטש, ליקוטי שיחות חי"ב עמ' 179; שו"ת מערכי לב סי' פו. וראה עוד באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות יג (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

10 שו"ת עמק הלכה סי' סו; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פו (אך ראה שם בסי' פח, שהתיר רק קוטלי זרע); טהרת ישראל סי' רמ סק"מ; שו"ת מחנה חיים חאבהע"ז סי' נג (וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג, מה שכתב על תשובתו); משנת אברהם על ס' חסידים סי' תתשמד סק"א; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו טז; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' קסד, ובשם הגר"ש סלנט; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; שם ח"ד סי' סז, וסי' עד אות א (אמנם ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, שהתיר גם במקום צער גדול, אף שאין סכנה, ובחאבהע"ז ח"ב סי' יז התיר גם כשיש צער גדול לגדל את הילדים, אחרי שכבר קיימו מצות פריה ורביה, וצ"ע); שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"ג2א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג; שו"ת בני בנים ח"א סי' ל, ובשם הגרי"א הענקין; הרב א.ד. אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך. (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

11 הפוסקים האריכו מאוד בבירור סוגיא זו של מוך ודיאפרגמה כי זה יסוד של הסוגיא וראה מה שמציין בספר ברכת בנים המ"מ בנושא זה וז"ל החמדת שלמה אהע"ז סי' מ"ו, פסק באשה שהרופאים אמרו שאם תתעבר תסתכן, דמותרת לשמש במוך קודם תשמשי דלא הוי בגדר השחתת זרע. כיון דהוי דרך תשמיש, ואין לבעל לגרשה בשביל זה. וכ"כ המהרש"ל בים של שלמה, יבמות, דף י"ב ע"ב (פ"א ה"ח); דברי מלכיאל, ח"א סימן ע'; צמח צדק החדש, אהע"ז סי' פ"ט; שו"ת אמרי יושר, ח"א, סימן קל"א; שו"ת מחזה אברהם, ח"ב, סימן מ"ד; שו"ת זקן אהרן, ח"א סי' פ"ג; מרחשת, ח"ב סי' ט'; ערוך השלחן, אהע"ז, סי' כ"ב, סעיף ו', התיר בשעת סכנה בין לפי תשמיש ובין אח"כ. ומהרש"ם, ח"א, סימן נ"ח ביאר בדעת ר"ת, דאסר במום קודם תשמיש אף במקום סכנה. משום שסמך על הקינות שהנשים עושות לאחר תשמיש, לפי שהנשים היו בקיאות לקנח באופן שימנע ההריון. אבל כיום שאין הנשים בקיאות בכך יש להתיר לשים מוך וקודם תשמיש, וכ"כ שם בח"ג סי' של"ו. וכ"כ המחנה חיים, ח"א סימן נ"ג; שו"ת אור גדול סי' ל"א; שו"ת דברי יששכר, סי' קל"ח; שו"ת אחיעזר, סי' כ"ג, וח"ג סי' כ"ס; ערוך השולחן אהע"ז סימן נ"ג ס"ק ו'; שו"ת דובב מישרים, סימן כ'; שו"ת מהרי"ת דושינסקי, סימן קכ"ח; שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א סי' ס"ג, וח"ד סימן ס"ח-ס"ח, ע'. ע"ע שו"ת יד יצחק ח"ג סי' ט'; שו"ת זכרון יהודא, אהע"ז סי' ג'. ולאידך גיסא ידוע שדעת הרבה פוסקים הוא לאסור השימוש במוך ור"ת הוא העומד בראש האוסרים,

ג) קוטלי זרע, יש פוסקים שהחמירו ואסרו את השימוש בקוטלי זרע מטעם שהוא דומה למוך ואף יותר גרוע כיון שכל הזרע נשפך על הקוטלי זרע והוא כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים[12]. ויש שהתירו שימוש בקוטלי זרע, כי התשמיש הוא כדרך כל הארץ וגם הזרע יוצא מגוף האיש לגוף האשה, ומה שהמים של הקוטלי זרע מנטרלים את הכח של הזרע אחר כך זה לא מעכב בתשמיש כדרך כל הארץ, וכן הוא דעת הרבה גדולי ההוראה[13].

ד) התקן תוך רחמי. יש שהחמירו ואסרו לעשות מניעה על ידי התקן תוך רחמי, לדעתם זה גובל באיסור רציחה וזהו הפלה ממש כיון שההתקן גורם להפלת העובר אחרי השרשת העובר ברחם[14]. ויש שהתירו וסוברים שאין איסור הפלה בעובר שלא היה לו שום עובר מתחילה כי אף פעם לא היה אפשרות שיהיה הריון[15]. ויש שכתבו שהיום אחרי שהתברר שההתקן מונע עצם ההפרייה לכו"ע מותר השימוש בזה[16].

ובעקבותיו פסק החת"ס, יו"ד סי' קע"ב, ושו"ת רע"א, סי' ע"ב; אמרי אש, יו"ד סי' ס"ח; בינת אדם, שער בית הנשים, אות ל"ז; בנין ציון, סי' קל"ז; שו"ת שו"מ מה"ב, ח"ד סי' י"ג; שו"ת משיב דבר, ח"ב סימן פ"ח; שו"ת בית יהודה (אסאד), יו"ד, סי' רכ"ב; שו"ת מהר"ם שיק חו"מ סימן נ"ד; שו"ת אבני נזר, אהע"ז, סי' פ"א; שו"ת בית יצחק, אהע"ז, ח"א סימן צ"א. והם לא התירו להשתמש במוך במקום סכנה קודם תשמיש, אחא רק התירו לקנח במוך אחר תשמיש כמבואר ביו"ד, סס"י קפ"ו. וכן בשו"ת רב פעלים, ח"ד חיו"ד, סי' י"ז, כתב שבמוך לפי תשמיש גאוני אשכנז הסכימו לאסור, (וכתב דאין לסמוך על מש"כ בשו"ת חמדת שלמה סימן מ"ו המוזכר לעייל בהערה י"ח), אבל במוך לאחר תשמיש ציין שבמג"א, או"ח, סי' ר"ו, ס"ק ח', עשה בעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה, ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה, משום השחתת זרע ההריון. ומ"מ הסומך על המקילים יש לו על מי לסמוך עי"ש. והגאון בית מאיר, אהע"ז, סי' כ"ג, כתב שאפילו לאחר תשמיש ראוי להחמיר.

12 כך הוא דעתו של הגאון הגרשז"א זצ"ל והובא בספר נשמת אברהם ועיי"ש.

13 עיין בזה בשו"ת לבושי מרדי ח"א אהע"ז סימן כ"ז, שו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן י"ג, שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א, סימן ס"ב, כתב, דבמוך אסורה לשמש כיון שאין כאן סכנה לאשה. אבל המשחה הקוטלת זרע עדיפה מכוס של עקרין (ראה להלן הערה לא* מהוא כוס של עקרין), וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה כמעשה באיש אלא באשה, ואין כאן החסרון של כוס של עקרין שהרי האשה לא מסתרסת ע"י מעשה זה, ע"ש. וסיים: "כשיעברו כערך שנתיים דעתי שלא יהיה מה לחוש כי החזקה היתה רק בולדות תכופים", עיי"ש. ע"ע שם בסימן ס"ג, ס"ה; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו ס"ק י"ב,, שו"ת שם משמעון אהע"ז סימן ז'. (מ"מ מברכת בנים)

14 עיין במכתבו של הסטייפלר המובא בפנים הספר, וכן כתב ר' משה שטרנבוך ראה בהמשך הספר מה שכתב בזה באריכות.

15 אגרות משה חאבהע"ד ח"ג סי' כא. שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט;. (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

16 שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"י; שם חי"א סי' סג סק"א. וראה מה שכתב לאסור בח"ט סי' נא שער ד פ"ד מדין השחתת זרע, אך בח"י שם חזר בו, לאחר שהוסבר המנגנון המשוער של פעולת ההתקן.

א) כל האמצעים שקיימים היום למניעת הריון נוגעים בהלכות חמורות, וגם אחרי שזוג קיבל היתר מהרב לעשות מניעה, והשאלה של מצות פו"ר אינה נוגע יותר, עדיין יש שאלה חמורה לא פחות על האמצעי מניעה, ולכן צריכין תמיד לשאול את הרב גם איזה אמצעי מותר ואיזה אמצעי מומלץ לקחת שלא יעשה כתמים, ושיהיה יעיל מבחינה רפואית.

ב) גלולות למניעת הריון. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי לקיחת גלולות, ויש אוסרים להשתמש עם הגלולות מצד חשש שיש דימום קל שיוצא מהאשה והיא נטמאת ולא מודעת לזה, ויש שכתבו עצה לעשות בדיקות בחודש הראשון לפני תשמיש ואחרי תשמיש, ויש שכתבו שאין צריך לחשוש כלל אלא אם היא רואה כתמים יש לשאול שאלת רב.

ג) דעת רוב הפוסקים שהשימוש בגלולות הוא העדיפות העליונה לפני כל האמצעים האחרים הקיימים והטעם כי בגלולות אין שום איסור (אם לא שיש חשש של דימום כנ"ל) שהרי איסור סירוס לכאו' אין כאן היות והוא רק סירוס לזמן, ואיסור השחתת זרע לכאו' אין כאן היות שהתשמיש הוא כדרך כל הארץ, והמניעה הוא רק על ידי שמונע הביוץ, וכן אין כאן חשש הפלה, כי הרי לא היה כאן הריון בכלל, ולכן כתבו הפוסקים שאשה שיכולה לקחת גלולות זה עדיף.

ד) אמנם אשה מינקת שהגלולות שהיא מקבלת הן גלולות לא משולבות וזה גורם להרבה דימומים, וכן כל אשה שיש לה תופעות לואי על ידי הגלולות מותר לה להשתמש עם אמצעי מניעה אחרים וכמו שיבואר לקמן.

ה) כל האמצעים החדשים שעובדים על הציר של מניעת ביוץ דינם כמו הגלולות, ולכן המדבקה שנקרא אוורה, או הטבעת שנקרא נובורינג דינם כמו הגלולות, והם מותרים וגם הם בדרגא הראשונה ויש להם עדיפות על כל השאר האמצעים אחרים.

ו) התקן תוך רחמי. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי הכנסת התקן תוך רחמי, ויש אוסרים להשתמש בזה, מטעם חשש של הפלה, והיינו שיש לחוש לפי דיעה זו שתהליך המניעה של ההתקן שנמצא ברחם של האשה אינה מניעת ההפרייה אלא רק מניעת ההשרשה או אחרי ההשרשה הוא גורמת להפלה, וכך הוא דעת כמה פוסקים, ויש מתירים כי כבר נתברר בשנים האחרונות לפי מחקרים רבים שההתקן מונע גם עצם ההפרייה ואם כן אין זה שייך כלל לדיני הפלה, ויש דיעות שהתירו את ההתקן גם לפני המחקרים הללו, וסברתם

שהיות שההפרייה היה מתחילה אינה ראויה אין זה נחשב הפלה.

ז) בסדר עדיפות יש אומרים שההתן הוא נחות דרגא של גלולות כיון שיש אולי חשש של הפלה, אבל יש אומרים שהוא באותו סדר עדיפות של גלולות היות שאין בההתקן שום שאלה של סירוס או השחתת זרע, וכל השאלה הוא רק על הפלה, וכיון שהתברר שאין זה חשש שפיר מותר כמו הגלולות.

ח) קוטלי זרע. יש מתירים לאשה למנוע הריון על ידי שימוש של קוטלי זרע, ויש אוסרים מטעם שזה נחשב למטיל זרעו על עצים ועל אבנים, לדעת האוסרים יש מחמירים שלא להשתמש עם זה גם בשעת ספק נפשות, ולדעת המתירים יש משתמשים גם לכתחילה במקום שאין בו חשש סכנה וכל הצורך הוא משום לידות תכופות, וטעם המתירים כי זה נחשב תשמיש כדרך כל הארץ ממש.

ט) דיאפרגמה. יש פוסקים האוסרים השימוש בדיאפרגמה לצורך מניעת הריון, ויש מתירין, כי אין זה דומה למוך שנחלקו בו הראשונים כיון שכאן הוא מאוד עמוק ולא נרגש בשעת תשמיש, אבל דעת האוסרים הוא שגם זה הוא כמו מוך, ויש מתירין מטעם אחר שהגם שהוא כמו מוך אבל אנו פוסקים כדעת המתירין במוך עצמה, והיתר זה שייך רק בשעת סכנה או בספק סכנה אבל ההיתר הראשון שייך גם במקום צורך גדול מאוד הגם שאין שום ספק סכנה.

י) ספוגית שמכילה קוטלי זרע יש אומרים שזה ממש כמו מוך, והוא גרוע מדיאפרגמה היות שזה נמצא בתוך הנרתיק ולא על צוואר הרחם, והוה כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים ממש, ובפרט כאשר הזרע הרי יוצא על המוך ולא על גוף האשה, ויש מתירים ואומרים שאפשר לדחוף את הקוטלי זרע עמוק בתוך הנרתיק ואז הזרע יצא על גוף האשה והוה כמו דיאפרגמה ממש. ויש לדון שהיות שהספוגית אינו יעיל יותר מתשעים אחוז הרי לא משתמשים עם זה רק לצורך שעת הדחק גדול ובזה לכאורה אין טעם להתיר דבר השנוי במחלוקת באיסור חמור כל כך, ובפרט כאשר יש לנו היום כל כך אפשריות אחרות.

י"א) קשירת חצוצרות במקום סכנה. נחלקו הפוסקים אם מותר לעשות קשירת חצוצרות לאשה שנמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, ודעת האוסרים משום שיטת הגר"א שאיסור סירוס אשה הוא דאורייתא, ודעת המתירים הוא על פי דעת רוב הראשונים וכמו שנפסק בשו"ע שאיסור סירוס אשה הוא רק דרבנן ולכן במקום צערא לא גזרא דרבנן ובפרט שהוא מקום סכנה ממש.

י"ב) סתימת החצוצרות על ידי האשור. יש מתירים ואומרים שגם לדעת האוסרים בקשירת חצוצרות אבל כאן כיון שהוא רק גרמא שהרי הוא לא חוסם את החצוצרה מיד אלא שהוא גורם שיסתם אחרי חודש והוה רק גרמא במקום סכנה ומותר.

י"ג) כל האמצעי מניעה צריכים לשקול בהם השאלות הבאות, א' דיני סירוס, ב' דיני השחתת זרע ג' דיני הפלה, ד' דיני פו"ר ה' דיני לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך. ו' גם הדינים הנוספים כמו דיני וסתות, דיני כתמים, דיני חציצה, דיני פתיחת הקבר, דיני ביטול מצות עונה, כל אלה צריכים שאלת רב.

הלכות מניעת הריון ויעוץ באמצעי מניעה לפי מצבים שונים

אשה שילדה לידה ראשונה או שניה ולא קיימה מצות פו"ר עדיין.

א) אשה אחרי לידה ראשונה, שילדה ילד אחד או ילדה אחת ולא תאומים של בן ובת[17], שעדיין לא קיימה מצות פרייה ורבייה, אזי אם הלידה היתה לידה רגילה בלא ניתוח קיסרי[18] אין צריכה למנוע הריון, כי ברוב הפעמים לא תיכנס להריון בגלל הנקה, ובאופן שמאיזה סיבה היא לא מניקה, והיא מקבלת מחזור, היא יכולה לכתחילה למנוע לתקופה של שנה באמצעי מניעה כמו גלולות, או קוטלי זרע, או התקן תוך רחמי, או מדבקה או טבעת נובורינג, שלמעשה אשה שלא מניקה יכולה לקבל גלולות משולבות וכן המדבקה או הטבעת, והטבעת נובורינג הוא הכי פשוט מצד ההורמונים שיש להם הכי פחות השפעה על תופעות לואי. וקוטלי זרע, אין להם בכלל תופעות לואי אלא שהוא רק יעילות של שבעים אחוז בערך. והתקן תוך רחמי הוא בדרך כלל רק לתקופה ארוכה כמו שנה וחצי או חצי שנה, כי יש לזה הרבה סיכוי שיביא דימומים, אבל אשה שהיא לא יכולה לזכור לקחת הגלולה כל יום עדיף לה ההתקן, ובדרך כלל ממליצים על התקן גניפקס שיש לה פחות דימומים.

ב) אשה אחרי לידה ראשונה שלא קיימה מצות פו"ר והיא מניקה, לא צריכה למנוע כלל, כי בדרך כלל הנקה מלאה לתקופה של חמשה עד ששה חדשים והיא לפני קבלת המחזור, מונע מהריון חדשה. ואם אינם רוצים לסמוך על הנקה, או שהיא לא מניקה הנקה מלאה, ורוצים לקבל היתר למנוע. יש היתר למשך של שנה, לדעת חלק מהפוסקים[19], ולכן אם האשה מרגישה לצורך גדול משום חלישות הגוף או הנפש, כגון שהיה הריון קשה, או לידה קשה והרב מבין שזה באמת לצורך גדול יש טעם לדון בזה.

---

17 ראה לקמן באופן שילדה לידה ראשונה תאומים של שני בנים או שני בנות, שגם בזה יש היתר מצד החלישות של האשה, הגם שאין זה מסוכן מצד הרפואה.

18 ואם הלידה היתה בניתוח קיסרי יבואר לקמן שצריך לעשות מניעה לתקופה של שנה לפי רוב הרופאים וכן מתירים רוב הרבנים, ויש רבנים שמתירים רק חצי שנה אם הוא קיסרי ראשון או שניים, שלפי דעת חלק מהרופאים אין צורך לעשות יותר מחצי שנה הפסקה עד התחלת הריון הבא.

19 ועיין בהמשך שיבואר דעת החולקים וסוברים שלפני קיום מצות פו"ר אין להתיר למנוע הריון, ורק אחרי כמה לידות יש היתר של חולשה גם לפני קיום מצות פו"ר, וכן נראה דעת הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

והנה כאן כיון שהיא מניקה אין אפשרות לתת גלולות משולבות, שהן רוב סוג הגלולות, וחייבים לתת הגלולות שמכילות רק פגסטרון, ומהאי טעמא אין אפשרות לתת המדבקה או הטבעת הנובורינג כי הם מכילים שתי ההורמונים. והגלולות הללו לפעמים גורמות לדימום, והעצה לזה היא לקחת שתי גלולות למשך של שבוע עד שבועיים, ואם עדיין לא מועיל לחזור על הפעולה פעמיים שלש. וכן שייך לתת ההתקן, ועדיף למנוע מזה כי פעמים רבות יש דימומים, והכי מומלץ הוא קוטלי זרע, כי בגלל שהיא מניקה אז ביחד עם הקוטלי זרע הוא כבר מניעה של קרוב לתשעים אחוז, וכיון שאינו מצב של סכנה אם תיכנס להריון אז זה מומלץ[20].

ג) אשה אחרי לידה ראשונה שעברה ניתוח קיסרי, חייבת לעשות מניעת הריון למשך תקופה של שנה לרוב הרופאים או למשך תקופה של חצי שנה לדעת כולם.

והדברים ששייך לתת לאשה כזאת, הנה קוטלי זרע הם ביעילות של שבעים שמונים אחוז, ולכן אינו מספיק במקום כזה[21]. ולכן בדרך כלל אחרי ניתוח קיסרי יש עדיפות להתקן שהוא קרוב למאה אחוז מניעה. וכן יש אפשרות של גלולות ואם זה רק לתקופה של חצי שנה אז בדרך כלל הולכים על הגלולות[22].

ד) אשה אחרי שתיים או שלש לידות. אם קיימה כבר מצות פו"ר, אזי אם כל הלידות הן תכופות והיא חלושה, וממליצים שיעשו מניעה, ולפי דעת רוב הפוסקים מותר למנוע הריון על ידי אמצעי מניעה, והתקופה של המניעה בדרך כלל מספיק שנה או שנה וחצי, ואם היא צריכה יותר אפשר עד שנתיים, ולא מומלץ כל כך שיהיה הפסק יותר משנתיים בין הלידה לבין הריון הבא, גם מצד

---

20 ולפי דעת החזון איש לכאו' נראה שמותר גם דברים נוספים כי לדעתו תוך שנה נקרא סכנה, כי עצם הלידות התכופות הם בגדר סכנה, ולכן מותר גם דיאפרגמה, כמו שמותר לפי רוב הפוסקים בשעת סכנה, אלא שבדרך כלל היום זה לא בשימוש גם משום שאינו בטוח, וגם משום שיש דברים יותר קלים ושימושיים.

21 ויש רבנים שממליצים שגם במקרה כזה של ניתוח קיסרי יתחילו עם קוטלי זרע וזה רק במקום שהיא מניקה בהנקה מלאה ועדיין לא קיבלה המחזור והיא בתוך הששה החדשים הראשונים והסיבה שהם מעדיפים את זה הגם שהיא רק לתקופה קצרה מאוד, כי בדרך כלל האפשריות האחרות בין הגלולות ובין ההתקן הרי יש סיכויים גדולים שזה יגרום לה דימומים, ואשה אחרי לידה שכבר היתה תקופה ארוכה לא טהורה, תהיה להם קשה עם דימומים לתקופה נוספת.

22 ויש להדגיש שגלולות בתקופה של הנקה בגלל שאינם גלולות משולבות אינם מאה אחוז כמו הגלולות הרגילות אלא בערך תשעים אחוז.

הרפואה, אלא אם כן הוא ממש מצב מיוחד של צורך גדול מאוד[23]. האמצעים שמותרים כאן הם קוטלי זרע, גלולות, טבעת נובורינג, מדבקה, והתקן תוך רחמי, וכן לדעת כמה פוסקים מותר גם דיאפרגמה. ולכן אם היא מניקה שייך רק גלולות לא משלובות, ולא שייך הגלולות הרגילות, וכן לא שייך הטבעת נובורינג, וכן לא שייך המדבקה, כי הם מכילים השתי ההורמונים. וכן שייך לתת התקן תוך רחמי, וכאן יש הרבה שמשתמשים עם התקן, כי זה בדרך כלל לתקופה של שנה וחצי שנתיים. וכמובן שאפשר עם קוטלי זרע אלא שאין זה יעיל רק שבעים אחוז בערך, וכאן שמדברים תקופה של אחרי חצי שנה הראשונה של הלידה הרי ההנקה לא תועיל כל כך וגם לפני קבלת מחזור הראשון אין זה אלא בין שבעים לשמונים אחוז, וכמובן שהיא יכולה לקחת את זה, כי הרי אין כאן סכנה אם תיכנס להריון. ואם היא לא יכולה להשתמש עם הגלולות משום סיבה רפואית, וכן אין יכולה משום מה להשתמש עם התקן, או שההתקן עושה לה הרבה דימומים, מותרת לדעת הרבה פוסקים להשתמש עם דיאפרגמה.

ה) אשה אחרי שתיים או שלש לידות ולא קיימה מצות פו"ר. לדעת כמה פוסקים מותרת למנוע הריון אם היא מרגישה חלישות מתכיפות הלידות[24], ובדרך כלל בזה לא נותנים היתר רק לתקופה של שנה, ובמקום צורך גדול אפשר עד שנתיים. והאמצעי מניעה הוא כמו באות ד'.

ו) אשה מבוגרת שיש לה כבר משפחה גדולה ורוצה למנוע הריון, כי קשה לה מאוד, כמו שמצוי בדרך כלל בגיל ארבעים, ובפרט שיש זוגות שרוצות למנוע בגלל החשש של לידת ילד לא בריא. יש כאן מקום לשאלת רב מצד ההלכה אחרי שכבר קיימה מצות פו"ר וכבר היא מבוגרת בגיל ארבעים, מותר לה למנוע באופן הרגיל, ומהיבט נוסף כתבו כמה פוסקים שמותר לה למנוע[25], ולמעשה מצד הרפואה לא נותנים בדרך כלל בגיל מבוגר הורמונים, ולכן אין עצה של גלולות, אלא של התקן תוך רחמי, או קוטלי זרע, וכיון שקוטלי זרע אינם יעילים יותר משבעים אחוז לכן בדרך כלל עושים התקן תוך רחמי, וזה מחזיק למשך

23 ויש רבנים שיש להם הוראה של היתר למשך של חצי שנה ואז יבואו לשאול, והרב צריך לקחת בחשבון שאז הוא שולל בעצם את האפשרות של התקן, כי בדרך כלל לא יתנו התקן לחצי שנה.

24 כך הוא דעתו של הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך ורוב הפוסקים, ולדעת המנחת יצחק והגאון ר' משה פיינשטיין שלפני קיום מצות פו"ר אסור למנוע הריון, חוץ אם הוא מקום סכנה, ולדעת החזון איש כל לידות תכופות הוא בגדר מקום סכנה.

25 ויש שכתבו שאין לפחד מילדים לא בריאים, אלא יבטחו בה', ואם הם מפחדים אז עדיף למנוע בדרך שב ואל תעשה והיינו לאחר המקוה וכדומה, וכן הוא דעת הרב בעל שבט הלוי שליט"א ועוד.

חמשה שנים בדרך כלל.

ויש נשים שמצד רפואי הם לא יכולים לקבל התקן תוך רחמי, ובזה השאלה הוא אם מותר לעשות להם מניעה על ידי קשירת חצוצרות או סתימת חצוצרות וכדומה, ולמעשה התשובה בזה הוא שאם אין שאלה של סכנה אלא עושה כן בגלל שקשה לה מאוד, אז אין היתר לעשות קשירת חצוצרות, אבל אם הוא שאלה של סכנה או של סכנת אבר, ואפילו רק קרוב לספק סכנה צריך לשאול שאלת רב, ולפי המצב יתכן שיהיה היתר כגון שאין שום דרך אחרת והוא סכנה ברורה. ובמצב של סכנה ממש גם צריך לשאול שאלת רב אם עדיף לעשות קשירת חצוצרות או להוציא לגמרי החצוצרה, או סתימת החצוצרה, ולמעשה היום בדרך כלל המומלץ מצד הלכה ומצד הרפואה הוא לעשות 'סליל' וזה נקרא 'אשור' והיינו שמניחים דבר קטן בתוך החצוצרה ואחרי כמה שבועות המקום גדל ואין דרך מעבר בתוך החצוצרה[26].

26 ולמעשה זה גם יותר עדיף מצד הלכה כי זה רק גרמא. כך אמר לי הר' בני פישר בשם הגאון בעל שבט הלוי שליט"א וכן שמעתי מפי כמה מורי הוראה בבית דינו של הגאון בעל שבט הלוי שליט"א.

מדור
בירורים וביאורים

בהלכות מניעת הריון
ואמצעי מניעה

תכלית ספר זה הוא להיות כלי עזר לרבנים ולשואלים, ולכן אף כי הבאנו להלן כמה ענינים ופסקי דינים עפ"י גדולי האחרונים בענינים אלו, זאת רק כדי שידעו המוני העם שיש שאלות בדבר, וכדי שידעו יושבי על מדין היכן לעיין ולדעת כיצד דעת הפוסקים נוטה, ולמעשה חלילה להכריע בלא לשאול רב ומו"ץ, כי ברוב שאלות אלו פרט קטן משנה את ההלכה לכאן או לכאן, כמו שיבואר בכמה מקומות להלן.

דעת הסטייפלר בנושא מניעת הריון על ידי גלולות

אגרות קודש מהסטייפלר

שנדפס בחוברת מיוחד

אגרת ה בענין מניעת הריון

..**זה** הרבה שנים שנודע לי מפי אחד מגדולי הרבנים ז"ל מירושלים שכבר נתפשטה ההוראה בירושלים להתיר את הטבעת בשעת צורך גדול כגון שעצבי האשה מתוח מחמת לידות תכופות בזה אחר זה וכו' אכן נודע לי שכהיום אין הרופאים עושין טבעת אלא איזה סליל המועיל שלא תעבר ונתברר לי ענין הסליל שהוא חוט של ברזל דק שמניחים ברחם ונתברר לי שחוט זה אינו מונע העיבור אלא שכשמתחיל הולד להתפתח ופוגע בחוט זה הוא נתרתק וא"כ אין זה מונע עיבור אלא הורג עיבור וכן הודה לי פרופסר טואף במכתבו שהוא תחת ידי ועל כגון דא לא מצינו שום מתירים אע"פ שהוא בתוך ארבעים יום מ"מ חמיר טובא ממוך שאינו אלא מעכב מלהתעבר וע"כ מי שמוכרח לזה לעשות טצדקי למנוע עיבור לא יעשה הסליל הזה רק טבעת משעוה או מגומי או מניילון.

ובזמנינו יש טבלאות שהאשה בולעתו ומועיל שבאותו יום לא תתעבר וזה היתר גמור דהוה ליה כעקרה ואילונית שאין שום חשש בביאתן וידוע לי שהרבנים מייעצים אותו (כי השאלה מצוי מאוד שהנשים נשברות מפני הלידות סמוכות והרבה נשים לא רוצות משום זה ללכת למקוה וכו') וצריך לדעת כמה פרטים איך להתנהג בכדורים אלו לפני כמה שנים היה זה נקרא .. והיום יש לו שם אחר שלא ידוע לי וידוע אצל הרבנים. והחסרון היחידי בענין הכדורים הוא שלא כל הנשים יכולות לסבול אותן.

עוד יש עצה למנוע הריון ע"י שלא תלך למקוה עד יום כ"ח מהתחלת הראיה דאז שוב אין מתעברות דנשים שלנו אינן מתעברות אלא סמוך לטבילתן אך אין זו עצה בטוחה לפי שלפעמים רחוקות מתעברת גם אחר י"ח ימים הנ"ל.

יעקב ישראל קניבסקי

אגרת ו' כנ"ל

בעה"י יום א' כ"ט למב"י התשכ"ה

לכבוד היקר אשר לא ידעתי אתארהו כבוד שמו

מכתבו הגיעני, והנה כהיום נמצא רפואה הנקרא "נוגעסט" הניתן פה ובכמה מדינות למניעת הריון והיא רפואה בדוקה וכשרה בלא שום פקפוק כלל, (היינו שום בה שום חשש משמש על העצים כעין החשש דמוך)..

ואכן אזכיר כי שמעתי שבכמה מדינות מפחדים לקחת רפואה זו מחשש אולי יש לה השפעה רעה על הגוף כי הוא חדש אבל כאן בארץ ישראל הרופאים נותנים זה בלי חששות, וכן שמעתי כי באנגליה ובאמריקא נותנים זה.

אכן כפי ששמעתי יש נשים שאינם יכולים לסבול זה ואפשר לקחת בתור נסיון חודש אחד ולראות.

זה איזו שנים שכמה וכמה אנשים יעצתי רפואה זה, ע"פ דברי גאון אחד שמסר לי ידיעות אלו, וזה מזמן קרוב הודיעני רב אחד שליט"א שבספר שו"ת מהגר"מ פיינשטיין כתוב בשם חתנו שרפואה זו גורמת לשתראה טיפת דם כחרדל, וא"כ נפל פיתא בבירא, ושוב אמר לי רב גדול אחד שליט"א שלזה מועלת בדיקה, דאין חשש שתראה ולא תרגיש רק במקרה שתראה שהיא מרגשת, וכשאינה מרגשת אות היא שלא ראתה וליתר זהירות תבדוק מיד ואם לא נמצא אין חשש עכ"ד ואמר לי שכן ראה בהספרים של הרופאים שכתוב שם הרפואה לכל פרטיה.

אך מאז ששמעתי הפקפוק של הגר"מ פיינשטיין אני כבר נמנע מלהתערב בזה וכשבא נדון כזה לפני אני מייעץ ללכת לרב אחר.

כן מעכ"ת יברר זה אצל הרבנים שבירושלים וכמדומה שיצא הדבר בהיתר, אך אני בעצמי לא אוכל להורות בדבר הטעון עדיין בירור.

הדו"ש יעקב ישראל קניבסקי

אגרת ג'

אודות אשה שאינה רוצה להתעבר בתכיפות

בעה"י.

מה ששאלת אודות שאשתך אינה רוצה להכנס להריון בתכיפות , מה לעשות ע"פ דין תורה.

א. ע"פ דין תורה אסור לאשה למנוע מבעלה תפקידו, כגון שלא תטהר עצמה וכו'. (יש כאן עוד) ...

ב. וכן בהיפוך איסור חמור הוא לבעל למנוע מאשתו וכו'... (יש כאן עוד)

ג. כששניהם הבעל ואשתו מסכימים מרצונם להיות פרושים אין בזה עון מצד השעבודים שנשתעבדו זה לזה, אולם כשהבעל צעיר ויודע שיצרו מתגבר יש בזה מכשול גדול וכו'.. (יש כאן עוד)

ד. כל זה מצד מצות עונה האמורה בתורה, אבל מי שעדיין לא קיים פו"ר שעדיין לא ילדה אשתו זכר ונקבה, יש מחלוקת הפוסקים אם רשאי להיות פרוש זמן מה, ולדחות קיום מצות פו"ר לאחר איזו שנים וכיון שהוא מחלוקת במצוה דאורייתא ודאי דיש להחמיר וליזקק לאשתו עכ"פ בליל טבילה שאז עלולה יותר להתעבר.

ה. לעשות אמצעיים שלא תתעבר כגון לשמש במוך או להניח טבעת או כפי שיש היום טבלאות המונעים את העיבור, כל זה הוא איסור חמור אפילו למי שכבר קיים פו"ר ולא הותר פעולה זו אלא במקום סכנה לאשה או ספק סכנה וכשהרופאים קובעים שסכנה לאשה זו שתתעבר צריך לעשות שאלת חכם.

ו. להפסיק את ההריון וכו'.. (יש כאן עוד)

ז. באמת לבריאות האשה רצוי שיהא הפסק בין לידה לעיבור השני כחצי שנה למען לא יהא לידות ועיבורים תכופות ביותר אבל אסור לעשות אמצעים למנוע העיבור כנ"ל אות ד' ואסור לאשה למנוע הבעל מתפקידו כנ"ל אות א' ורק יכולים להיות פרושים עד יום י"ח להתחלת נדתה ואז שוב לא תתעבר ע"פ רוב אבל לפעמים יתכן שגם אז תתעבר.

גם כשהאשה תניק את בנה בעצמה הנקה גמורה שלא תצטרך לבקבוקים

נוספים, זה מעכבר שלא תתעבר וכך היה בכל הזמנים עד תקופה האחרונה שבכדי להקל מהאשה את ההנקה עשו הזנה מלאכותית לילד, אבל כשאשה תניק את הילד הנקה גמורה בטוחה היא כמעט שלא תתעבר כל זמן ההנקה.

ח. הנשים טועים טעות גדול במה שחושבין שע"י שלא ילדו בנים מרובים מקילים מעליהם עול החיים, כי באמת אין חילוק אם מטפלת בגידול שלשה ילדים או שבעה ילדים כי בין כך ובין תהיה עסוקה וטרודה כל היום ותנוח בלילה כן הוא המציאות באמת.

וגם בהרבה ילדים, הגדולים מסייעים מעט בעול טיפול הקטנים, ובמשפחה קטנה הילדים מתגדלים מפונקים ואינם משתתפים בעול הבית ואח"כ סובלים מאוד ממה שלא נתרגלו בעול ובעזר לאמא ודורשים חיים קלים אשר לא ישיגוה ועצביהם מתוחים תמיד.

ט. באמת כל מנת היסורים והסבל וכן מנת עונג החיים הכל נגזר מן השמים בראש השנה ואי אפשר להשמט מזה, שאם האדם ישתמט מאיזו עול המביא לידי סבל יצמח תחתיו סבל אחר ומנת סבלו לא יגרע ולא יוסיף והרבה שלוחים למקום ב"ה, כל מיני מחלות ר"ח, דקדוקי עניות ר"ל, בזיונות, קטטות ומריבות בין הבעל לאשתו או עם שכניו או שותפיו, לחץ של בעלי חובות, דכאון בלי שום טעם, אבידת החן, שעמום, וכהנה וכהנה, ושם תחבולות שבעולם לא יגרעו ולא יוסיף על מנת סבל ויסורין ומנת שמחת החיים והעונג, שנגזר על האדם בשמים, ואם יקל לעצמו עול החיים במניעת הריון, ה' יודע איזה עול אחר יבא תמורתו מיד או לאחר איזו שנים, ואין לאדם לעשות שום תחבולות נגד סדר החיים הטבעי שיסד הבורא ב"ה.

עוד נוסח לאגרת ג'

א. ב. ג....

ד. מי שלא קיים עדיין פו"ר היינו שעדיין אין לו בן ובת מחוייב להזדקק לאשתו בשביל מצות פו"ר וכש"כ בליל טבילה שאז עלולה יותר להתעבר. ואם הוא מתנהג בפרישות אפילו כשהוא בהסכמתה הגמורה של אשתו לדעת מהרי"ט ז"ל הוא כמבטל מצוה ממש, אע"פ שיקיימנה אחר זמן ויש פוסקים שאין בזה בגדר מבטל מצוה רק מאחר מצוה ובכל אופן אסור לאחר המצוה וחז"ל אמרו

על זה תיפח עצמותיו, ואין שום היתר בזה אא"כ הוא כבן עזאי אשר לא נמצא בזמנינו.

ה. אפילו מי שקיים פו"ר איכא מצוה גדולה להרבות בנים ובנות ונלמד מדכתיב בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך, וא"כ אפילו הבעל ואשתו שניהם מסכימים לפרישות אסור לבטל העונה מחמת חיוב זה, אולם בזה יש לפעמים צד היתר לפרישות כשהענין נחוץ עי' אהע"ז סי' א'.

ו. לעשות אמצעיים שלא תתעבר כגון לשמש במוך או לשים טבעת בבית הרחם או כפי שיש היום טבלאות המונעים את העיבור, כל זה הוא איסור חמור אפילו למי שכבר קיים פו"ר ולא הותר פעולה זו אלא במקום סכנה או ספק סכנה וכשהרופאים אומרים שיש סכנה לאשה שתתעבר צריך לעשות שאלת חכם.

ז. להפסיק את ההריון היינו לעשות איזה פעולה לאחר שנכנסה להריון להפיל את הולד, הוא חטא נורא ואיום וכאילו הורג נפש ר"ל ובמקום סכנה גמורה לאשה צריך לעשות שאלת חכם.

ח. באמת לבריאות האשה רצוי שלא תתעבר תיכף אחר הלידה, ולהיות הפסק בין הלידה לעיבור שני, לפחות כחצי שנה, אבל אסור לאשה למנוע מבעלה את תפקידו, אלא א"כ הבעל מוחל על זה בלב שלם, ואסור לעשות אמצעיים שלא תתעבר, ומה שאפשר לעשות בזה הוא שבהסכמת הבעל לא תלך האשה למקוה עד י"ח יום אחר התחלת הוסת דאז ע"פ רוב שוב לא תתעבר אך אין זה בטוח דלפעמים כן תתעבר אפי' אחר י"ח יום.

ט. גם כשהאשה תניק את הילד הנקה גמורה שלא תצטרך וכו... (יש כאן עוד)

י. הנשים חושבים שע"י שלא ילדו בנים מרובים מקילים מעליהם עול החיים והוא טעות גדול וכו'... (יש כאן עוד הרבה)

יא. והנה באמת כל מנת היסורים וכו'. (יש כאן עוד הרבה) הכלל אין לאדם לעשות שום תחבולות נגד סדר החיים הטבעי שיסד הקב"ה בעולמו.

ואחז"ל במד"ר מקץ פ' צ"ב א"ר אלכסנדרי אין לך אדם בלא יסורין אשריו לאדם שיסורין באין עליו מן התורה כו' כלומר הן מנת היסורים הלא היו יהיו בכל אופן, אשרי למי ששומר דרך התורה שאותן היסורין הראויין לבא נעשים ע"י שמירת מצות תורה"ק, כי אזי יש לו עבור אותן יסורים שכר נורא ונצחי

בעולם הבא וכל סבל שסבל ע"י קיום התורה לזכות עצום יתחשב.

עוד נוסח לאגרת ג'

מה ששאלת אודות שאשתך אינה רוצה להכנס להריון בתכיפות מה לעשות ע"פ תורה.

ב. ג. ד.

ה. לעשות אמצעים שלא תתעבר כגון לשמש במוך או להניח טבעת או כפי שיש היום טבלאות המונעים את העיבור כל זה הוא איסור חמור אפילו למי שכבר קיים פו"ר ולא הותר פעולה זו אלא במקום סכנה או ספק סכנה, וכשהרופאים קובעים שיש סכנה לאשה זו שתתעבר צריך לעשות שאלת חכם.

ו. ז.

ח. באמת לבריאות האשה רצוי שאחר לידתה כחצי שנה לא תכנוס להריון למען לא יהא ברציפות הריון ולידות, אבל אסור לעשות אמצעיים למנוע העיבור. וכו'.

ט. עוד יש עצה טובה שלא תתעבר והוא שהאשה תניק את הולד הנקה גמורה וכו'.

י. הנשים טועות וכו'.

י"א. ואין לאדם לעשות שום תחבולות נגד סדר החיים הטבעי שיסד הבורא ב"ה בעולמו.

עון גדול הוא לאשה כשמונעת וכו'. האדם אינו חי לעולם וסוף סוף יבא לפני ב"ד של מעלה לתת דין וחשבון על כל מעשיו, ומאוד ומאוד יתחרט על מה שפגעו זה בזה למנוע חיים תקינים כי הוא עון חמור מאוד. ואחז"ל איזהו אשה כשרה כל שעושה רוצן בעלה ובשביל זה תזכה ג"כ בעה"ז לשיבה טובה ורוב נחת.

מדור
בירורים וביאורים

תשובה של הגאון
ר' מאיר בראנדסדארפער זצ"ל
בנושא מניעת הריון
ואמצעי מניעה

תשובה של הגאון ר' מאיר בראנדסדארפער זצ"ל
בנושא מניעת הריון ואמצעי מניעה

שו"ת קנה בשם
חלק ג אבן העזר סימן צח

יום ד' לס' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כ"ט שבט תשנ"ח לפ"ק.

נדרשתי לאשר שאלוני, בהאי זוגא שהוא ואשתו הם כעת בגיל ארבעים וארבע ארבעים ושלש והם בני משפחה גדולה ברוכים בבנים ובנות בליע"ה, בהריון האחרון היה בגיל שלושים ותשע בערך, וקשה מאד כי היא סובלת על מחלת סוכר וטחורים קשים ביותר, וכתוצאה מזה, וגם מסתם חשש של הריון בגיל כזה נמנעים הם מקשר של מצוה, אמנם מובן שהדבר קשה ומביא למכשולים רבים. ומתוך נסיון העבר הוכיח על עצמו כי אשה מתעברת גם בימים הקרובים או הרחוקים מזמן ראיית וסתה, נוסף לזה כי אשתו חוששת מהתקן בתוך הגוף כדי למנוע הריון, ומעתה נפשם בשאלתם לתת להם איזה עצה הגונה איך לצאת ממצוקתם ע"כ ת"ד.

והנה מבלי להכנס לגופא דמילתא אם בכל הצעד הזה למנוע עצמכם מהריון נוסף במשך כל השנים הללו אם עשיתם נכונה בזה, ובפרט מחמת החשש הריון בגיל מאוחר, שאין זה אלא דרך המתחדשים, והרי עינינו רואות מרובא דרובא מאחינו עם בני ישראל הקדושים החרדים לדבר ה', ומתנהגים לפי תומם, והולכים בעקבות אבותינו ואמהותינו מימות דור ודור, ומולידים בנים ובנות גם בשנות ארבעים ולמעלה, ולא יאונה להם כל און תהלה ליתב"ש, ואם נשמע בדרך יוצא מן הכלל על מקרה לא טוב ח"ו רח"ל, הרי מאמינים אנו בהשי"ת שמו שהכל הוא בהשגחה פרטית ממנו יתב"ש על ברואיו, וכל מדה ומדה נכונה, והוא יודע ועד סיבת הדבר שגרם לזה, ובטוחים אנו בשמו יתב"ש ומברכים בכל יום ברוך המרחם על ברואיו שישפיע עלינו רחמים וחסדים גלויים ולא יאונה לצדיק כל און, ואם באנו לחוש בזה לפיתוי הרופאים ודרך המתחדשים, הרי הם גוזרים ואומרים לחוש כבר מגיל שלשים וחמש ולמעלה למנוע עצמם מלהוליד,

וצא וראה כמה מניעת פריה ורביה הם גורמים בזה לעם בני ישראל הקדושים, וקורא אני עליהם את מאמר רבותינו ז"ל בסוטה (י"ב ע"א) ומובא בקיצור

ברש"י (שמות ב' א) מה שאמרה מרים לאביה, אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעהו"ז ואתה עוה"ז ולעוה"ב, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת יעו""ש, והכי נמי כן הוא בנידון דידן דמחמת חשש מקרה לא טוב ח"ו יוצא מן הכלל נגזור למנוע עצמינו מפריה ורביה מכל וכל אתמהה.

אמנם מבלי להכנס לכל זה הרי הדבר ברור כי כל עיקר דרך המניעה שעשיתם למנוע עצמכם מכל עיקר קשר של מצוה מכל וכל, אפילו אם היה באמת צורך וחיובא למנוע עצמכם מהריון נוסף ג"כ אין זה דרך הנכונה להתנהג בפרישות כל כך שנים, כמו שהעדת על עצמך שהדבר מביא למכשולים רבים, וקשה הפרישות ועיין מש"כ בספר כו"פ (סי' קצ"ד סק"ב) לענין מה שהחמירו הפוסקים שלא לטבול לתוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה והאריך שם שיש לבטל מנהג חומרא זו וכתב בתוך דבריו ובפרט הדורות הללו שיש לחוש לכמה עבירות פרצות והרהור עבירה וקישוי לדעת וקרי רח"ל, יעו"ש מה שמסיק כזה וכתב ולכן בטלנו המנהג שאין לו עיקר ושורש והתרנו לנשים לטבול תיכף בעמדן והליכתן לביהכ"נ שהוא ארבע שבועות אחר לידה ללכת לבית טבילה עכ"ל, מובא דבריו בדרכי תשובה שם סק"ז, וא"כ כש"כ וכש"כ להתנהג בפרישות כמה שנים שאין הדבר נכון כלל וכלל.

וגם משום איסור יחוד יש לחוש בכה"ג כמבואר בשו"ת זקן אהרן ח"ב (סי' כ"ט) מהגאון מו"ה אהרן וואלקיין זצללה"ה שנשאל שם על דבר אשה אחת שלא רצתה לבטול זמן רב כדי שלא תתעבר, והעלה שם דיש בזה איסור יחוד דאורייתא, וכתב שם בטעמא דמילתא שהרי התוס' בסנהדרין (ל"ז ע"א ד"ה התורה העידה) כתבו בטעם היתר יחוד עם אשתו נדה משום דסופה ליטהר ויש לה היתר לאחר זמן, א"כ מסתבר דלא שייך לומר כן אלא בנדה שכל משך ימי טומאתה הוא רק שנים עשר יום, ועל זמן קצר העידה לנו התורה סוגה בשושנים, שאפשר לאדם להתאפק ולא תקיף יצרו כיון דבזמן מועט יוכל לבוא אליה בהיתר, אבל במקרה בנידון דידן שימים ושנים יאריכון ימי טומאתה מנ"ל שגם זמן מרובה בזה יוכל לתקוף יצרו, וא"כ יש לדון דבנידון כזה אסור להתייחד עמה יע"ש, וכבר הבאתי דבריו בזה בספרי שו"ת קנה בשם (ח"ב סוס"י ק"ה).

וייעו"ש במאי דשקיל וטרי עוד בזה דלכאורה בנידון דידן דכל עיקר הנהגתם המוזרה לעכב הטבילה הוא מחשש שלא תתעבר, א"כ לא שייך לחוש לכאורה שמא יבוא לגלות ערוה כיון דכל עיקר מחזר להתרחק מבעילה, יעו"ש מש"כ לתרץ בזה דאפילו הכי חיישינן ואסור להתייחד עמה ולענ"ד יש לומר בפשיטות דהיכא דחיישינן דתקיף עליה יצריה בכל ענין חיישינן לזה ואין כאן מקומו להאריך בנידון זה, ומ"מ לענינו בודאי הדבר ברור ופשוט דלא נכון הדבר מה שעשיתם להתנהג בפרישות כל כך זמן מכו"כ טעמים נכונים שנתבארו בס"ד.

אמנם העבר אין והעתיד עדיין וכיון שנתבאר דלהתנהג ולהמשיך בפרישות אין זו הדרך הנכונה, וא"כ מעתה חל עלינו לבאר הדרך הישרה שמן הראוי הוא שתתנהג מכאן ולהבא, והנה לו יהא דבאמת כן הוא דמחמת מצב בריאתה אינו מן הראוי שתכנס עוד להריון, ומן הצורך הוא להתיר לכם להשתמש בהיתר מניעת הריון, הרי ידוע שאופני מניעות הריון הם עפ"י דרכים והתירים שונים אשר לעת הצורך ובשעת הדחק יש לסמוך עליהם להתירם, ובעיקר הדבר תלוי לפי דוחק ההכרח וסיבת הדבר למה היא צריכה למנוע עצמה מהריון, ובמקום סכנה מקילים יותר מבשלא במקום סכנה.

ובנוגע למניעת הריון על ידי הכנסת התקן לתוך הגוף, הנה מבלי להכנס לפרטי הצדדים בזה ולדון על גוף ההיתר להמנע מהריון על ידי הכנס התקן לתוך הגוף אם דוקא לצורך גדול ומקום סכנה ממש הוא דמותר להשתמש עם מניעה כזו, או אפילו באופן שאינו רק ענין של זהירות וליכא חשש סכנה ממש מחמת הריונה אפשר גם כן לצדד ולהתיר במניעה כזו, מ"מ הרי בלא"ה הדבר ידוע שההתקן מצד עצמו הוא דבר הגורם להזלת הדם מתוך הרחם וכמעט הוא מן הנמנע לטהר עצמה לבעלה, ורק בקושי גדול אפשר לטהר עצמה לבעלה, וגם עלול לגרום למכשולות להכשל באיסורים חמורים ממש, כי דרך הגוף שאינו סובל דבר זר בתוך הגוף ולדחקו לחוץ, וגורם תמיד לדמם לפעמים פחות ולפעמים יותר וקשה מאד להזהר מזה, ובודאי שאינו מן הראוי להתיר לכם להשתמש בזה ושפיר חששה בזה אשתך להכניס התקן תוך הגוף.

והנה אם הייתי רואה באמת צורך גדול שהנכם זקוקים להיתר מניעת הריון הייתי מציע לכם להשתמש בהיתר מניעת הריון על ידי גלולות דרך הפה, אשר לענ"ד הוא במציאות ההיתר היותר פשוט והיותר קל והיותר מועיל, אלא

שבהם יש ג"כ סוגי גלולות כאלו שגורמים לדימומים, אלא שיש בהם סוגים שונים ובדרך כלל אפשר למצוא דבר המתאים להגוף שלא יגרום לה שום דימומים, אלא שלדעת הרופאים אינו ראוי כלל להשתמש בהם בגיל מבוגר אלא שגם זה אינו מוכרח כל כך ואין עת האסף פה. אמנם שאר הדרכים ואפני מניעת הריון אשר איננו נחית לפורטם כאן יש בהם חששו גדולות מצד עצמם הן מחמת חשש איסור השחתת זרע ושאר איסורים דאית בהו, ואין להתירם רק במקום סכנה ממש ואחרי הדיון בזה בכל פרט ופרט לעצמו אשר אינני נחית כעת לזה.

ומעתה לא נשאר לנו רק עצה אחת היא לאחר את זמן טבילתה שהיא העצה הפשוטה ביותר מכל הבחינות דהיינו הן מצד גוף ההיתר (דהיינו במקום הצורך) והן מצד הבריאות שאין יוצר שום היזק להגוף מזה, ואם שכתבת שהנסיון הוכיח בעבר כי היא מתעברת גם בימים הקרובים או הרחוקים מזמן ראיית וסתה, אכתי אין הדבר מוכרח לענ"ד ששמת לב לעקוב אז בדיקנות אחר זה, כי בדרך כלל בנשים שמחזור הוסת שלהם מסביב לשלשים יום פחות או יותר אין מועיל האיחור לפני כ"א יום מזמן ראייתה, ובנשים שההפלגה שלהם הוא באיחור יותר צריך לאחר יותר, כי בדרך כלל הוא זמן הביוץ דהיינו הזמן שהיא ראויה להתעבר כשלשה עשר או שתים עשרה יום לפני הוסת הבא, ולפי"ז צריך לאחר זמן טבילתה ואם מדייקינן בזה נכונה היא מועילה בדרך כלל יותר טוב מכל שאר המניעות.

איברא כי בכל כלל יש ג"כ יוצא מן הכלל, ובודאי שבמקום סכנה ממש לא הייתי סומך על מניעה זו לבד, אמנם מכיון שאצלכם אין בזה רק ענין של זהירות על צד היתר טוב ושום חשש סכנה אפילו אם תתעבר ושפיר דמי שתסמכו על מניעה זו לבד בלי שום חשש ופקפוק בדבר כלל וכלל.

ויותר מזה נלע"ד דמן הראוי שלא תעשו שום מניעה כלל ותתנהגו בתמימות בבטחון בהקב"ה ולא לאחר את הטבילה, כי גם בלא"ה הרי בגיל כזה ובפרט לאחר הפסקה של כמה שנים שלא ילדה אינו מצוי כל כך שתתעבר עוד ואין צורך בשום מניעה, ואם יהיה ברצון השי"ת לזכות אתכם בעוד תינוק או תינוקת מובטחנו בו יתב"ש שלא יאונה לכם כל און ותזכו לזרעא חיא וקימא בתכלית הבריאות והשלימות ולרב נחת והרחבת הדעת דקדושה מכל יו"ח ונזכה לגאולתן וישועתן של ישראל בב"א.

מנאי המברכם הדו"ש בלונ"ח מאיר בראנדסדארפער

מדור
בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות מניעת הריון
על ידי גלולות / התקן תוך רחמי

מפתח

- שו"ת אגרות משה ..... סו
- שו"ת אגרות משה ..... סז
- שולחן שלמה ..... סח
- קובץ תשובות ..... סח
- שו"ת שבט הלוי ..... ע
- שו"ת אגרות משה ..... עא
- שו"ת אגרות משה ..... עב
- שו"ת ציץ אליעזר ..... עג
- שו"ת ציץ אליעזר ..... עה
- שו"ת ציץ אליעזר ..... עז
- שו"ת אגרות משה ..... עח
- מנחת שלמה ..... עט
- שו"ת מנחת שלמה ..... פ

שו"ת מנחת יצחק
חלק ה סימן קיג

אם מותר ליקח כדורים למניעת הריון לזמן משום חלישות, תשישות כח וכו'.

ב"ה יום ב' טהרה ה' ניסן תשכ"ב לפ"ק. לכבוד ידידי הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר יעקב הכהן זלצר שליט"א רב דקה"י עדת ישורין /ישורון/ יאהאננעסבורג יצ"ו. אחדשת"ה כמשפט, הגיעני יקרת מכתבו עם השאלות הנחוצות לשעה, והנני לעשות רצונו לפנות כרגע קט מטרדות המרובות בעניני החג הבעל"ט, ולהשיב על הנ"ל בעזרת החל"ד. ע"ד ההשתמשות בכדורים להפסיק את הוסת לתקופה מוגבלת, משום חלישות, תשישות כח, עייפות, עצבנות, אבל אין סכנה ממש, וכמבואר כל המקראות בדברי יקרתו.

הנה לסכום בקיצור הדעות, בשתיית כוס של עקרים לאשה, ישנם ג' שיטות, א' דמותרת אף בלא שום צער, והיא שיטת הח"מ וב"ש (א"ע סי' ה' סעי' י"ב), ב' דהוי כמו שימוש במוך קודם תשמיש, דאינו מותר רק במקום סכנה, והיא שיטת העצי ארזים (שם ס"ק נ"ב), ג' הדיעה מכרעת, דמותרת רק במקום צער לידה וכיב"ז, והיא שיטת הב"ח והמהרש"ל, הובא בפוסקים שם, וכנראה שהיא שיטה המקובלת לדעת גדולי המורים, והטעם דלא הותר רק במקום צער, משום דגם נשים מצוים על לא תהו וכו' עי' בעצי ארזים (שם ס"ק י"ט), ובמקום צער שבת דגופי עדיף, וכמ"ש החת"ס (סי' כ' בא"ע), והנה בזה שפיר נוסף לנו טעם לשבח, בנדון דידן, דהוי רק הפסק לזמן, דרק אם לא קיים פו"ר, מצוה לבעול בכל עונה, עד שיהי' לו בנים, כמ"ש הרמב"ם (בפט"ו מה' אישית /אישות/), הובא בב"ש (א"ע סי' א' ס"ק א'), אבל אם כבר קיים סגי לעתים רחוקות, כפי מש"כ הברכ"י בשיטתו, הובא בפתחי תשובה שם עיי"ש, וא"כ גם בנד"ד בנוגע לאשה, מטעם שבת, כיון שלא יתבטל רק לזמן, י"ל דאין כאן איסור.

אמנם כל זה, אם הבעל כבר קיים מצוות פו"ר, ואין בו ג"כ רק משום שבת, ולערב, שפיר י"ל דמותר להרשות לה לשתות כוס עקרים לזמן, מטעם הנ"ל, והיא כ"ש ממ"ש החת"ס שם, אף בשתיית כוס עקרים שתתעקר לגמרי עיי"ש, אבל אם לא קיים עוד מצוות פו"ר, הרי החיוב עליו לבעול בכל עונה, ביאה הראוי להוליד, אין לנו עוד היתר ברור, להרשות לה משום צער בעלמא וכיב"ז (שלא במקום סכנה), אף אם הוי רק עקירה לזמן.

אמנם גם לאידך גיסא דאף שהחת"ס שם במה שכתב, דמהני רשות הבעל, וגם היכא דאינו רוצה, ליתן לה רשות, וגם אינו רוצה לגרשה, אינה מחויבת לצער עצמה, בצער גדול לפי ראות עיני המורה, דייק כמה פעמים, לענין קיום לערב אל תנח ידיך, משמע הא מצוות פו"ר כבר קיים, מזה מוכח דאם לא קיים פו"ר, לא מצי להרשות וכנ"ל, ולא יכולה לעשות בעצמה, משום שיעבודה שמחויבת לבעל, מ"מ נראה לכאורה, דמאי שנא, אם מתרצית לקבל גט, תוכל לטעון שאדעתא דהכי, לסבול צער גדול, לא קבלה על עצמה שעבודה, והוא אף דאין לו רשות להרשות לה בטוב, כיון דמחויב בפו"ר, מ"מ אינו מחויב לגרשה, אם כבר יש לו איזה ולד, ועי' בנמו"י (יבמות פ' הבע"י במתני' דשהה עשר שנים ולא ילדה), שהביא פלוגתת המפרשים, אם ולא ילדה כלל, או ולא ילדה זכר ונקיבה, והרשב"א כתב שהראשון נראה לו עיקר עיי"ש, ומכ"ש אם יש לו זכרים, דלשיטת הירושלמי (יבמות פ"ו ה"ו), בב' זכרים, קיים המצוה, אף לב"ה, ומכ"ש אם רצונה ליטול רק כוס עקרין לזמן, דהוי רק איחור המצוה, ולא להתבטל לגמרי, ועי' החילוק בזה (בא"ע סי' א' סעי' ג'), והסברא נותן, דאם היתה מוכרחת למנוע ממנו תשמיש לזמן, מטעם פקודת הרופאים מחמת חלישות, ותשישות כח וכו', דאין לו כלל עלי', אף אם לא קיים פו"ר, דמפני מה תגרע ממנו בעצמו, דאיתא (שם /א"ע/ בסי' ע"ו סעיף ג'), דאף שיש עונות קצובות, לכל איש, ואם לא קיים פו"ר, מחויב לבעול בכל עונה, ולא מצי לבטל אף ברשותה, כנזכר מדברי הרמב"ם, וכדאיתא (שם סעי' ו'), מכ"מ הכל כפי כחו (שם סעי' א'), ומי שאינו בריא, אינו חייב, אלא לפי שאומדים אותו שיכול לקיים עיי"ש, ומשמע דכ"ז, אף בלא קיים פו"ר, ואם כן מצות האשה, שהיא רק משום מסייע לבעל, וכמ"ש המפרשים (בקידושין מ"א), גבי מצוה בה יותר מבשלוחה, אם אירע לה כה"ג, בודאי לא תגרע ממנו, וא"כ לשיטת המכרעת הנ"ל, דאין בזה משום השחתת ז"ל, במקום צער, לא תגרע, היכא דמשמשת ע"י כוס עקרין לזמן, בנוגע לשעבודה לו, ממה דלא משמשת כלל.

אמנם בכל זה, יש לומר דיש לחלק בין זמן לזמן, דבבעל הנדון רק על הרחקת זמן העונה, ולא למנוע לזמן גדול, ואין ראי' ממה דאיתא (שם סעי' י"א), דאינו יכול לבעול כלל, מחמת תשישות כח עיי"ש, ולעומת זה בכאן משמשת אותו, רק נוגע לקיום פו"ר, ומ"מ כיון שאין ראי' ברורה להתיר, נראה דעכ"פ היכא שיש לה חשש סכנה, י"ל שאין לה להכניס עצמה לחשש סכנה, משום זכות הבעל, ועי' כה"ג בתשו' תשובה מאהבה (סי' ק"ט) בנדונו, דמיירי ג"כ

במצות פו"ר, דאין אומרים לו לאדם, שיכניס עצמו לספק סכנה, בשביל שיזכה חבירו עי"ש.

תבנא לדינא בנוגע לנדון דידן, לקחת כדורים. לסבב מניעת ההריון לזמן מוגבל, משום חלישות, ותשישת כח, עיפות, עצבנות וכיב"ז, שיש לדון בזה, כמו משום צער גדול, לפי ראות עיני המורה כדברי החת"ס, אז היכא דכבר קיים פו"ר, כמו בנדון הב' והד', אפשר להתיר, ובנדון הא', דלא קיים עוד פו"ר, ויש לו חמישה בנים, אם הוי קרוב לסכנה דוקא, יש מקום להתיר, ובנדון הג', שיש סכנה בדבר, ואי אפשר ע"י כדורים, יש להתיר ע"י המצאות למנוע הריון, אבל יש לבחור היותר אפשר להקל עפ"י הלכה, ומועיל ג"כ עפ"י המציאות ושאר תנאים שכתבו בזה הפוסקים, וכמ"ש בספרי (ח"א סי' קט"ו), ובכל אלה יש להזהר, שכיעבור זמן האונס, תחזור לחיובה כמובן.

ומחמת אפיסת הפנאי כאמור אקצר ואסיים בברכת חג כשר ושמח ודושה"ט כה"י. יצחק יעקב ווייס

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ג סימן כד

בענין הפילן /הגלולות/ שלא להתעבר כשהיא חולה וחלושה מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר אברהם חיים לעווין שליט"א.

הנה בדבר הפילן שלא תתעבר האשה, ודאי מצד איסור זרע לבטלה ליכא ואם קשה העיבור לפני האשה מצד חולי ואף אם רק מצד חולשה בעלמא כשהוא יותר מבסתם נשים, יש להתיר מצד זה אף בלא קיים עדיין פו"ר אם היא חלושה לחכות איזה זמן קצר עד שתתחזק גופה, וכ"ש כשקיים פו"ר שיש להתיר לחכות גם עד שלש שנים עד שתתחזק. ואם היא אשה חולה אף שלא תסתכן מזה אלא תחלה ביותר, מסתבר דבקיים פו"ר תוכל לבטל באופן זה אף לגמרי, דבשביל מצות שבת אין האשה משועבדת לבעלה להתחלות מזה יותר מדרך סתם נשים, דאף בשביל פו"ר אולי אינה משועבדת להתחלות מזה, אבל היה מחוייב לגרשה אף קודם עשר שנים מכיון שאינה רוצה להתעבר מצד החולי ובשביל שבת הא אינו מחוייב לגרשה וממילא כיון שאינה משועבדת לבעלה רשאה לבטל כדי שלא להתחלות ביותר.

אבל עיקר הנידון בזה הוא משום שהרבה נשים רואות מזה טפות דם בערך מחצה נשים ומה שאמר לו איזה דאקטאר שרק מקצת נשים ורק אחר יום עשירי מהתחלת לקיחת הפילן אינו אמת, ואף כשתקח פילן גדולים ביותר של עשרה מיליגראם שנתמעטו מזה הרואות דם, מ"מ מקצת יש שרואות אף כשהפילן הם גדולים. ולכן אם רוצה ליקח פילן אלו תצטרך להניח באותו מקום מוך דחוק לכל ימות חדש אחד ואם לא תראה, יש לסמוך שהיא מאלו נשים שהפילן אין גורמים לה להוציא דם ממנה. ואם קשה לפניה להחזיק שם מוך דחוק תלבש לבנים כל העת ביום ובלילה כל ימות חדש אחד ובאופן שיהיו הדוקים על רגליה שלא יהיה אפשר להדם ליאבד וגם תניח על שטח אותו מקום קאטן לבן באופן שאם תצא טפת דם היה ודאי נמצא שם, ובעת שתטיל מים תעיין בהספל אם אין שם אדמומית של דם וגם תבדוק עצמה בכל יום בפנים בחורין ובסדקין, ואם יעברו באופן זה כל ימות חדש אחד ולא תראה דם נמי יש לסמוך שלא ראתה והיא מאלו שאין רואות דם בשביל הפילן. ותהיה שוב מותרת בחדשים האחרים בלא זה וגם בלא בדיקה ככל אשה לבעלה אף כשתקח הפילן. ולצורך גדול יש להתיר התשמיש אף בחדש זה לסלק הלבנים על שעה

קטנה ותראה שהן נקיים ולבדוק בפנים בחורים ובסדקים קודם תשמיש ולעיין יפה בהבדיקה ואם היא נקיה ישמש ותיכף אחר תשמיש תבדוק עצמה ותלבש הלבנים כמתחלה.

וידע ידידי כי פילן גדולים וחזקים הוא סכנה להאשה למחלות אחרות של סכנה ממש ואסור מצד סכנה. והנני ידידו. משה פיינשטיין

בענין גלולות

שו"ת אגרות משה

אבן העזר ח"ד סימן עב

כ"ב טבת תשל"ב. מע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר הלל ארלאנגער שליט"א.

הנה בדבר ליקח לאשה גלולות (פילן) למניעת הריון, הנה אף שאיסור זרע לבטלה ליכא כיון שהזרע נכנס לרחם האשה, אבל בלא צורך גדול גם זה אין ליקח כי אין להתחכם ולבקש עצות, אף שבשביל לשבת בראה אין לחייב האשה להצטער יותר מכפי כוחותיה, אבל הוא כמתחכם נגד רצון השי"ת. אך אם היא חלשה בגופה וכ"ש אם היא יראה מאד שקוראין נערוון שהוא כמו חולי שהיה שייך להתיר. אבל יש לידע שגלולות אלו אף שעוצרין הדם הם גם גורמים שתראה האשה מעט דם שלדינא אין חלוק בין הרבה דם למשהו. אבל באשר שהרבה נשים אין רואות מזה דם צריכה בדיקה גדולה בחדש הראשון שתלבש לבנים וגם בין הרגלים תניח המוך, שמשימות הנשים בימי ראייתן הדם כדי שלא יטנפו בגדיה, כל העשרים יום שלוקחת הגלולות ותבדוק לעת ערב וכשלא תראה דם בחדש הראשון אז יהיה ראיה שהגלולות אין עושין לה שתראה דם, ולא תרחץ כל גופה באמבטיה (באד) אלא רק לעשות מקלחת (שאור), ולא תצטרך בחדשים האחרים לחוש שוב. וגם יש לידע כי הגלולות האלו לא טוב לבריאות האשה וצריך להעיר להדאקטאר על זה, (וע"ע מש"כ באה"ע ח"ג סי' כ"ד).

והנני ידידו, משה פיינשטיין.

דעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל בנושא של גלולות למניעת הריון בשבת וכן דין מניעת הריון אחרי תאומים לפני קיום מצות פו"ר.

שולחן שלמה

ערכי רפואה חלק ג', ערך מניעת הריון

גלולות למניעה, אי חשיבי רפואה בשבת. בלקיחת גלולות למניעת הריון אין בו משום רפואה דרפואה היא רק למי שיש לו צער הגוף או למי שמרגיש חולשה, אבל לא לעניני הריון, אך מהספרים לא משמע כן וצ"ע בדבר

אם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה אך יש קושי רב מבחינה פיזית או נפשית של האשה, כגון אחרי לידות תכופות של בנים או בנות בלבד או אחרי לידת תאומים או שלישיה וכדומה, יש מקום להתיר הרחקת תשמיש או איחור בטבילה, ואם זה לא ניתן או אינו מספיק, אז אפילו על ידי אמצעי מניעה כגון גלולות, אך כל זה רק לתקופה קצרה בלבד ולפי ראות עיני המורה הוראה.

קובץ תשובות

חלק ג' אהע"ז סי' קע"ד

אשה היולדת בצער ובחשש סכנה

ב"ה כ"ג חשון תשל"ו

ברכה ושלום רב

מכתבו מיום י"ז חשון קבלתי, ועל דבר שאלתו באשה היולדת בצער האם מותר לה להשתמש באמצעי מניעה לתת רווח בין לידה ללידה ולהפסיק לזמן של שנה עד שנתיים

הריני להושיבו, במוהרש"ם חלק א' סימן נ"ח כתב בזמן הזה שהרופאים נותנים לנשים כמין כיסוי של גומי דק שמכין בו פי האם, והוא המקור שלא יקלוט הזרע, אינו דומה כלל למשמשת במוך ויש לומר דכולי עלמא מודי להקל במקום סכנה עכ"ל, משמע דלא התיר המהרש"ם ז"ל אלא במקום חשש סכנה

כשתתעבר, ובנידון השאלה אשר לפנינו אין בזה גדר של סכנה.

מכל מקום יש לדון שבאם מבחינה רפואית היא יכולה לקחת כדורים העשויים למנוע הריון יש מקום להתיר לה להשתמש בהם, מידי דהוה אעובדא דיהודית דביתהו דרבי חייא דאזלא ואישתיא סמי דעקרתא בגלל צער לידה דהוה לה, עיין יבמות ס"ה ואמנם על ידי הכדורים הנ"ל נעשית כעין עקרה זמנית.

אכן מאלה המשתמשים בכדורים הנ"ל יש אחוז קטן שזה גורם אצלם לדימום, ורצוי איפוא שבפעם ראשונה ושניה תבדוק עצמה לפני תשמיש ואחרי תשמיש ואם לא תמצא שום דבר יכולה להמשיך להשתמש בהם בלי בדיקה.

באופן שאסור לה מסבה רפואית להשתמש בכדורים הנ"ל, ובמקרה שעצבי האשה מתוחים מאוד בגלל הלידות התכופות, והמורה הוראה רואה צורך גדול בזה אזי יש לדון ולהתיר להשתמש בטבעת היינו שהרופא שם לה הטבעת בתוך הרחם באופן קבוע, (ורק בכי האי גוונא, ולא טבעת שהאשה בעצמה שמה לפני תשמיש שכפי הנראה המהרש"ם דן בענין זה (היינו הדיאפרגמה, י.מ) כמו כן אפשר גם בסליל גם זה בטבעת שהרופא שם לה בתוך רחמה בקביעות, אך בסליל, יוצא לבית החיצון כשני חוטים דקים שעל ידי זה יכול אחרי כן הרופא להוציא את הסליל מהרחם, ויש לבקש את הרופא לקצר את החוטים הללו עד כמה שאפשר בכדי שלא ידבק החוטים בכותלי החיצון בטבילה ויבוא לידי חציצה וכמו כן על האשה לרחוץ את המקום היטב. וכל זה כשרואה שיש צורך גדול וכנ"ל.

והנני בזה ידידו דוש"ת

יוסף שלום אלישיב

דין כתמים הבאים אחר נטילת גלולות

שו"ת שבט הלוי

חלק י סימן רנב

ב"ה, יום ה' יתרו ט"ז שבט תשנ"ח לפ"ק.

כבוד ידידי המכובד הגאון היקר שלם בתו"י ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א דיין ומו"צ ובעמח"ס ספרים יקרים וחשובים. אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

ב. לאחרונה נכנס לשימוש גלולה למניעת הריון שהיא גורמת לסילוק המחזור, והיא ראה רק כתמים ביום או ביומים, והספק הוא אם בטלו אצלה כל דיני ראיות וסת, ואם תלך בבגדים צבועים לא תטמא, או דילמא כיון דכתמים אלו באים במקום ראית הוסת דיינינן לה כראיה ולא ככתמים, א"ד שאלתו שאלת חכם.

הנה לענ"ד במקרה זה צריכים ביתר שאת לעמוד על הברור אם באמת גמור ראתה בלא הרגשה ואז יש לכתמים אלה דין כתמים דסו"ס ראיה בלא הרגשה היא, ואי דבאים כל פעם ביום ידוע הלא סתמא קיי"ל סו"ס ק"צ דאין בכתמים משום קביעות וסת, והיינו גם באשה דאין לה וסת אחר רק ביום ידוע באים כל פעם כתמים, ומן הדין אין גם חיוב בדיקה על חשש כתמים, איברא בשעורי שבה"ל בסי' קפ"ד ס"ט - ה כתבתי דכתם שבא ביום הוסת, ובפרט שהוא גם יותר מכשיעור חייב בבדיקה לחומרא, ואם תמצא דם בבדיקה א"כ יש שוב חשש ראית דם בהרגשה, ובפרט כשהי' לה וסת ביום זה מקודם דבזה לענ"ד לכו"ע לחוש חששא דוסתות, ובמק"א דברנו מזה, (בהבנת לשון השו"ע סוס"י ק"צ) וע"פ הנ"ל שכתבתי בקיצור יראה דלא תלך בבגדי צבעונים.

שו"ת אגרות משה
אבן העזר חלק ד סימן סט

כ"ח מרחשון תשל"ט. מע"כ ידידי ואיני מכירו לתוארו אבל כנראה שהוא בן תורה ויר"ש.

הנה בדבר אשתו כפי שכותב מצבה אסור לה להתעבר עד משך זמן מחשש סכנה כי חולשה גדולה היא עצמה סכנה ועצבות שהוא ענין מרה שחורה הוא נמי ענין סכנה לכן פשוט שיש להתיר לה להשתמש בדבר שמונע מהריון וכדבארתי בתשובה בח"א דאה"ע סימן ס"ג שבמקום סכנה מותרת להשתמש במוך, שלכן יש להתיר לה להניח ברחמה דבר שאינו מניח את הזרע ליכנס ברחם כמו מוך והוא הנקרא בלשון אנגלית דאיפרעם, ובאותיות שפת אנגלית הוא ותמצא מי שילמד אותה איך להכניס זה ברחם ולאחר כמה שעות להוציא.

והכדורים למניעת הריון וכן הטבעת שהכניסה בגופה ע"י רופא הוא דבר מפורסם שרובא דרובא מהנשים רואות דם ממש מעט ומכתמים ואין זה שום עצה וגם אפשר להכשל באיסור נדה, ופלא שבארץ ישראל לא ידוע זה ואסור להשתמש בזה מאיסור החמור דנדה.

והנני גומר בברכה שישלח השי"ת רפואה שלימה לרעיתו ולעונג ונחת מהילדים ובכל הטוב והשלום, משה פיינשטיין.

אגרות משה כללים באמצעי מניעה / מניעת הריון - כללי

שו"ת אגרות משה

אבן העזר ח"ד סימן עד

בענייני נשים שרוצות לעשות שלא תתעברנה.

י' מרחשון תש"כ. למע"כ ד"ר בען מארקוס נ"י ראש אגודת הרופאים הדתיים.

הנני משיב תשובות קצרות לשאלותיך בענין מניעת הריון.

א. אין שום היתר לשמש במוך אף שכבר קיימו פו"ר ואין להם ממה להתפרנס או אפילו שיש חסרון של בריאות האשה, ורק באופן שיש חשש סכנה ממש, אפשר להתיר.

ב. ובענין לקיחת גלולות (פילען) למניעת הריון, באופן שאין סכנה בלקיחת הכדורים עצמם ובזהירות שהגלולות לא יגרמו שתראה טיפות דם, הנה אם כבר קיימו פו"ר ויש סיבה כלכלית או סיבה נחוצה אחרת, או אפילו אם לא קיימו עדיין פו"ר, רק שהאשה חלושה, יכולה לקחת הגלולות למנוע הריון מאחר שאין בזה ענין של הוז"ל =הוצאת זרע לבטלה=. ודע שבעניינים אלה צריך בכל פעם לשאול רב מובהק ואין לסמוך רק על הרופא אף שהוא ירא שמים.

ג. ובדבר האשה שיש לה מחלת עצבים (נערוועז), ומאד מפחדת להתעבר, הנה יש להתיר לה שלא להתעבר, מצד שהיא חולה על עצבים באופן גדול, שיצא מפיה איזה פעם שאינה רוצה בחיים ואף לגרום זה בעצמה, לכן הוא ודאי חשש סכנה, ויש להתיר לה אף במוך ממש איזה זמן עד שיראו שהוטב לה, ולב יודע מרת נפשו, אבל מכיון שהועיל לה גם הסמים שמנחת באותו מקום שנקרא קצף (פאם) ואין צורך להמוך יש להתירה בשימת הקצף משך שנתים.

ד. ובענין אשה שבנה השני נולד י"ב חדשים אחרי לידת הראשון והיא חלושה וגם חולה מזה עד שבעלה צריך לעשות עבודת הבית בשבילה, הנה מאחר דאין בזה סכנה אלא מחלה אסורה במוך שהוא בדייפראם אלא באיחור הטבילה אם ליכא צער לבעל וגם בטוח בנפשו שלא יהרהר ח"ו ואם לא ישמשו בקצף (פאם).

ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת ציץ אליעזר
חלק יא סימן סג

נתינת טבעת ברחם האשה כדי שלא תתעבר מטעמי בריאות והאם החוט המחובר לטבעת ויוצא לצואר הרחם חוצץ לטבילה.

שאלה: לכבוד הגאון הרב א. י. וולדינברג שליט"א. שו"ב וכ"ט.

באה לפני אשה שילדה כבר /ארבעה/ ילדים כ"י והיא סובלת מאד מורידים ברגלים (וכבר נתקפה ב - /שתי/ לידות בטרומבוזה ל"ע) והרופא דורש ממנה להניח טבעת ברחמה כדי שלא תלד כמה שנים, והטבעת שהוא מציע לה עשויה מחומר פלסטי שאינו מונע את הזרע להכנס לרחם אלא שהוא מונע את האפשרות של ההפרייה ברחם. לגוף פלסטי כזה מחובר חוט קצר המשתרבב לצואר הרחם ושבאמצעותו קל להוציא את הטבעת מהרחם כשיש צורך להוציאה. והנה שאלתי מתחלקת לשתים: (א) האם יש לטבעת זו דין מוך, ונהי דבמקרה דידן בודאי יש להתיר אפילו במוך, מיהו השאלה היא עקרונית למקרים אחרים שאינם ודאים כ"כ כמקרה זה, דמכיון שהזרע נכנס לרחם ל"ד למשמש על עצים ואבנים אלא דמי טפי לשותה כוס של עיקרין, (ב) האם לחוט היוצא לצואר הרחם יש דין חציצה בטבילה (ומצאתי בשו"ת הר צבי להגרצ"פ פרנק זצ"ל שהתיר לחולת אזנים להכניס צמר גפן עמוק לתוך אזניה בזמן טבילה וכדי שאפשר יהי' להוציאו אח"כ התיר לחבר לו חוט הבולט החוצה שאפשר באמצעותו למשוך את צמר הגפן מהאוזן החוצה, וע"כ סברתו הוא דזה ל"ה חציצה דהמים יכולים להגיע גם כשיש חוט, והכא עדיף טפי שכן הטבעת הזאת תהי' קבועה כמה שנים ודמי לסתימה בשינים וכדו' שאינם חוצצים כלל בטבילה).

ומכיון שהדבר נוגע למעשה אודה לכת"ר באם יוכל להשיבני על שאלתי. יעקב שטיגליץ רב דכפר מימון

תשובה. ב"ה כ"א שבט תש"ל. ירושלים עי"ק תובב"א. לכבוד הרה"ג וכו' מוה"ר יעקב שטיגליץ שליט"א הרב דכפר מימון, שלום רב וברכה. יקרת מכתבו קבלתי תמול, והנני להשיבו כדלקמן.

(א) אודות הטבעת בעצמה כבר הארכתי לבאר מהותה ופעולתה בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק ט' סי' נ"א שע"ב פ"ד, ובאתי גם בשניות על כך בספרי

החדש חלק י' סי' כ"ה פרק י', ואין צורך לפרט בכאן בהיות ומסכים אנכי שבנידוננו בודאי מותר זאת. ובכדי לדעת מזה עקרונית יוכל לעיין שם בשעת הכושר. וכמו"כ ביארתי בספרי שם בח"י סי' הנ"ז שטבעת כזאת גם אינה חוצצת בטבילה וכן לא מפריעה לספירת הז' נקיים יעו"ש.

(ב) ובנוגע לחוט המשתרבב לצואר הרחם אם חוצץ, הנה נוסף למה שמביא להסתייע מתשו' הר צבי חיו"ד סי' ק"ע שהעלה בדומה לזה בקצירת האומר לגבי אזן שאינו חוצץ, מצאתי זה מזמן שכבר העלה ג"כ בכזאת בספר שערי עזרה (נדפס בירושלם בשנת תרס"ה) חיו"ד סי' ט"ז. הוא נשאל שם באשה שיש לה כאב באזניה והיא חרשת מעט ואמ"ל הרופאים שאם יכנסו לה מים באזניה מזיקים לה, אם יכולה לתת מעט מוך או צ"ג =צמר גפן= באזניה לסתום את נקבי האזנים שלא יכנסו בהם המים, או לא. והשיב: - שאם תביא מוך קטן מעט ותקשור אותו בחוט כדי שתוכל להכניס את המוך יותר בעומק לפנים באזניה, דאח"כ תמשוך החוט הנ"ל ע"י החוט הקשור בו, באופן שהמוך יכנס כולו לתוך חלל הנקב בפנים תו ליכא חציצה בענין זה, דמצד המוך מאחר שנכנס כולו בעומק הגוף ולא נשאר ממנו בחוץ כלל תו ליכא למיחש כלל, ומצד החוט של הקשר במוך שנשאר מודלה ויוצא לחוץ על האזן, גם בזה ליכא חששא מאחר שחלל נקב האזן רחב הרבה מעובי החוט המודלה ואינו חוצץ ע"ש.

וא"כ דון מינה גם לנידון שאלתנו דליכא חששא דחציצה לא מצד הטבעת בהיות ונמצא בפנים בחלל הרחם, וגם לרבות לא מצד החוט הגם שמשתרבב לצואר הרחם, מאחר שחלל הצואר רחב הרבה מעובי החוט המשתרבב, ואקצר. והנני בכבוד רב ובברכה אליעזר יהודא וולדינברג

שו"ת ציץ אליעזר
חלק י סימן כה פרק י

פרק י לקיחת כדורים או שימת טבעת למניעת הריון, ואם הטבעת מעכבת לספירת הז' נקיים וחוצצת בטבילה. (א) אודות קיחת כדורים דרך הפה למניעת הריון או שימת טבעת בבית הרחם לשם מטרה זאת שכתבנו על כך בספרנו בח"ט שער ב' בפ"ג אות ז' ובפ"ד אות י"א, על הראשון כתבתי שאם יבורר שהכדורים שופרו בדרך זאת עד שלא מזיקים כבר כלל לאשה ולא גורמים לראית דם, אזי הדרך הזאת למניעת הריון היא המובחרה ביותר, דאין כאן השחתת זרע, והעקרות של האשה היא זמנית בלבד, וגם אין כאן פעולת עקרות בידים. ועל השני החמרתי יותר בהיות ויש כאן השחתת זרע הבעל והאשה גם יחד, וגם פעולת ההשחתה היא לאחר שנתערבו הכוחות יחד, ולכן העלתי שיש להעדיף על כך לעשות כבר יותר טוב פעולה של כיסוי פי הרחם או לשים באו"מ =באותו מקום= משחה או אבקה וכדומה, ובסיכומי ההלכות העלתי להתיר פעולה כזאת כשאין דרך אחרת רק במקום שההריון והלידה סכנה לאשה, אבל כשהסכנה לכך איננה ברורה והחשש לכך אינו גדול כשמניתי על כה"ג דרכי ההיתר לא הזכרתי משימת טבעת בהיות והיא החמורה ביותר יעו"ש. (ב) והנה מתברר כי הרופאים מעדיפים דוקא להשתמש בשימת טבעת כשיש צורך למניעת הריונה של האשה ומטעמים רפואיים, ואע"פ שזה גורם גם מכאובים שונים לאשה, כי בדרך זאת בטוחים שהאשה לא תכנס להריון, והכדורים גורמים כמה פעמים לסיבוכים כשהאשה סובלת מאיזה מחלה שהיא. ולכן חשוב מאד להעתיק בזה מכתב שקבלתי מרופא חרדי מפורסם ובר אוריאן מארה"ב ד"ר ד, ה, נ"י מה שכותב לי בו הן על אודות הכדורים והן על שימת הטבעת. וז"ל: בנוגע לשאלה העדינה של מניעת ההריון, הפליא כת"ר להוסיף בירור על אף חבילות השו"ת והשקו"ט בענין זה בפרט באוצה"פ. בודאי שהכדורים הם יותר מקובלים עפ"י הדין (חששותיו של הגר"מ פיינשטיין נ"י אינם של ממש עם כמה כדורים חדשים) ראשית אינם עושים כלום ואינם מפסידים לזרע הבעל, שנית באמת אינם פועלים באופן ישר על זרע האם, ופעולתם היא שעל ידם נמצאת האשה במצב קרוב למצב העיבור שאז אין כותלי הרחם מקבלים עוד את זרעה אפילו אם כבר קלט והתחבר לזרע הבעל. אפילו הפתילים החדשים של ניילון ופלסטיק ומתכת שנותנים בצואר הרחם אינם מפסידים את זרע הבעל ולא של האשה, רק שבאופן שאינו ברור היטב עדיין, אין כותלי הרחם מקבלים את הזרע שלה

אפילו אם כבר נתחבר לזרעו וכנ"ל, ובודאי ששני אופנים אלה היותר מקובלים במקום שיש היתר עכ"ד הרופא. ואם ככה הרי נשתנית ההלכה בזה, ונהפוך הוא, שיש לתת עדיפות לשימת הטבעת (הנקראת בפי הרופאים בשם פתילה) על פעולת כיסוי פי הרחם וכו' וגם יש להתיר זאת בודאי אפי' במקום שהחשש לסכנה איננו כ"כ גדול, ואפילו במקום סבל רב של מחלה בלבד, ואולי גם קושי הריון לאשה גלל מחלתה ורפיון מצב בריאות ובדומה שכתבתי בספרי שם בנוגע ללקיחת כדורים, והוא בהיות שמתברר (בהנחה שהרופא הנ"ז שהוא יר"ש לא כתב דבר המוטל בספק עדנה) שכהכדורים כן גם שימת הטבעת, אינה גורמת להפסדת זרע לא של הבעל ולא של האשה, וכל פעולתו הוא שמשפיע באיזה דרך שהיא שכותלי בית רחמה אינם מקבלים את הזרע שלה אפילו אם כבר נתחבר לזרעו של הבעל, בדומה לאשה בהריונה שאין כותלי רחמה מקבלים עוד את זרעה אפילו אם כבר קלט והתחבר לזרע הבעל. כן פותח לנו הרופא הנ"ל שער גם ללקיחת הכדורים בבשרו שלפי ההתפתחות אין מקום יותר לחששותיו של הגר"מ פיינשטיין שליט"א עם קיחתם אשר הזכרתי מהם בספרי שם. וגם מבהיר לנו מה הן פעולותיהם והשפעתם למניעת ההריון, באופן שאין חשש כלל לפן ואולי גורמים להשחתת הזרע של הבעל או של האשה. (ג) כמה וכמה פנו אלי בשאלה אם הימצאות הטבעת הנ"ל בבית רחמה של האשה, אינו גורם מעכב לספירת הז' נקיים של האשה, דאולי מעכב זה הבדיקה שלא תיעשה כ"כ בחורין ובסדקין כפי שההלכה מחייבת, וכמו כן אם זה לא מהוה חציצה בטבילה, כי הרופאים מניחים הטבעת עמוק לזמן ממושך לתקופה של חצי שנה או שנה ולפעמים עוד יותר, והאשה בעצמה אין ביכלתה להוציא אותו החוצה מכמה וכמה בחינות. (שונה מזה מכסה גומי הסותם פי הרחם והאשה עצמה מכניסתו ומוציאתו משם, יעוין מ"ש על כגון מכסה כזה בספר הר צבי להגאון הגרצפ"פ ז"ל חיו"ד סי' קנ"ה עיי"ש). ולפענ"ד נראה שאין זה מעכב לא לספירת הז' נקיים וגם לא לטבילה, כי הטבעת נמצאת עמוק באופן שאין זה במקום בית הסתרים כי אם במקום בלוע. באופן שאין זה מעכב לבדיקת חו"ס =חורים וסדקים= עד מקום שהשמש דש, וגם לא מהווה חציצה דא"צ שם אפילו ראוי לביאת מים, ועוד זאת מכיון שבגזירת הרופא צריך הטבעת להיות מונח שם זמן רב כנ"ז מיקרי גם אינה מקפדת וגם משום זה ג"כ אינו חוצץ, באופן שיש בזה כמה וכמה צדדים וספיקות להתיר זאת בפשיטות, וכאשר מצינו לגדולי הפוס' שהעלו ההלכה בכנ"ל כמובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ח ס"ק ט"ז ובאריכות יותר בדרכי תשובה שם ס"ק פ"ז כיעו"ש, ולכן האריכות בזה למותר. אוסיף

בקצרה רק זאת. דהנה הדר"ת שם ציין ציון כמו שהוא שבשו"ת עולת יצחק סי' ס' כתב ג"כ להקל בטבעת בתוך הרחם. ולא הזכיר אם מדבר גם בנוגע לז' נקיים. וכשעיינתי בגוף דברי הספר ראיתי שדן בהרחבה הן בשאלת הספירת ז' נקיים והן בשאלת החציצה לטבילה, והעלה מכמה וכמה נימוקים שאין לחוש לא לזה לזה, עיי"ש. וכך העלה גם בשו"ת מהרי"ד (דאנציג) חיו"ד סי' י"ג עיי"ש.

לקיחת כדורים למניעת הריון בשבת

שו"ת ציץ אליעזר

חלק יא סימן לז

בדומה לזה ראיתי בספר שו"ת מהר"ם בריסק ח"ג (הנדמ"ח) סי' כ"ד שנשאל על אודות אשה אשר הותר לה להשתמש במוך מפי גדולי חכמי ישראל, והרופא נתן לה טאבלעט /כדור, גלולה/ להניחו קודם תשמיש באו"מ =באותו מקום= ונימס שם, אם כשר למיעבד הכי בליל עונת שב"ק, ובדברי תשובתו צידד להתיר מכח זה שהסמים שמניחים באו"מ אינם מרפאים שום מחלה ואינם מחזקים המזג רק שאינם מניחים הזרע לקלוט ולכן יש לדמות לזה להא דסעי' כ"ג דנותנין ספוג וכו' אלמא דמותר לעשות פעולה למנוע מכאוב עיי"ש, וה"נ גם בנידוננו הפרפין אינה מרפאה שום מחלה ואינה מחזקת המזג ומטרתה רק לשמן היציאה ולמנוע עי"כ מכאוב מווורידי היציאה שבא כתוצאות מיציאה קשה והתאמצות, ולכן מותר לשתות זאת בשבת.

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ד סימן עד

בענייני נשים שרוצות לעשות שלא תתעברנה.

י' מרחשון תש"כ. למע"כ ד"ר בען מארקוס נ"י ראש אגודת הרופאים הדתיים.

הנני משיב תשובות קצרות לשאלותיך בענין מניעת הריון.

א. אין שום היתר לשמש במוך אף שכבר קיימו פו"ר ואין להם ממה להתפרנס או אפילו שיש חסרון של בריאות האשה, ורק באופן שיש חשש סכנה ממש, אפשר להתיר.

ב. ובענין לקיחת גלולות (פילען) למניעת הריון, באופן שאין סכנה בלקיחת הכדורים עצמם ובזהירות שהגלולות לא יגרמו שתראה טיפות דם, הנה אם כבר קיימו פו"ר ויש סיבה כלכלית או סיבה נחוצה אחרת, או אפילו אם לא קיימו עדיין פו"ר, רק שהאשה חלושה, יכולה לקחת הגלולות למנוע הריון מאחר שאין בזה ענין של הוצאת זרע לבטלה. ודע שבעניינים אלה צריך בכל פעם לשאול רב מובהק ואין לסמוך רק על הרופא אף שהוא ירא שמים.

ג. ובדבר האשה שיש לה מחלת עצבים (נערוועץ), ומאד מפחדת להתעבר, הנה יש להתיר לה שלא להתעבר, מצד שהיא חולה על עצבים באופן גדול, שיצא מפיה איזה פעם שאינה רוצה בחיים ואף לגרום זה בעצמה, לכן הוא ודאי חשש סכנה, ויש להתיר לה אף במוך ממש איזה זמן עד שיראו שהוטב לה, ולב יודע מרת נפשו, אבל מכיון שהועיל לה גם הסמים שמנחת באותו מקום שנקרא קצף (פאם) ואין צורך להמוך יש להתירה בשימת הקצף משך שנתים. ד. ובענין אשה שבנה השני נולד י"ב חדשים אחרי לידת הראשון והיא חלושה וגם חולה מזה עד שבעלה צריך לעשות עבודת הבית בשבילה, הנה מאחר דאין בזה סכנה אלא מחלה אסורה במוך שהוא בדייפראם אלא באיחור הטבילה אם ליכא צער לבעל וגם בטוח בנפשו שלא יהרהר ח"ו ואם לא ישמשו בקצף (פאם).

ידידו, משה פיינשטיין

מנחת שלמה

תנינא סי׳ ע״ה ס״ק א

בנוגע לחששות של דימום אשר האגרות משה הצריך משום כך מוך דחוק, הרי גם אשה חולה אשר יודעים ברור שרגילה לראות כתמי דם אף בימים שהיא טהורה, וכידוע שיש כאלה אשר פשוט אינן יכולות להטהר מטומאתן ואעפי״כ אינה זקוקה למוך דחוק וכדומה, אלא כל שהפסיקה בטהרה ובדקה עצמה כדין ז׳ ימים הרי היא בחזקת טהורה, וכ״ש בנידון דידן שנשתנה המצב וזה רק מיעוט קטן מאוד, נלענ״ד פשוט שאין לחשוש למה שכתב אלא שבכגון דא כל היד המרבה לבדוק משובחת, (רצוני להוסיף, גם קיי״ל וסתות דרבנן ואשה שהיתה פעם בחזקת טהורה אף אם עברו כמה שנים אשר לפי השכל הפשוט ודאי ראתה דם באותם הימים אין אנו מחליטים שודאי ראתה ואין זה אלא ספק כמבואר בסי׳ קפ״ד סי״״א) ע״כ.

ולגבי השאלה אם אפשר לסמוך על הגלולות לגבי וסתות כתב שם הגרשז״א בנדון כלה שאין לה וסת סדיר וחוששת שתהיה טמאה ביום חתונתה, נראה דכמו שמצינו שחרדה מסלקת את הדמים כמבואר בסי׳ קפ״ד ס״חי ואף שלמעשה אוסרים, היינו משום דיש לחשוש שמא היה היסח הדעת כלשהו ובפרט אם תיזקק לבעלה אולי יסור אז ממנה הפחד ותראה דם, וא״כ בזמננו שבדוק ומנוסה שהכדורים ודאי מעכבים את הוסת, מסתבר דיש לסמוך על זה ולהתיר אפילו בעונה הסמוכה לוסת או לאחר עונת הוסת אם בדקה ולא ראתה, ומפורש מצינו בתשובת רדב״ז חלק ח׳ סי׳ קל״ו שנדפס מחדש בנשים ששותות משקה או אשר דברים לעכב וסתן, ועיי״ש דמיירי במיני משקאות שאין זה כ״כ ברור כמו הכדורים שבזמננו והוא מצדד שם להתיר, רק יש לברר אם זה גם בדוק ומנוסה שמעכב אפילו טיפת דם כחרדל.

שו"ת מנחת שלמה

תנינא (ב - ג) סימן עב

יח) אך ראיתי בקונט' הר צבי שבסוף טור יו"ד הנדפס מחדש שכתב שם מרן הגאון מוהרצ"פ פרנק ז"ל בסי' קפ"ח וז"ל "ובאותו ענין נשאלתי מרב אחד ע"ד אשה שיש לה סכנה אם תתעבר ועפ"י הרופאים הניחה מכסה של גומי על פי המקור כדי למנוע ממנה הריון ולדעת הרב הנז' הי' פוסק שאם תראה דם בתוך המכסה לא תטמא משום דקיי"ל הרואה דם בשפופרת טהורה, ואמרתי לו שזה טעות דמה שהרואה בשפופרת טהורה היינו דהשפופרת גורם לדם שיצא וכמו שהבאתי לעיל מדברי שו"ע הרב ז"ל, וזה שנקטו בלשונם שאין דרכה של אשה לראות כך משא"כ כאן דהמכסה אינו גורם לדם שיצא דראית הדם כדרך ראיתה ובודאי דין טומאה יש כאן", עכ"ל. ותמיהני דלא נחית להא שגם הרב ז"ל לא כתב כן אלא לדעת הרא"ש, ואף גם אליבא דהרא"ש נתבאר לעיל דאין זה מוכרח ונפישי רבוואתי דפליגי עלי' גם בהא, וגם הגאון העצום בעל ברית אברהם אשר הוא עצמו מביאו שם כתב נמי בפשיטות דלא כהרב ז"ל וכמו"ש לעיל. ואיך שהוא נראה דמה שכתב בפשיטות "שזה טעות" היינו מפני שהמכסה שעושים למניעת הריון הוא קטן ולכן אף שהדם היוצא מהמקור עובר תחלה דרך אותו מכסה מ"מ כיון שמשם יוצא הדם לבית הפנימי ונוגע בבשרה פשוט הוא דאין שום מקום לצדד בזה קולא.

שיעור על אמצעי מניעה
שנמסר על ידי הרב יצחק מלבר מו"ץ בבית הוראה
לעניני רפואה והלכה וראש מכון תורת המשפחה
במסגרת שיעורי שובבי"ם

הקדמה שלא לפסוק מהשיעור

עצם הנושא של מניעת הריון בודאי שמיותר להגיד שאי אפשר לפסוק מהשיעור, כמו שכבר כתב ר' משה שאינו רוצה להרחיב כי לא רוצה שידמו מילתא למילתא, ולכן כל השיעור הוא רק הרקע, החלק של הרקע הרפואי וכן החלק של ההלכה מה שהאחרונים דנו, גם החלק שכבר לא נוגע היום, וגם השאלות שהם אקטאליות.

בדרך כלל השאלה לעשות אמצעי מניעה הוא או אחרי לידה או הפלה, או אחרי גיל ארבעים, ונתחיל בנושא של אחרי גיל ארבעים לפי הסטסיטקה, מעל ל"ה עולה הסיכון לדאון, ובגיל מ' הוא סיכון ממשי.

א' הוצאת זרע לבטלה, השחתת זרע, ב' סירוס, ג' לשבת, ולערב.

בגיל מ' בדרך כלל כבר קיימו מצות פו"ר, והעיקר השאלה הוא הנושא של השקפה, אם מותר להתערב או צריך להשאיר את זה להקב"ה, ודעת ר' משה שגם מצד החלק של השקפה אסור להתערב, וכן דעת המנחת יצחק, וסוברים שגם זוג שיש להם ילדים לא בריאים בנפש, צריכים להמשיך, ולא לעשות מניעת הריון, כי אסור להתערב במעשה הקב"ה

אבל דעת רוב הפוסקים שבכהאי גוונא שיש ילדים לא בריאים בודאי מותר למנוע הריון.

הרב גאנס כותב ששמע מהרב שלמה זלמן דבר מעניין, שבודאי מותר למנוע, ושאלו האם הוא בתור רוב ימליץ לאנשים מבוגרים מעל מ' שיפסיק, ענה שהוא מכיר אחד מהגדולים שנולד בגיל נ' ואם היה ממליצים להורים שלו הרי לא היה לנו הגדול הזה.

וראיתי בספר שהרב זילברשטיין מספר שהרב ש"ך היה הצעיר במשפחתו מתוך י"ג ילדים, ואולי ר' שלמה זלמן התכוין עליו.

בכל אופן ר׳ שלמה זלמן התיר מצד ההשקפה, אבל יש פוסקים שאסרו.

והרב וואזנער התיר לדחות המקוה אבל לא לקחת אמצעי מניעה.

מניעה אחרי לידה

בזמן שאחרי לידה, האם מותר לעשות מצד השקפה מניעת הריון.

והנה אם זה סכנה פשוט שמותר, ואם לא הרי היא שאלה פרטית אצל כל אשה מה מצב הבריאות שלה.

ומקובל מהחזון איש שעד חצי שנה לשנה מותר למנוע הריון, כי לידות תכופות הוא גם כן סכנה.

ובחוברת של הסטייפלער כתב הקהלת יעקב על הנושא של המהרי"ט בענין לדחות מצוה, ומתחילה דן על העצות של לדחות המקוה, ושלא לקיים המצוה, ודן שם על עצם העניין של דחייה.

וכתב שם שהגוף של האשה אינה סובלת ילד כל שנה, ופעם היה הנקה, וגם אז לא עזר הנקה מלאה לכל אחת, ומי שידע שהנקה לא יעזור דחו המקוה, ובודאי שלפני מאה שנה בכלל לא היה שייך בכלל כי לא היה אנטיבטיקה, ובסוף הביא ענין הגלולות שהתירו בירושלים ושגם הוא היה מתירם עד ששמע שר׳ משה פיינשטיין יצא נגדם .

והנה הרמב"ם הובא בתחילת אהע"ז בפוסקים שלפני שקיימו מצות פו"ר חייבים לקיים המצוה בכל עונה, והחיד"א בברכי יוסף הובא בפתחי תשובה כתב שלשבת אינו מחייב כל עונה אלא מספיק בקיום פעם בזמן.

והקהלת יעקב דן בשם המהרי"ט אם מותר לדחות גם לפני הראשון ובזה אוסר. ולמעשה הרבנים היום לא מתירים לדחות המקוה כמו שהסטייפלר דן. והרב וואזנער התיר את זה לאחר ארבעים כי זה לא נקרא מתערב, אבל לאחרי לידה רוב הרבנים כששואלים מתי ללכת למקוה, שהרופאים ממליצים שלא ללכת לפני ו׳ שבועות, ורוב הרבנים אומרים שאם אפשר מותר ללכת לפני, ועכ"פ לא להשתמש עם זה למניעת הריון, ובין הסיבות כי זה לא כל כך מוסמך, כי מכל מאה אנשים שעושים את זה שלשים בערך כן נכנסים להריון.

רוב הרבנים הרב שלמה זלמן והרב אלישיב מתירים לששה חדשים, עד שנה. כי ממילא ההנקה הוא בערך מונע שישים אחוז, וכן בדרך כלל אין ביוץ כי אין מחזור ולכן כמעט אין כאן שאלה בהלכה, ולכן בזה לא צריך לשאול אפילו רב, אבל למעשה הגרשז"א לא רצה שיתנו בכלל היתר יותר מחצי שנה, והרב גנס מביא בשמו שנה, והרב אלישיב וכן ר' משה כתבו היתר לשנה, והטעם כי הרי כל השאלה הוא סביב הבריאות של האשה ולכן צריך לשאול כל תקופה אם הוא עדיין סיבה מספקת.

ולאחר ששה חדשים צריך לשאול מרב, ורוב רבנים סוברים שאם עדיין לא קיימו פו"ר צריך להיות צורך גדול, ובזה דעת ר' משה והמנחת יצחק להחמיר והם סוברים שרק במצב של סכנה מותר למנוע גם לפני פו"ר.

ושמעתי מהנכד של ר' משה ששמע מסבו שאמר לו שעיקר החלק שהתכוין היה משום תמים תהיה, ולכן רק במצב של סכנה התיר.

ור' משה כתב להדיא שאחר ניתוח קייסרי, שבדרך כלל המנימום הוא חצי שנה לפי רוב הרופאים ורוב הרבנים. ור' משה מדגיש כמה פעמים שסכנת הנפש הוא בכלל סכנה שמותר.

ההיתר של ששה חדשים הוא לא כמו ר' משה אלא שסומכים גם על החזון איש, וגם שיש הנקה, וגם שמצד הלכה של האמצעים אין כמעט בעיה ולא כמו הדברים שהיה אצל ר' משה.

אחרי לידה רגילה בדרך כלל נותנים דברים שאינם מאה אחוז, כמו הקוטלי זרע, משא"כ אחרי הפלה, שיש מחלוקת ברופאים, חלק גדול אומרים שמספיק מחזור אחד לראות שהרחם חזר לפעילות, ויש רופאים שאומרים להפסיק שלשה חדשים ובפרט אם זה לא הפלה ראשונה כדי שיוכלו גם לבצע בדיקות. ולמעשה הרבנים מתירים לא משום רפואת הגוף, אלא גם משום המנוחת הנפש, וכן שיש יותר סיכון שיהיה יותר הפלה אם זה מיד אחר כך.

לסיכום זה תלוי אם כבר קיימו מצות פו"ר, או לא, ומצד לשבת ולערב, בתוך הששה חדשים רובם מתירים, ועד שנה יש הרבה שמתירים, אבל לאחר שנה בדרך כלל הרבנים לא מתירים אפילו אחרי חמשה ילדים, ורק לפי כל מצב ומצב הרבנים דנים בכל מקרה לגופו.

הסוגים של האמצעי מניעה.

ר' שלמה זלמן כתב סדר הדברים, והרב נויבירט ועוד תלמידים של ר' שלמה זלמן, סידרו כך, ראשון הגלולות, זה כולל בדרך כלל שני הורמונים, אסטרגון ופרסטגון, ויש סוגים שפועלים רק למנוע ביוץ, ויש סוגים שפועלים על ריר הרחם. והיינו שיש שעובד על המח שלא יצא הביצית מהשחלה, ויש שהוא רק על ריר הרחם. ובזמן הנקה לא נותנים בדרך כלל הגלולות המשולבות כי זה גורם להתייבשות החלב, וכן על איכות החלב, ולכן אז נותנים רק גלולות שכוללים רק פרסטגון, וכמובן שזה כבר לא חזק כל כך.

ואחרי ניתוח, בדרך כלל לא נותנים גלולות כי זה לא מספיק, ורק בשיתוף של הנקה ובתנאי שאין מחזור, וגם אינו סכנה משא"כ אחרי ניתוח קיסרי.

והגלולות הם בשימוש מירבי במדינת ישראל, ויש היום מעל כ' סוגים, ושמעתי מפרופסר זיידמאן, שעוד לא יצא חברה שמייצרת משהו אידיאלי, ותמיד יש יתרונות וחסרונות ולכן כל גוף מגיב בצורה שונה. וכמובן שאצלינו עיקר המודד הוא אם יש דימום או לא.

וכן יש הנושא של הורמונים, וכדור שלקחו פעם ביום לוקחים היום בחודש, והיום הוא בערך בין 25 ל30 ופחות מזה בדרך כלל לא עוזר. וכן יש תופעות לואי כמו השמנה, ולכן צריך להחליף לחברה אחרת, או לסוג אמצעי אחר.

הדרגא השני הוא התקן תוך רחמי. ויש טבעת נובורינג ור' שלמה זלמן כמעט שלא התייחס להטבעת, שלא היה עדיין בזמנו.

ומצד הלכה, הגלולות הוא רק גרמא, לבלוע כדור, וכן אינו גורם לסירוס, וכן אינו שז"ל כי הכל רגיל, אלא שזה רק פועל שלא יהיה ביוץ או על הריר הרחם.

ההתקן תוך רחמי, עדיין אינו ברור עד היום איך זה עוזר, בפשטות כי הרחם אינו קולט העובר אם יש עוד משהו שם.

ולמעשה הרב שלמה זלמן והרב אלישיב התירו בשופי את הענין, ולפעמים גלולות יש לה חסרון שצריך לקחת אותו כל יום באותו שעה, וכן אינו מאה אחוז, ואם שכח לקחת באותו זמן אינו מועיל יותר, וההתקן תוך רחמי אינו צריך לזכור.

הטבעת נויברינג, יש סוברים שזה חציצה, ולכן פשוט שהיא צריכה להוציאה, ואם שכחה אז רוב הפוסקים מתירים. ובכל המקואות בירושלים יש היום פסק של הרבנים שהוא חוצץ ולכן צריך להוציאו לפני המקוה, וכלפי בדיעבד אם היא נזכרת בלילה ששכחה להוציאה צריך לשאול שאלת רב ויש הרבה מקילים בזה.

ההתקן תוך רחמי יכול לגרום הרבה דימומים, ויש בזה גם כן הרבה חברות, ויש סוג שנקרא ג'ניפקס שגורם פחות דימומים ולכן הרבה ממליצים על זה. ובהתקן אין שאלה של חציצה.

הטבעת אינו ברחם אלא בנרתיק, ומכניסים אותו לג' שבועות ובשבוע הד' מוציאים ואז מגיע המחזור.

בדור האחרון שדנו המהרש"ם והרעק"א, דאיפרגמה, שהוא גומי שמכנס הצואר הרחם, שמונע פיזית שלא יוכל הזרע ליכנס לרחם, וזה כבר שאלה בהוצאת זרע לבטלה כי זה לא ממש כדרך כל הארץ. ודעת הרעק"א והחת"ס החמירו, אבל המהרש"ם והאחיעזר ור' שלמה זלמן כותב שרוב האחרונים הכריעוכן שזה מותר ונקרא כדרך כל הארץ. והיום זה כמעט לא נוגע, וגם הרופאים לא ממליצים כל כך.

קוטלי זרע, בארץ הוא פחות מקובל ואולי גם כי ר' שלמה זלמן היה נגד זה, וכן שאינו מועיל כל כך.

יש ששה סוגים שמכניסים לפני המצוה, ומוציא הכח של הזרע, לפי ר' שלמה זלמן זה חמור כי לדעתו זה השחתת זרע, וסבר שזה גרע מהדיאפגרמה שההוא הוא כמו המוך שמבואר בגמרא, משא"כ בזה. ולמעשה רוב האחרונים אפילו בארץ ישראל לא פסקו כך,

אגב יש נשים שגלולות עושה להם מצב רוח לא טוב. והגלולות הוא מעל תשעים וחמש אחוזים יעילות. ובקוטלי זרע, בארה"ב יש חברות שכותבים תשעים ותשע אחוז. ובארץ כתוב תשעים אחוז בדרך כלל.

ואגב בקוטלי זרע יש הרבה הוראות לפי החברה או חצי שעה לפני או רבע שעה לפני ובלי זה הוא כבר לא עוזר כלום.

ויש רבנים שמתירים בששה החדשים הראשונים לקחת קוטלי זרע כי בדרך כלל בחצי שנה הראשונה זה מספיק. ובודאי שאחרי ניתוח קיסרי או אחרי הפלה או לאשה שאסור לה ליכנס הקוטלי זרע אינם מספיקים.

מדור
בירורים וביאורים

בדין מניעה על ידי
כיס על האיש

מפתח

- שו"ת מהרש"ם ..... פט
- שבט הלוי ..... צג

שו"ת מהרש"ם
חלק ג סימן רסח

נשאלתי בדבר א' שדר עם אשתו יותר מעשר שנים ואין לו בנים. ואמר רופא א' מומחה גדול שיתן לו זרעו לתוך צנצנת והוא יקלח הזרע לתוך רחם האישה ע"י שפופרת ועי"ז תתעבר ותלד. (כי ע"י שפי הרחם צר לא יוקלט בתשמיש הזרע לתוכה) אם מותר לעשות כן. והנה הגם שכתבתי בכמה תשובות שאין לסמוך על הרופאים אשר יצוו ליתן להם הזרע להבחין אם ראוי להוליד. ולא דמי להא דיבמות גבי כרות שפכה ובב"ש א"ע סי' כ"ג דביש"ש מבואר דדוקא ע"י גרמא שרי ולא בידים. ועוד דשא"ה דבל"ז אינו ראוי לילד וליכא משום הוצ"ל /הוצז"ל/ משא"כ הכא מאן יימר שאינו ראוי להוליד בע"א ושמא המניעה מצד האשה. והארכתי בזה וחלילה להקל בעון חמור כזה לסמוך על השערתם על צד ספק. אבל בנ"ד לכאורה י"ל שאין זה בגדר השחתה כיון דאפשר שאותה זרע עצמה לא תלך לאיבוד ולבטלה ואף שהוא רק ספק תיקון. כבר כתב בתשו' רמ"א סי' ק' אות יו"ד דמוחק ע"מ לתקן אף שהתיקון רק ספק מותר דמ"מ ל"ה דרך השחתה כיון שעושה בשביל תיקון. ועי' שו"ת ב"א יו"ד סי' ס"ב באורך בזה. ויש לדון בזה מדברי הרא"ש פ"ב דביצה י"ז שכתב דאין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר הו"ל מכבה ומה מועיל אם חזר והדליק. יעו"ש בק"נ סקנ"ה מ"ש ע"ד הט"ז וע' מג"א סי' תק"ז סק"ט ובסי' תקי"א סק"ו במ"ש דסופו מבעיר. ובא"ר סק"ו תמה עלי' בזה ורק לשיטת הרי"ף כמ"ש הר"ן ולא קיי"ל כן וע' תשו' מהרי"א א"ח סי' צ"ד מ"ש בזה. אבל י"ל דדוקא התם דמלאכת כיבוי לא הותר ביום טוב אבל הכא דדוקא דרך השחחה /השחתה/ אסור ובנ"ד שעושה ע"מ לתקן באותה זרע עצמו. דבכה"ג במוחק השם ע"מ לתקן במקומו שרי וכן בנותץ אבן בביהכ"נ דשרי ע"מ לתקן במקומו א"כ ה"נ בזה.

ובגוף דברי הרופא מצאתי בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' רס"ג ואעתיק תו"ד בקצרה איש ואשה הי' מתעצמים האשה טוענת כי הבעל ישען על ביתו ולא יעמוד והוא מודה לה. ואח"כ נתעברה ועדיין הוא מודה שלא בא עלי' ועדיין הוא /היא/ בתולה. והיא אומרת כי נשים חכמניות השירו בתולי' כשהכירו שנתעברה כדי להקל הלידה וילדה בת. אם שנאמין לה שאפשר לה להתעבר ממנו בעודה בתולה והשיב וז"ל בזה. יש לעיין אם אפשר לאשה להתעבר בעודה בתולה שתפשיט

הזרע ברחמה בלא ביאה. דבפ' יוצא דופן משמע דכל ש"ז שיוצא בהרגשה אפי' שימש מטתו בחלום מיקרי יורה כחץ וראוי להזריע והיא מטמאה. ויש מחלקין שיש יורה כחץ בשעת יציאתו ועדיין אינו ראוי להזריע דשמא אינו הולך למרחוק כשיגיע בגופה במקום שתהי' אותה הזריעה ראוי להוליד. אבל כשהוא בשעת הנחתה בגוף יורה כחץ אז הוא ראוי להוליד וע"ז אמרו ביבמות פ' הזע"י איהו /הבע"י איהי/ קים ליה /לה/ ביורה כחץ ואיהו לא קים לי'. ולפ"ז בנ"ד ראוי להסתפק אם אפשר שתתעבר בשפיכות זרע מפי הרחם אל תוך הרחם. ונראה שאפשר הוא שהרי בחגיגה י"ד שאלו את ב"ז בתולה שעברה מהו להתירה לכהן. אי חיישי' שמא באמבטי עיברה פי' שהאיש פלט ש"ז בתוך אמבטי והיא רחצה בו ונכנס ברחמה ונתעברה ומותרת לכהן. ופריך והאמר שמואל כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינו מזריע ומשני התם מעיקרא יורה כחץ הוה. נראה מכאן שאם הי' יורה כחץ בשעת עקירה אפשר שתתעבר בתולה ומותרת לכהן. ואם נאמין לספרים חיצונים מצינו בס' בן סירא כי אמו נתעברה מש"ז של ירמיהו באמבטי וסירא בגי"מ /בגימ'/ ירמיהו ובזה הוכשרה הבת לבא בקהל ולירש בנכסי אבי' וכו' עכ"ל. ושם בהג"ה אמ"ה כך העידו לי עכו"ם שנשים הרבה מהם מתעברות ועדיין הם בתולות. וכן העיד לי ה"ח ר' אברהם ישראל שראה כך לבתולה שאינו קרובתו עכ"ל, ועי' בחמ"ח א"ע סי' א' סק"ח בשם ליקוטי מהרי"ל ג"כ ממעשה דב"ס =דבן סירא= הנ"ל, וח"א אמר לי שראה בס' ב"ס או בס' אחר כי המעשה הי' שאנסו את ירמיהו בהיותו באמבטי ובאונס יצאה זרעו ונצטער מאוד והתענה ע"ז. והראו לו מן השמים שאשתו רחצה אח"כ בהאמבטי וקלטה הזרע ונתעברה והולידה את ב"ס וכי זרעו לא יצאה לבטלה ומזה יש סמוכין להקל בנ"ד. ואדרבה בעובדא דהתשב"ץ שלא הי' להבעל ג"א תקשי איך אפשר שתצא הזרע יורה כחץ. וצ"ל דתולין שאירע לו דאותו פעם שנתקשה והוציא זרעו ואף שלא בעל כראוי ולא השיר בתולי' מ"מ נקלט אח"כ הזרע מפי הרחם לתוכה ונתעברה. ומכ"ש דבנ"ד שהבעל מתקשה ויורה כחץ והשיר בתולי' בודאי ניקל להיות שעי' /שע"י/ קילוח שפופרת יכניס לתוך הרחם ותתעבר ולא נחשב כהוז"ל וכעובדא דירמיהו הנ"ל. ועי' בט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הגהות סמ"ק בשם ר"פ דאשה נדה יכולה לשכוב על סדיני בעלה. אבל נזהרות שלא לשכוב על סדין של איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר. אף שאין כאן ביאת איסור והולד כשר לגמרי מ"מ איכא חשש הבחנה שמא ישא אחותו מאבי' משא"כ בנדה ובעלה אין חשש ע"ש. וע' בב"ש א"ע סי' א' סק"י ומל"מ /פט"ו/ פס"ו מאישות ה"ד ופי"ז מאי"ר הי"ג ובשי"ק על הירו' פ"א דכתובות ה"ג. וע' תשו' בנימן זאב סי' תי"ד בשם

ירושלמי בענין אמבטי. ובנד"ד שמקלח הזרע לתוך הרחם ע"י שפופרת קרוב להאמין יותר לדברי הרופא עפ"י דברי התשב"ץ. ומ"מ מצד חומר האיסור יש לחקור עוד מרופא מומחה גדול ואם גם הוא יסכים לזה אז לפענ"ד יש להקל בזה, וע' תשו' שב"י ח"א סי' ס"ה ס"ו ובעיין יעקב לסנהדרין ע"ה דאין לסמוך על אמירת רופא אא"כ שנים אומרים כן ע"ש. ומה ששאל אם מותר שיעשה הרופא הקילוח לרחם האשה בימי נדתה, לפימש"ל בשם הגהת סמ"ק אין בזה קפידא ומ"מ אין דעתי לעשות כן מעשה רק בימי טהרתה. וגם בזה לא התרתי רק בשהה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום. אבל מחומר האיסור רצוני באופן שיסכימו עוד ב' רבנים יראי ד'. ושלא לעשות מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' אשר יראה הענין שהוא שעה"ד גדול וכתורה יעשה +אגב אכתוב במ"ש בתשו' מהרש"ם ח"א סוסי' כ"ח להוכיח דמועיל תשובה לעון ז"ל. והבאתי שכ"ה בזהר רות ואח"ז מצאתי גם ברש"י יחזקאל כ"ג פסוק ל"ז בהג"ה דמפורש ג"כ כן ע"ש.

והנה במ"ש בתשו' מהרש"ם שם באשה שמסתכנת אם תתעבר דיש להקל בנתינת מין גומיע ע"ג פי הרחם של האשה הנקרא פעסאריום ואח"ז נשאלתי מהרב המאה"ג אבד"ק סטאשוב בפולין באשה שמסתכנת והרופאים שפטו שאם תתעבר תמות וכבר נסתה בפעסוריום ולא הועיל כי ניזוז מפי הרחם וגם א"א להשימו לשם מבלעדי הרופא ושאל אם יש להתיר שילבוש הבעל כיס של גומיע ע"ג האבר בשעת תשמיש וצידד להקל משום דהוי פ"נ שדוחה כל האיסורים. והשבתי דאף דמבואר בתשו' פ"י ח"ב סי' מ"ד דבמקום פ"נ באחד שנפל למשכב ונפח כריסו ורפואתו שיוציא זרעו והעלה שאין זה בכלל ג"ע ושפ"ד שיהרג ועל /ואל/ יעבור. דאע"ג דאחז"ל שהוא כאלו שופך דמים הרי גם בלשה"ר אחז"ל ששקולה כע"ז וג"ע ושפ"ד ולא יעלה עה"ד שיהי' ממש כמוהם ולא אמרו אלא להפליג חומר העון כמ"ש בתשו' הריב"ש ואפי' נימא דהכא הוי שפ"ד ממש שממית הולד הראוי להוליד מאותה טיפה כמ"ש שוחטי הילדים הרי בפ"ז דאהלות וש"ס דסנהדרין באשה המקשה לילד חותכין עובר שבמעי'. ופירש"י דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וכ"ש הכא דאכתי לא נעשה עובר וגם להרמב"ם שכ' דהולד רודף הוא ה"נ הזרע רודף הוא. אלא שסיים דיש לשאול לבקיאים אם יועיל לו להתרפא מזה עי"ז ע"ש. אבל אין מזה ראי' לנ"ד דלטעמא דרודף הוא בודאי זה ל"ש בנ"ד ועוד דהכא לאו פ"נ הוא דלא תשמש ותתגרש מבעלה ולא תסתכן. ומ"ש הפוסקים להקל במוך ולשי' כמ"פ

גם קודם תשמיש כמ"ש בתשובתי שם ואח"ז כתבו לי בשם שו"ת זכרון יהונתן מהגאון מהר"י מביאליסטאק חא"ע סי' ג' שהעלה להתיר במוך גם קודם תשמיש במקום סכ"נ. אבל אינו משום דפ"נ דוחה אלא דהוי צורך גדול שלא להפריש בין הזוג ולכן סמכו על סברות המתירים והוי כעין פ"נ משא"כ בנ"ד שהוא גרוע ממוך. דהתם שופך זרעו בתוך גוף הרחם אלא שנופל על המוך משא"כ בנ"ד שמוציא זרעו לתוך כיס המכסה כל האבר והכיס חוצץ מסביב ואינו נוגע בגוף הרחם כלל הוי הוז"ל ממש. ואין שום צד להקל אלא משום פ"נ ובנ"ד אין זה בכלל פ"נ שהרי בידה שלא תשמש והבעל בידו לגרשה לכן ח"ו להקל והמיקל בזה עתיד ליתן את הדין. ואף שהתורה התירה למחוק את שמו יתברך לעשות שלום וכו' אין ללמוד מזה להתיר בנ"ד דשא"ה שהוא רק פ"א ולא להתיר לעשות כן בתמידות. וכבר כ' הר"ן פ' יוה"כ דלעבור על לאו כמ"פ חמור מלעבור באיסור סקילה פ"א ועתוס' כתובות כ"ח סוע"ב ובר"ש פי"ח דאהלות דמה"ט אסרו בביה"פ =בבית הפרס= אף דהוי ס"ט ברה"ר מפני שהוא איסור תמידי ועתוס' גיטין י"ז רע"ב ג"כ כן. אבל נראה לצדד בנ"ד להתיר באופן שיעשו בהכיס נקב בצד תחתית העטרה וכאשר ישפוך זרעו להכיס יהי' שותת תיכף לתוך הרחם של האשה מתוך הכיס מצד מטה של הכיס. ואם יאמרו הרופאים שעי"ז לא תתעבר כיון שאינו יורה כחץ לתוך רחמה אלא ששותת ויורד מן הכיס להרחם. הגם שמתשו' תשב"ץ הנ"ל מוכח דלפעמים מתעברת בכה"ג אבל לא שכיח כלל א"כ יש לצדד להקל באופן שיהי' הנקב שבכיס למטה רחב שיהא שותת הכל בתחתיתו מתוך הכיס לתוך הרחם ולא ישאר כלום בהכיס. ועמש"ל סי' רצ"ה בשם תשו' הרא"ש בכה"ג שהזרע יוצא בתחתית הגיד אם מתעברת. ובכ"ז מצד חומר האיסור אינני אומר אלא להלכה ולא למעשה רק אם יסכימו עוד ב' רבנים מובהקים בתורה ויר"ש אז אצטרף עמהם כדי שלא להבדיל בין איש לאשתו.

שבט הלוי

חלק ט׳ אהע״ז סימן רס״ה

אות א׳ הנה אין שום ספק בזה שאשה כזאת שהיא מוחזקת למחלה חמורה כזאת אסור לה להכנס להריון גם בהשגחת הרופאים לא יהא אלא חשש רחוק בפקוח נפש דהותרו איסורים שבתורה כמבואר או״ח סי׳ שכ״ט ס״ג ועוד כ״ד ומכ״ש כאן דכבר הוחזקה לסכנה זאת.

ב׳ והספק השני של כ״ת במה להשתמש למניעה במקרה כזה כי כדורים אסורים לה, וטבעת וכו׳ היות שיש אחוזים שגם זה לא מועיל ותכנס האשה לסכנה ממש אם להתיר לה הסירוס ע״י הוצאת רחם או קשירת חצוצרות והאשה אינה רוצה כ״כ בזה כי עדין תקותה חזקה והרופאים מייעצים שהוא ישתמש בכיס וכו׳.

אהובי ידידי אני מנעולם לא התרתי להשתמש בכיס גם במקום סכנה אלא לבחור פעולות אחרת, ובמקרה זה היה המובחר אם הרופאים מסכימים שתעשה טבעת פנימי וגם טבעת חיצוני עם עוד דבר ועי״ז נתמעט ספק סכנה עד אפס כמעט, ואם בכל זאת לא יסכימו רופאים אעפ״י שהחשש לספק הריון רחוק מאד כי סכנה גדולה לה, אין לנו אלא הוצאת רחם או קשירת חצוצרות שאנו מתירים במקרים נדירים, הלא רוב הפוסקים באה״ע סי׳ ה׳ סי״א ס״ל דסירוס הנקבה רק דרבנן, כאשר בארתי בשבט הלוי ח״ו סי׳ ר״ד, ואף לדעת הגר״א שהוא איסור תורה, ולדידן הוא עכ״פ אולי בספק איסור תורה הלא בפקוח נפש אנו עומדים שנדחה הכל, מכ״ש לדעת הט״ז שם דאין בזה אל דין חובל באדם, דלא שייך כלל במקרה דידן, וע״כ עכ״פ לענ״ד יחכו איזה חדשים כדי שלא נצטרך להזדקק לשערי היתר עד שקשה הפרישה, ואם יתברר דנשאר מצב זה דספק סכנה ואז מותר להתיר לה הסירוס, ולא להתיר לו הדרך האחר והדברים מובנים בעצמם ודבר פשוט אין ללמוד מזה למקום אחר כי אנו מדברי מהוראת שעה, במקרה נדיר וסכנה גדולה, וח״ו לדמות בזה מילתא למילתא

הדוש״ת באהבה גמורה, מח׳ הנאמן מצפה לרחמי ה׳

מדור
אוצר השו"ת

ילקוט תשובות
בדיני מניעת הריון
ע"י גלולות מדבקה וטבעת נובורינג

מפתח השו"ת

- שו"ת חתם סופר ..... צז
- שו"ת אבני נזר ..... קא
- שו"ת אגרות משה ..... קו
- שו"ת חלקת יעקב ..... קז
- שו"ת מנחת יצחק ..... קיא
- שו"ת מנחת יצחק ..... קיג
- שו"ת ציץ אליעזר ..... קטז
- שו"ת ציץ אליעזר ..... קיח
- שו"ת אגרות משה ..... קכא
- שו"ת יביע אומר ..... קכז

שו"ת חתם סופר
חלק ג (אבן העזר א) סימן כ

שלום וכ"ט לתלמידי המובהק המופלג הרבני החרוץ כבוד מהו' הרש קוניץ נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק מיהאליבע.

נעימות ימינו הגיעני אודת אשה המצטערת בהריון ולידה אי שרי' לה למישתי כוס עיקרין דאע"ג דמפורש בכל הפוסקים להיתר ברמב"ם וטוש"ע א"ע סי' ה' מ"מ בספר עצי ארזים שם שדי בי' נרגא. וע"ד אגב נחית בי' מעלתו באיזה ענינים הצריכי' ביאור ע"כ ריש מילין אומר לבאר כל חמירא בעזה"י הנלע"ד כי הניחו לי מקום משמים בהבנת הש"ס שבת ק"י ע"ב.

הנה ברמב"ם פט"ז מא"ב מבואר מלשונו דס"ל דסריס בידים בנקבה פטור אבל אסור ובסריס ע"י כוס עיקרין בזכר פטור אבל אסור ובנקבה מותר לגמרי וכן משמע משטחיו' לשונו ז"ל והוא מלשון תוספתא פ"ח דיבמות דגבי כוס עיקרין נקיט אין הזכר רשאי לשתות והנקבה רשאי משמע זכר אינו רשאי אבל מלקות ליכא ונקבה מותרת לגמרי ולענין סרוס ע"י מעשה נקט אין נקבה בסרוס ור"ל בלאו דסרוס אבל איסורא איכא דא"כ ה"ל למימר נקבה רשאי לסרס עצמה והוא דעת ר' יהודה בת"כ פ' אמור דדריש משחתם בהם ולא בנקבות

אך הב"ח הקשה הא מבואר בתוספת בשמעתין שבת ק"י ע"ב וקי"א ע"א דלא שייך סרוס במעשה גבי נקבה וכ' ב"ש סי' ה' באמת בהא פליגי הרמב"ם ותוס' והקשה עצי ארזים סק"כ ממתני' קידושין כ"ט דאמר חוץ מבל תשחית ובל תקיף ולא חשיב נמי חוץ מהסרוס דהרי לרב אדא בר אהבה אסורה להקיף ולהשחית פאת הזכר וחייבת רק על עצמה פטורה ואפ"ה חשיב חוץ מבל תקיף וא"כ ה"נ ה"ל למיחשב חוץ מסרוס אע"כ לא שייך סרוס בנקבת אדם ורמב"ם דחשיב סרוס דנקבה בבבא דסרוס מעשה משום נקבת בהמה נקיט לי' דשייך גבה סרוס ע"י מעשה דהרי אין פרה וחזירה יוצאת ממצרים אא"כ ניטל האם שלה אבל בנקבת אדם ע"כ לא שייך סרוס ע"י מעשה אלו דבריו אלא שלא ביאר מה בין בהמה לאדם בנטילת האם ואולי סמך עצמו עמ"ש רמב"ם בפי' המשנה פ"ח דבכורות ומביאו רע"ב ותי"ט שם במשנה ב' ע"ש אבל נעלם ממנו דברים מוכרחים אלו נאמרים בפלתי המכונה תפארת ישראל על הלכות נדה בסי' קצ"ד סעי' ד' יע"ש והדברים ברורים דשייך ניטל האם באשה כמו בבהמה וא"כ תיהדר

קו' לדוכתא אמתני' דקידושין כ"ט הנ"ל.

אבל האמת יורה דרכו דצריכי' להבין איך יליף ר' יהודה ממשחתם בהם למעוטי נקבה וכי קרא בזכרים איירי דנמעט נקבה מבהם אבל האמת יורה דרכו דקרא בגיד ובצים איירי כמבואר בבכורו' ל"ט ע"ב ונראה דסמכו הני תנאי דכרות דהכא ככרות דפצוע דכה דמבואר ביבמות ע"ה ע"ב דפצוע כרות ודך שלשתן לא מיירי אלא בגיד וביצים וחוטים מדכתיב שפכה במקום ששופך וע"י כריתה מקלח וה"ל כאלו מבואר בקרא בהדי' בשלש איברים הללו לא נעשה בארצינו ושוב כ' משחתם בהם ולא באחריני באלו איברים ולא באיברי נקבה אף על גב דמסתרסה ע"י כך מ"מ התורה פרטה בפירוש אלו איברים דוקא ולא אחריני והני נמי לא נאסרו מטעם מניעת הלידה שהרי אפי' מסרס אחר מסרס חייב אלא גז"ה הוא ודוקא בהם ולא באחריני והיינו איברי נקבו' ולע"ד אנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות אם מסרס בזכרות שלו לוקה אף על גב דספק נקבה הוא מ"מ אי יבוא אלי' ויאמר שהוא נקבה נמצא שלא סרס אלא נקבה מ"מ חייב שלא נתמעטה נקבה אלא איברי נקבה אימעטו אבל איברי זכר הנמצאים בנקבה לוקה עלי' והיינו אי שייך בי' סירוס אחר סירוס ולדעת בעל שער השמים הוא מוליד וה"ה בהיפוך מותר להאנדרוגינוס לסרס איברי נקבה שלו אפי' יבוא אלי' ויאמר שזכר גמור הוא מ"מ איברי' אלו אימעטו והרי בשלהי מס' בכורים בפרק אנדרוגינוס מיחשב בל תקיף ובל תשחית ולא מיחשב כלל סרוס ש"מ כמ"ש וממילא לק"מ ממתני' דקידושין כ"ט.

וממילא בטלה מחלוקות בין התוס' להרמב"ם דמ"ש תוס' דלא שייך סרוס בנשים רצונם לומר דין סרוס לא שייך בהו כיון דלית להו הני איברים דקפיד בהו רחמנא למסרס אחר מסרס ולא אתאן עלה אלא מטעם פ"ו =פריה ורביה= לריב"ב וא"כ בעקרה מותר לגמרי אבל לא שיעלה על דעת תוס' דלא שייך פעולת הסרוס דודאי שייך ניטל האם שלה וזה ברור לפע"ד.

והנה להרמב"ם ולהרוב הפוסקים דבשותה כוס עיקרין ואינו עושה מעשה בידים ליכא איסורא דאורייתא בזכר כמבואר מלשון התוספתא שכתבתי לעיל א"כ בנקבה מותר לכתחלה אפי' בלא ירקונה ובלא צער לידה וטעמא דרמב"ם עפ"י תוספתא הוא כמ"ש בעצי ארזים דבכל התורה היכי דכתיב לא תעשה עשיי' אסור הגרמה שרי כמו במחיקת השם בשבת פרק כל כתבי וכדמוכח במנחות נ"ו ע"ב ובר"פ שבועות העדות מייתי ש"ס כמה ענינים שהמה

בכלל עשיי' עול במשפט ובכלל לא תענה ברעך עד שקר ומ"מ לא נאסרה אלא מדכתיב מדבר שקר תרחק ואלו הוה כתיב לא תדבר שקר נמי הוה מותר הגרמת דיבור שקר אך מלשון תרחק קדריש וכל כי האי גוני כגון לא תבשל גדי בחלב אמו לפע"ד מי שמעמיד קדרת בשר עם חלב אצל עצים ולא ישים אש ומניח אצלם כלי זכוכיות בשעה שאין החמה זורחת והניח כן עד שתזרח השמש ותכה בניצוציה ומדליק העצים ע"י הזכוכי' ותבשל בשר בחלב פטור הוא דלא תבשל כתיב וה"ה לא תבערו אש אי נימא בכל מלאכת שבת הגרמה לאו דאוריית' ה"נ בהבערה ולמאן דס"ל דאסור מדאוריית' היינו מדכתיב במלאכת שבת לא יעשה בקמץ כמו במחמץ מנחות לא תאפה /ת' צרויה א' קמוצה/ חמץ וא"כ אי הבערה לחלק יוצאת והוה בכלל מלאכת שבת הגרמה אסור בי' ככל מלאכות שבת ואי ללאו יוצאת אפשר לומר הגרמה מותר ומ"מ אין זה ענין לאמירה לנכרי דאי אסורה מן התורה כדעת רש"י בחומש ה"ל האמירה לו כעושה מעשה בידים ואי לאו דאורייתא אפי' הגרמה לא הוה דגוי עושה אדעתי' דנפשי' בשביל ישראל ולא מקרי הגרמה אלא כשנעשה המעשה מאלי' שלא ע"י בן דעת רק על דעת ישראל שהמציא מעשה ההוא והחילוק מובן ולחנם האריך מעלתו בזה.

ומיהו להסוברים פסיק רישי' מותר באיסורי דרבנן ועיין מג"א סי' שי"ד סק"ה צ"ע מ"ט לאסור לזכר לשתות כוס עיקרין לירקונא ונ"ל דהיינו טעמא דפירש"י בשבת ק"י ע"ב קרי' בי' לא תיעשו ר"ל דגרמה אסור מן התורה דקים להו לרבנן דקרינן הכי (ובהגה' הטור חדשים בא"ע סי' ה' אות קטן י"א פי' בו דבר דחוק ורחוק) ועיי' פ"ק דקידושין כ"ט ע"א גבי תפדה תיפדה וברי"ף ומ"ש הר"ן שם ודבריו צ"ע מפ"ק דסנהדרין גבי בחלב אמו הארכתי בזה במקום אחר וכשיטת רש"י נראה דס"ל נמי להתוס' בבכור' ל"ט ע"ב ע"ש. וכן משמע בראב"ש שהי' לפניו בגי' השאלתות קרי בי' לא תיעשה וא"כ לפ"ז לרש"י גרמה אסור מן התורה וא"כ י"ל באשה נמי אסור מדרבנן מיהת אך לרוב הפוסקי' שרי'.

ומה שהקשה עצי ארזים ס"ק י"ט הא באשה נמי איכא עשה דלשבת יצרה לפע"ד היכי דאיכא ירקונא או צער לידה לא קאמיבעי' לי כלל דשרי' אפי' אין לה שום ולד דלא דמי לשארי מצוות עשה שצריך אדם לצער עצמו לקיים מצות בוראו ית"ש אבל הכא טעמא משום לשבת העולם ושבת דגופי' עדיף וכי מאי ישוב עולם שייך בבעלי ירקון וחולי' ומסתכנים בלידה אין זה שבת ולא מחייב להחריב עצמו כדי ליישב העולם ועוד נ"ל דעשה דלשבת דברי קבלה לא חמירא כ"כ כפ"ו דאוריי' והא דמחמרינן למכור ס"ת משום לשבת היינו דמשו"ה

חמירא עשה דפ"ו טפי משארי מ"ע משום דאיכא נמי עשה דלשבת נוסף על עשה דפ"ו אבל באשה דליכא אלא עשה דלשבת קיל טובא ושרי' משום צער לכל הפחות ואגב אעתיק קיצור לשוני על הגליון מג"א סי' קנ"ג סק"ט אשר זה לשוני, צ"ע בתוס' גטין שם וב"ב י"ג ע"א סוף ד"ה שנאמר וכו' וק"ל דמוכח דס"ל משום אשה דליכא אלא שבת דדברי קבלה לא מוכרי' ס"ת משא"כ איש דאיכא נמי פ"ו דאוריי' ה"ל שבת מצוה רבה ועיי' ב"ש סי' א' משמע דלא עדיף שבת דאשה ממ"ע דלערב אל תנח ידך ע"ש ומ"ש אלי' רבה מש"ס דכתובות להשיא יתומה קודם משום בושת דידה י"ל דוקא להקדים אבל לא לדחות

ועוד י"ל לענין מצות צדקה יקדים להסיר בושת שלה מלסייעו ליתום לקיים מ"ע שלו. משא"כ למכור ס"ת בעי' דוקא שיקויים מצוה רבה שיהי' מעלי' בקודש ופשוט. ודע דכל זה כשאינו מוצא ללמוד תורה או לישא אשה באופן אחר אבל זולת זה אף על גב דעדיין מצוה היא מ"מ קיל משאר מ"ע כן נ"ל דעת השאלתות פ' אמור דמייתי תוס' פ"ק דע"ז י"ז ע"א אבל כשא"א בענין אחר מודה שאלתות כמוכח ממ"ש תוס' בשמו ספ"ק דב"ק ע"ש ובטורי אבן במגילה פ' בני העיר שם עכ"ל שם על הגליון.

נחזור להנ"ל לע"ד אשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה שבת לא תשתה כוס עיקרין אם לא להציל מירקון וצער לידה וכדומה אבל אם כבר קיימת שבת כל דהו שריא אפי' בלא צערא כלל אך לכאורה היינו בפנויי' וא"נ אפי' בנשואו' כדביתהו דר"ח ובימיהם שהי' יכול הבעל לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ וא"כ אם הוא מתואבי בנים ורוצה לקיים לערב אל תנח ידך יכול לישא אחרת או לגרש את זו ודביתהו דר"ח נכנסה על זה הספק שיגרשנה או ישא אחרת עלי' אם ירצה אבל השתא הכא דאיכא חרגמ"ה א"כ אין לה רשות לשתות בלי רצון בעלה דודאי משום לערב אל תנח ידך לא הותר לו חרגמ"ה דא"כ כל הזקנות יתגרשו בע"כ וכיון דאינו יכול לגרשה בע"כ ולא לישא אחרת עליה ומתבטל ממ"ע של לערב אל תנח ידך צריכא רשות מבעלה או תתרצה לקבל גט ממנו ואם הוא אינו רוצה לגרשה וגם לא ליתן לה רשות נ"ל דאינה מחוייבת לצער עצמה מפני שיעבודה שמשועבדת לבעל והיינו צער גדול לפי ראות עין המורה וא"א לפרש כל האופנים בזה. והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב מש"ק ז' אדר תקפ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

שו"ת אבני נזר

חלק אה"ע סימן א

ב"ה פה סאכטשאב. שלום לכבוד הרב הגדול חריף ובקי שלשלת היוחסין יקר רוח מו"ה בצלאל נ"י אבד"ק לויביטש:

דבר האשה אשר מסתכנת בלידתה והרופאים אומרים שהיא מחמת שיש לה גוז בבטנה וכשהיא מתגדלת מסוכנת יותר והרופאים הזהירו אותה שלא תזדקק לבעלה עד שתשתה תחילה כוס של עקרין והיא אומרת ג"כ שמרגשת שמתגדלת יותר, אם מותרת לשתות מחמת שהבעל לא קיים עדיין פו"ר שאין לה רק ג' זכרים ולא נקבות כלל:

תשובה

א) הנה כבודו כתב להתיר דיש הרבה פוסקים שאם יש לו בן אינו מחוייב לגרש, וכתב הריטב"א הטעם שמא משני' ג"כ יוליד בן, הנה שני דינים, האחד אם יש וולד אחד חי הרשב"א כתב שאין מוציאין אותה ממנו, והביאו ריב"ש סי' ט"ו ורמ"א הביאו סי' קנ"ד, אך בדברי רמ"א יש מקום לטעות שכתב דווקא שלא הוליד זרע קיימא אבל אם הוליד כו' משמע אפי' הוליד זה הוולד מאשה אחרת, ובריב"ש לא כתב רק ילדה זרע קיימא חי, אבל הוליד מאשה אחרת לא מהני, וכן הוא להדיא במקור הדין ברשב"א, ורמ"א לא הי' לפניו חדושי רשב"א יבמות כי נדפס פעם ראשון בהסכמת המל"מ, זה דין אחד:

ב) דין הב' כתב הנמק"י ולכ"ע אם לא ילדה אלא כולם זכרים או נקבות אין כופין להוציא, ואין מובן דמה נ"מ בין נקיבה אחת או הרבה נקיבות דכל מה שצריך לישא אחרת הוא כדי שתלד זכר, וטעם ריטב"א שמא גם השני' תלד רק כמו שיש לו עכשיו שייך גם בנקיבה אחת, אך מלשון הריטב"א מקור הדין (רוב דברי נמק"י הם מריטב"א כנודע) נעמוד על כוונת הנמק"י וז"ל ריטב"א ונראין הדברים שלא אמרו אלא שלא ילדה או שהיא מפלת נפלים וכדאיתא בגמ' אבל מפני "שאינה יולדת" אלא כולם זכרים או כולם נקיבות אין כופין אותו דמאן לימא לן שהאשה אחרת תלד לו זכר או נקיבה עכ"ל, משמעות דבריו שגם עכשיו היא בת בנים ויולדת, רק שנאמר הוחזקה זו שתלד רק זכרים או רק נקיבות כמו הוחזקו לנפלי, ע"כ אמר ריטב"א דאין מוציאין דשמא גם האחרת תלד כך, שהרי ענין זכרים או נקיבות הלא תלוי מי מזריע תחילה, ויש לומר שהיא הגורמת שממהרת

זריעתה ויולדת תמיד זכרים, או מאחרת, ויולדת תמיד נקיבות, ויש לומר אשה זו כאשה דעלמא אך הוא הגורם, או שטבעו למהר ומוליד תמיד נקיבות, ע"כ אין מחייבין אותו לישא אחרת:

ג) והנה דין הריטב"א בשגם עכשיו בת בנים אך דניתי עלה מדין חזקה, נאמר שמא הוא הוחזק, אך הנמק"י שכתב "אם לא ילדה" אלא כולם זכרים ולא מדין חזקה ניתי עלה, לכאורה אזיל לה זה הטעם, אך הנמק"י למד מריטב"א מדהוצרך לטעם שמא גם השני' תלד כיוצא בו ואי לאו טעם זה הי' מחויב לגרשה, ש"מ שגם בזה שייך חזקה כמו בהוחזקה לנפלי, נצמח מזה קולא, אף שעתה אינה בת בנים, מ"מ אינו מחוייב לישא אחרת שמא הוחזק הוא:

ד) ומדברי הנמק"י מבואר דאפי' עכשיו זקינה ואינה בת בנים, דאי שגם עתה בת בנים אלא שתמיד יולדת זכרים כו' הי' לו לומר שאינה יולדת לשון הוה כלשון ריטב"א, ומדכתב לשון עבר ש"מ ואפי' היא זקנה (וא"ת שהנמק"י מיירי שעכשיו אינה יולדת ופסקה עשרה שנים מלילד אך מ"מ ראוי' להוליד, אבל לא בזקינה, מה נ"מ בזה כיון שהטעם ע"כ משום שמא הוחזק, דאי משום שזכה להבנות אפי' וולד אחד נמי, וא"ת דמ"מ מקילין דווקא בראוי' להוליד דיש ספק שמא תחזור ותלד, כל כי האי הי' לו לפרש):

ה) והשתא מובן החילוק בין לא ילדה אלא אחד, או ילדה הרבה זכרים או נקיבות, דבלא ילדה רק אחת וליכא חזקה כשישא אחרת בטח יהי' לו ממנה זכרים ונקיבות, ואם פעם תלד זכר תלד פעם אחרת נקיבה, אך בילדה הרבה וכולם מין אחד בזה הוחזקה להוליד כך ויש ספק שמא הוא שהוחזק, ע"כ אינו חייב לישא אחרת:

ו) והנה בריב"ש סי' ט"ו מבואר דאפי' ילדה כמה זכרים ועכשיו זקינה מחוייב לגרשה, וכן כתב הב"ש להלכה, ובודאי למד דינו מריב"ש, אך בודאי הריב"ש לא ראה ספר הנמק"י שהי' בזמן אחד ממש, ואולי גם הריטב"א לא ראה:

ז) ולדינא יש להורות שאם לא הולידה אלא הרבה (היינו ג') זכרים או נקיבות אפי' עכשיו זקינה אינו מחוייב לגרשה, אך אם לא הולידה אלא בת אחת או יש לה ממנו הרבה נקיבות והי' לה ממנו זכרים ג"כ אך שמתו, כיון שלא הוחזק מחוייב לגרשה ולישא אחרת, דסברת רשב"א ביש לה ולד חי ממנו דבזה לא שייך שמא לא זכה להבנות שהרי יש לו וולד ממנו ואולי תלד לו עוד, וזו שעכשיו זקינה ודאי לא יבנה ממנה עוד, ובהוליד מאשה אחרת כמה ממין אחד אינו מחוייב לישא

אחרת שמא הוחזק, אבל ילד אחד חייב לישא אחרת, אף שמשמעות רמ"א אפי' הוליד מאשה אחרת לשון הרשב"א הואיל וילדה "זו" אין מוציאין "אותה" ממנו. מבואר דהוליד מאשה אחרת לא מהני, ורמ"א לא ראה חי' רשב"א יבמות, וגם מריב"ש עצמו מוכח, מדחילק בין היא עוד בת בנים לזקינה, וע"כ משום דההיתר תלוי בילדה לו היא וולד חי שזכה להבנות ממנה אפשר יבנה עוד ממנה ע"כ בזקינה אסור, אבל אם ההיתר משום שהוליד ויש לו זרע קיימא ואף בזקינה יהי' מותר, ובאמת רמ"א השמיט איסור הזקינה והוא לפי שיטתו דההיתר משום הוליד כנ"ל (רק הב"ש הביאו) ע"כ לפענ"ד אין לסמוך על רמ"א בזה:

ח) ולכאורה הי' נראה טעם לרמ"א, דהנה קי"ל דאין אדם מחוייב ליתן, אפי' בשביל מצוה עוברת, הון רב, כמבואר באו"ח סי' תרנ"ו, ולגרש את אשתו הוא יותר מהון רב, ובסנהדרין (כ"ב ע"א) קשין גירושין שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לגרש, הנה שלגרש אשתו חמור מיחוד של פנוי' ואין מתירין איסור דרבנן בשביל הפסד הון רב, ובשבת אין מתירין רק שבות דשבות (זולת במקום שיש לחוש שיבוא לידי איסור תורה אם לא נתיר לי) ואף בזה רמב"ן חולק ומה שחייב לגרש באין לו וולד כלל, דזה חמור מאד שלא ימחה שמו מישראל והתירה התורה משום זה אשת אח דבכרת, אבל ביש לו וולד אחד שוב לא חמור משאר מ"ע, כן נ"ל ליישב דברי רמ"א:

ט) אך מאחר שברשב"א וריב"ש מבואר להיפוך נראה לי לחלק בין שאר מ"ע כגון לולב וכדומה שאם לא יקח לולב בחג הסוכות זה מ"מ לא בטלה ממנו מצות לולב בכללות, שאם אין לו לולב בחג הזה יהי' לו בחג סוכות אחר, אבל בנים אם ימות בלא בנים כשיעור דהיינו בן ובת בטלה ממנו המצוה בכללה (וידוע שכל נפש מישראל צריכה לקיים כל המצוות, ובספרי המקובלים שהאדם צריך להתגלגל אפי' בשביל מצוה אחת שלא קיימה מעולם, וכל נשמה צריכה להתגלגל להיות כהן לפעמים או עכ"פ בחי' עיבור כדי לקיים כל המצוות, ועל כן אם ימות בלא מצוה אחת שחסרה לו, שמא לא קיימה נשמתו מצוה זו מעולם ויהי' מוכרח להתגלגל) על כן את כל הונו יתן ואף לגרש אשתו כדי לקיימה:

י) ואחר שבררנו מקור הדין באורך וברוחב בעז"ה נבוא לנידון דידן, וההיתר שכתב כבודו מריטב"א שמא גם משני' לא יהי' לו, תלוי אם לא הי' לה מעולם רק זכרים ההיתר טוב, ועוד עדיף מהיתר הנמק"י שאינו חייב לישא אחרת ביש לו כולם ממין אחד שמא הוחזק הוא לילך כך, ואף אם ישא אחרת כולם יהי'

מאותו מין, וכאן לענין היא עצמה הוא היתר ודאי בין הוחזק הוא בין הוחזקה היא מ"מ תלד עוד כולם מאותו המין, אבל אם הי' לה נקיבה ממנו ומתה בטל היתר זה (וגם היתר הרשב"א שיש לה ולד ממנו פשיטא שאינו בנ"ד, שאם תשתה כוס של עקרין הרי לא תוליד עוד) וכבודו לא ביאר זה במכתבו אם הי' לה תחילה נקיבה או לא:

יא) מ"מ נראה שאין איסור בשתייתה כוס של עקרין דאינה מחוייבת לסכן עצמה אפי' לפירש"י שלש נשים משמשות במוך היינו מותרות וחכ"א משמשת כדרכה כו' ושומר פתאים ה', היינו שאסורה ומחוייבת לסמוך על שומר פתאים ה', אינו אלא בדברים אלו המצוים תמיד, אבל לא בנ"ד שיש לה גוז במעי' ומחמת זה מסתכנת, וראי' לזה מינקת חבירו שאסרו חכמים לישא מחשש דילמא מיעברא ומיעכר חלבה, ומקשה אי הכי דידי' נמי, ומשני דידי' ממסמס לי' בבצים וחלב, וקשה מ"מ לסמוך על שומר פתאים, וע"כ לומר דווקא קטנה מעוברת דברים המצויים (דקטנה נמי חכמים תקנו לה נשואין) משא"כ מינקת דידי' דיש לו תקנה בבצים וחלב, ולישא מינקת חבירו אין זה דבר המצוי, לא שייך בזה שומר פתאים, והיינו דמקשה אי הכי דידי' נמי, אין הקושיא שיאסור דידי' באמת שהרי כל האיסור שנכנס בגבול התינוק, והכא אדרבה היא אשתו טרם בא התינוק לעולם, אך הקושיא דבדידי' נמי איכא סכנה וזה מצוי תמיד ושומר פתאים ה', גם דחברי' נמי יהי' מותר דהיינו הך ושומר פתאים ה', ומשני דידי' ממסמס לי' ואין הסכנה מצוי', ע"כ דחברי' אסור, והנה מוכח דבדבר שאין הסכנה מצוי' לא אמרינן שומר פתאים ה', וה"נ אינה מחוייבת לסכן עצמה, ואם יהי' הדין לגרשה יגרשנה:

יב) אך אף לענין גירושין נראה דאף אם הי' לה נקיבות תחילה דאין היתר משום הוחזק להוליד זכרים תמיד, שמעתי ממחו' הגאון מהר"י זצ"ל אבד"ק קוטנא שמהרי"ט לא הי' לו רק זכרים ולא נשא אחרת עלי' (אף כי בארץ שהי' המהרי"ט לא פשטה תקנת תרגמ"ה משתי נשים) שסמך על ירושלמי דאף לב"ה יוצא בשני זכרים וב"ש אפי' זכר ונקיבה, הגם דגמ' דידן לא ס"ל הכי, דמקשה לב"ה ניליף ממשה, ומשני משה מדעתי' עביד (לא שאלתי באיזה ספר ראה זה, ואני אין לי פנאי לחפש, אולי יש לכבודו איזה ידיעה מזה ימחול להודיעני)

ונראה לי טעמו של מהרי"ט כי בזוה"ק ח"ג (קמ"ח ע"א) בפסוק ויהי ביום כלות משה, כי במאמר של נעליך מעל רגליך פקד לי' לפרוש מאשה ושאל

מיכאל להקב"ה ע"ז תבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקיבה בראם והשיב הקב"ה הא קיים משה פו"ר, והיינו כדברי הירושלמי דאף ב"ה מודים דסגי בשני זכרים, והנה עדותו של רשב"י מהקב"ה בעצמו, ובודאי ראה רשב"י המעשה ברוה"ק (וחכמי בבל בעלי התלמוד דידן לא ידעו מזה, וכהאי גוונא בזוה"ק פינחס ובגין דלא ידעי הני בבלאי רזא דגנוחי וילולתא שחשבו שספק הוא ותרווייהו צריכי) והגם דלא בשמים הוא, זה שהנביא אומר כך אמר לי הקב"ה הלכה, אבל כשראה ברוה"ק מעשה שאמר הקב"ה מאמר שאינו הלכה וממילא נוכיח שכך הלכה אינו בכלל זה, גם בהא דלא בשמים הוא יש דברים בגו, ובגמ' עירובין (ואו ע"ב) כאן לאחר בת קול, ותשובה מן השמים, וכבר האריך בזה האזולאי במערכת גדולים אות י' יעיי"ש:

יג) סוף דבר להלכה אני מסכים עם כת"ר שמותרת לשתות כוס של עקרין ומסתמא לא יגרשנה מאחר שיש לו בנים, גם נראה שאינו מחוייב לגרש ויכול לסמוך על המהרי"ט ומעשה רב:

יד) אך שוב ראיתי בכנה"ג סי' א' בהגהת הב"י ס"א בשם רבו מהרי"ט על מה סמך מהרי"ט, טעם אחר משום שהי' לאחד מבנים בת אחת, וה"ה אם הי' לו שני נקיבות ואחת מהם הולידה בן עיי"ש, והשמיעה מהרב מקוטנא שורשה נשאר מעל, כי בדברי כנה"ג תלמידו מבואר באופן אחר לגמרי, ומ"מ י"ל שוב כהאי גוונא אינו חייב לגרש אשתו, דשוב דומה לשאר מ"ע שאינו מחוייב לפזר עלי' הון רב וכ"ש לגרש אשתו, והחילוק שחלקנו דווקא לולב אם לא יקח עכשיו אפשר יזדמן לולב לשנה הבאה, ואין המצוה בטלה בכללות ה"נ בזה, אפשר ילד הבן נקיבה ויתקיים המצוה, ולפי זה אפי' כמה נקיבות לא יתחייב לגרש:

דברי הדו"ש הק' אברהם.

שו"ת אגרות משה

אבן העזר ח"ג סימן כד

בענין הפילן /הגלולות/ שלא להתעבר כשהיא חולה וחלושה מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר אברהם חיים לעווין שליט"א.

הנה בדבר הפילן שלא תתעבר האשה, ודאי מצד איסור זרע לבטלה ליכא ואם קשה העיבור לפני האשה מצד חולי ואף אם רק מצד חולשה בעלמא כשהוא יותר מבסתם נשים, יש להתיר מצד זה אף בלא קיים עדיין פו"ר אם היא חלושה לחכות איזה זמן קצר עד שתתחזק גופה, וכ"ש כשקיים פו"ר שיש להתיר לחכות גם עד שלש שנים עד שתתחזק. ואם היא אשה חולה אף שלא תסתכן מזה אלא תחלה ביותר, מסתבר דבקיים פו"ר תוכל לבטל באופן זה אף לגמרי, דבשביל מצות שבת אין האשה משועבדת לבעלה להתחלות מזה יותר מדרך סתם נשים, דאף בשביל פו"ר אולי אינה משועבדת להתחלות מזה, אבל היה מחוייב לגרשה אף קודם עשר שנים מכיון שאינה רוצה להתעבר מצד החולי ובשביל שבת הא אינו מחוייב לגרשה וממילא כיון שאינה משועבדת לבעלה רשאה לבטל כדי שלא להתחלות ביותר.

אבל עיקר הנידון בזה הוא משום שהרבה נשים רואות מזה טפות דם בערך מחצה נשים ומה שאמר לו איזה דאקטאר שרק מקצת נשים ורק אחר יום עשירי מהתחלת לקיחת הפילן אינו אמת, ואף כשתקח פילן גדולים ביותר של עשרה מיליגראם שנתמעטו מזה הרואות דם, מ"מ מקצת יש שרואות אף כשהפילן הם גדולים. ולכן אם רוצה ליקח פילן אלו תצטרך להניח באותו מקום מוך דחוק לכל ימות חדש אחד ואם לא תראה, יש לסמוך שהיא מאלו נשים שהפילן אין גורמים לה להוציא דם ממנה. ואם קשה לפניה להחזיק שם מוך דחוק תלבש לבנים כל העת ביום ובלילה כל ימות חדש אחד ובאופן שיהיו הדוקים על רגליה שלא יהיה אפשר להדם ליאבד וגם תניח על שטח אותו מקום קאטן לבן באופן שאם תצא טפת דם היה ודאי נמצא שם, ובעת שתטיל מים תעיין בהספל אם אין שם אדמומית של דם וגם תבדוק עצמה בכל יום בפנים בחורין ובסדקין, ואם יעברו באופן זה כל ימות חדש אחד ולא תראה דם נמי יש לסמוך שלא ראתה והיא מאלו שאין רואות דם בשביל הפילן. ותהיה שוב מותרת בחדשים האחרים בלא זה וגם בלא בדיקה ככל אשה לבעלה אף כשתקח הפילן. ולצורך גדול יש להתיר התשמיש אף בחדש זה לסלק הלבנים על שעה

קטנה ותראה שהן נקיים ולבדוק בפנים בחורים ובסדקים קודם תשמיש ולעיין יפה בהבדיקה ואם היא נקיה ישמש ותיכף אחר תשמיש תבדוק עצמה ותלבש הלבנים כמתחלה.

וידע ידידי כי פילן גדולים וחזקים הוא סכנה להאשה למחלות אחרות של סכנה ממש ואסור מצד סכנה. והנני ידידו. משה פיינשטיין

שו"ת חלקת יעקב

אה"ע סימן סא - בענין מניעת הריון

שוכט"ס לכבוד גברא רבה ויקירא הרב הגאון חו"ב בחד"ת עוטה אורה המפורסם לשבח ולתהלה ר' יעקב הכהן שדעתו יפה, המכונה זלצר רב לעדתו קה"י עדת ישורון בעיר יאהאנעסבורג באפריקא הדרומית יצ"ו.

אחדשכת"ה בכבוד והערצה.

מכתבו בשאלתו החמורה נכון השגתי במיעל יומא דפיסחא דטרידנא במילי דמתא והכנה דרבה של פיסחא, ולמען כבודו הגדול לקחתי לי מעט פנאי להשיבו על אתר דעתי העני' בשאלתו החמורה.

וז"ל בעתונות המקומית פרסמו פרסום רב, שרופאים באנגלי' המציאו כדורים למניעת הריון, וגם משתמשים בהם לרוב. רופא מומחה בפה אמר לי שפעולת הכדורים היא להפסיק את הוסת ועי"ז אין האשה יכולה להתעבר, והוסיף לומר שאין הוא ממליץ להשתמש בכדורים הללו למשך זמן ממושך, כי עדיין חסר הנסיון במדה מספקת בכדי לקבוע שהכדורים הללו אינם עלולים לגרום לתוצאות צדדיות מזיקות לבריאות הכללית, וגם הוא אינו ממליץ להשתמש בהם רק במקרים דחופים, וגם אז רק לתקופה מוגבלת. ועכשיו נשים כשרות, אשר הרופאים יעצו לקחת כדורים האלו, צובאות על פתחנו ומשאלה בפיהן להתיר להן, כדי שתוכלנה לחיות עם בעליהן כדרך כל הארץ גם במשך אותה תקופה שרופא אוסר עליהן להתעבר, אולם במקרים אחדים אין ח"ו סכנה ממש בהריון חדש, רק חלישות תשישת כח עייפות כללית עצבנות וכדומה, הלידות הן לעתים תכופות זאח"ז או שהיא מניקה בתה הפעוטה בת כמה חדשים וקשה

תהי' לה לטפל בשני ילדים פעוטים בשעת הריונה, ועוד טענות כדומה וכדומה, שמחמת זה מייעצים הרופאים שלא להתעבר למשך איזה זמן, ולפעמים גם לגמרי, והנשים השואלות הן הנזהרות בקלות כבחמורות, ואם מותר עכ"פ רק לזמן מוגבל עד אשר ישופר מצבן. וכת"ה העמיס זאת על שכמי להורות בדבר חמור כזה.

א) ידידי יקירי, קשה מאד ומאד להתערב מרחוק בעניינים כאלו, יען כי הרבה פעמים השאלה אינה בנוי' על אדני האמת, כי הרופאים הרבה מאד מגזימים, יען כי לדעתם המשובש מניעת הריון אינו כלום, ובאמתלא הכי קטן כבר הם אומרים שיש סכנה, ומאד מאד צריכין לדקדק ולברר אם דבריהם הם קושט דברי אמת, גם באופן כשאומרים שההריון סכנה להאשה, ובפרט כשאף הם אינם אומרים שיש איזו סכנה, יכול להיות רק שהנשים וגם האנשים אינם רוצים בהרבה בנים, ורוצים לחיות חיי תענוגים ובשרים בלי צער עיבור צער לידה צער גידול בנים, ואינו דומה ליהודית דביתהו דר' חייא שהי' לה תאומים אחד נגמרת צורתו לתחלת שבעה ואחד לסוף תשעה, שזה מורה על צער גדול למאד,

ובקדושין י"ב ב' דאמרה לי' אמרה לי אם קיבל ביך אבוך קדושי כי זוטרית, ורוצית להיאסר עליו לגמרי, זאת אומרת שצער לידה שלה הי' במדה גדושה למאד, לא כן אם על תענוג התשמיש אינם רוצין לוותר, רק להשתמט מהתוצאות, זהוא הבנים - עי' נדה י"ג ב' דנסיבי קטנות דלאו בת אולודי נינהו מעכבין את המשיח, משום דאין ב"ד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וכש"כ באשה שהיא בת אולודי לעשות פעולה נגד זה, ועי' רש"י קהלת י"א ו' על הפסוק ולערב אל תנח ידך וז"ל מצינו באבצן שהי' לו ל' בנות וכו' וכולם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו, וזה כוונת הכתוב שם כי אינך יודע איזה יוכשר הזה או זה. ולדאבוננו הגדול, לאחר חורבן הגדול שראינו בעינינו שממשפחות גדולות ועצומות לא נשאר אלא הקטן שבהם, שהרבה פעמים ההורים שלהם אם הי' בידם היו מוותרים על לידתם, ומי יהין בעצמו לעשות פעולות ותחבולות נגד היצור. ובכובד ראש, גם ההורים וגם הרבנים, הצריכין ליתן פסק בענינים כאלו, צריכין להתעמק בהתוצאות האלו, מלמנוע הריון, שאפשר מהריון הלזה יולד גדולות ונצורות, כי מי יעמוד בחקר ד' וקורא הדורות מראש. והרבה פעמים אין המניעה רק להשפיר את החיים, ושלא לקבל על עצמו מה שנגזר מהקב"ה בעצב תלדי בנים, ושלא להתחשב עם ההפסד שכרוך בזה דור ישרים יבורך. לו חכמה ישכילו זאת, כל חללי דעלמא לא יקחו ההורים

בעד פרי בטנם שיש להם כבר, זאת אומרת שכל הון לא ישוה להם, ולמנוע פרי בטנם ע"ז עוברים כך בקלות ראש, שמחמת איזו סיבה פעוטה, ובעיקר להשפיר לעצמו תנאי החיים בנעימות יתירה, כבר הם עושים עצות ותחבולות לעבור את הדרך של העתידים לילד, ומי יודע כמה גדולים ואנשי מעש נאבדו לסיבה זו, ומעוות שלא יוכל להיתקן. תנאי החיים של אבותינו ואבות אבותינו בטח לא היו משופרים כך בנוגע להדירות נקיון וההיגעני, ועון גדול עושין בזה להיות כפוי טובה להשי"ת בעד עזרתו לחיות בדירות מרווחים בנקיון והיגעני, מקום מוכשר לגדל בנים ובנות יותר ממה שהי' לאבותינו. הארכתי קצת בדברים בוטים, יען כי לבי דווי על הפירצה שנתפרצה בחוגים שונים בין שדרי אומתנו לחקות המאדע הארורה בצרפת והנלוים להם.

ב) אמנם לאו כלהו בחדא מחתא מחתינהו - ובאופן כשהרופאים אומרים שיש סכנה, ונראין הדברים שאין הם מגזימים, ודאי דצריכין לחפש איזה היתר, וכמו שהארכתי בתשובות לעיל סי' נ"ח - ס עצות שונות, עי"ש מה לקרב ומה לרחק. וכעת שנתחדש הכדורים האלו, בודאי זה ההיתר היותר מועיל עפ"י התורה, שזה קילא עוד יותר משתיית כוס עיקרין, כיון דאינו רק לזמן. גם בפה מדינת שוויץ יודעים ממין כדורים הבאים מארה"ב, ותכליתם, בבוקר כשהאשה בולעת כדור זה, מפסדת הביצה שנולדה בהאשה באותו היום ולא תוכל להתעבר, ופשיטא כשיש צורך להתיר מניעת ההריון, זו היא העצה היותר מועלת עפיה"ת.

ג) אך גם במקום שאין סכנה, רק עיני הדיין רואות שמחפשי ההיתר אינם לסיבת להשפיר ולהנעים את החיים, וגם לא להקל מעצמם עול גידול בנים, רק המצב הוא כזה דיוכל לצמוח מזה סכנה או ספק סכנה, עי' תשו' רע"א סי' ס' וז"ל בהאי דשבת מ"ה א' כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק פי' רש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור תורה נדחית ומאי צריך לסמוך על ר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה, אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אר"ש עכ"ל. וכן בני"ד, אם עיני הדיין רואות שיש שעת הדחק בגדר כזה, ודאי דיש להתיר כדורים כאלו דזה קילא עוד יותר משתיית כוס עיקרין, דשם יש עוד חשש דסירוס באשה.

ד) וגם בשתיית כוס עיקרין, עיניו שפיר ראו דברמב"ם וטור ושו"ע סימן ה' מבואר להיתר, ורק הב"ח ומהרש"ל ביש"ש מחמירין דזה רק בשיש לה צער לידה, וכדביתהו דר"ח. וביש"ש מבואר גם כן (רמזו הפ"ת) וכ"ש אם בני' אין הולכין

בדרך ישרה, ומתייראת שלא תרבה בגידולים כאלו, שהרשות בידה (ולפע"ד יש להעיר על זה מהאי דברכות י' א' דא"ל ישעי' לחזקי' בהדי כבשי דרחמנא ל"ל - אמנם פשוט דהתם שאני משום דעדיין לא קיים מצות פו"ר כמבואר שם להדי' מאי דמפקדת איבעי לך למעבד עי"ש).

ועי' בריטב"א ליבמות ס"ג ב' (רמזו ברכ"י) וז"ל ואסור לאדם לשתות שום דבר שיעקרהו כדי לעסוק בתורה, אבל לבטל ממנו תאוה והרהור שרי וארך וכו' עי"ש, והרי לאיש לשתות כוס עיקרין אסור מה"ת רק שאין לוקין עליו, וכדמשמע מלשון הרמב"ם ומחבר, ויש סוברין דאסור רק דרבנן, ובכל אופן איסורא ודאי איכא, ואפילו הכי שרינן משום תאוה והרהור, כל שכן לגבי האשה דמותרת אף לכתחילה עכ"פ במקום צערא, כש"כ שמותרת ג"כ לשתות בכדי להציל לבעלה מהרהורי עבירה שבכל יום, שהוא עמה בחדר אחד וקרוב לבא לידי חיבוק ונישוק, איסור תורה בנדה, וכגון דא אמרינן לחברו חטא בשביל שיזכה חברך, עי' תוס' עירובין ל"ב ב' ד"ה ולא וז"ל דהכא שאני שהוא גורם לו לעבור שהוא אומר לו לקוט וסבר שעשרן, ואמרינן חטא בשביל שיזכה חברו, ולאידך תירוצא שם בתוס' היכי דחברו לא פשע אמרינן חטא בשביל שיזכה חברך, ובני"ד תרוייהו איכא, וכאמור שיש גם חשש דחיבוק ונישוק איסור נדה, דגם היא עושית איסור בזה, ויש הצלת איסור גם לעצמה.

ה) ועיינתי בעצי ארזים סימן ה' ס"ק נ"ב (שרמזו החת"ס אע"ז סי' כ') וכתב ז"ל ולפע"ד יש לפקפק, דמסוגי' דשבת אינו מוכח כן כ"א כשעושה בשביל חולי ירקונא, ומעובדא דדביתהו דר"ח נראה דליכא למילף, שלא נאמר שם שר"ח התיר לה לעשות רק ששאלה ממנו אי אשה מפקדא אפו"ר, והיא עשתה כן מדעתה, ואדרבה נראה שכעס עלי' ר"ח, וכן נראה שאם תרצה להנצל מצער לידה תפרוש מבעלה ולא תעבור לעשות איסור בידים, דהרי איסורא מיהא איכא וכו', וגם יש איסור דהשחתת זרע דהוי כנותן זרעו על עצים ואבנים וכו' עכ"ל.

ולפע"ד במחכת"ה דבריו תמוהין מאד, לחלוק בסברא בעלמא על הרמב"ם טור ומחבר וגם הרמ"א שתיק לי' ב"ח פרישה ומהרש"ל חלמ"ח בי"ש, שהם לא הבינו הא דאמר לה ר"ח איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא, בתורת כעס וקפידא, רק כמתאונן, כאדם המתאונן על אבידה שנאבדה ממנו, ומדאינו מבואר שקפיד עלי' משמע דכן הוא באמת הדין. וגם מה שכתב שאם תרצה להינצל מצער לידה תפרוש מבעלה, הלא אין הבעל מחויב לגרשה, וכמבואר בדרישה

סוס"י ה' להדי', ומה תעשה כשאין הבעל רוצה לגרשה, ואדרבה תבא לידי איסור של חו"נ דאיסור נדה, גם היא גם בעלה, כיון לעובדה דמילתא לא תלך למקוה מחמת צער לידה. גם מה שכתב, דהוי כנותן זרעו על עצים ואבנים בשתתה כוס עיקרין, דבריו תמוהין, אטו אסור לשמש עם אשה אילונית, גם החת"ס, לאחר שהביאו, פסק דמותר לאשה לשתות כוס של עיקרין בהסכמת בעלה, וכן פסק בערוך השלחן - א"כ כש"כ כדורין כאלו שאינם רק לזמן דמותר, וזה רק כשעיני הדיין רואות שיש צורך להתיר וכנ"ל, וכל דיין כשבא שאלה כזו לפניו, יזכור מאמר הגמרא סנהדרין ז' א' לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת וכו', כי לחדא גיסא איבוד נפשות הילודים, ולאידך גיסא לפעמים הסתעפות סכנה, וד' הטוב ירפא לכל נפשות ישראל בגוף ונפש, ושלום על ישראל.

בכבוד והערצה מרובה ובברכת חג כשר ושמח ידידו המוקירו. בעה"ח, ה' ניסן תשכ"ב, ציריך יצ"ו.

שו"ת מנחת יצחק

חלק ד סימן קכ

בכוס של עקרין במקום סכנה.

ב"ה יום ג' נצו"י תשכ"ג לפ"ק מנשסטר יצ"ו. לכבוד ידידי הה"ג מוה"ר אהרן וועסטהיים שליט"א. אחדשה"ט, יקרתו הגיעני בהיותי במעון קיץ, ואח"כ מחמת טרדות שונות, לא באתי עד הלום להשיבו. ע"ד השאלה, באשה שיש לה ילדים הרבה, גם הפילה כמה פעמים, באופן שע"י כל הלידות שעברו עליה, נתקלקל רחמה עד כדי כך, שהרופאים אומרים, שסכנה לה להתעבר ולילד עוד, והנה השאלה היא, מהו העצה היותר טובה עבור אשה זו.

והנה הרופאים עושים בכה"ג ניתוח לתקן ולהעמיד הרחם על תילה, וכשעושים ניתוח זה, עושים ג"כ ניתוח אחר, באותו מעמד, דהיינו שמחתכים את הצינורות, המובילים זרע האשה מהשלל לרחם, באופן שא"א לה להתעבר עוד, לפני החיתוך קושרים את הצינורות בשתי מקומות בקשר אמיץ, שזה כבר מעכב

ההריון, אבל עפ"י רוב חותכים ג"כ, והנה זהו אסור לכאורה משום סירוס, אבל אם אין עושים ניתוח זה, הלא צריך לעשות תחבולות אחרות למניעת ההריון, והשאלה היא, אם עדיף טפי לעשות שאר מניעות להריון, או לעשות ניתוח כזה, האם יש חילוק, אם האשה כבר יותר מארבעים שנה, שבמשך שנה או שנתים תעמוד מלדת בכל אופן, - טרם כתבי למעכת"ר, בנותי בספרי כת"ר, במנחת יצחק (ח"א תשובה קט"ו), הסכים כת"ר להלכה שמותר לעשות מניעת הריון ע"י טבעת, אבל למעשה מהסס שם כת"ר, בחלק ג' (תשובה כ"ו סי' א') שכתבה כת"ר אלי, כתב כת"ר, שסירוס יותר קל ממניעת ההריון, אך לבסוף מסיק שם כת"ר, שהוא באופן, שאפשר להשיב הדבר אחר זמן, שהאשה תוכל להתעבר עוד, ובנידון דידן אין סדר כן, ע"כ יורה נא כת"ר לי את חוו"ד בזה עכ"ד.

הנה מעולם נסתפקתי בזה, כיון דעפ"י ההלכה היוצא מש"ס ופוסקים, היותר קל בין האמצעים, היא שתיית כוס של עקרין, וכמ"ש בתשו' מהרי"א (ח"א סי' רכ"ב), ואפילו בנעשה בנתוח ע"י נכרי, עי' באוצר הפוסקים (סי' ה' אות ע"ב וע"ז), ומ"מ מספרי הפוסקים, דשקלו וטרו למצוא עצה באשה המסתכנת, ע"י שימוש במוך, ולא אסרו מטעם דאפשר ע"י כוס עקרין דקיל, ש"מ דאפי"ה יש להקל להמקילים, וצ"ב טעמא מהו, - והגם שראיתי בתשו' עמק שאלה (א"ע סי' ס"ח), בהתחלתו לדון בשאלה כזו, כתב בזה"ל, כי לשתות כוס עקרין, לפי מה ששמעתי הדאקטורים /הרופאים/ שבזמננו, אין נותנים זה בשום אופן, עיי"ש, אבל כל זה דוחק, שסמכו על זה דתלוי במציאות, - והיותר נכון, משום שאפשר שהאשה תתרפא, ולעשות פעולה, שאף שבנוגע לאותו שעה, היא קלה משאר אמצעים, מ"מ אם ע"י הפעולה ההיא, תשאר עקרה לעולם,

ועי' בעצי ארזים (סי' ה' אות נ"ב), ובחת"ס (א"ע ח"א סי' כ'), א"כ י"ל בזה כדברי הר"ן (ביומא), דריבוי באיסורין גרע, והרבה זיתי נבילה, אף דהוי רק איסור לאו, גרוע, מאיסור שבת בפ"א, אף דהוי איסור חמיר דבסקילה, וכמו כן בנד"ד, וראיתי בדברי הגאון בית יצחק ז"ל בתשובתו (א"ע ח"א סי' צ"א אות ו'), במה שדן שם להתיר במוך אחר תשמיש, כתב וז"ל, ומה שלא צויתי שתשתה האשה כוס של עקרין, אולי לא תרצה האשה לשתות, דלמא תתרפא ויהי' לה בנים עכ"ל, והרי תלה הענין ברצונה, ולכאורה מה מהני רצונה בזה, אם דינא הכי, ואף דרצון הבעל מעכב, כמבואר בחת"ס שם הובא בפתחי תשובה (א"ע סי' ה' ס"ק י"א), מ"מ כ"ז, רק דאל"כ יכול לגרשה, אבל בנוגע להוציאה מסכנה, הרי יכולה באיסור הקל, וש"מ דאם חושבת שתתרפא ויהי' לה בנים, מותרת

ע"י עצה היותר חמיר, וכמו כן בודאי, אם הבעל רצונו בעוד בנים, אף שקיים פריה ורביה=, מ"מ רצונו לקיים ג"כ ולערב וגו', אבל בכ"ז לא נצלנו מדוחק, לומר דברצונם תלוי מילתא, ויש להתיישב הרבה למעשה, - וכ"ז אף בנוגע לשתיית כוס עקרין, אבל לעשות לה מעשה סירוס, בזה באנו עוד למה דאיתא (בא"ע סי' ה' סעי' י"א), דהמסרס את הנקיבה פטור אבל אסור, ולהגר"א שם איסור דאו', ויש שס"ל דהוי רק דרבנן, - וגם נודע דעת הרב עראמא, דגם אשה פצ"ד =פצוע דכא=, אסורה לבוא בקהל, עי' ברכי יוסף שם (אות ט"ו), ואף שחולקים עליו, אבל לעשות מעשה חיישינן גם לשיטתי'. והנני בזה ידידו דושה"ט וחותם בברכת כוח"ט יצחק יעקב ווייס

שו"ת מנחת יצחק
חלק ה סימן קיג

אם מותר ליקח כדורים למניעת הריון לזמן משום חלישות, תשישות כח וכו'.

ב"ה יום ב' טהרה ה' ניסן תשכ"ב לפ"ק. לכבוד ידידי הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר יעקב הכהן זלצר שליט"א רב דקה"י עדת ישורין /ישורון/ יאהאננעסבורג יצ"ו. אחדשת"ה כמשפט, הגיעני יקרת מכתבו עם השאלות הנחוצות לשעה, והנני לעשות רצונו לפנות כרגע קט מטרדות המרובות בעניני החג הבעל"ט, ולהשיב על הנ"ל בעזרת החל"ד. ע"ד ההשתמשות בכדורים להפסיק את הוסת לתקופה מוגבלת, משום חלישות, תשישות כח, עייפות, עצבנות, אבל אין סכנה ממש, וכמבואר כל המקראות בדברי יקרתו.

הנה לסכום בקיצור הדעות, בשתיית כוס של עקרים לאשה, ישנם ג' שיטות, א' דמותרת אף בלא שום צער, והיא שיטת הח"מ וב"ש (א"ע סי' ה' סעי' י"ב), ב' דהוי כמו שימוש במוך קודם תשמיש, דאינו מותר רק במקום סכנה, והיא שיטת העצי ארזים (שם ס"ק נ"ב), ג' הדיעה מכרעת, דמותרת רק במקום צער לידה וכיב"ז, והיא שיטת הב"ח והמהרש"ל, הובא בפוסקים שם, וכנראה שהיא שיטה המקובלת לדעת גדולי המורים, והטעם דלא הותר רק במקום צער, משום דגם נשים מצוים על לא תהו וכו' עי' בעצי ארזים (שם ס"ק י"ט), ובמקום צער שבת דגופי עדיף, וכמ"ש החת"ס (סי' כ' בא"ע), והנה בזה שפיר נוסף לנו טעם לשבח, בנדון דידן, דהוי רק הפסק לזמן, דרק אם לא קיים פו"ר, מצוה לבעול בכל

עונה, עד שיהי' לו בנים, כמ"ש הרמב"ם (בפט"ו מה' אישית /אישות/), הובא בב"ש (א"ע סי' א' ס"ק א'), אבל אם כבר קיים סגי לעתים רחוקות, כפי מש"כ הברכ"י בשיטתו, הובא בפתחי תשובה שם עיי"ש, וא"כ גם בנד"ד בנוגע לאשה, מטעם שבת, כיון שלא יתבטל רק לזמן, י"ל דאין כאן איסור.

אמנם כל זה, אם הבעל כבר קיים מצוות פו"ר, ואין בו ג"כ רק משום שבת,

ולערב, שפיר י"ל דמותר להרשות לה לשתות כוס עקרים לזמן, מטעם הנ"ל, והיא כ"ש ממ"ש החת"ס שם, אף בשתיית כוס עקרים שתתעקר לגמרי עיי"ש, אבל אם לא קיים עוד מצוות פו"ר, הרי החיוב עליו לבעול בכל עונה, ביאה הראוי להוליד, אין לנו עוד היתר ברור, להרשות לה משום צער בעלמא וכיב"ז (שלא במקום סכנה), אף אם הוי רק עקירה לזמן.

אמנם גם לאידך גיסא דאף שהחת"ס שם במה שכתב, דמהני רשות הבעל, וגם

היכא דאינו רוצה, ליתן לה רשות, וגם אינו רוצה לגרשה, אינה מחויבת לצער עצמה, בצער גדול לפי ראות עיני המורה, דייק כמה פעמים, לענין קיום לערב אל תנח ידיך, משמע הא מצוות פו"ר כבר קיים, מזה מוכח דאם לא קיים פו"ר, לא מצי להרשות וכנ"ל, ולא יכולה לעשות בעצמה, משום שיעבודה שמחויבת לבעל, מ"מ נראה לכאורה, דמאי שנא, אם מתרצית לקבל גט, תוכל לטעון שאדעתא דהכי, לסבול צער גדול, לא קבלה על עצמה שעבודה, והוא אף דאין לו רשות להרשות לה בטוב, כיון דמחויב בפו"ר, מ"מ אינו מחויב לגרשה, אם כבר יש לו איזה ולד,

ועי' בנמו"י (יבמות פ' הבע"י במתני' דשהה עשר שנים ולא ילדה), שהביא

פלוגתת המפרשים, אם ולא ילדה כלל, או ולא ילדה זכר ונקיבה, והרשב"א כתב שהראשון נראה לו עיקר עיי"ש, ומכ"ש אם יש לו זכרים, דלשיטת הירושלמי (יבמות פ"ו ה"ו), בב' זכרים, קיים המצוה, אף לב"ה, ומכ"ש אם רצונה ליטול רק כוס עקרין לזמן, דהוי רק איחור המצוה, ולא להתבטל לגמרי, ועי' החילוק בזה (בא"ע סי' א' סעי' ג'), והסברא נותן, דאם היתה מוכרחת למנוע ממנו תשמיש לזמן, מטעם פקודת הרופאים מחמת חלישות, ותשישות כח וכו', דאין לו כלל עלי', אף אם לא קיים פו"ר, דמפני מה תגרע ממנו בעצמו, דאיתא (שם /א"ע/ בסי' ע"ו סעיף ג'), דאף שיש עונות קצובות, לכל איש, ואם לא קיים פו"ר, מחויב לבעול בכל עונה, ולא מצי לבטל אף ברשותה, כנזכר מדברי הרמב"ם, וכדאיתא (שם סעי' ו'), מכ"מ הכל כפי כחו (שם סעי' א'), ומי שאינו בריא, אינו חייב, אלא

לפי שאומדים אותו שיכול לקיים עיי"ש, ומשמע דכ"ז, אף בלא קיים פו"ר, ואם כן מצות האשה, שהיא רק משום מסייע לבעל, וכמ"ש המפרשים (בקידושין מ"א), גבי מצוה בה יותר מבשלוחה, אם אירע לה כה"ג, בודאי לא תגרע ממנו, וא"כ לשיטת המכרעת הנ"ל, דאין בזה משום השחתת ז"ל, במקום צער, לא תגרע, היכא דמשמשת ע"י כוס עקרין לזמן, בנוגע לשעבודה לו, ממה דלא משמשת כלל.

אמנם בכל זה, יש לומר דיש לחלק בין זמן לזמן, דבבעל הנדון רק על הרחקת זמן העונה, ולא למנוע לזמן גדול, ואין ראי' ממה דאיתא (שם סעי' י"א), דאינו יכול לבעול כלל, מחמת תשישות כח עיי"ש, ולעומת זה בכאן משמשת אותו, רק נוגע לקיום פו"ר, ומ"מ כיון שאין ראי' ברורה להתיר, נראה דעכ"פ היכא שיש לה חשש סכנה, י"ל שאין לה להכניס עצמה לחשש סכנה, משום זכות הבעל, ועי' כה"ג בתשו' תשובה מאהבה (סי' ק"ט) בנדונו, דמיירי ג"כ במצות פו"ר, דאין אומרים לו לאדם, שיכניס עצמו לספק סכנה, בשביל שיזכה חבירו עי"ש.

תבנא לדינא בנוגע לנדון דידן, לקחת כדורים. לסבב מניעת ההריון לזמן מוגבל, משום חלישות, ותשישת כח, עיפות, עצבנות וכיב"ז, שיש לדון בזה, כמו משום צער גדול, לפי ראות עיני המורה כדברי החת"ס, אז היכא דכבר קיים פו"ר, כמו בנדון הב' והד', אפשר להתיר, ובנדון הא', דלא קיים עוד פו"ר, ויש לו חמישה בנים, אם הוי קרוב לסכנה דוקא, יש מקום להתיר, ובנדון הג', שיש סכנה בדבר, ואי אפשר ע"י כדורים, יש להתיר ע"י המצאות למנוע הריון, אבל יש לבחור היותר אפשר להקל עפ"י הלכה, ומועיל ג"כ עפ"י המציאות ושאר תנאים שכתבו בזה הפוסקים, וכמ"ש בספרי (ח"א סי' קט"ו), ובכל אלה יש להזהר, שכיעבור זמן האונס, תחזור לחיובה כמובן.

ומחמת אפיסת הפנאי כאמור אקצר ואסיים בברכת חג כשר ושמח ודושה"ט כה"י. יצחק יעקב ווייס

שו"ת ציץ אליעזר
חלק י סימן כה פרק י

לקיחת כדורים או שימת טבעת למניעת הריון, ואם הטבעת מעכבת לספירת הז' נקיים וחוצצת בטבילה.

(א) אודות קיחת כדורים דרך הפה למניעת הריון או שימת טבעת בבית הרחם

לשם מטרה זאת שכתבנו על כך בספרנו בח"ט שער ב' בפ"ג אות ז' ובפ"ד אות י"א, על הראשון כתבתי שאם יבורר שהכדורים שופרו בדרך זאת עד שלא מזיקים כבר כלל לאשה ולא גורמים לראית דם, אזי הדרך הזאת למניעת הריון היא המובחרה ביותר, דאין כאן השחתת זרע, והעקרות של האשה היא זמנית בלבד, וגם אין כאן פעולת עקרות בידים. ועל השני החמרתי יותר בהיות ויש כאן השחתת זרע הבעל והאשה גם יחד, וגם פעולת ההשחתה היא לאחר שנתערבו הכוחות יחד, ולכן העלתי שיש להעדיף על כך לעשות כבר יותר טוב פעולה של כיסוי פי הרחם או לשים באותו מקום= משחה או אבקה וכדומה, ובסיכומי ההלכות העלתי להתיר פעולה כזאת כשאין דרך אחרת רק במקום שההריון והלידה סכנה לאשה, אבל כשהסכנה לכך איננה ברורה והחשש לכך אינו גדול כשמניתי על כה"ג דרכי ההיתר לא הזכרתי משימת טבעת בהיות והיא החמורה ביותר יעו"ש.

(ב) והנה מתברר כי הרופאים מעדיפים דוקא להשתמש בשימת טבעת כשיש

צורך למניעת הריונה של האשה ומטעמים רפואיים, ואע"פ שזה גורם גם מכאובים שונים לאשה, כי בדרך זאת בטוחים שהאשה לא תכנס להריון, והכדורים גורמים כמה פעמים לסיבוכים כשהאשה סובלת מאיזה מחלה שהיא. ולכן חשוב מאד להעתיק בזה מכתב שקבלתי מרופא חרדי מפורסם ובר אוריאן מארה"ב ד"ר ד, ה, נ"י מה שכותב לי בו הן על אודות הכדורים והן על שימת הטבעת.

וז"ל: בנוגע לשאלה העדינה של מניעת ההריון, הפליא כת"ר להוסיף בירור על

אף חבילות השו"ת והשקו"ט בענין זה בפרט באוצה"פ. בודאי שהכדורים הם יותר מקובלים עפ"י הדין (חששותיו של הגר"מ פיינשטיין נ"י אינם של ממש עם כמה כדורים חדשים) ראשית אינם עושים כלום ואינם מפסידים לזרע הבעל, שנית באמת אינם פועלים באופן ישר על זרע האם, ופעולתם היא שעל ידם נמצאת האשה במצב קרוב למצב העיבור שאז אין כותלי הרחם מקבלים עוד

את זרעה אפילו אם כבר קלט והתחבר לזרע הבעל. אפילו הפתילים החדשים של ניילון ופלסטיק ומתכת שנותנים בצואר הרחם אינם מפסידים את זרע הבעל ולא של האשה, רק שבאופן שאינו ברור היטב עדיין, אין כותלי הרחם מקבלים את הזרע שלה אפילו אם כבר נתחבר לזרעו וכנ"ל, ובודאי ששני אופנים אלה היותר מקובלים במקום שיש היתר עכ"ד הרופא.

ואם ככה הרי נשתנית ההלכה בזה, ונהפוך הוא, שיש לתת עדיפות לשימת הטבעת (הנקראת בפי הרופאים בשם פתילה) על פעולת כיסוי פי הרחם וכו' וגם יש להתיר זאת בודאי אפי' במקום שהחשש לסכנה איננו כ"כ גדול, ואפילו במקום סבל רב של מחלה בלבד, ואולי גם קושי הריון לאשה גלל מחלתה ורפיון מצב בריאות ובדומה שכתבתי בספרי שם בנוגע ללקיחת כדורים, והוא בהיות שמתברר (בהנחה שהרופא הנ"ז שהוא יר"ש לא כתב דבר המוטל בספק עדנה) שכהכדורים כן גם שימת הטבעת, אינה גורמת להפסדת זרע לא של הבעל ולא של האשה, וכל פעולתו הוא שמשפיע באיזה דרך שהיא שכותלי בית רחמה אינם מקבלים את הזרע שלה אפילו אם כבר נתחבר לזרעו של הבעל, בדומה לאשה בהריונה שאין כותלי רחמה מקבלים עוד את זרעה אפילו אם כבר קלט והתחבר לזרע הבעל. כן פותח לנו הרופא הנ"ל שער גם ללקיחת הכדורים בבשרו שלפי ההתפתחות אין מקום יותר לחששותיו של הגר"מ פיינשטיין שליט"א עם קיחתם אשר הזכרתי מהם בספרי שם.

וגם מבהיר לנו מה הן פעולותיהם והשפעתם למניעת ההריון, באופן שאין חשש כלל לפן ואולי גורמים להשחתת הזרע של הבעל או של האשה. (ג) כמה וכמה פנו אלי בשאלה אם הימצאות הטבעת הנ"ל בבית רחמה של האשה, אינו גורם מעכב לספירת הז' נקיים של האשה, דאולי מעכב זה הבדיקה שלא תיעשה כ"כ בחורין ובסדקין כפי שההלכה מחייבת, וכמו כן אם זה לא מהוה חציצה בטבילה, כי הרופאים מניחים הטבעת עמוק לזמן ממושך לתקופה של חצי שנה או שנה ולפעמים עוד יותר, והאשה בעצמה אין ביכלתה להוציא אותו החוצה מכמה וכמה בחינות. (שונה מזה מכסה גומי הסותם פי הרחם והאשה עצמה מכניסתו ומוציאתו משם, יעוין מ"ש על כגון מכסה כזה בספר הר צבי להגאון הגרצפ"פ ז"ל חיו"ד סי' קנ"ה עיי"ש). ולפענ"ד נראה שאין זה מעכב לא לספירת הז' נקיים וגם לא לטבילה, כי הטבעת נמצאת עמוק באופן שאין זה במקום בית הסתרים כי אם במקום בלוע. באופן שאין זה מעכב לבדיקת חורים וסדקים= עד מקום שהשמש דש, וגם לא מהווה חציצה דא"צ שם אפילו ראוי

לביאת מים, ועוד זאת מכיון שבגזירת הרופא צריך הטבעת להיות מונח שם זמן רב כנ"ז מיקרי גם אינה מקפדת וגם משום זה ג"כ אינו חוצץ, באופן שיש בזה כמה וכמה צדדים וספיקות להתיר זאת בפשיטות, וכאשר מצינו לגדולי הפוס' שהעלו ההלכה בכנ"ל כמובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ח ס"ק ט"ז ובאריכות יותר בדרכי תשובה שם ס"ק פ"ז כיעו"ש, ולכן האריכות בזה למותר. אוסיף בקצרה רק זאת. דהנה הדר"ת שם ציין ציון כמו שהוא שבשו"ת עולת יצחק סי' ס' כתב ג"כ להקל בטבעת בתוך הרחם. ולא הזכיר אם מדבר גם בנוגע לז' נקיים. וכשעיינתי בגוף דברי הספר ראיתי שדן בהרחבה הן בשאלת הספירת ז' נקיים והן בשאלת החציצה לטבילה, והעלה מכמה וכמה נימוקים שאין לחוש לא לזה לזה, עיי"ש. וכך העלה גם בשו"ת מהרי"ד (דאנציג) חיו"ד סי' י"ג עיי"ש.

שו"ת ציץ אליעזר

חלק יא סימן לז

לקיחת תרופה בשבת לא לשם ריפוי כי אם לשם מניעת מכאוב וכן לשם מניעת הריון לאשה שמצווה על כך, ולקיחת תרופה ע"י תערובת במאכל, וכן לשם חיזוק המזג וייצוב תפעול המעיים.

שאלה. מי שסובל על טחורים (מרידין) וכשהיציאה קשה גורמת לו כאבים, ויעץ לו הרופא לשתות בכל ערב לפני השינה שתי כפות שמן - פרפין, וזאת גם לאחר שיתרפא, דזה ישמן היציאה ותצא באופן סדיר ובנוח, אם מותר לו לקחת זאת גם בשבת.

תשובה. (א) מכיון שאין שתיה זאת לשם רפואה וכל הכוונה בזה היא רק כדי לשמור עי"כ שלא יוזקו ווריד - היציאה א"כ יש לדמות זה להנפסק בשו"ע /או"ח/ בסי' שכ"ח סעי' כ"ג דנותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וחדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. דה"נ מה ששותה את השמן פרפין הוא כדי לשמן את היציאה ויגנו עי"כ ורידי - היציאה שלא יסורטו מהיציאה וגם אחרי שנתרפא מותר להמשיך לשתות הפרפין לשם המטרה האמורה כדנפסק גם בכדומה לזה בשו"ע שם בסעי' כ"ז, דמכה שנתרפאה נותנין

עליה רטיה שאינה אלא כמשמרה, והוא מהירושלמי פ"ו דשבת ה"ב, ומבאר שם הפ"מ, שאינו אלא כמשמרה שלא תחזור לפתוח. ובלבוש בסעי' כ"ז מסביר שמשמרה שלא יסרטו בגדיו את המכה. וה"נ בדומה לזה אינה /אינו/ שותה את הפרפין אלא כדי לשמור עי"כ על ווירידי היציאה שלא יסורטו מקושי - היציאה ויחזרו לקלקולם, ומותר.

בדומה לזה ראיתי בספר שו"ת מהר"ם בריסק ח"ג (הנדמ"ח) סי' כ"ד שנשאל על אודות אשה אשר הותר לה להשתמש במוך מפי גדולי חכמי ישראל, והרופא נתן לה טאבלעט /כדור, גלולה/ להניחו קודם תשמיש באותו מקום= ונימס שם, אם כשר למיעבד הכי בליל עונת שב"ק, ובדברי תשובתו צידד להתיר מכח זה שהסמים שמניחים באו"מ אינם מרפאים שום מחלה ואינם מחזקים המזג רק שאינם מניחים הזרע לקלוט ולכן יש לדמות לזה להא דסעי' כ"ג דנותנין ספוג וכו' אלמא דמותר לעשות פעולה למנוע מכאוב עיי"ש, וה"נ גם בנידוננו הפרפין אינה מרפאה שום מחלה ואינה מחזקת המזג ומטרתה רק לשמן היציאה ולמנוע עי"כ מכאוב מווירידי היציאה שבא כתוצאות מיציאה קשה והתאמצות, ולכן מותר לשתות זאת בשבת.

(ב) וכדאי להזכיר בזה דברי שו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ס"ה שכותב לבאר ולהוכיח דאיסור שתיית סמנין גזירה דרבנן בעלמא היא וקיל טפי מאמירה לעכו"ם אפי' בדבר שהוא משום שבות עיי"ש. ולכן מסתבר דכל שיש צד לחלק ולהקל אמרינן ליה, ושרינן.

ובאשר על כן דגזירה דרבנן בעלמא היא מצינו בספר שו"ת משפטי צדק להר"ש גארמיזאן ז"ל סי' מ' שהעלה דכל היכא דאיכא היכר בעלמא לא גזרו ואע"ג דמוכחא מילתא דלרפואה עבידי, והתיר משום כך בנידונו לערב לכתחילה בשבת רפואה במאכל בריאים ולשתותה ושלא שייך כאן ענין של אין מערבין איסור של דבריהם בידים כדי לבטלו, משום דהכא לא גזרו משום שחיקת סמנים באופן זה כיון דאיכא היכר עיי"ש.

ומדברי משפטי צדק אלה יהי' ראי' לההרש"ם /להמהרש"ם/ ז"ל שהבאתי בספרי שו"ת צ"א ח"ח סי' ט"ו פרק ט"ז אות ז' שדעתו להתיר לקיחת רפואה בשבת ע"י איזה שינוי משום דבשעושה ע"י שינוי ל"ש למגזר יעו"ש, והרי כך כותב גם המשפטי צדק דכל דאיכא היכר בעלמא לא גזרו לדילמא אתי לשחיקת סמנין.

(ג) גם כשמגמת שתיית הפרפין היא כדי לייצב פעולת המעיים ושהיציאה תהא סדירה, נראה ג"כ שיש מקום להתיר זאת גם בשבת, בהיות ואין אצלו כבר למעשה עצירת קיבה ואינו מרגיש מיחושים ומגמתו היא רק על העתיד שלא יופיעו הפרעות של עצירה או יציאה קשה.

דהנה בסימן שכ"ח סעי' ל"ז פוסק המחבר וז"ל: כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה וכו' וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אבל אם אין לו שום מיחוש מותר עכ"ל. הרי לנו דמאכל או משקה שאינו מאכל ומשקה של בריאים אע"פ שאסור לאכלו ולשתותו לרפואה (ואסרינן משום כך לשתות משקה המשלשל כגון לענה וכיוצא בו כנפסק ברמב"ם פכ"א משבת הכ"א ומובא במ"ב ס"ק קי"ח) מכל מקום אם אין לו שום מיחוש מותר לו לאכלן או לשתותן.

אמנם המג"א בס"ק מ"ג מתנה תנאי בזה דאימתי מותר לו לאכלן או לשתותן באין לו שום מיחוש דוקא כששותה אותו או אוכלו לרעבו או לצמאו אבל אם עושה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא, ועל יסוד זה לומד הפרמ"ג בס"ק מ"ט דכל שמתכוין לרפואה ומוכחא מילתא אף בבריא ממש רק עושה לשמור מזגו וכדומה שלא יחלש אסור, וכ"כ משמו המ"ב בס"ק ק"כ.

אבל במקורן של דברי המחבר בב"י בטור מבואר בהדיא דלא כן, דשם בב"י כתוב ומודגש במפו' דאפילו אינו לא רעב ולא צמא מותר לאכלן ולשתותן דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי. ואם אינו לא רעב ולא צמא לאיזה מטרה הוא אוכלן או שותתן אם לא לרפואה? וגם זיל בתר טעמא דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי וטעם זה שייך אפילו כשלוקחן לרפואה, והיינו דמכיון שאינו חולה איננו בהול על כך ולכן ליכא למיגזר מידי משום שחיקת סממנין, וגם מה שמסתמך המג"א ואזיל על לשונו של הטור שכתוב בלשון אם אוכל ושותה אותו לרעבו או לצמאו הרי הרגיש מזה גם הב"י והחליט בפשיטות דהא דנקט הטור לרעבו או לצמאו הוא ל"ד אלא אורחא דמילתא נקט. (ויעוין בביאור הלכה מ"ש ג"כ להנדז ע"ד המג"א ע"ש).

וכדעת הב"י מובא בפשיטות לפסוק כן גם בהלכות קטנות ח"א סי' ק"א, ועל יסוד זה הונח שם יסוד מוסד, דכל הני מילי דמתני' דתנן אין אוכלין אזוב יון וכו' לפי שאינו מאכל בריאים מיירי באדם שחושש ואינו נופל למשכב ולא

חולה אלא שחושש והוא מתחזק והולך כבריא, אבל מי שאין לו מיחוש כלל והוא בריא ליכא למיגזר ביה מידי משום שחיקת סמנין עיי"ש. והא בין הני מילי דמתניתין הנ"ז (בשבת ד' ק"ט ע"ב) דאין אוכלין וכו' נמנה גם שתיית משקה המשלשל, וע"ז הוא שכתוב בהלק"ט הנ"ז שלא נאמרו לאיסורא אלא באדם שחושש וכו' אבל מי שאין לו מיחוש כלל והוא בריא ליכא למיגזר ביה מידי, הרי בהדיא דבאין מיחושים ועצירות בהווה מותר לשתות משקה המשלשל לשם חיזוק המזג, וה"ה גם לשם ייצוב תפעול המעיים דמאי שנא, וזיל בתר טעמא.

ויעוין מ"ש להשיג ע"ד המג"א גם בס' מנורה הטהורה על ה' שבת בס"ק מ"ב, וכן בספר תורת שבת על ה' שבת ס"ק מ"ט עיי"ש, ואכמ"ל בעיקר דבריהם שם שהמה ג"כ נגד המשמעות הפשוטה והמוסברת שבב"י).

דון מהאמור שעל אחת כמה שמותר לשתות הפרפין בשבת (ואליבא דכו"ע) כשהמגמה היא בעיקר כדי למנוע כאבים בווריידי היציאה בהוה, או בעתיד, שיוכלו להגרם מיציאה קשה בלתי משומנת.

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ג סימן טו

בענין זריקת איזה משקה בגוף האיש שעושה שלא יוליד ששה חדשים ואח"כ חוזר כבתחלה אם יש ע"ז איסור סירוס עש"ק ור"ח אלול תשכ"ה. מע"כ ידיד אהובי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

בדבר ששמעת שהמציאו הרופאים מחדש זריקה בגוף אנשים שמועיל זה לששה חדשים שלא יוליד ואח"כ חוזר לכתחלה שיכול להוליד שדעת כתר"ה שאסור משום שפשוט לך שאסור גם סירוס לזמן, וממילא יש לאסור גם זריקות אלו דהוא סירוס לזמן וכוונת כתר"ה דאף דלא עביד כלום באברי הזרע אסור דהא משקה כוס של עיקרין נמי אסור.

והנה לא ידוע לי מאין פשוט לך שסירוס לזמן נמי הוא בלאו דסירוס דהא לא מצינו בגמ' שאיכא סירוס לזמן, ואדרבה הא מפורש במתני' יבמות דף ע"ט שסריס אדם אין לו רפואה, והוכיח מזה הר"א ממיץ שהביא בנ"י בדף ע"ו שהא

דאר"י אמר שמואל שם בניקב ונסתם דכשר לקהל וכן בברייתא שם ניקב פסול מפני שהוא שותת נסתם כשר מפני שהוא מוליד וזהו פסול שחוזר להכשירו, הוא רק לענין הולד שבשעה שהיה הנקב הולד פסול משום שברור שאין הולד ממנו וכשנסתם והוליד כשר, משום דאין לפרש שהוא פסול לקהל כשהיה הנקב דפצוע דכא אין לו רפואה ובהכרח ניקב שמתרפא ע"י סתימה אינו הפצוע דכא שבקרא עיין שם, ופשוט שר"א במתני' שאיירי בחליצה שסובר שלא חולץ ולא חולצין לאשתו בסריס אדם מפני שאין לו רפואה אין כוונתו דוקא על הקרא דפצוע דכא וכרות שפכה שנאמר לענין דפסול לקהל בפרשת תצא אלא הוא גם על הקרא דומעוך וכתות ונתוך /ונתוק/ וכרות שבפרשת אמור שאין להם רפואה ואף ר' יהושע לא פליג בזה, וממילא בקרא דובארצכם לא תעשו שאוסר לסרס הוא רק באופן זה שאין לו רפואה, הרי ראיה להרא"מ שלנקב הגיד שהוא סרוס שיש לו רפואה בסתימה ליתא ע"ז לאו דסירוס, וכ"ש שליכא הלאו בסירוס שא"צ רפואה שיעבור מאליו לאחר זמן להרא"מ.

ורק שיש לדון אליבא דרוב הפוסקים החולקים עליו ופוסלין ניקב הגיד כל זמן שהוא נקוב לקהל אף שאית לו רפואה בסתימה וכן איפסק ברמב"ם פט"ז מאי"ב ה"ה ובטור וש"ע סימן ה' סעיף ד' ויפרשו דר"א שאומר בסריס אדם שלא חולץ ולא חולצין לאשתו איירי ברוב סריסי אדם שאין להם רפואה, אולי אסרי לסרס גם באופן שיש רפואה בסתימה מאחר דהקרא דפצוע דכא איירי לדידהו אף באופן שיש לו רפואה. והנה לכאורה כיון דאיסור סירוס נאמר בקרא דפסולין למזבח, ומשמע מרמב"ם פ"ז מב"מ ה"ח שלא נפסל בניקב למזבח שהרי בהדברים שפסול למזבח בניקב הזכיר בכל אחד, ובאברי הזרע כתב רק נפצע ונידק וניכרת שפסולין ולא כתב גם ניקב, ואולי הוא משום שנקב לא נחשב ניכר אף בגיד, ולכן אף שודאי לא שייך ענין ניכר לאיסור סירוס ומטעם זה אף שלראב"י אינם מומין בביצים ולר' יוסי בנחתך וכרות אינם מומים בביצים כדאיתא בבכורות דף ל"ט משום שלא נחשבו ניכרין, מ"מ ודאי מודו דאיכא גם בביצים איסור סירוס בדברים אלו, וכן בחוטי ביצים שמשמע שאינו מום גם לדינא שאיפסק כר' יהודה שכולן אף בביצים שהרי לא חשיב הרמב"ם לענין מומים שם אלא הגיד והביצים ולא החוטי ביצים וגם כתב שרק י"ב מומים באברי הזרע ואם גם בחוטי ביצים היו מומין הי"ל לומר ט"ז מומין, שהרי חוטי ביצים אינו בכלל ביצים דבט"ז /דבפ' ט"ז/ מאי"ב ה"ג שגם בחוטי ביצים נפסל לקהל, כתב הרמב"ם ובשלשה אברים אפשר שיפסל הזכר בגיד ובביצים ובשבילין שבהן

תתבשל ש"ז והן נקראין חוטי ביצים, ומ"מ באיסור סירוס מפורש ברמב"ם פט"ז מאי"ב הי"א שאסור גם בחוטי ביצים, והוא משום דענין לא ניכר לא שייך לענין לאו דסירוס, וא"כ ודאי גם ראב"י ור' יוסי מודים שאיסור סירוס הוא אף בביצים וחוטי ביצים אף שהאיסור נאמר בפ' מומין למזבח שלא נפסלו בחוטי ביצים ואף לראב"י שלא נאמר כלל בביצים מאחר דליכא הטעם שחלוק לענין מומין. מ"מ בניקב הגיד שאיכא טעם שלא לאסור אף בסירוס משום דאית לו רפואה אפשר שכיון שנכתב האיסור בפרשת מומין למזבח אין לאסור בניקב אף שהם משני טעמים דלמזבח הא היה פסול מצד שאית לו רפואה דהא גם מום עובר פסול למזבח ומה שאינו מום וכשר למזבח הוא משום שאינו ניכר, ולענין איסור סירוס אינו כלום זה שאינו ניכר אלא משום שאית לו רפואה שלא נאסר, מ"מ אין לנו לאסור יותר ממה שנוכל למילף מהקרא אף שהם משני טעמים משום דעכ"פ הרי הקרא לא נאמר אלא מה שפסול למזבח ורק שילפינן ממה שנאמר גם מה שדמי להא שנאמר דאין מולידין כמוהו והרי אין למילף ניקב שאית לו רפואה מאלו שנאמר בקרא דאין להם רפואה.

וכן לכאורה משמע מהרמב"ם שנקט במסרס אחר מסרס שלוקה כיצד בא אחד וכרת את הגיד ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי ביצים וכן נקט כולן בגיד באחד מעך ואחד נתק ואחד כרת ולא נקט גם בא אחד ונקב, שהוא משום דעל נקב ליכא הלאו משום דאית לו רפואה בסתימה. ואף שלא נקט גם בביצים שנקבן ולא מצינו שיש גם בנקיבת ביצים רפואה, אולי הוא איידי דגיד או הרמב"ם ידע דגם בנקיבת ביצים איכא רפואה ע"י סתימה שיפתחו הכיס ויסתמו הנקב שבהביצים ויסתמו פתיחת הכיס ע"י תפירה או איכא רפואה אחרת, שלכן ליכא איסור סירוס בנקב גם בביצים. ויותר משמע זה בטור שהוא לא כתב הלשון אסור להפסיד אברי הזרע כלשון הרמב"ם והש"ע שהיה משמע כל עניני הפסד שאפשר לומר זה גם על עשיית נקב, דהא כתב אסור לפצוע הגיד או הביצים או הגידים התלוין ולא נקט גם ניקב אף שסמוך לעיל מזה איירי בניקב שפוסלו לקהל כל זמן שלא נסתם כהרא"מ שהביא, הרי משמע קצת שלא נאסר בניקב. אך ודאי אינו ראיה גדולה אבל משמעות לסלק הפשיטות שכתב כתר"ה לאיסור ודאי איכא וגם קצת משמעות להתיר. וגם כיון שלהרא"מ ודאי ליכא איסור אין לנו לומר שפליגי עליו במה שלא מצינו כיון דאין הכרח שיהיו תלוין זב"ז אין להרבות מחלוקת.

אך אף אם נימא דבניקב שצריך למעשה רפואה יסברו שפסול לבא בקהל כל זמן שלא נסתם ואיכא גם הלאו דסירוס בכה"ג, מ"מ באם יעבור בלא שום מעשה רפואה במשך זמן, כהא דמצינו בכה"ג בהכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור בב"ק דף פ"ה, אולי איתא זה גם באברי הזרע שהכהו על גידו וביציו וצמתו וסופם לחזור במשך זמן ממילא מסתבר שהיה כשר לבא בקהל אף שנעשה המעשה בהאברים, דכיון דיעבור ממילא במשך הזמן אין להחשיב זה כפצוע דכא, דהא בפציעה ובכריתה ליכא ענין זה דיעבור ממילא, ואין שייך לפרש זה בהקרא, דבשלמא הא דניקב שייך לומר שהוא בכלל פציעה וכריתה הנכתב לפסול, אבל הכאה על האברים ויהיו צמותין מזה אינו בכלל לשון הקרא, רק שאולי נילף מפציעה וכריתה במה מצינו כיון שהטעם הוא משום דאינו מוליד הרי גם כשצמתו אינו מוליד, ולכן שייך למילף רק צמיתה דאין סופה לחזור דאף שגם ניקב הוא בכלל פציעה הרי צריך דוקא למעשה רפואה ואין ללמד גם לסופה לחזור מעצמה במשך הזמן. ונמצא שאין גם לאסור אף לרוב הפוסקים החולקים על הרא"מ כשיעבור מאליו בלא רפואות, אף אם נימא שפליגי בצריך לרפואה שאיכא גם הלאו דסירוס.

ולכן אף אם נסתפק עדיין קצת שמא להחולקים על הרא"מ אסור גם בצמתה באופן שסופה לחזור בלא מעשה רפואה, יש לסמוך עכ"פ בכוס של עיקרין בכה"ג שהוא רק לזמן שיעבור ממילא בלא רפואה שאין לאסור משום דהוא רק מדרבנן שספק להקל, ואף אם נימא שכוס של עיקרין נמי הוא מדאורייתא מקרא דמשחתם ואין לוקין משום שלא נאמר לאו ע"ז כדסובר הגר"א בס"ק כ"ח, מסתבר דכיון שסופה לחזור ממילא לא הוי זה השחתה. ובפרט שחזינן שלא מרבין כל דבר ממשחתם שהנקבה מותרת בכוס עיקרין דמאחר שכל איסורה הוא רק ממשחתם לא ילפינן גם כוס עיקרין, לכן אף לאיש שאסור כוס עיקרין הוא רק בנתעקר לעולם, ואולי גם לעובר אם הוא דוקא במעשה רפואה ולא לעובר ממילא בלא מעשה. והא דזריקת משקה לתוך בשר הגוף שכל הנידון עליו הוא רק לאסור מדין כוס עיקרין שאין לאסור כיון שיעבור ממילא.

והנה לולא דמסתפינא הייתי אומר דכוס של עיקרין שאסור הוא דוקא כשנעשה ע"י זה סריס באבריו, ל"מ כשנעשה ע"י זה היכר קלקול בהאברים ממש, אלא אף הקלקול שלא יכול להתקשות כראוי שהוא ג"כ קלקול, אבל אם הוא כוס עיקרין כזה שאינו עושה שום קלקול אלא שהסיר כח החיות בהזרע אבל הוא מתקשה כראוי ויכול לבעול כמתחלה ליכא איסור דאין זה ענין סירוס כלל.

ומשמע לי זה מהא דשבת ריש דף קי"א שמצד הא דארחב"א א"ר יוחנן דהכל מודים במסרס אחר מסרס שהוא חייב אוסר נמי לסריס לשתות כוס עיקרין והזכיר זה הב"ש /אהע"ז סי' ה'/ ס"ק י"ג שכתב ואפילו אם הוא סריס אסור, דבשלמא אם הכוס עיקרין עושה איזה שינוי בהאברים אף רק השינוי שאינו מתקשה שייך לאסור גם לסריס דהא מסרס אחר מסרס אסור ואף אם כוס עיקרין הוא רק מדרבנן אסרו כעין דאורייתא, אבל אם הכוס עיקרין אינו עושה שום שינוי בהאברים רק שעושה שאינו מוליד הרי נמצא שבסריס אינו עושה כלום שבלא"ה הא אינו מוליד, ואין לומר שאיירי הגמרא בסריס חמה שיש לו רפואה ובהכוס עיקרין עושה שלא יהיה לו רפואה, דהא האיסור אמר בגמ' שהוא מדין מסרס אחר מסרס שהוא דין הנאמר במעוך וכתות שאין לו רפואה אף אם נעשה ע"י חולי או אף נולד כן. וניחא לפ"ז מה שזקן היה מותר לשתות כוס עיקרין כדאיתא בשבת שם /דף קי"א/ דהוא זקן כזה שלא מתקשה שוב שנמצא שהכוס עיקרין לא עשה כלום ורק שהקשה מר' יוחנן שאיכא רפואות לזקן שיתקשה וע"י הכוס עיקרין לא יועילו הרפואות שלכן אסור. ועיין ברש"י שכתב אלמא זקן מוליד ונראה פשוט שלאו דוקא שאף אם יחזירו הרפואות רק להתקשות שיוכל לבעול ולא להוליד נמי היה אסור מאחר דמועיל הכוס עיקרין בהאבר שלא מתקשה דלא גרע ממסרס אחר מסרס ועוד כ"ש שיש לאסור, אך האמת נקט דגם מוליד. ועיין בתוס' שתירצו הכא לא שייך למיסר משום מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס הוא שלא מובן כלל לכאורה דכי האיסור הוא דוקא בסירוס אחר סירוס הא בשלם ודאי אסור וממסרס אחר מסרס ראיה שאף באין ראוי להוליד אסרה תורה לחתוך ולקלקל אותם אברים מגזה"כ וא"כ כ"ש זקן, ועיין ברשב"א שהקשה זה ותירץ דאפשר רק בבחור שכמותו מוליד וזה מסרסו אין ניכר שהיה סריס תחלה ונראה דמסרסו עכשיו ולא בזקן שניכר, ופירושו דחוק, דמן התורה לא נילף זקן לומר שעל אלו אברים הקפידה תורה ואולי סובר שבעי טעם, וגם זה שלא ניכר ונדמה לאינשי דמסרסו עכשיו שהוא כמין גזירה נמי הוא טעם, א"כ ודאי הוא דוקא כשעשה הכוס עיקרין קלקול בהאברים ממש ששייך לטעות שבכוס עיקרין נעשה הסירוס שרואין בו. והנכון כדבארתי. וזריקה זו דבשבילה לא יוליד ששה חדשים הרי אינו עושה שום קלקול דהא יוכל לבעול כמתחלה בקישוי אבר רק שמחליש וממית החיות בזרע שלו וכדומה לזה שזה מסתבר שלא היה נאסר לפ"ז אפילו כשהיה נעשה סריס לעולם.

ואולי כן הוא כוונת הרמ"א בסעיף י"ג /אהע"ז סי' ה'/ שכתב מותר ליטול כרבלתו של תרנגול אף על גב דמסתרס ע"י זה וכל כיוצא בזה דלא עביד כלום באברי הזרע, שתמוה טובא כדהקשה בט"ז סק"ח ובהגר"א ס"ק ל"א שההיתר דנטילת כרבלתו א"ר אשי בשבת דף ק"י משום שמונעו מתשמיש משום רמות רוחא הוא דנקיטא ליה דמשמע דאם היה נעשה סריס היה אסור אף שלא עביד המעשה באברי הזרע, וה"ה דהיו יכולין להקשות ממשקה כוס עיקרין שאסור אך דעדיפא הקשו מאותו הדין עצמו. אבל אין כוונת הרמ"א שמצריך לעשות מה שעושה לסרס באברי הזרע דזה ודאי לא צריך דאף כשעושה ע"י אברים אחרים אם נעשה מזה סריס אסור, אבל כוונתו הוא דנטילת הכרבלתא לא עשה שום שינוי באברי הזרע דמה שלא ירצה לשמש הוא רק משום שמתאבל על שניטל הודו, דאם מה שלא משמש היה זה משום שנעשה שינוי באברי הזרע ומחמת זה פסק ממנו כח התאוה לתשמיש היה אסור. וממש כן הוא בשתיית כוס עיקרין להרמ"א שאיסורו הוא משום שעושה שינוי באברי הזרע אבל אם יהיה כוס עיקרין כזה שלא עביד שינוי באברי הזרע יהיה מותר לשתות כוס עיקרין כזה. ולפ"ז לא שייך כלל לחוש בהזריקה אף אם היה נעקר לעולם. אבל אף שמוכרח זה לדעתי כיון שלא נמצא חלוק זה בפירוש בפוסקים לא הייתי סומך ע"ז, אבל מ"מ אין לאסור הזריקה כיון שיעבור זה ממילא בלא שום רפואה כעבור הששה חדשים כדלעיל.

ועיין בחת"ס אה"ע ח"א סימן י"ז ד"ה והנה תוס' סוטה שכתב ראיה שהתוס' סברי דהתחלה בידי אדם ע"י כוס עיקרין כיון שאין עושה מעשה בכלי ההולדה עצמם מיקרי בידי שמים, אף שנתבטל עי"ז כח אברי ההולדה כמו בזקן ומותר בקהל, אף שלרבא יבמות דף ע"ט נחשב זקן קודם המיתה סריס חמה, שא"כ בידי אדם שהיה נעשה כמו בסמוך למיתה שזה נעשה ע"י כוס עיקרין היה לן לאסור, ואם ע"י כוס עיקרין ראוי לבעול ליכא ראיה, אלמא דמפרשי כדבארתי שכוס עיקרין מבטל כח האברים. משה פיינשטיין

שו"ת יביע אומר
חלק ח - אה"ע סימן יד

ב"ה. ירושלים. ו' מנחם אב תשמ"ו לפ"ק.

לכבוד ידידי וחביבי, חמדת לבבי, חכו ממתקים וכולו מחמדים, תהלתו בקהל חסידים. טובינא דחכימי. מרגניתא דלית לה טימי. הרופא הדגול והמעולה. בפז לא יסולה. חכים יתקרי. ורבי יתקרי. כש"ת הרה"ג ד"ר אברהם סופר אברהם שליט"א. מחבר הספר "נשמת אברהם". בהלכות רפואה. על ארבעת חלקי הש"ע. ועוד.

אחרי עתרת החיים והשלום, קבלתי גליונות ספרו "נשמת אברהם" אה"ע. ובהעיפי עין במ"ש (בעמוד נז) בדין השקאת כוס עיקרין למניעת הריון, ראיתי שקיצר קצת במה שאמרו להאריך, ואמרתי אשנה פרק זה בס"ד.

א) הנה מרן הש"ע (באה"ע סי' ה סעיף יב) כתב וז"ל: "המשקה כוס של עיקרין לאדם או לשאר בעלי חיים כדי לסרסם, הרי זה אסור, ואין לוקים עליו, ואשה מותרת לשתות כוס של עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד". (והוא לשון הרמב"ם בפרק טז מהל' איסורי ביאה הלכה יב).

ויש לחקור אם שתיית כוס של עיקרין אסורה מן התורה או רק מדרבנן, ואנכי הרואה שהדבר שנוי במחלוקת, כי בפסקי הריא"ז (שבת קי ב) מבואר שזהו איסור מן התורה, וכ"כ בפשיטות הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (ס"ס קה אות ט). ע"ש. אולם בספר יראים (סוף סי' שפא) כתב, ונראה שעיקור ע"י סם מדרבנן, מדשרי בזקנה ועקרה, (כדאיתא בשבת קיא א). וכן כתב המאירי (שבת קי ב) וז"ל: וסירוס זה של כוס עיקרין אינו אלא מדברי סופרים, ואע"פ שדרשוהו מן המקרא שנאמר ובארצכם לא תעשו, קרי ביה לא תיעשו, כלומר אפילו ממילא, אסמכתא בעלמא הוא, או שמא אין כאן פסיק רישיה שקצת בני אדם שותים ואינם נעקרים. עכ"ל. וכן מוכח מלשון הרשב"א בחידושיו (שם): "דס"ל לר' יוחנן שלא אסרה תורה אלא בנוגע ממש במקום סירוס, כדכתיב ומעוך וכתות ונתוק וכרות, אבל כשאינו נוגע באבר עצמו לא, ואפילו מתכוין לסרס, וכל שכן היכא דלא מכוין". ע"כ.

וכן ראיתי להגאון מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה חלק ב' (סימן מז דף קכ ע"ב בד"ה ומעתה), שהוכיח כן מלשון הרשב"א הנ"ל שאיסור השקאת

כוס עיקרין לאיש אינו אלא מדרבנן, ואין בו איסור תורה כלל, כיון שאינו נוגע ממש במקום סירוס. ושכן דעת הרב המגיד שכתב דכל היכא דלא נגע באיברים ממש "לא מחייב", והיינו כלשון פטור אבל אסור, שהאיסור הוא מדרבנן. וחלק על הגאון רבי מלאכי הכהן (בעל יד מלאכי) בתשובתו שם דס"ל דהוי איסורא דאורייתא. ע"ש.

ומרן החיד"א בספר יעיר אזן (מע' א' אות יח), כתב, שקרוב לשמוע שכן דעת הריטב"א (יבמות סג ב), שאיסור שתיית עיקרין הוי רק מדרבנן, שכתב, ושמעתי בשם רבינו הגדול (הרמב"ן), שאם קיים מצות פריה ורביה וחשקה נפשו מאד בתורה ורוצה לשתות סם של עיקרים או לאכול דבר של עיקור כדי שלא יתבטל מתורתו, מותר, משום דההיא דאמר ר' יהושע, ולערב אל תנח ידיך, מצוה דרבנן היא, ובכה"ג שרו רבנן, וטעמא דמסתבר הוא. ושמעתי על גדולים שעשו מעשה בדבר זה בעצמם, ע"כ.

וצ"ל דהא דפריך בשבת (קי ב) ומי שרי (לשתות כוס של עיקרין לרפואה של ירקונא), ולא הונח לו עד דאוקמה באשה, ואם איתא לדברי הריטב"א, לוקמה בכה"ג באיש שקיים פריה ורביה וחשקה נפשו מאד בתורה, וי"ל דניח"ל להש"ס לשנויי בפשיטות, ולא לעשות אוקימתא כזאת באיש שקיים פו"ר וחשקה נפשו מאד בתורה, שהיה צריך להאריך הרבה בזה, ובחר לתרץ בפשיטות ובדרך קצרה וכו', עכת"ד.

ובשו"ת חתם סופר (חאה"ע סי' כ) בד"ה והנה, כתב שלדעת הרמב"ם ורוב הפוסקים השותה כוס עיקרים אין בו איסור אלא מדרבנן וכו', ע"ש. וכ"כ בספר דרישת ארי על אה"ע (סי' ה), והובא בתועפות ראם על היראים (ס"ס שמב), ע"ש. וכ"כ הגאון ר' מיכאל בכרך, ראב"ד פראג, בספר ערוגת הבושם על אה"ע (סי' ה סי"ב). שנראה שאין בהשקאת כוס עיקרין אלא איסור דרבנן, שלא אסרה תורה אלא רק מעוך וכתות ונתוק וכרות שהוא סירוס בידים באיברים עצמם, וגם הרי נאמר ובארצכם לא תעשו, וא"כ אמאי כתבו הרמב"ם והשלחן ערוך שאין לוקים ע"ז, אלא ודאי דהוי מדרבנן, ע"כ. וכ"כ בפשיטות הגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף (חאה"ע סי' ו, דף לד סע"ב), ע"ש.

ב) איברא שהגאון בעל ההפלאה בספר נתיבות לשבת (סי' ה' סק"ז) כתב, שמהסוגיא בשבת (קי ב) דפריך ומי שרי, מוכח שאפילו המכוין רק לרפואה אסור, ומוכח מהכא דהוי איסורא דאו', שאל"כ הא פסיק רישיה בדרבנן שרי,

לדעת התרומת הדשן סי' סו, ועוד שאם הוא רק איסור דרבנן, הרי כתב הרמ"א ביו"ד (סי' קנה ס"ג) שכל איסורי הנאה דרבנן מתרפא בהם אפילו חולה שאין בו סכנה. מיהו נראה שטעם קושית הגמ' שבת (קי ב) ומי שרי וכו', משום דאמר התם, ואי לא לייתי רישא דשיבוטא וכו', וכיון דאפשר ברפואה אחרת אסור עכ"פ מדרבנן לעשות רפואה שנעקר על ידה. ועכ"פ אפילו לפי מש"כ דהוי מה"ת, מ"מ מכיון שאינו מכוין לסירוס אלא לרפואה, אלא דהוי פסיק רישיה, וזה אינו אסור אלא מדרבנן, ממילא מותר לרפואה, ודלא כהבית שמואל (ס"ק יג) שאסר מטעם פסיק רישיה, ע"ש.

ונראה כוונת הרב נתיבות לשבת, שאף שאיסור פסיק רישיה הוי דאורייתא, כדמוכח בשבת (קג א) ובכ"ד, וכ"כ הרמב"ם (בפ"א מהלכות שבת הלכה ו), מ"מ שאני הכא דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ומש"ה אינו אסור לדידן אלא מדרבנן, ואע"פ שהרשב"א בחי' לשבת (קט ב) והרא"ש (פרק יד דשבת ס"ס ט), והמאירי והר"ן (שבת קי ב), כתבו, שאף הערוך דס"ל פ"ר דלא ניח"ל מותר, מודה הוא בשאר איסורים, (וכ"כ הבית שמואל שם), מ"מ אין סברא זו מוכרחת, שהרי עיקר ראיתו של הערוך, מזבחים (צא ב) מזלפין יין ע"ג האשים, ואע"ג דפ"ר הוא דודאי מכבה, כיון דלא ניח"ל בהאי כיבוי שרי. וכמ"ש כל זה התוס' כתובות (ו א). אלמא דלדעת הערוך פ"ר דלא ניח"ל מותר בכל האיסורים, וכן מוכח עוד ממ"ש הרמב"ן והר"ן (בס"פ שמנה שרצים) שהערוך הביא ראיה ג"כ מדין מוכרי כסות מוכרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו וכו', ואע"ג דפ"ר הוא כיון דלא ניח"ל מותר. וכ"כ המאירי שבת (כט ב) בשם חכמי פרובינצא, ע"ש.

ובשו"ת צמח צדק מליבאוויטש (חיו"ד סי' סח) כתב, שהתוס' כתובות (ו א) חולקים על מ"ש הרא"ש לחלק בדעת הערוך בין שבת לשאר איסורים. וק"ק שלא זכר שהרא"ש עצמו (בר"פ הבונה) הביא ראיית הערוך מזבחים (צא ב) הנ"ל. ואמנם בספר הערוך שלפנינו לא נזכרה הראיה מזבחים, ולא ממוכרי כסות, אבל ידוע שספר הערוך שלפנינו לקה בחסר, וכמ"ש במבוא לספר ערוך השלם (עמוד לט). (וע"ע שם (בערך פסק הערה יא), ודו"ק)

וכן כתב הגאון מהר"ח אבולעפייא בספר מקראי קדש (דף קב ע"א) בדעת הרמב"ם, דבפסיק רישיה דלא ניח"ל אף בשאר איסורים מותר. וכ"כ בשו"ת פרי הארץ בלשונות הרמב"ם (דף פט ע"ב). וכ"כ הישועות יעקב אה"ע (סי' ה' בפירוש הארוך סק"ד), שדבר זה שהמציאו הראשונים שהערוך מודה בשאר

איסורים דפ"ר דלא ניח"ל אסור, ומשום דשאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת, אינו מוכרח, ע"ש.

וכ"כ החזון איש (א"ח סי' נ וסי' סב ס"ק כו), שאף שהרשב"א כתב שבשאר איסורים גם להערוך פ"ר דלא ניח"ל אסור, מ"מ דעת התוס' (כתובות ו א) שגם בשאר איסורין ס"ל להערוך דפ"ר דלא ניח"ל מותר. וכ"כ עוד החזון איש באה"ע (ר"ס יג), ע"ש. גם בשו"ת תשובות רבי אליעזר (סי' יב דכ"ח סע"א) הוכיח במישור מדברי התוס' כתובות (ו א) שאפילו אם לא נודה לסברת הערוך, מ"מ פ"ר דלא ניח"ל אינו אסור מה"ת, אלא מדרבנן, גם בשאר איסורין, ומש"ה תירצו ההיא דזבחים (צא ב) דמצוה שאני. ושכ"כ התוס' (יומא לד ב), ע"ש. ולפ"ז שפיר קאמר הנתיבות לשבת דהכא חשיב פ"ר דלא ניח"ל שאינו אסור אלא מדרבנן, ואם אינו מתכוין לסירוס אלא לרפואה מותר,

ובזה ניחא מה שהקשה בספר יד אהרן ח"ב (הגה"ט אות ה), שמדברי הרמב"ם והשלחן ערוך שכתבו "כדי לסרסו" משמע דס"ל דהיכא שאינו מתכוין אלא לרפואה מותר, ושלא כדעת הטור שאוסר גם לרפואה, ומהגמ' שבת (קי ב) מוכח שאפילו מכוין לרפואה אסור, ע"כ.

ולפי האמור לק"מ, דשאני נידון הגמ' שבת (קי ב) שיש רפואה אחרת לירקון, הלא"ה משרא שרי. וכמ"ש נתיבות לשבת. וכ"כ בשו"ת בית אפרים (חלק אהע"ז סי' ב, דף ז ע"ג). וכ"כ בשו"ת תעלומות לב ח"ב (חאה"ע סי' ד, דף יג ע"ד), ע"ש.

ועוד י"ל לפמ"ש בשו"ת תורת רפאל דיני שבת (סי' כז דמ"ה ע"ג), דה"ט דהרמב"ם שכתב "כדי לסרסו", ומשמע שלרפואה מותר, ואילו בגמ' (שבת קי ב) פריך ומי שרי וכו', משום דבפסחים (כה ב) איכא תרי לישני בש"ס, אם מותר להתרפאות באיסורי דרבנן שלא במקום סכנה, וקו' הגמ' שבת אזלא אליבא דלישנא שלא הותרו אלא במקום סכנה, והרמב"ם סובר שהעיקר כלישנא דמתרפאין באיסורי הנאה דרבנן אפילו שלא במקום סכנה, (כדמוכח ברמב"ם פרק ה' מיסודי התורה ה"ח), וכיון שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, לרפואה מיהא שרי, ע"ש. ולפ"ז ניחא ג"כ קושית היד אהרן הנ"ל. וע"ע בשו"ת אדמת קודש (סי' כג). ודו"ק.

ג) וראיתי בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' לח אות ה), שמתחלה דייק מלשון הרמב"ם והשלחן ערוך שכתבו: "המשקה כוס של עיקרין לאדם כדי

לסרסו, אסור ואין לוקים עליו", משמע דה"ט משום שלא עשה הסירוס בידים, וחשיב כמו גרמא, וכתיב ובארצכם לא תעשו, עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, וכההיא דשבת (קכ ב). ושוב כתב, ומיהו משמע שהמשקה כוס עיקרין אע"פ שאין בו מלקות מ"מ איסורא דאורייתא איכא, וכן מוכח ממ"ש התוס' והרא"ש (שבת קי ב) דה"ט שאסור לשתות כוס עיקרין לרפואה, משום דהוי פסיק רישיה, ולשיטת התה"ד (סי' סו) פ"ר בדרבנן שרי, א"ו דהוי דאורייתא, ע"כ. ואי משום הא לא איריא, שי"ל שאף להתה"ד פ"ר בדרבנן בשאר איסורים אסור, כיון דלא בעינן בהו מלאכת מחשבת כלל.

וכן ראיתי להגאון מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה ח"ב (סי' מז דק"כ ע"א) שכתב, דלכאורה מדברי התוס' והרא"ש מוכח דהשקאת כוס של עיקרין הוי מדאורייתא (וכדברי הגאון ר' מלאכי הכהן בתשו' שם), שהרי אסרו גם במתכוין לרפואה משום דהוי פסיק רישיה, והרי פ"ר בדרבנן שרי, וכמ"ש התה"ד והגנת ורדים ושאר אחרונים. ומ"מ י"ל שאין זה אלא באיסורי שבת דבעינן בהו מלאכת מחשבת, אבל בשאר איסורים לא שנא לן בפסיק רישיה בין איסורא דאורייתא לאיסורא דרבנן. וכעין מה שחילק השאלתות וכו', ע"כ.

וכ"כ בשו"ת הרמ"ץ (חיו"ד סי' לא אות ט), שאף להתה"ד שמתיר פ"ר בדרבנן, ה"מ באיסורי שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, משא"כ בשאר איסורים, ע"ש. קושטא קאי דבלא"ה מוכח בתוס' שבת (קג סע"א) דפ"ר בדרבנן אסור, דלא כתה"ד, שהרי כתבו דמיעוט ענביו של ההדס אינו אלא שבות, ואעפ"כ פריך בסוכה (לג ב) והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות, והוכרח לתרץ דאית ליה הושענא אחריתי, אלמא דפ"ר בדרבנן אסור, והתה"ד יסבור כד' המאירי (שבת כט ב) וסיעתו, דמיעוט ענביו אסור מה"ת. (וע' בתוס' סנהדרין (כו א) ד"ה לעקל בית הבד, וקשה דמ"מ מה בכך הרי משביח הכרם ויתחייב משום נוטע, וי"ל דעביד בענין דודאי קשה ליה להכרם. ולפמ"ש התוס' שם בד"ה משרבו בתי' הא' דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן, מוכח דס"ל דפ"ר בדרבנן אסור. וכן מוכח עוד בתוס' מועד קטן (ד ב) בד"ה מפני, ע"ש. אך במאירי סנהדרין שם מוכח דפ"ר בדרבנן שרי, ע"ש).

ובאמת שראיתי להחתם סופר (חיו"ד סי' קמ) דאזיל בתר איפכא, דלכ"ע פסיק רישיה בדרבנן בשאר איסורין שרי. והסתמך עליו המהרש"ם בתשובותיו (ח"ג סי' צ, וח"ז ס"ס קלג). וכן דעת הגאון ר' משה תאומים בשו"ת

דבר משה (סי' סט). ובזה ניחא מה שהקשה עליו בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' כ), שהרי המגן אברהם (סי' שיד סק"ה) חולק על תה"ד, ואוסר פ"ר בדרבנן. ולפמש"כ ניחא דס"ל דה"מ באיסורי שבת אבל בשאר איסורים מותר. ובשו"ת הרמ"ץ עצמו (בחאו"ח סי' לו אות ג) כתב גם בשאר איסורין דפ"ר בדרבנן שרי, ע"ש. וע' בשו"ת ארץ צבי תאומים (חאו"ח סי' יח). וע' בשו"ת הלק"ט ח"ב (סי' רנח), ובשו"ת אגורה באהלך (דכ"ח ע"ד), ובספר עקרי הד"ט יו"ד (סי' יט אות טו). ואכמ"ל.

ד) ואשובה אראה בשו"ת בית אפרים (חאה"ע סי' ב, דף ז ע"ב) שכתב להסביר טעמו של הרמב"ם שכתב "כדי לסרסו" דמשמע דלרפואה שפיר דמי. כי בשתיית כוס עיקרין יש שהוא חד וחריף מאד עד שפוגע בגיד או בביצים ושדי זיהריה בהו ומקלא קלי להו ויאכל חצי בשרו, ויש שאינו גורם קלקול כל כך ואינו פוגע ממש באיברים הנ"ל רק שגורם לסתום שבילי הזרע, וע"י כך אינו ראוי להוליד, והתורה לא אסרה אלא כגון מעוך וכתות ונתוק וכרות שנעשה מעשה בגיד או בביצים, הלא"ה אלא רק שסותם שבילי הזרע ע"י שתיית כוס עיקרין אינו אלא מדרבנן, ולכן כתב השאילתות דהך סוגיא דשבת (קי ב) אזלא לר' יהודה ולא אליבא דר"ש, אע"פ שגם השאילתות יודע שמודה ר"ש בפסיק רישיה, וכמו שתירצו התוס' והרא"ש, משום דס"ל דלא הוי פסיק רישיה, כיון שע"י שתיית כוס עיקרין יכול להיות שלא יתקלקלו איברי הזרע כלל, ומשום הכי חשיב דבר שאינו מתכוין בלבד.

וגם בדעת הרמב"ם י"ל כן, דס"ל דלרפואה מותר, דלא חשיב פסיק רישיה, והא דפריך (שבת קי ב) ומי שרי וכו', משום דהתם אמרינן, ואי לא לייתי רישא דשיבוטא, וכיון שאפשר בתקנה אחרת אין להתיר דשא"מ, כדאמר בשבת (כט ב) אימור דאמר ר"ש בגדולים דלא אפשר, בקטנים מי אמר, אבל למאי דקי"ל דאף בקטנים מותר, כדמוכח מדין מוכרי כסות אף שאפשר להם לעשות כמו הצנועין, ה"נ שרי כיון דהוי דשא"מ, ולא הוי פסיק רישיה. ושכן משמע מפירוש המשנה להרמב"ם שבת שם, שלא נאסרה שתיית כוס של עיקרין לרפואה אלא בשבת, ולא הזכיר שזהו בעקרה וזקנה כמסקנת הש"ס וכו', עכת"ד.

וסיוע לדבריו ממ"ש המאירי (שבת קי ב), זה שכתבנו בביאור המשנה בשתיית כוס עיקרין, שהשותה ממנו בין איש בין אשה נעשה עקר מלהוליד עוד, וניכר הדבר שלרפואה הוא עושה, ואסור בשבת, אבל בחול מותרת, ואין חוששים

בה לסירוס, ר"ל מה שהוא עושהו עקר מלהוליד, הטעם לזה מפני שאינו סירוס בידים אלא ממילא, וכיון שאינו מתכוין מותר. וכן אמר ר' יוחנן הרוצה לסרס את תרנגולו בהיתר יטול כרבלתו ממנו ויסתרס מאליו וכו', ואע"פ שבגמ' נדחו דברים אלו ואמרו רמות רוחא הוא דנקיט ליה וכו', אפשר שדחייה בעלמא היא ודרך סוגיא נאמרה, ומ"מ הואיל ואינו מתכוין לסירוס מותר לדעת הפוסקים כר"ש שדבר שאינו מתכוין מותר, ע"כ.

וכ"כ עוד לאחר מכן שאפשר שאין כאן פסיק רישיה שקצת בני אדם שותים כוס של עיקרין ואינם נעקרים, ע"ש. ולפ"ז שפיר תפסו הרמב"ם והש"ע האיסור כשעושה "כדי לסרסו", אבל לרפואה מותר. וניחא קושית היד אהרן הנ"ל מהסוגיא דשבת הנ"ל. גם לרבות כתב עוד הבית אפרים תירוץ נוסף לזה, משום דהוי גרמא, וכתיב ובארצכם לא תעשו, עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, ולכן לרפואה מותר, ובכל זאת שפיר הקשה בגמ' ומי שרי וכו', משום שיש לו תקנה בתרופה אחרת, והרי גם בשבת לא התירו גרמא אלא במקום הפסד וכו', ע"ש. וזהו כדברי הגאון ר"מ בכרך בערוגת הבושם הנ"ל. וכן העלה בתשובות רבי אליעזר (סי' יב דכ"ח סע"א) שיש להתיר לרפואה, ע"ש. ואף על פי שהחיד"א בספר יעיר אזן הנ"ל העלה בדעת הרמב"ם והסמ"ג ששתיית כוס עיקרין אסורה מן התורה, מ"מ יש פנים הנראים שגם אם האיסור מן התורה, כיון דהוי פסיק רישיה דלא ניח"ל יש להתיר לרפואה, וכמ"ש הרב נתיבות לשבת, ומכל שכן שעינינו הרואות שרבים מן הפוסקים ס"ל דהוי איסור דרבנן בלבד. וכ"כ החזון איש אה"ע (סי' יב סוף סק"ז, וסי' יג בד"ה ומדברי הרמב"ם). ע"ש. לפיכך נ"ל להקל ולהתיר לאיש לשתות כוס של עיקרין לרפואה, אם אין רפואה אחרת מצויה למחלתו.

ה) ולענין האיש השותה סם של עיקרין, שאז אינו יכול להוליד עוד, האם נידון כדין פצוע דכא, ואסור לו לבא בקהל, הנה ראיתי בשו"ת אדמת קודש ח"א (חאה"ע סי' כג), שנשאל אודות בחור אחד שחלה בחולי כבד מאד שהיה בו סכנה, והרופא לא מצא לו תרופה כי אם סם ידוע ע"פ הרפואה, שהשותהו לא יוכל להוליד עוד, וזהו דבר ברור לכל הרופאים, והחולה שתה ונתרפא מחוליו ע"י הסם ההוא, האם יכול לבא בקהל, וכתב, שאע"פ שבודאי יפה עשה הרופא שהשקהו הסם ההוא, מפני שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, מ"מ אין ספק אצלי דדיינינן ליה כנסתרס ע"י אדם שהוא פסול לבא בקהל, דלא מקרי בידי שמים אלא כשנולד בלא בצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו,

וכמ"ש הרמב"ם (בפט"ז מהל' איסורי ביאה ה"ט). ומשמע מדבריו שחוץ מאלו שמנה, חשיב בידי אדם ופסול לבוא בקהל.

ועוד יש ראיה ברורה ממ"ש הרמב"ם (שם הי"ב), המשקה כוס עיקרין לאדם כדי לסרסו הרי זה אסור ואין לוקים עליו. ואם איתא דבידי שמים מיקרי, למה אסור, והרי בידי שמים נעקר, ולמה חייבו מכת מרדות במידי דלאו איהו עביד, אלא ודאי דבידי אדם מיקרי. ואין לומר בכוונת הרמב"ם שאף שהמשקה לחבירו כוס של עיקרין עביד איסורא, מ"מ השותה עצמו מותר לבא בקהל, שלא אסרה תורה פצוע דכא וכרות שפכה אלא את הנעשה ע"י אדם, ולא את הנעקר מאליו ע"י סם, ולכן פטור ממלקות, הא ודאי בורכא היא, שהלאו שאין לוקים עליו כאן הוא הלאו דבארצכם לא תעשו, דהיינו כשמסרס בידים, ומלאו זה פטרה תורה כשמסרס ע"י סם, אבל באיסור מלבוא בקהל אכתפיה רמי, דהא בידי אדם הוא ואסור לבא בקהל. וכן נ"ל ברור. ע"כ.

ולכאורה יש להעיר על דבריו, ממ"ש מהרש"ל בס' ים של שלמה (פ"ח דיבמות סי' ט), ונראה שאם הוכרחו הרופאים לכרות הביצים בגלל חולי הביצים עצמם נחשב כחולי בידי שמים וכשר, וראיה ממ"ש הרמב"ם (בפט"ז ה"ט): "שאם נולד בהם שחין והמסה אותן או כרתן ה"ז כשר לבא בקהל", ופירוש או כרתן, היינו שהרופא כרתן מחמת קלקולן וכו'. ע"ש. וכן העלה הגר"ח מואלוזין בשו"ת חוט המשולש (סי' יא סוף אות ב). וכ"פ הגר"י אלחנן בשו"ת עין יצחק (חאה"ע סי' יא אות יח, וסי' יב). ובשו"ת יד יוסף דייטש (ס"ס צח). וכ"כ הגאון בעל משמרות כהונה בספר שלחנו של אברהם אה"ע (סי' ה). והערוך השלחן (סי' ה סעיף יח). ועוד. אולם יש לדחות דשאני התם שהחולי בידי שמים היה באיברים אלו עצמם, וכיון שנתקלקלו ובטלו מתפקידן, הוי כאילו אינם, והכריתה שנעשתה ע"י אדם אינה כלום, וכמ"ש הערוך השלחן שם, ובחוט המשולש שם. (וכ"כ בשו"ת חשב האפוד ח"א סי' פט). משא"כ אם החולי שבידי שמים היה בשאר איברים, ומכח שתיית הסם נפגעו הביצים או הגיד, באופן שלא יוכל להוליד עוד, חשיב בידי אדם.

(ומיהו ראיתי בספר נשמת אברהם (בעמוד מו) בשם ידידנו הגרש"ז אוירבך נר"ו, שאע"פ שאין מחלה בביצים עצמם, מ"מ לדידן דקי"ל כהרמב"ם שחולי נקרא בידי שמים, מסתבר שגם בזה י"ל שנשלחה על האדם מן השמים מחלה שטיפולה בכריתת הביצים, וממילא גם זה הוי בכלל סריס חמה, ומותר

לו לבא בקהל, ולחיות עם אשתו, ובכל מקום במקרים כאלה עלינו להקל. ע"כ. ודו"ק) וכל שכן לפי מ"ש בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' לח אות ח), כי מה שרצו איזה אחרונים להמציא קולא, בפצוע דכא בידי שמים, ואח"כ שלטו בו ידי אדם, שלא נפסל לבא בקהל, אין בדבריהם ממש, וחלילה להקל בזה וכו'. וע"ע להגאון ישועות יעקב (סי' ה סק"ג). ובמ"ש בתשובתו שהובאה בשו"ת יד יוסף (סי' צז). ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ז (חאה"ע סי' ח אות ח' וט'). ע"ש.

ברם יש להעיר על האדמת קודש הנ"ל שלא זכר דברי התוס' סוטה (כו סע"א) וז"ל: אשת סריס, פירש רש"י סריס חמה, אבל סריס אדם אסור לקיימה, ולא ידעינן מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס של עיקרין שיהיה אסור לקיימה וכו'. ע"ש. וע' בחי' הרש"ש שתמה עליהם מהא דיבמות (עט ב) דמוכח דסתם סריס אדם אסור לבא בקהל. וכן פרש"י שם. ע"ש. וע"ע בכסף משנה (פ"ב מהל' סוטה ה"ו) שדעת הרמב"ם להתיר כדברי התוס', ושאף רש"י י"ל שמודה להתיר. ולא מקרי סריס אדם אלא כששלטה יד אדם באיברי ההולדה. ע"ש. וראיתי בשו"ת זרע אברהם יצחקי (חאה"ע סי' י"א וי"ב), שג"כ האריך בשאלת האדמת קודש, והעלה ג"כ דחשיב פצוע דכא בידי אדם, ואסור לו לבא בקהל. אלא שסיים, שאחר שנבדק האיש הנז' התברר שהוא סריס חמה, והתירו לו לבא בקהל. ע"ש.

אולם חתנו הגאון מהר"י הכהן (בסי' יא דל"ז ע"ג) העיר על דבריו, ממ"ש התוס' (סוטה כו א) הנ"ל. והקשה על מרן הכ"מ מפי' רש"י (יבמות כ ב). גם העיר מהסוגיא דיבמות (עט ב). ע"ש. וע"ע בשו"ת אמרי שפר (סי' עד) בד"ה ועמ"ש הח"ס וכו'. ע"ש.

גם הגאון מהר"ר יהודה נבון בשו"ת קרית מלך רב (ס"ס כו) הביא דברי מהר"א יצחקי בשו"ת זרע אברהם הנ"ל, דפשיט"ל שבשתיית כוס של עיקרין חשיב סריס בידי אדם ואסור לו לבוא בקהל, ושוב הביא דברי חתנו החכם השלם שהשיג עליו מד' התוס' סוטה (כו א), ומד' מרן הכ"מ. וכתב ע"ז, ונ"ל שהדין עם חתנו, ועוד אני מוסיף, שאפשר שאפילו הרא"ש דס"ל שאפי' ע"י חולי חשוב בידי אדם, זהו כשנכרתו א' משלשה אלה, אבל באופן שהם קיימים אלא שאינו מוליד אינו בכלל פצוע דכא וכרות שפכה. עכ"ד.

וכ"כ התורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' לח סוף אות ה), שצריך לחלק בין היכא שניכר הדבר ונראה שינוי באיברי ההולדה, לבין שתיית כוס של עיקרין, שאין שום שינוי באיברי ההולדה. ע"ש. ואמנם ראיתי בשו"ת חקרי לב (חאה"ע

סי' ז), שהביא דברי מהר"א יצחקי בשו"ת זרע אברהם, ודברי חתנו המהר"י הכהן הנ"ל, ואחר שפלפל בדבריהם, כתב, שלדעתו אין מקום להתיר, ורק אם שתה כוס של עיקרין לרפואה משום סכנה, יש לצדד להקל ע"פ הטעם שכתב בס' החינוך (סי' תקע"ה) ובשו"ת זקן אהרן (סי' קנז). ועם כל זה אין להתיר על סמך טעם הנ"ל בספק של תורה, ואף שיש לצדד עוד בזה לפי מ"ש הריטב"א (קידושין עג א) בשם הראב"ד, דהא דאמרינן חמשה קהלי כתיבי, להתיר ספק ממזר וכו', היינו תרי דממזר, ותרי דעמוני ומואבי, וחד דפצוע דכא, וסיים, וזה יותר נכון. ולפ"ז ספק פצוע דכא התירו הכתוב, ואין כאן אלא איסור דרבנן, ובדרבנן אפשר לסמוך על הטעם של הרב החינוך והרב זקן אהרן. אלא שגם זה אינו מספיק, כי רש"י ורוב הפוסקים חולקים, וס"ל דקהל דפצוע דכא אינו מן המנין, ולפ"ז הו"ל ספק של תורה גמור, שספקו להחמיר, ומי יקל ראשו להתיר בטעם שאינו ברור. ע"כ.

(וע"ע בשו"ת חתם סופר (חאה"ע סי' יז) שג"כ כתב שאין להסתמך על טעמו של בעל החינוך לענין דינא, שאפי' למ"ד דרשינן טעמא דקרא, היינו דוקא בטעם המקובל לחז"ל, אבל טעם שהמציאו חכמים שאחר התלמוד אין לבנות עליו, ואין לסמוך עליו, כי נעו מעגלותיה לא תדע. ע"ש). אולם ראיתי למר בריה דרבינא מהר"ר אליהו חזן בתשובה שהובאה בשו"ת חקרי לב בתרא (חאה"ע סי' כח - כט, אות כג, דף קנא ע"ד והלאה), שכתב מדנפשיה ללמוד פצוע דכא מדין ממזר, שספקו מותר, וכ"ש לפמ"ש הריטב"א בשם הראב"ד הנ"ל. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ברכת יוסף לנדא (חאה"ע סי' י) בד"ה ומעתה, וסיים, שהואיל ולאו מפיסולי יוחסין הוא, לא שייך לגזור בו משום מעלת יוחסין. ע"ש. וכ"כ בשו"ת ישועות מלכו (חאה"ע סי' יח).

ובשו"ת באר יצחק (חאה"ע סי' ד ענף א). וכ"כ הגאון המהרש"ם בתשובה ח"ד (סי' כא) ע"פ מ"ש הריטב"א בשם הראב"ד. ושאפי' לרש"י ותוס' נ"ל ברור דשרי מה"ת וכו'. ע"ש. וכ"כ עוד הרבה אחרונים, והביאותים בשו"ת יביע אומר ח"ז (חאה"ע סי' ח אות י והלאה). ע"ש. ובס' אפי זוטרי (סי' ה ס"ק יד) כתב, שהשותה כוס של עיקרין אע"פ שאינו מוליד יותר, ודאי שכשר הוא, כמ"ש הרב יד אהרן. וברור הדבר, שהרי אינו לא מעוך ולא כתות, ובתורה לא נזכר אלא ביטול האבר ולא ביטול הכח. ע"ש.

ו) ותבט עיני להגאון רבי אברהם הכהן מסאלוניקי בשו"ת מעט מים (סי' צא), שנשאל באדם שחלה חולי שיש בו סכנה, והוכרח ע"פ הרופאים לשתות כוס של עיקרין, האם מותר לו לישא אשה בת ישראל, וכתב, כעת נ"ל שאסור לישא ישראלית לכתחלה, לפי מ"ש בשו"ת מהריב"ל ח"ג (סי' צב), דמי שניטלה ממנו ביצה השמאלית על ידי חולי, אין משיאין לו ישראלית לכתחלה, ואם עבר ונשא ישראלית לא תצא. והוא הדין בנ"ד.

אמנם יש לחלק ולומר, דעד כאן לא קאסר מהריב"ל לכתחלה, אלא בשלשה איברים שנפסל בהם הזכר, כמ"ש בש"ע (סי' ה), אלא דמשום שבא לו זה ע"י חולי, שיש בזה מחלוקת הרמב"ם והרא"ש אם הוא פסול, מש"ה פסק מהריב"ל לאסור לכתחלה, אבל בשותה כוס עיקרין שאינו לוקה, וכמ"ש הרמב"ם והש"ע, וגם בא ע"י חולי, אימא דאף לכתחלה מותר לו לישא ישראלית. אך בשו"ת אדמת קודש (חאה"ע סי' כג) פסק בפשיטות דבנ"ד הוי סריס ע"י אדם ופסול לבא בקהל, ואף בדיעבד תצא. ותמיהני שלא זכר מהנ"ל.

ושו"ר להברכי יוסף (סי' ה סק"ז) שהביא בשם כמה פוסקים דבכה"ג מותר לבוא בקהל. אבל החק"ל (סי' ז) פסק שדינו ככל ספק תורה דאזלינן ביה לחומרא. ע"כ. והנה מ"ש להעיר ע"ד האדמת קודש שלא זכר מד' מהריב"ל, לק"מ, כי נידון מהריב"ל שאני, שיש שם ספק ספיקא להקל, שמא הלכה כרבינו תם וסיעתו שאם ניטלה ביצה אחת בלבד כשר, ואת"ל כדעת החולקים, שמא ע"י חולי חשיב בידי שמים ומותר. וכן מבואר בתשו' מהריב"ל שם. אבל נידון האדמת קודש ששתה כוס של עיקרין, ונתבטל לגמרי כחו מלהוליד, י"ל שאף בדיעבד תצא. ורק יש להעיר שלא זכרו מהתוס' (סוטה כו א), והכסף משנה (פ"ב מהל' סוטה ה"ו) הנ"ל.

ובאמת שבנידון מהריב"ל עצמו, כתבו כמה אחרונים להקל לכתחלה, וכמ"ש בשו"ת בני שמואל (סי' טו). ובשו"ת בית אפרים (חאה"ע סי' ב). וע"ע בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' יב) ובשו"ת תעלומות לב ח"ד (סי' יח). ובשו"ת פני יצחק ח"ה (סי' ה). ועוד. והביאותים בשו"ת יביע אומר ח"ז (חאה"ע סי' ח אות יח). ע"ש. גם מה שסיים הרב מעט מים בדברי החקרי לב, כבר כתבנו לעיל שאין דבריו מוכרחים. ולדעת כמה אחרונים יש להקל לכתחלה.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חאה"ע סי' יז) בד"ה והנה התוס' סוטה (כו א) וכו', שכתב, ומוכח מזה דס"ל להתוס' שכל חולי מיקרי בידי שמים, ולא עוד

אלא שאפילו המתחיל בידי אדם ע"י שתיית כוס של עיקרין, מ"מ כיון שאינו עושה מעשה באיברי ההולדה עצמם מקרי בידי שמים. ע"ש. וע"ע בשו"ת אמרי שפר (סי' עד) שאפי' לדעת רש"י השותה כוס של עיקרין אינו בכלל סריס אדם וכו'. ע"ש. וכ"ש לפי מ"ש בשו"ת חלקת יואב (חאה"ע סי' ג) בד"ה אבל, שאם נעשה פצוע דכא ע"י הרופאים להצילו מסכנה מותר לבא בקהל. דלא שייך בזה טעמו של החינוך. ע"ש. וכ"כ סברא זו הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (יבמות עה ב). ע"ש.

ואמנם החקרי לב (חאה"ע סי' ז די"ב ע"א) כתב לדון בזה עפ"ד החינוך וכו'.

ועמש"כ בכל זה בשו"ת יביע אומר ח"ז (חאה"ע סי' ח אות טו). ע"ש. ושו"ר בשו"ת אבני נזר (חלק אבן העזר סימן רלז אות ד) שכתב לחלוק על החלקת יואב הנ"ל. וע' בשו"ת להורות נתן ח"ו (סי' קיב). ע"ש. ומ"מ חזי לאצטרופי לסניף בעלמא. מסקנא דדינא שאיש ששתה כוס של עיקרין מותר לבא בקהל, וכ"ש שאם היה נשוי מותר לו להמשיך לחיות עם אשתו.

וכבר כתב הגר"י אלחנן בשו"ת עין יצחק (חאה"ע סוף סי' י) שבענינים אלה אין

לבקש חומרות, רק להדר ולהקל. וכ"כ עוד שם (סי' יא אות כא), דמצוה רבתא היא להשתדל למצוא היתר בענינים אלה, כי זהו נחשב לפקוח נפשות. ע"ש.

ונראה עוד שאשה שעשו לה ניתוח והוציאו לה את האם, משום חולי שיש בו

סכנה, מותר לבעלה להמשיך לחיות עמה, ומ"ש מרן החיד"א בברכי יוסף אה"ע (סי' ה ס"ק טו) בשם הרב רבי דוד עראמה, שאע"פ שהמסרס לנקבה פטור, מ"מ לענין איסור לבא בקהל פשיטא ששניהם שוים בזה, והבא עליה לשם אישות לוקה וכו'. ע"ש. אינו מוכרח כלל, שלא אסרה תורה אלא על פצוע דכא וכרות שפכה הזכרים, ולא על הנקבות, ומנין לנו להוסיף על דברי תורה,

וכן מצאתי להגאון רבי מאיר דן פלאצקי בספר חמדת ישראל (דף עח ע"א)

שהביא דברי הר"ד עראמה, וכתב עליו, ולפע"ד ליתנהו להני מילי כלל, שאין לנו להוסיף ולגזור מעצמינו, מה שלא מצאנו לרבותינו ז"ל. ולא מבעיא אם ניטלה האם של האשה ע"י חולי, שמותרת לבא בקהל, דהוי בידי שמים, אבל גם אם לא היה לה שום חולי שיש בו סכנה, והורידו לה את האם ע"י ניתוח, מנין לנו לבדות מדעתינו ולומר שבסירוס ע"י אדם שוה הנקבה לזכר, היפך משמעות הפוסקים, שכל האיסור לבא בקהל אינו אלא על הזכרים ולא על הנקבות. ע"ש.

וכן מוכח להדיא בספר החינוך (מצוה תקעה), במצוה זו דלא יבא פצוע דכא וכו',

שכתב וז"ל: ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן "בזכרים", והעובר על זה והוא פצוע דכא או כרות שפכה ונשא בת ישראל ובעלה חייב מלקות, אבל מותר לו לישא גיורת וכו'. ומבואר דס"ל שאין איסור זה נוהג בנקבות, שאפילו אם עשו לה ניתוח והוציאו לה את האם, באופן שלא תוכל ללדת עוד, אינה אסורה להנשא לבר ישראל, ודלא כרבי דוד עראמה הנ"ל. ושו"ר בשו"ת עבודת השם (חאה"ע סי' ג, דף מו רע"א) שהוכיח כן מדברי הרב החינוך. (וע"ע שם דף מז ע"א). וכן עיקר. ועכ"פ כל שנעשה משום חולי, יש לסמוך על המהרש"ל וסיעתו דחשיב ביד"ש, אף שבסופו של דבר נעשה הסירוס ע"י אדם. וזה ברור. והנראה לענ"ד כתבתי.

והנה הרמב"ם (בפרק טז מהל' איסורי ביאה הל' יא) פסק, שהמסרס את הנקבה

בין באדם בין בשאר מינים פטור. וכתב הרב המגיד, שהמקור בתורת כהנים, ר' יהודה אומר אין הנקבות בסירוס, ופירש רבינו דחיובא הוא דליכא אבל איסורא מיהא איכא, מדלא תני שמותר לסרס את הנקבות, ולכן כתב רבינו "פטור". ע"כ. וכן פסק מרן בש"ע (סי' ה סעיף יא). ולכאורה קשה ממ"ש הרמב"ם (שם הל' יב), שהאשה מותרת לשתות כוס של עיקרין כדי לסרסה שלא תלד. וכ"כ מרן בש"ע (שם סעיף יב). אלמא דשרי לכתחילה. והב"ח (ס"ס ה) עמד בזה, וכתב, שאין לומר שדוקא שתיית כוס עיקרין מותר, אבל סירוס בידים אסור, שהרי כתבו התוס' (שבת קי: ד"ה והתניא, ושם קיא. ד"ה בזקנה) דלא שייך סירוס בנקבה, אלא ע"י השקאת סם. אלא י"ל שלא אסר הרמב"ם אלא במסרס הנקבה, באופן שאין לה צער לידה יותר משאר נשים דעלמא, אבל המסרס לצורך שלא תלד בקושי יותר משאר נשים מותר. ע"כ.

ובאמת ששייך סירוס באשה בניתוח של הסרת האם, וכדתנן בבכורות (כח ב)

שאין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריה של מצרים שאין חותכים האם שלה תחילה, כדי שלא תלד. וכוונת התוס' שבת שאין איסור מה"ת בסירוס הנקבה. וכ"כ הט"ז (סי' ה סק"ז), דמ"ש הב"ח בזה, שלא בדקדוק הוא, שלא כתבו התוס' אלא שאין שייך סירוס באשה, כלומר, שאין איסור סירוס באשה, ומ"ש לחלק בין כשיש צער לידה ביותר לאין צער לידה, אינו במשמע מדברי הפוסקים כלל. אלא שבהשקאת עיקרין מותר אפי' לכתחלה. ע"כ. וכ"כ הפרישה (סק"ל). והחלקת מחוקק (סק"ו) והבית שמואל (ס"ק יד). ע"ש.

וכן ראיתי עוד להגאון מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה ח"ב (סי' מז דף קכ רע"ב) שהשיג ג"כ ע"ד הב"ח, והעלה שאין חילוק בזה בין אם יש לה צער לידה יותר משאר נשים או לאו, ומ"ש הרמב"ם שהמסרס את הנקבה פטור אבל אסור, היינו במסרס בידים שמקלקל את חדרי בטנה, ומה שאמרו שאין סירוס בנקבה היינו אין דין סירוס לאסור מה"ת בנקבה, אבל פעולת הסירוס אסורה בנקבה מדרבנן, גזרה נקבה אטו זכר, אבל השקאת כוס של עיקרין לאשה מותר לכתחלה, שכיון שבהשקאת כוס של עיקרין לזכר ליכא אלא איסורא דרבנן, לא גזרו כלל בנקבה, דהוי גזרה לגזרה דלא גזרינן. ע"ש.

וז"ל מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' ה ס"ק יד): "העיקר בזה בכוונת הרמב"ם ומרן הש"ע, שדוקא במעשה בידים באיברי ההולדה אסור מדרבנן, אבל שתיית כוס של עיקרין מותר לכתחלה אפילו בלא צער לידה. ודלא כמ"ש הב"ח וכו'. ומיהו המהרש"ל בים של שלמה (ס"פ הבא על יבמתו סי' מד) ס"ל כהב"ח, שאין הדבר מותר לאשה אא"כ כשיש לה צער לידה וכו'". ע"ש. ובספרו יעיר אוזן (מע' א אות יח) האריך למעניתו בזה, ושם (ד"ה ומתוך) הקשה על הב"ח מההיא דבכורות (כח ב), דמוכח דשייך סירוס בנקבה. וזוהי דעת הרמב"ם והסמ"ג וכו', ודברי הב"ח אינם מכוונים בזה, אלא מה שאסר הרמב"ם הוא בסירוס בידים, אבל לשתות כוס של עיקרין מותר לה לשתות בפשיטות, אפי' לא יהיה לה צער לידה הרבה יותר משאר נשים וכו'. ע"ש.

גם החתם סופר (אה"ע סי' כ) תמה על הב"ח בזה שהרי בודאי שייך סירוס באשה ע"י נטילת האם, וכמ"ש בבכורות (כח ב), ואין הבדל בזה בין אדם לבהמה, ודלא כהרב עצי ארזים שמחלק ביניהם, אבל הדברים ברורים דשייך סירוס באשה ע"י נטילת האם, כמו בבהמה. וכוונת התוס' שכתבו דלא שייך סירוס באשה, היינו דין איסור סירוס לא שייך בה, כיון שאין לה האיברים דקפיד בהו רחמנא וכו'. וכוונת הרמב"ם היא שבמסרס בידים באשה פטור אבל אסור, ושתיית כוס של עיקרין מותרת לכתחלה וכו'. ע"ש. וכ"כ הרה"ג מהר"י פארדו בתשובה שהובאה בשו"ת חיים וחסד מוספייא (סי' כה), והשיג ג"כ על הב"ח מהמשנה דבכורות (כח ב), ומתרץ כד' האחרונים הנ"ל. וע"ע בתשובת הרב המחבר שם (סי' כו). ע"ש. גם בספר מעשה רוקח (בפט"ז מהא"ב ה"ט) הסביר דברי התוס' (שבת קיא א) כאמור, וכתב שהרמב"ם מחלק בין סירוס בידים באיברי ההולדה של האשה לבין שתיית כוס עיקרין.

ואמנם הב"ח הבין דברי התוס' כפשטם, שבאשה לא שייך סירוס כלל, ולכן כתב בדעת הרמב"ם שלא התיר לשתות כוס של עיקרין אלא כשיש לה צער לידה ביותר. והרואה יראה שאין זה פשטם של דברי רבינו כלל, וכל דברי הב"ח אינם מוכרחים, אלא שכיון שהוא לחומרא ראוי לחוש לדבריו וכו'. ע"ש. אבל לפענ"ד א"צ להחמיר בזה כלל, אא"כ לא קיים הבעל מצות פריה ורביה, וכמו שסיים המעשה רוקח שם, שאם היא אשת איש ומונעת את בעלה מלהוליד, קרוב הדבר שעוברת משום לפני עור לא תתן מכשול. (ויש לדון בזה, ואכמ"ל).

ושו"ר בשו"ת עבודת השם (חאה"ע סי' ג) שהביא השגת האחרונים ע"ד הב"ח, ע"ש. וכן בספר ערוגת הבושם על אה"ע (סי' ה סי"ב) כתב ע"ד הב"ח, דליתא. ע"ש. וכן העלה הגאון מפלאצק בשו"ת משיבת נפש (סי' יד אות ה), שאפי' לכתחלה מותר לאשה לשתות כוס של עיקרין, אפי' אם אין לה צער לידה יותר משאר נשים, ואפי' אין לה שום חולי. ע"ש. וכן עיקר, וכדעת כל האחרונים הנ"ל. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

ידידו עוז נאמן אהבתו כל הימים עובדיה יוסף ס"ט

מדור
ילקוט דיני מניעת הריון
ואמצעי מניעה
מספר "נשמת אברהם"

ילקוט דיני מניעת הריון
ואמצעי מניעה מתוך ספר
"נשמת אברהם"

1. במקום שאין סכנה או חשש סכנה. ברור שאין כל היתר להשתמש באמצעי מניעה כשסיבת המניעה היא מצבה הכלכלי של המשפחה, תכנון ילדים (מתי וכמה) וכדומה. ועל אף שברור שמסיבות פקוח נפש או חשש פקוח נפש להאם יהיה מותר לה להשתמש באמצעי מניעה, אל לה לעשות כן ללא הוראה מפורשת והדרכה מפורטת ממורה הוראה מובהק. וכש"כ כשטעם המניעה היא מחלה גופנית או נפשית שאין בה חשש סכנה, אך מהווה סבל גדול לאם, שעליה לשאול שאילת חכם.

כותב הברכ"י [129]: ואם כבר קיים פריה ורביה ואשתו הרשתו למנוע עונתו, מותר, כמ"ש לקמן סי' עו והוא מדברי הרמב"ם פט"ו דאישות, ע"כ. ואחרי דיון בדבר מסכם הברכ"י וכותב: לכן נראה דלק"מ דאם קיים פו"ר אין חייב לבעול בכל עונה, אבל משום לערב אל תנח תסגי לעתים רחוקות ואין צורך בכל עונה. וקרא הכי כתיב, ולערב אל תנח ידך, שלא יניח לגמרי, וכל שנאמרה פקידה באשה בין הפרקים והנם רחוקים, אל תנח קרינן בה ומקיים מצוה מדברי סופרים, והיינו דקאמרי הרמב"ם ומרן דאם לא קיים פו"ר חייב בכל עונה, אבל אם קיים אינו חייב בכל עונה, לא משום פו"ר דכבר קיים ולא משום עונה שכבר מחלה וכו', אבל אה"נ דמשום ולערב אל תנח מחייב בעת מן העתים כאשר יעלה ברצונו בעת מן העתים ולא בכל עונה. עכ"ל.

ונראה מדבריו שמותר לעשות כן ללא טעם רפואי של סכנה או צער גדול, אלא אפילו מטעמי נוחיות, פרנסה, וכדומה מותר להימנע (אך לא לגמרי) מתשמיש אם שניהם מסכימים. אך ברור שכל זה רק מותר אם לא בא ע"י מניעתו להוצאת ש"ז לבטלה.

כותב בשו"ת חלקת יעקב [130]: אך גם במקום שאין סכנה, רק עיני הדיין רואות שמחפשי ההיתר אינם לסיבת להשפיר ולהנעים את החיים וגם לא להקל מעצמם עול גידול בנים, רק המצב הוא כזה דיוכל לצמוח מזה סכנה או ספק סכנה, עיין תשובת רעק"א סי' ס וז"ל: בהאי דשבת מה ע"א כדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק פי' רש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור תורה

נדחית, ומאי צריך לסמוך על ר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה, אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אר"ש, עכ"ל. וכן בני"ד, אם עיני הדיין רואות שיש שעת הדחק בגדר כזה, ודאי שיש להתיר כדורים כאלו (גלולות) דזה קילה עוד יותר משתיית כוס עיקרין דשם יש עוד חשש דסירוס באשה וכו'. וכן דיין כשבא שאלה זו לפניו, יזכור מאמר הגמ' סנה' ז ע"א, לעולם יראה דיין עצמו כאילך חרב מונחת וכו', כי לחדא גיסא איבוד נפשות הילודים ולאידך גיסא לפעמים הסתעפות סכנה וכו', עכ"ל.

לידות תכופות. אך מובא בשם החזו"א [131], שאחרי לידה [132] מותר להשתמש בכל אמצעי המניעה אפילו כיפה כדי להרחיק את הכניסה להריון לששה חדשים עד שנה אפילו אם אין לאשה שום סיבוכים רפואיים מיוחדים. כי תכיפות הלידות גם נחשבת לספק סכנה.

ואם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה אך יש קושי רב מבחינה פיזית או נפשית של האשה, כגון אחרי לידות תכופות (של בנים או בנות בלבד), אחרי לידת תאומים או שלישיה, וכדומה, שמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל: שיש מקום להתיר הרחקת תשמיש או איחור בטבילה, ואם זה לא ניתן או אינו מספיק, אז אפילו ע"י אמצעי מניעה, כגון גלולות. אך כל זה רק לתקופה קצרה בלבד ולפי ראות עיני המורה הוראה, עכ"ד.

וכ"כ השו"ת מנחת יצחק [133] שאשה הסובלת מחולשה, תשישות ועייפות וכיו"ב, אפשר להתיר לזמן מוגבל להשתמש בגלולות למניעת הריון לפי ראות עיני הפוסק. אך אם לא קיים עדיין הבעל מצות פו"ר, אין להתיר שימוש בגלולות למניעת הריון, אלא אם ההריון עלול לסכן את חיי האשה, עכ"ל. וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: מסתבר שרק לזמן מוגבל שפיר מותר להשתמש בגלולות אפילו אם אין החשש כ"כ גדול עד כדי "סכון חיי האשה", עכ"ל.

וכ"כ האג"מ [134] וז"ל: ודאי מצד איסור זרע לבטלה ליכא (בשימוש בגלולה), ואם קשה העיבור לפני האשה מצד חולי ואף אם רק מצד חולשה בעלמא כשהוא יותר מבסתם נשים, יש להתיר מצד זה אף בלא קיים עדיין פו"ר, אם היא חלושה, לחכות איזה זמן קצר עד שתתחזק גופה, וכ"ש כשקיים פו"ר שיש להתיר לחכות גם עד שלש שנים עד שתתחזק. ואם היא אשה חולה, אף שלא תסתכן מזה אלא תחלה ביותר, מסתבר דבקיים פו"ר תוכל לבטל באופן זה אף לגמרי, דבשביל מצות שבת אין האשה משועבדת לבעלה להתחלות מזה,

אבל היה מחוייב לגרשה אף קודם עשר שנים מכיון שאינה רוצה להתעבר מצד החולי, ובשביל שבת הא אינו מחוייב לגרשה וממילא כיון שאינה משועבדת לבעלה, רשאה לבטל כדי שלא להתחלות ביותר, עכ"ל.

וכן מתיר הציץ אליעזר [135] ע"י לקיחת גלולות. ובשו"ת אחר [136] כותב להתיר ע"י שימת התקן תוך רחמי וזה עדיף משימוש בדיאפרגמה (וחזר בו ממה שכתב בשו"ת הקודם אחרי ששמע דעת הרופאים לגבי הבטחון וסיבוכים של האמצעים האלה).

ילדים חולים. ראיתי תשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [137] שנשאל על אשה שילדה שלה הבכורה בת ג' שנים חולה בלוקמיה (סרטן הדם) ואף שהיא בבית החולים היא צריכה לאמה מצד קטנותה, אם מותר לאמה לעשות דבר למניעת הריון. וכותב הגאון זצ"ל: הנה אף שהוא טעם גדול לכאורה אם לא היה אפשר ממש אלא בהאם שתהיה אצלה, אבל הא מסתבר שבקטנות כאלו דבנות שלש אם מתרגלות להיות עמהן אף איזו נערה סגי. וברי עד שתתעבר ותהיה כבר מעוברת כחמשה חדשים שיהיה קשה להאם להיות עם בתה החולה בבית החולים, יכולה ליקח עמה נערה להרגילה עם בתה הקטנה להשאר עמה. שלכן איני רואה שום טעם להתירה לשמש במוך וכדומה. אף ברשות הבעל, מכיון שלא קיים מצות פריה ורביה שהרי אין לו עדיין בן, שהוא מצוה רבה וחובה גדולה. ואף לאחר שהיה לו גם בן שקיים פו"ר ג"כ קשה להתיר בשביל זה שהיא מניעה מלידת בנים ובנות שאיכא מצות שבת. דמאחר שיכולה להרגיל עמה איזו נערה וכו', לא שייך להתיר לאשה זו לשמש במוך אף שיבטל משבת וכו'. ולכן נראה שאסורה לשמש במוך וכדומה, וגם לא ליקח איזה סמים לזה. עכ"ל.

וכ"כ המנחת יצחק [138] בדבר זוג שיש להם חמשה ילדים, והולד האחרון חולה, והרופאים יעצו להאשה שלא תתעבר עוד בקרוב כדי שתוכל להתעסק כראוי עם הילד החולה, כי לדעתם טפול האם עם הילד יכול להשפיע הרבה לשיפור התפתחותו, גם שאר הילדים קשה מאד טיפולם ואין בידי הזוג להשיג עוזרת. ונשאל אם יש היתר לעשות דבר מה למנוע הריונה למספר שנים. וכתב דכבר מבואר בגדולי האחרונים דאין להתיר לעשות דבר למניעת הריון משום טרדות גידול בנים או מפני צרכי בית בחסרון בטחון לפרנסה.

וראה מה שכתבתי להלן עמ' קנ דעתו של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לגבי הולדת בנים נכים.

2. במקום שיש סכנה או חשש סכנה. ברור שמעיקר הדין מותר להשתמש באמצעי מניעה אם ההריון או לידה מהוה סכנה או חשש סכנה לאם. אך קיימים כמה אמצעי מניעה ובכל מקום צריך שאילת חכם.

מבחינה רפואית, האמצעים העומדים לרשותינו היום הם:

אמצעי מניעה באשה. א) דיאפרגמה, ב) התקן תוך רחמי, ג) גלולה (כמעט ולא משתמשים בה בנשים מעל גיל [35] שיש להם כבר ילדים כשהשימוש בהם יהיה מעל [6] חדשים), ד) קשירת החצוצרות. שימוש במשחה או קצף בלבד גם אפשרי אך יעילותו נמוכה, וה"ה שיטת מדידת החום שהיא בכלל לא שיטה בטוחה. מבחינת הבעל יש אפשרות של לבישת נרתיק על האבר או קשירת שבילי הזרע – כל זה מבחינה רפואית. ובע"ה נדון על כל אחד מהאמצעים האלה בנפרד מבחינת ההלכה.

א) דיאפרגמה. קיימת מחלוקת גדולה בין הפוסקים לגבי שימוש במוך המוזכר בגמרא [139] ובמיוחד שימוש בו בזמן תשמיש. בשו"ת רעק"א [140] דן בשימוש במוך לפני התשמיש ואוסר אפילו במקום סכנה. וכן אוסר השו"ת בנין ציון [141] וכותב דטעמא דרבנן דאמרי בגמרא שם, ג' נשים דמשמשות כדרכן ומן השמים ירחמו, ולא חיישי לספק פקוח נפש הוא משום דכלל זה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין הולכין בפקו"נ אחר הרוב הוא דוקא בשיש ודאי סכנת נפש לפנינו, כגון בנפל עליו הגל, דאז חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא, אבל בשעתה אין כאן פקו"נ רק שיש לחוש לסכנה הבאה אח"כ, בזה אזלינן בתר רובא וכו'. וכן פוסקים השו"ת חת"ס [142], שו"ת אב"נ [143], בינת אדם [144], בן איש חי [145], שו"ת בית יצחק [146] ושו"ת שו"מ [147]. אך יש גם המתירים במקום סכנה, והמה הצמח צדק [148], תורת חסד [149] (רק אחר שיסכים הרב השואל להתירא ובתנאי שהאיש כבר קיים מצות פו"ר), אמרי יושר [150], שו"ת אחיעזר [151], שו"ת מחזה אברהם [152], שו"ת זקן אהרן [153], שו"ת דברי מלכיאל [154], שדי חמד [155], ערוך השולחן [156], מרחשת [157], חזו"א [158] ושו"ת אג"מ [159]. ועיין גם במהרש"ם [160], שו"ת דובב מישרים [161] ושו"ת חלקת יעקב [162]. ועיין באריכות באוצה"פ [163] ובאנציקלופדיה תלמודית [164].

בלבושי מרדכי [165], אחרי שדן בענין שימוש במוך בשעת תשמיש במקום חשש סכנת נפשות, ומסיק דלא אמר בזה לא איסור ולא היתר, כתב אבל מה שנותנים הרופאים כלי מתכת בפי הרחם לעכב ההריון, זה ודאי אין להתיר

דהוה ממש על עצים ואבנים, ושם בסי' קנו כתב בענין זה דעל ידי כלי מתכות בין שהוא של כסף או שאר דברים קלים, דהוי כעל עצים ואבנים ממש, לא ראיתי בשום ספר להתירו [166]. אך בשו"ת אג"מ [167], לאחר שעלה להתיר במקום סכנה שתשמש במוך בשעת תשמיש, כתב דגומי שמכנסת לתוך רחמה (כנראה הכוונה לתוך הפרוזדור ומסביב לפתח הרחם, דהיינו דיאפרגמה – א.ס.א), פשוט שהוא כדין המוך שיש להתיר, דכיון שהוא בתוך רחמה הוא דרך תשמיש. המהרש"ם [168], אחרי שהאריך להתיר שימוש במוך במקום סכנה, כתב בפרט לפי מה ששמעתי דבזמנינו נותנים הרופאים לנשים כאלה כמין כיסוי של גומי דק וכו' שמכסין בו פי האם והוא המקור, מסביב שלא יקלוט הזרע. וא"כ התשמיש כמו בשאר נשים, אלא דכמו דבמעוברת סגור פי המקור ה"נ בזה, ואינו דומה כלל למשמשת במוך דהוי כמשליך זרעו על המוך, משא"כ בנ"ד, ויש לפרש דכו"ע מודו להקל במקום סכנה וכו', עכ"ל.

גם בשו"ת מהר"ש ענגיל [169] כתב דאם אמנם דבנתינת מוך קודם תשמיש רבו האוסרים, אך נתינת גומי שרי טפי מנתינת מוך וכמ"ש המהרש"ם, ויש לסמוך על כל הני צדדים להתיר במקום סכנה ועיגון כנ"ד. וכ"כ גם בטהרת ישראל [170] בהסתמך על המהרש"ם. וכ"כ ההר צבי [171] דקבל מהגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל שהורה הלכה למעשה שהאשה מותרת לעשות מעשה לעכב את ההריון כעצת הרופאים (במקום חשש סכנה) וסיים: וכבר הורה זקן.

אולם, המנחת יצחק [172] כתב דמ"ש המהרש"ם דזה עדיף ממוך צ"ע וכו'. עכ"ל.

וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: לא ידעתי למה צ"ע, הרי יפה כתב המהרש"ם דלא דמי למוך הואיל והתשמיש הוא כדרך כל אדם [173]. ואדרבא לענין משחה יש לדון, דכיון שהזרע נשפך על דבר שקוטל את הזרע, יתכן דאין זה חשיב כדרך כל אדם ודומה קצת למוך אע"ג שהשפיכה היא על הבשר, עכ"ל.

גם הגרי"ש אלישיב מתיר בהסתמך על המרש"ם – ראה להלן עמ' קנא (הערה [226]).

ממשיך המנחת יצחק: וע"כ אם נתברר שהאמת בפי הרופאים שיש סכנה ודאית, יש מקום להקל על ידי האמצעות הנ"ל, ורק בתנאי להזהר שלא תעשה כן אחרי שתתרפא וכו', שההיתר יהיה רק על שנה אחת ואח"כ תדרוש עוד הפעם אצל הרופאים ותשאל שאלה (שאלת חכם), וגם דוקא שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה (דרוב נשים מתעברות דדמי למאבד הזרע בידים וכמ"ש

המהרש"ם באו"ח סי' תרו) ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה וכו', עכ"ל.

וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: כלומר לא לקיים מצות עונה בליל טבילה, עכ"ל.

עוד ממשיך המנחת יצחק: וכל זה לדינא, אבל למעשה מחמת חומר הענין אינני רוצה רק להיות סניף לאריות וכו', ע"ש.

ובשו"ת משפטי עוזיאל [174] מתיר במקום סכנה או ספק סכנה, אך רק למי שקיים מצות פו"ר, אבל מי שלא קיים מצות פו"ר חייב להוציא את אשתו זאת.

רשות הבעל. במקרה של אשה שחודש אחרי החתונה שתתה כוס העיקרין כדי שלא תתעבר במשך כמה שנים, כתב השו"ת ציץ אליעזר [175]: הבעל לא קיים עדיין מצות פו"ר שודאי לא היה לה רשות לשתות כוס העיקרין בלי רשות הבעל, ולא זאת בלבד אלא שהבעל עצמו ג"כ לא היה יכול לתת רשות לכך וליבטל ממצות פו"ר.

בשו"ת אחר, כותב הציץ אליעזר [176] בסיכום: אשה שההריון והלידה סכנה לה ויש לאחוז באמצעי מניעה שהאשה לא תיכנס להריון והבעל... בא לשאול אם מותר להם לחיות בדרך המוצע להם, אין להורות להם שיתגרשו עבור כן או שהבעל ימנע את עצמו מלחיות אתה עד שתתרפא אם נותן זמן קצוב לרפואתה, אלא רשאית האשה לעשות הפעולה הנדרשת והבעל מותר לו לחיות אתה. אולם נקיטת הפעולות צריכות להעשות בדרך של הקל קל תחילה כל שאין עיכוב מבחינה רפואית ליעילות הפעולה, או בריאותית וכו'.

ועיין בדברינו בנשמת אברהם חיו"ד [177] לגבי הפסק טהרה.

ב) התקן תוך רחמי. מתיר הציץ אליעזר [178] במקום סכנה להאשה מההריון והלידה, אך האג"מ [179] אוסר וע"ש טעמיו, וביניהם: שרובא דרובא רואות דם ממש מעט וכו' ואסור להשתמש בה מאיסור החמור דנדה, עכ"ל.

ועיין בדברינו בנשמת אברהם חיו"ד לגבי הפסק טהרה [180] ולגבי טבילה [181].

ג) הגלולה. מתיר החלקת יעקב [182] בסכנה או ספק סכנה. וכותב האג"מ [183]: ודאי מצד איסור זרע לבטלה ליכא ואם קשה העיבור לפני האשה מצד חולי ואף אם רק מצד חולשה בעלמא כשהוא יותר מבסתם נשים, יש להתיר מצד זה וכו' (עיין המשך דבריו המובאים לעיל "במקום שאין סכנה" הערה [134]). אך

מזהיר מאד הגאון ז"ל מלקיחת הגלולה בגלל בעיות של דימום ובגלל הסיבוכים הנגרמים על ידם, וכותב שם שהם אסורים מצד סכנה (ולמעשה הסכנה היא קטנה – א.ס.א). והציץ אליעזר [184] והמנחת יצחק [185] מתירים לקיחת הגלולה לאשה שסכנה לה להיכנס להריון.

הגלולה המוכרת הנמצאת בשימוש זה הרבה שנים, מורכבת משני הורמונים ובעיקר מונעת הביוץ ע"י דיכוי של אותם חלקים במוח האחראים על תהליך הביוץ. אך לאחרונה קיים עוד סוג של גלולה שמכילה רק הורמון אחד ופעולתה לשנות את אופי של הרירית בצואר הרחם כך שהיא נעשתה סמיכה ובלתי חדירה לזרע. ואמנם, אפילו לדעת הפוסקים (המובאים לעיל) שאסור להשתמש במוך לפני תשמיש ויש בזה איסור הוצאת זרע לבטלה וכאילו שופך על עצים ואבנים, זהו רק כשישנו דבר ממשי שחוצץ, כגון מוך, ולא כשהחסימה היא תפקודית בלבד, וממילא אין הבדל בהלכה בין שני סוגים אלו של הגלולה. ועיין לעיל מה שכתבנו בשם המהרש"ם (הערה [168]) שמבדיל בין משמשת במוך דהוי כמשליך זרעו על המוך ובין מעוברת דפי המקור סגור. והסכים אתי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

ועיין בדברינו בנשמת אברהם חיו"ד [186] לגבי בעיות דימום והפסק טהרה.

ד) קשירת החצוצרות. עיין באוצה"פ [187] בשם תשובת מהריי"ץ הורוויץ (ספר היובל להר"י רוזנהיים עמ' קיא) דבמקום חשש סכנה יש להתיר ע"י ניתוח. וכן מובא שם בשם ספר עזרת נשים (סוף הלכות מניעת הריון עמ' שטז) שכתב עפ"י דברי הריי"צ הורוויץ הנ"ל דה"ה לניתוח קל שעושין הרופאים למנוע ההריון ע"י קישור השפופרת של הביצים אשר יכולים לחברה שוב אח"כ עוד הפעם להרחם ותהיה בת בנים (זה נכון בכעשרה עד עשרים אחוז – א.ס.א). ושם התיר בזה בחשש שהבנים שנולדים לאשה זו הם חולים. וכותב הציץ אליעזר [188]: פעולות רפואיות לעקרות תמידית מתחלק לשתים. אם הפעולה היא בדרך שלא יוכלו להחזיר לה עוד כושר הלידה וכו' אזי צריך שיעשה זאת דוקא בידיעת בעלה ואם הבעל לא קיים עדיין פריה ורביה הרשות בידו לדרוש גט פטורין וכו'. ואם הפעולה היא בדרך שיוכלו להחזיר לה כושר הלידה וכו', אזי אין הכרחי ידיעת הבעל לכך. וכתב לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א: יל"ע טובא, דאיך יתכן שהאשה עושה כבשלה, הלא משועבדת היא לבעלה, ואיך יתכן שלא תודיע על כך לבעלה, עכ"ל. ועיין להלן בסוף שו"ת האבני נזר (הערה [224]).

ובשו"ת אחר [189] באשה שהריון מסכן אותה ואינה יכולה להשתמש בדרכי מניעה אחרים, מתיר הציץ אליעזר קשירת החצוצרות, אך כותב דלרווחא דמילתא, אם ישנה אפשרות יש להדר שיעשה זאת רופא עכו"ם. וכן הוא כותב בתשובה נוספת [190]. וכן ראיתי בשו"ת חשב האפוד [191] שמתיר באשה כזאת כאשר כל האמצעים למניעת הריון אין בהם בטיחות גמורה, ודעת הרופאים שיש לעשות לה ניתוח שלא תוכל להתעבר.

כותב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [192]: בדבר אשה שסכנה לה להתעבר באופן שמותרת לשמש במוך שהתירו רבותינו האחרונים וגם אני הארכתי בתשובה [193], אבל היא אשה כזו שאי אפשר להניח בגופה הראבער שסותם פי הרחם, שלכן אומרים הרופאים שצריך לסרסה וכו'. מ"מ באשה כזו יש לה ליקח הפילן (גלולה) ובחודש הראשון תהיה לבושה כל הזמן באופן שאם יצא דם וכו'. ומצד חשש סכנה שהוא לא שכיחא וכו', ובכל אופן למעט זמן באיזה חדשים ליכא בזה סכנה ותשמש בזה ואין להתיר סירוס. אבל אם תראה מזה דם שאין זה עצה לפניה לשמש עם בעלה שנמצא שהיא כעגונה שהרי גם כשיגרשנה לא תוכל להנשא לאחר וגם מצינו שגרושין כשהוא בעל כרחה נמי קורא הגמרא בגיטין דף כו בלשון מעגן ומותיב לה, וכן בלא זה הא התורה אסרה בלאו כשמגרע עונתה, ומפורש בכמה מקומות שהוא צער הגוף גדול וכו', מ"מ משמע דהוא צער גדול ביותר וכו', ויש עכ"פ לסמוך על רבותינו הראשונים שהם ודאי גם רבותיו של רבינו הגר"א והם גם רבים לפי מה שידוע לנו, בשעת הדחק כזה שהוא מעין עיגון והתורה מעידה שהוא צער גדול מאד אף לפי שעה, וגם צער הבעל גדול מאד שגרושין הוא דבר היותר רע לאדם, ובפרט כשיש לו בנים וכו'. ואין להחמיר בסתמא יותר מאיסורי שבת דרבנן שמותר במקום צערא דגונח ובמקום הפסד כדאיתא בכתובות דף ס. וזה שהחמרתי בתשובתי הוא משום שלפניה היה עצה להשתמש במוך כמפורש שם, עכ"ל.

עוד כותב הגאון זצ"ל [194] לגבי סירוס לאשה: באופן שע"י ניתוח שני יש לתקן שתהיה כמתחילה וכו', אבל ברור לע"ד שבין אם קושרין כפי שנשמע בין אם חותכין כפי שמסתבר יותר, נחשב סירוס ואסור (במקום שאין סכנה) מאחר שא"א שיוחזר כמתחלה בלא ניתוח, עכ"ל.

אמצעי מניעה בגבר מבחינה רפואית. ה) שימוש בנרתיק. ו) קשירת שבילי הזרע. ז) סירוס זמני עם תרופות.

ה) שימוש בנרתיק (קונדום). בשו"ת אחיעזר [195] בנדון אשה אשר לפי דברי הרופאים נשקפת סכנה לחייה אם תתעבר, נסתפק אם מותר לשמש בנרתיק שיהיה נתון על אברו לקלוט הזרע אל תוכו, אולי אין זה כדרך כל הארץ וכו', ועכ"פ י"ל דאיסור תורה ליכא ואינו אלא מדברי סופרים ומשום מצות עונה התירו כמ"ש הרא"ה בשטמ"ק כתובות דף לט, והנני מסכים עם הרב השואל להורות היתר בדבר (ועיין בשו"ת בית יצחק [196] דמשמע מדברי ר"ת [197] דבקיים פריה ורביה שוב לא מוזהר על השחתת זרע, אלא שגוף הדין צ"ע דנהי דקיים פו"ר מ"מ הרי מדרבנן חייב לישא אשה משום בבקר זרע זרעך וגו' א"כ אסור בהשחתת זרע. ובאות ז שם כתב השו"ת אחיעזר דלר"ת אין איסור השח"ז במי שקיים פו"ר אלא מדרבנן. וכן הוא להדיא בתוס' הרא"ש נדה יג ע"א. אולם הרמב"ן [198] חולק על עצם הדין של ר"ת וסובר דגם נשים מצוות על השח"ז. ובחידושי הר"ן שם סיים והרי אפילו מי שקיים פו"ר ורשאי מן התורה לבטל, אסור הוא בהשחתה [199]).

והנה ראיתי בשו"ת מהרש"ם שכותב [200]: והנה במ"ש בתשו' מהרש"ם שם באשה שמסתכנת אם תתעבר דיש להקל בנתינת מין גומיע ע"ג פי הרחם של האשה הנקרא פעסאריום ואח"ז נשאלתי מהרב המאה"ג אבד"ק סטאשוב בפולין באשה שמסתכנת והרופאים שפטו שאם תתעבר תמות וכבר נסתה בפעסוריום ולא הועיל כי ניזוז מפי הרחם וגם א"א להשימו לשם מבלעדי הרופא ושאל אם יש להתיר שילבוש הבעל כיס של גומיע ע"ג האבר בשעת תשמיש וצידד להקל משום דהוי פ"נ שדוחה כל האיסורים. והשבתי דאף דמבואר בתשו' פ"י ח"ב סי' מ"ד דבמקום פ"נ באחד שנפל למשכב ונפח כריסו ורפואתו שיוציא זרעו והעלה שאין זה בכלל ג"ע ושפ"ד שיהרג ואל יעבור. דאע"ג דאחז"ל שהוא כאלו שופך דמים הרי גם בלשה"ר אחז"ל ששקולה כע"ז וג"ע ושפ"ד ולא יעלה עה"ד שיהי' ממש כמוהם ולא אמרו אלא להפליג חומר העון כמ"ש בתשו' הריב"ש ואפי' נימא דהכא הוי שפ"ד ממש שממית הולד הראוי להוליד מאותה טיפה כמ"ש שוחטי הילדים הרי בפ"ז דאהלות וש"ס דסנהדרין באשה המקשה לילד חותכין עובר שבמעי'. ופירש"י דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וכ"ש הכא דאכתי לא נעשה עובר וגם להרמב"ם שכ' דהולד רודף הוא ה"נ הזרע רודף הוא. אלא שסיים דיש לשאול לבקיאים אם יועיל לו להתרפא מזה

עי"ז ע"ש. אבל אין מזה ראי' לנ"ד דלטעמא דרודף הוא בודאי זה ל"ש בנ"ד ועוד דהכא לאו פ"נ הוא דלא תשמש ותתגרש מבעלה ולא תסתכן. ומ"ש הפוסקים להקל במוך ולשי' כמ"פ גם קודם תשמיש כמ"ש בתשובתי שם ואח"ז כתבו לי בשם שו"ת זכרון יהונתן מהגאון מהר"י מביאליסטאק חא"ע סי' ג' שהעלה להתיר במוך גם קודם תשמיש במקום סכ"נ. אבל אינו משום דפ"נ דוחה אלא דהוי צורך גדול שלא להפריש בין הזוג ולכן סמכו על סברות המתירים והוי כעין פ"נ משא"כ בנ"ד שהוא גרוע ממוך. דהתם שופך זרעו בתוך גוף הרחם אלא שנופל על המוך משא"כ בנ"ד שמוציא זרעו לתוך כיס המכסה כל האבר והכיס חוצץ מסביב ואינו נוגע בגוף הרחם כלל הוי הוז"ל ממש. ואין שום צד להקל אלא משום פ"נ ובנ"ד אין זה בכלל פ"נ שהרי בידה שלא תשמש והבעל בידו לגרשה לכן ח"ו להקל והמיקל בזה עתיד ליתן את הדין. ואף שהתורה התירה למחוק את שמו יתברך לעשות שלום וכו' אין ללמוד מזה להתיר בנ"ד דשא"ה שהוא רק פ"א ולא להתיר לעשות כן בתמידות. וכבר כ' הר"ן פ' יוה"כ דלעבור על לאו כמ"פ חמור מלעבור באיסור סקילה פ"א ועתוס' כתובות כ"ח סוע"ב ובר"ש פי"ח דאהלות דמה"ט אסרו בבית הפרס אף דהוי ס"ט ברה"ר מפני שהוא איסור תמידי ועתוס' גיטין י"ז רע"ב ג"כ כן. אבל נראה לצדד בנ"ד להתיר באופן שיעשו בהכיס נקב בצד תחתית העטרה וכאשר ישפוך זרעו להכיס יהי' שותת תיכף לתוך הרחם של האשה מתוך הכיס מצד מטה של הכיס. ואם יאמרו הרופאים שעי"ז לא תתעבר כיון שאינו יורה כחץ לתוך רחמה אלא ששותת ויורד מן הכיס להרחם. הגם שמתשו' תשב"ץ הנ"ל מוכח דלפעמים מתעברת בכה"ג אבל לא שכיח כלל א"כ יש לצדד להקל באופן שיהי' הנקב שבכיס למטה רחב שיהא שותת הכל בתחתיתו מתוך הכיס לתוך הרחם ולא ישאר כלום בהכיס. ועמש"ל סי' רצ"ה בשם תשו' הרא"ש בכה"ג שהזרע יוצא בתחתית הגיד אם מתעברת. ובכ"ז מצד חומר האיסור אינני אומר אלא להלכה ולא למעשה רק אם יסכימו עוד ב' רבנים מובהקים בתורה ויר"ש אז אצטרף עמהם כדי שלא להבדיל בין איש לאשתו.

ובשו"ת דובב מישרים להגאון מטשעבין זצ"ל [201] מביא את שו"ת המהרש"ם הנ"ל ומסכם: עי"ש שסיים דאע"פ שהקל במוך מ"מ בשימת כיס אין ברצונו להתיר, וכותב שהמקיל בזה עתיד ליתן את הדין וידוע רב חילו ותקפו מהגאון שר התורה הזה בכחה דהתירה, ואם הוא ירא להחליט לקולא ע"כ גם אני ירא להקל בזה, עכ"ל.

אך הציץ אליעזר, אחרי שמביא את המהרש"ם ואת הדובב מישרים, כותב להתיר במקום סכנה בהסתמך על האחיעזר, וז"ל [202]: ויש להוסיף על דברי האחיעזר ולומר עוד דמכיון דלגבי עריות אסור בודאי גם בכה"ג דנרתיק וכדמבאר שם האחיעזר במילתא בטעמא משום דגלי קרא דשני משכבות דגם שלא כדרכה חייב כדאיתא בסנהדרין ד' נ"ה ע"ש, וכ"כ גם בשו"ת דבר אליהו סימן ס"ה. א"כ מכיון שגם בכה"ג מיקרי תשמיש, ליכא איסור גם לבעל, במקום סכנה, ובפרט שניתן לומר כן לדעת הר"י שמובא גם ברמ"א אה"ע בסימן כ"ה סעיף א' בשם יש מקילין להתיר שלא כדרכה, ובכה"ג ראיתי בשו"ת משיב דבר חיו"ד סימן פ"ח שכותב להסביר טעם התוס' בשלא כדרכה וכן ההיתר במוך משום דס"ל דכל דרך תשמיש לא מקרי מז"ל שהרי שרי לשמש עם הקטנה וה"ה שלא כדרכה דמשכבי אשה כתיב ואע"ג דכתיב בעונשין מ"מ ההיקש הוא לכ"ד וכו' והוי שלא כדרכה כמו כדרכה והיא אינה ראויה להתעבר אבל דוקא באינו מכוין לכך כדי להשחית הזרע דא"כ הוי מעשה ער ואונן, אבל באקראי אינו מכוין לכך וה"ה במשמש במוך דהוי כדרכה ס"ל דלא גרע משלא כדרכה שהרי באיסור מיקרי תשמיש ונענשין ע"ז אלמא דמקרי תשמיש ואינו אסור אם לא שעושה כדי להשחית הזרע כער ואונן משא"כ אם אשתו חולנית עיי"ש. הרי שגם הנצי"ב ז"ל דימה והשווה ללמוד ההיתר במוך שיקרא תשמיש גם בכה"ג מהא דבאיסור מיקרי זה ג"כ תשמיש ונענשין ע"ז, וא"כ ה"ה יש גם ללמוד ולהשוות גם בנוגע לשימוש בנרתיק במקום סכנה ואין דרך אמצעי אחר מכיון שאין כאן כל כוונה להשחית הזרע. ובאמת מצאתי בתוס' רי"ד על יבמות ד' י"ב שכותב להגדיר בכזאת, בהיתר התשמיש במוך, הוא שואל שם דהאיך התירו חכמים להוציא זרעו לעשות כמעשה ער ואונן, ומתרץ דמעשה ער ואונן שאסרה תורה כל שכוונתו שלא תתעבר כדי שלא יכחיש יופי' ואינו רוצה לקיים פו"ר ממנה, אבל אם כוונתו שלא תביא לידי סכנה מותר, וכן נמי אם מתכוין לתאות יצרו ואינו מתכוין שלא תתעבר מותר כדאמרינן בההוא דאתא לקמי' דר' א"ל ערכתי לו שלחן והפכו והתירו וכו' עיי"ש. הרי ממש כהסבר של הגאון הנצי"ב ז"ל וכיוון בביאורו לדברי חד מקמאי. וא"כ יש מקום יותר נרחב לצדד כמו"כ לומר בכה"ג גם גבי נרתיק וכנ"ל.

מובן שצריכים שיקול דעת גדול עד מאד כדי להחליט על התרת השימוש באופן הנ"ז של לבישת כיס על האבר, וכן חקירה מרובה מפי כמה רופאים מומחים אם אמנם הסכנה גדולה ויש פחד מבוסס שאמצעי מניעה אחרים לא יועילו, אז

רק אז יש מקום לדון להתיר אם הבעל כבר קיים פו"ר, (דכמה מגדולי הפוסקים מהמתירים במוך קו"ת ג"כ מצריכים בשם התנאי דקיים פו"ר) או במקרה אחר נדיר ביותר ולזמן קצוב, וכולי האי ואולי.

בשו"ת אג"מ [203] משנת תרצ"ה, אם כי דחה לסברת אחיעזר, דדין זה תלוי במחלוקת הראשונים דלשיטה ששימוש במוך הוא כעל עצים ואבנים ומ"מ התירו דכיון שהוא לצורך מצות עונה אין זה לבטלה, יש מקום להתיר בנ"ד בכיס שלובש האיש קודם התשמיש, דנהי שהוא כעל עצים ואבנים, מ"מ כיון שמקיים בזה מצות עונה הוא לצורך באשה שיש בה סכנה להתעבר ולא לבטלה ומותר כמו במוך, אבל לשיטה שהיתר מוך הוא משום דהוא דרך תשמיש, מסתבר שאסור לשמש בכיס, דהוא ודאי כעל עצים ואבנים וזה לא הותר לשיטה זו, ועפי"ז מסיק דאם האשה יראה לסמוך על מוך או גומי שמכנסת לרחמה, יש מקום להתיר גם בכיס שלובש האיש, כדהתיר באחיעזר אבל לא מטעמיה וכו', דכדאי הם רוב הפוסקים (שדעתם כשיטה הראשונה) לסמוך עליהם בשעת הדחק גדול ועינוי נפש כזה וגם במקום עיגון ועשיית שלום בין איש לאשתו, אך יתיישב בזה עם אחד מגדולי הדור.

מאידך, בתשובה אחרת משנת תשכ"א, כותב האג"מ [204]: כי הכיסים שהאיש לובש אין להתיר למעשה.

וכן אוסר השבט סופר [205]. וכן אוסר בשו"ת מהר"ש ענגיל [206]. ועיין גם ברשימה של פוסקים האוסרים באוצה"פ [207].

וכן אוסר הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א [208] וז"ל: בענין אשה שאחר לידתה נתגלה מחלה חמורה בדמה ובאתה עד שערי מות ונצלה ברחמי ה', וצריכה לקחת תרופה לדמה כל ימי חייה, ואסור לה להתעבר, ורופא אחד מומחה אמר לה שאחרי פרק זמן יתכן שאפשר לה להכנס להריון מכ"מ צריכה השגחה תמידית כי גם הוא מודה שבכל אופן יש חשש סכנה ממש, אלא ע"י השגחת רופאים מומחים במצבה אז יתכן שתעבור הסכנה ותלד.

א. הנה אין שום ספק בזה שאשה כזאת שהיא מוחזקת למחלה חמורה כזאת אסור לה כלל להכנס להריון גם בהשגחת רופאים לא יהא אלא חשש רחוק בפקוח נפש דהותרו איסורים שבתורה כמבואר או"ח סי' שכ"ט ס"ג ועוד כ"ד, ומכ"ש כאן דכבר הוחזקה לסכנה זאת.

ב. והספק השני של כ"ת במה להשתמש למניעה במקרה כזה כי כדורים אסורים לה, וטבעת וכו' היות שיש אחוזים שגם זה לא מועיל ותכנס האשה לסכנה ממש אם להתיר לה הסירוס ע"י הוצאת רחם או קשירת חצוצרות, והאשה אינה רוצה כ"כ בזה כי עדין תקותה חזקה, והרופאים מיעצים שהוא ישתמש בכיס וכו'.

אהובי ידידי אני מעולם לא התרתי להשתמש בכיס גם במקום סכנה אלא לבחור פעולות אחרות, ובמקרה זה הי' המובחר אם הרופאים מסכימים שתעשה טבעת פנימי, וגם טבעת חיצוני עם עוד דבר ועי"ז נתמעט ספק סכנה עד אפס כמעט, ואם בכל זאת לא יסכימו רופאים אעפ"י שהחשש לספק הריון רחוק מאד כי סכנה גדולה לה, אין לנו אלא הוצאות רחם או קשירת חצוצרות שאנו מתירים במקרים נדירים, הלא רוב הפוסקים באה"ע סי' ה' סי"א ס"ל דסירוס הנקבה רק דרבנן, כאשר בארתי בשבט הלוי ח"ו סי' ר"ד, ואף לדעת הגר"א שהוא איסור תורה, ולדידן הוא עכ"פ אולי בספק איסור תורה הלא בפקוח נפש אנו עומדים שנדחה הכל, מכ"ש לדעת הט"ז שם דאין בזה אלא דין חובל באדם, דלא שייך כלל במקרה דידן, וע"כ עכ"פ לענ"ד יחכו איזה חדשים כדי שלא נצטרך להזדקק לשערי היתר עד שקשה הפרישה ואם יתברר דנשאר מצב זה דספק סכנה ואז מותר להתיר לה הסירוס, ולא להתיר לו הדרך האחר והדברים מובנים מעצמם ודבר פשוט כי אין ללמוד מזה למק"א, כי אנו מדברים מהוראת שעה, במקרה נדיר וסכנה גדולה, וח"ו לדמות בזה מילתא למילתא, עכ"ל של הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א.

וכן אמרו לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגרי"ש אלישיב שליט"א שאין היתר לשימוש בקונדום גם במקרה של סכנת נפשות וצריכים להתגרש אם אין עצה אחרת. וראה מה שכתבתי בכרך ד חו"מ סי' תכ ס"ק ו (עמ' קכט). ושמעתי ממו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאם עושה חור קטן בקונדום ע"י סיכה, מותר להשתמש בו.

ו) קשירת שבילי הזרע של הבעל. עיין לעיל עמ' קז ס"ק ח ד"ה בין באדם. וכותב השו"ת אג"מ [209] על הניתוח בגיד כדי שלא יהיה לו עוד זרע מחמת שנולד לו שני בנים האחרונים עורים, פשוט שאסור וכו' ע"ש. וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: צ"ע דהרי גם נאסר משום פצו"ד, עכ"ל.

ז) לגרום לסירוס זמני עם תרופות. במשך שנים רבות חפשו החוקרים דרך לגרום לסירוס זמני בגבר וכעת ישנם מחקרים [210] שמראים שבאופן עקרוני אפשר לגרום – ע"י טיפול משולב – להפחתת כמות הזרע הנמצא בכל פליטה, וממילא לסירוס, וחזרה למצב תקין עם הפסקת הטיפול. וכבר, בשנת תשכ"ה, כתב האג"מ [211]: בענין זריקת איזה משקה בגוף האיש שעושה שלא יוליד ששה חדשים ואח"כ חוזר כבתחלה אם יש ע"ז איסור סירוס. והנה לא ידוע לי מאין פשוט לך שסירוס לזמן נמי הוא בלאו דסירוס דהא לא מצינו בגמ' שאיכא סירוס לזמן, ואדרבה הא מפורש במתני' יבמות דף ע"ט שסריס אדם אין לו רפואה, והוכיח מזה הר"א ממיץ שהביא בנ"י בדף ע"ו שהא דאר"י אמר שמואל שם בניקב ונסתם דכשר לקהל וכן בברייתא שם ניקב פסול מפני שהוא שותת, נסתם כשר מפני שהוא מוליד וזהו פסול שחוזר להכשירו, הוא רק לענין הולד שבשעה שהיה הנקב הולד פסול משום שברור שאין הולד ממנו וכשנסתם והוליד כשר, משום דאין לפרש שהוא פסול לקהל כשהיה הנקב דפצוע דכא אין לו רפואה ובהכרח ניקב שמתרפא ע"י סתימה אינו הפצוע דכא שבקרא עיי"ש, ופשוט שר"א במתני' שאיירי בחליצה שסובר שלא חולץ ולא חולצין לאשתו בסריס אדם מפני שאין לו רפואה אין כוונתו דוקא על הקרא דפצוע דכא וכרות שפכה שנאמר לענין דפסול לקהל בפרשת תצא אלא הוא גם על הקרא דומעוך וכתות ונתוק וכרות שבפרשת אמור שאין להם רפואה ואף ר' יהושע לא פליג בזה, וממילא בקרא דובארצכם לא תעשו שאוסר לסרס הוא רק באופן זה שאין לו רפואה, הרי ראיה להרא"מ שלנקב הגיד שהוא סרוס שיש לו רפואה בסתימה ליתא ע"ז לאו דסירוס, וכ"ש שליכא הלאו בסירוס שא"צ רפואה שיעבור מאליו לאחר זמן להרא"מ, וכו'.

והנה לולא דמסתפינא – ממשיך האג"מ – הייתי אומר דכוס של עיקרין שאסור הוא דוקא כשנעשה ע"י זה סריס באבריו, ל"מ כשנעשה ע"י זה היכר קלקול בהאברים ממש, אלא אף הקלקול שלא יכול להתקשות כראוי שהוא ג"כ קלקול, אבל אם הוא כוס עיקרין כזה שאינו עושה שום קלקול אלא שהסיר כח החיות בהזרע אבל הוא מתקשה כראוי ויכול לבעול כמתחלה ליכא איסור דאין זה ענין סירוס כלל. ומשמע לי זה מהא דשבת ריש דף קי"א שמצד הא דארחב"א א"ר יוחנן דהכל מודים במסרס אחר מסרס שהוא חייב אוסר נמי לסריס לשתות כוס עיקרין והזכיר זה הב"ש (אהע"ז סי' ה' ס"ק י"ג) שכתב ואפילו אם הוא סריס אסור, דבשלמא אם הכוס עיקרין עושה איזה שינוי בהאברים אף רק השינוי

שאינו מתקשה שייך לאסור גם לסריס דהא מסרס אחר מסרס אסור ואף אם כוס עיקרין הוא רק מדרבנן אסרו כעין דאורייתא, אבל אם הכוס עיקרין אינו עושה שום שינוי בהאברים רק שעושה שאינו מוליד הרי נמצא שבסריס אינו עושה כלום שבלא"ה הא אינו מוליד, ואין לומר שאיירי הגמרא בסריס חמה שיש לו רפואה ובהכוס עיקרין עושה שלא יהיה לו רפואה, דהא האיסור אמר בגמ' שהוא מדין מסרס אחר מסרס שהוא דין הנאמר במעוך וכתות שאין לו רפואה אף אם נעשה ע"י חולי או אף נולד כן. וניחא לפ"ז מה שזקן היה מותר לשתות כוס עיקרין כדאיתא בשבת שם (דף קי"א) דהוא זקן כזה שלא מתקשה שוב שנמצא שהכוס עיקרין לא עשה כלום ורק שהקשה מר' יוחנן שאיכא רפואות לזקן שיתקשה וע"י הכוס עיקרין לא יועילו הרפואות שלכן אסור. ועיין ברש"י שכתב אלמא זקן מוליד ונראה פשוט שלאו דוקא שאף אם יחזירו הרפואות רק להתקשות שיוכל לבעול ולא להוליד נמי היה אסור מאחר דמועיל הכוס עיקרין בהאבר שלא מתקשה דלא גרע ממסרס אחר מסרס ועוד כ"ש שיש לאסור, אך האמת נקט דגם מוליד. ועיין בתוס' שתירצו הכא לא שייך למיסר משום מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס הוא שלא מובן כלל לכאורה דכי האיסור הוא דוקא בסירוס אחר סירוס הא בשלם ודאי אסור וממסרס אחר מסרס ראיה שאף באין ראוי להוליד אסרה תורה לחתוך ולקלקל אותם אברים מגזה"כ וא"כ כ"ש זקן, ועיין ברשב"א שהקשה זה ותירץ דאפשר רק בבחור שכמותו מוליד וזה מסרסו אין ניכר שהיה סריס תחלה ונראה דמסרסו עכשיו ולא בזקן שניכר, ופירושו דחוק, דמן התורה לא נילף זקן לומר שעל אלו אברים הקפידה תורה ואולי סובר שבעי טעם, וגם זה שלא ניכר ונדמה לאינשי דמסרסו עכשיו שהוא כמין גזירה נמי הוא טעם, א"כ ודאי הוא דוקא כשעשה הכוס עיקרין קלקול בהאברים ממש ששייך לטעות שבכוס עיקרין נעשה הסירוס שרואין בו. והנכון כדבארתי. וזריקה זו דבשבילה לא יוליד ששה חדשים הרי אינו עושה שום קלקול דהא יוכל לבעול כמתחלה בקישוי אבר רק שמחליש וממית החיות בזרע שלו וכדומה לזה שזה מסתבר שלא היה נאסר לפ"ז אפילו כשהיה נעשה סריס לעולם.

ואולי כן הוא כוונת הרמ"א בסעיף י"ג (אהע"ז סי' ה') שכתב מותר ליטול כרבלתו של תרנגול אע"ג דמסתרס ע"י זה וכל כיוצא בזה דלא עביד כלום באברי הזרע, שתמוה טובא כדהקשה בט"ז סק"ח ובהגר"א ס"ק ל"א שההיתר דנטילת כרבלתו א"ר אשי בשבת דף ק"י משום שמונעו מתשמיש משום רמות רוחא הוא דנקיטא ליה דמשמע דאם היה נעשה סריס היה אסור אף שלא עביד

המעשה באברי הזרע, וה"ה דהיו יכולין להקשות ממשקה כוס עיקרין שאסור אך דעדיפא הקשו מאותו הדין עצמו. אבל אין כוונת הרמ"א שמצריך לעשות מה שעושה לסרס באברי הזרע דזה ודאי לא צריך דאף כשעושה ע"י אברים אחרים אם נעשה מזה סריס אסור, אבל כוונתו הוא דנטילת הכרבלתא לא עשה שום שינוי באברי הזרע דמה שלא ירצה לשמש הוא רק משום שמתאבל על שניטל הודו, דאם מה שלא משמש היה זה משום שנעשה שינוי באברי הזרע ומחמת זה פסק ממנו כח התאוה לתשמיש היה אסור. וממש כן הוא בשתיית כוס עיקרין להרמ"א שאיסורו הוא משום שעושה שינוי באברי הזרע אבל אם יהיה כוס עיקרין כזה שלא עביד שינוי באברי הזרע יהיה מותר לשתות כוס עיקרין כזה. ולפ"ז לא שייך כלל לחוש בהזריקה אף אם היה נעקר לעולם. אבל אף שמוכרח זה לדעתי כיון שלא נמצא חלוק זה בפירוש בפוסקים לא הייתי סומך ע"ז, אבל מ"מ אין לאסור הזריקה כיון שיעבור זה ממילא בלא שום רפואה כעבור הששה חדשים כדלעיל.

ועיין בחת"ס אה"ע ח"א סימן י"ז ד"ה והנה תוס' סוטה שכתב ראיה שהתוס' סברי דהתחלה בידי אדם ע"י כוס עיקרין כיון שאין עושה מעשה בכלי ההולדה עצמם מיקרי בידי שמים, אף שנתבטל ע"ז כח אברי ההולדה כמו בזקן ומותר בקהל, אף שלרבא יבמות דף ע"ט נחשב זקן קודם המיתה סריס חמה, שא"כ בידי אדם שהיה נעשה כמו בסמוך למיתה שזה נעשה ע"י כוס עיקרין היה לן לאסור, ואם ע"י כוס עיקרין ראוי לבעול ליכא ראיה, אלמא דמפרשי כדבארתי שכוס עיקרין מבטל כח האברים, עכ"ל של האג"מ.

3. עדיפות שיטה אחת על חברתה מבחינת ההלכה. עיין בשו"ת ציץ אליעזר [212] שמעדיף במקום ראשון את הגלולה ואחריה הדייפראם, שימוש בהתקן תוך רחמי, פעולות רפואיות לעקרות תמידית באשה (ע"י ניתוחי והלבשת כיס נרתיק על אבר הבעל. ועיין שם עוד הרבה פרטי דינים. אך בשו"ת אחר [213], אחרי ששמע דעת רופאים על בטיחות השיטות ועל סיבוכיהם, העדיף את השימוש בהתקן תוך רחמי מעל השימוש בדייפראם. וכן אמר לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א.

4. מה נקרא סכנה כדי להתיר שימוש באמצעי מניעה.

א) מחלות שונות. ישנם מחלות שונות ומצבים שונים בהם יש סיכון, באופן זמני או תמידי, לאשה להיכנס להריון. בכולם צריכים לקבל פרטים מדוייקים

מהרופא המומחה ואח"כ לשאול שאילת חכם.

ב) אחרי ניתוח קסרי. ברור שאחרי ניתוח קסרי יהיה מסוכן לאשה להיכנס מיד להריון ובדרך כלל מומלץ על הרחקה של כחצי שנה עד ההריון הבא, ועליה לשאול שאילת חכם. אך גם ברור שכל מקרה ומקרה יצטרך בירור ופסק דין לחוד, כי הדבר תלוי בבריאות האשה, באם היו סיבוכים אחרי כן, בסיבה או סיבות שהיא היתה זקוקה לניתוח וכו'. אין, באופן עקרוני, הגבלה למספר הניתוחים שאשה יכולה לעבור והדבר תלוי במצב הצלקת של הרחם בזמן הניתוח וכן במידה של הדבקויות בבטן התחתונה של האשה אם אפשר להתיר לה להיכנס שוב להריון.

וכותב האג"מ [214] לגבי אשה שאחרי שלשה ניתוחי קסרי: שלדברי הרופאים תהיה אסורה להתעבר כל ימיה יותר, שלכן מיעץ לעשות בזמן הלידה דולד זה (השלישי) סירוס גמור או רק לתפור הטופס שדרך שם נכנס הזרע להרחם. לע"ד סירוס אסור אף שהוא סירוס נקבה, דהיתר פקוח נפש לא שייך על זה דאין הכרח שיעסקו בתשמיש דאפשר להם לפרוש זה מזו. ואף שמתירין לשמש במוך אף שהוא איסור הוצאת זרע לבטלה שהוא איסור יותר חמור כשאיכא חשש סכנה להתעבר וכו', אבל בשביל חשש סכנה יש להתיר להשתמש במוך. ואם היה אמת כדברי הרופא שתהיה אסורה מצד הסכנה להתעבר כל ימיה, תהיה מותרת כל ימיה שתהיה ראויה להתעבר להשתמש במוך (דיאפרעם בלע"ז). אבל אני חושב שהרופא מפריז על המדה במה שאומר שלעולם לא יתרפא הרחם בטוב וכו' ולא סגי בג' שנים כמתחלה שהיו רק ב' פעמים (חתוכים ברחם) תהא מותרת בשש שנים להשתמש בהמוך ואחר שיעברו השש שנים, אם עדיין תהא ראויה להתעבר לפי שנותיה, צריך לשאול מעוד רופא מומחה בענינים אלו ושיש לסמוך עליו, אם גם הוא יאמר שעדיין איכא סכנה לפניה להתעבר, תהיה מותרת בכל הזמן שראויה להתעבר, וטוב שתשאלו אז עוד הפעם, עכ"ל.

ג) אחרי ניתוחים אחרים. שוב תלוי בסיבת וטיב הניתוח ובמצבה של האשה אחרי כן.

ד) טירוף הדעת ודכאון. מובא באוצה"פ [215] שהבנין דוד סי' סח בנדון אשה שבשעת לידתה יצאה מדעתה ואחרי שהוטב לה אסרו עליה הרופאים להתעבר עוד הפעם כי באם תתעבר תחזור לה מחלתה, כתב דבשו"ת פרי הארץ ח"ג יו"ד סי' ב העלה שחולה שגעון מקרי חולה שיש בו סכנה. דכיון דאין לו

דעת, פעמים שמסתכן להרוג את עצמו וכו'. ויש לברר היטב אצל שני רופאים מומחים זה שלא כנגד זה, ואם יאמרו שהיא בסכנה, המיקל יש לו לסמוך על גדולי הפוסקים המתירים במקום סכנה אף לפני תשמיש (להשתמש במוך) וכו', וגם נכון שההיתר יהיה רק על שנה אחת ואח"כ תדרוש שוב ברופאים.

בלבושי מרדכי [216] הביא גם מהפרי הארץ ומהאדמת קודש דטרוף דעת הוה בכלל סכנת נפשות ועל פי זה מסיק דדין זה תליא בפלוגתת הפוסקים אי מותר (במקום סכנת נפשות) לשמש במוך בשעת תשמיש או דוקא לאחר תשמיש.

במנחת יצחק [217] לענין היכא דהעיבור מסכן אותה בטירוף הדעת אם נחשב בכלל סכנה, וכתב דנראה דזה בכלל פקוח נפש, וכ"כ בשו"ת חבלים בנעימים [218] לענין חולה שוטה שאם יתענה יחזור לשטותו. פטור מלהתענות ביוהכ"פ, וגם שמא ע"י טירוף הדעת יזיק עצמו או אחרים וכו' ע"ש. ועיין שם באוצה"פ.

בשו"ת אג"מ [219] בדבר אשה שנשתטית בשתי לידות והרופאים אסרו עליה להתעבר עוד פעם, כתב ששטות הוא ענין סכנה לא רק לעצמה אלא גם להילדים הקטנים, שאף מי ששטותו אינו לעשות רע, אפשר להתהפך שתרצה לעשות רעה לעצמה ולהילדים ח"ו, ואי אפשר להעמיד שומרים על זה. ולכן יש להתיר לה לשמש במוך מכיון שהוחזקה שתי פעמים שיצאה מדעתה אחר הלידה ובקושי גדול נתרפאה.

ואמרו לי שני מנהלי מחלקות פסיכיאטריות בארץ (לא דתיים וזה שלא בפני זה) וכן מומחה בחוץ לארץ שהיום אפשר לטפל באשה כזאת עם סיפור של דכאון וטירוף דעת עד כדי נסיון התאבדות בעבר אחרי לידה, וניתן למנוע ברובן הגדול התקף חוזר של דכאון אחרי לידה ואין הם רואים שום סיבה מבחינתם לאסור על אשה כזאת להיכנס להריון. אם כך הדבר, לכאורה מסתבר שאין איסור לאשה כזאת להיכנס להריון, אם כך רצונה ואין זה נקרא מכניסה את עצמה לסכנה, כי הלא אפשר למנוע את הסכנה ברובן הגדול. מאידך, אם היא איננה רוצה להיכנס להריון מתוך פחד מהתקף של דכאון וכו' על אף הטיפול, מסתבר שיהיה מותר לה להשתמש באחד מדרכי המניעה (לפי מורה הוראה) ואין הבעל יכול לכוף אותה למצוה. והסכימו אתי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ומו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א.

ה) סכנה להולדת ילדים חולים. עיין במנחת יצחק [220] באשה שמחמת חולי נשארה חלושה ואחרי שנולדו לה שני ילדים בריאים נולדו לה שתי בנות חולים במחלת לב שאחת כבר מתה, ויש חשש שזה מחמת חולשת האשה, אחרי שדן בנ"ד אי יש לחוש לתורשת המחלה ובדעת הפוסקים, כתב: דבנ"ד אישתני לטיבותא שכבר אתחזקה ג"כ לילד ילדים בריאים. ובענין למנוע הריון ע"י שימוש במוך, הרי דהלבושי מרדכי מהדו"ת סי' סח נראה בפשיטות דאין להתיר בשביל לידת ילדים חולים וכ"כ בתשובת אפרקסתא דעניא סי' קסט. ואף שראיתי בספר עזרת נשים הל' מניעת הריון הביא בשם מנחם משיב סי' יח להתיר במקום שיש חשש שיולדו בנים חולים ובעלי מומים, ע"י סירוס דוקא דהוא קל משימוש במוך, ושם הוסיף דכ"ש שיש להתיר ע"י קישור או חתוך שפופרת של ביצים וכו', אולם אף לזה הרי יש לדון מטעם המבואר למעלה בנד"ד (שהולידה גם בנים בריאים) ואני מיראי ההוראה בזה, עכ"ל של המנחת יצחק.

בשו"ת אג"מ [221] בדבר אשה אשר לאחר שנולדו לה מבעלה בן ובת בריאים נולדו לה שני בנים חולים ולפי דברי הרופאים יש לחוש שגם שאר בנים שיולדו לה יחלו במחלה זו ושלפי הטבע לא יחיו רק כשתי שנים, כתב שאסורה לשמש במוך אף להמתירין במקום סכנה להאשה, כיון דבכאן אין לה סכנה ולהולד הא יותר טוב לו שנולד משלא נולד בכלל, דהא הנולדים באין לחיי עולם הבא משנולד, ולחד מ"ד אף משנזרע, בסנה' קי וכו'. ולכן אף שיש מזה צער גדול להאב ולהאם וטרחא גדולה, אין להתיר אף להמתירין (במוך) (ועיין לעיל סי' א ס"ק א). אבל לענין המשיחה בסם שאין דבר חוצץ בין הזרע שלא יכנס להרחם רק שנוטל בזה כח ההולדה שיש בהזרע, מסתבר שאינו אלא ככוס של עיקרין וממילא עדיף מכוס של עיקרין, דאף שאסור לאיש הוא משום דכיון שנעקר ממש דמי לסירוס וכו'. ואף למהרש"ל ודעימיה שדוקא ביש לה צער, אין לך צער גדול מזה שודאי יש להתיר אף בכוס של עיקרין ממש. ועדיף זה ממה שמתיר באין בניה הולכים בדרך הישר שאין בזה ענין חזקה אף בהרבה והכא איכא חזקה להצער הגדול. וכ"ש בזה שבאמת אין בזה חסרון דכוס של עיקרין. לכן נלע"ד להתיר במעשה המשיחה כיון שגם הבעל מסכים לזה וכו'. ע"ש.

ובתשובה אחרת [222] כותב האג"מ: בדבר האשה שהולידה בנים בעלי מומין ורצונה שיסרסו אותה אם יש מקום להתיר. הנה איני רואה מקום להתיר מאחר דלה עצמה ליכא סכנה, דהא להגר"א סי' ה ס"ק כה גם סירוס דנקבה הוא אסור מן התורה רק שאין בהם מלקות וכו'. ואף אם נימא דהוא רק

מדרבנן, נמי לא כל איסורים דרבנן הותרו בשביל צורך כשליכא סכנה וכו'. ולכן הסירוס ממש שאסרו בנקבה אף שהוא מדרבנן אסור אף במקום צערא טובא. ולשמש במוך, אף שג"כ כיון שאין סכנה לה בעצמה ואסרתי כה"ג לאשה שנולדו לה שני בנים ששניהם היו במחלה כזאת, שלפי דעת הרופאים אין יכולים לחיות יותר מב' שנים ע"ש בתשובתי סי' סב (מובא לעיל) ורק במשיחה בסם התרתי שם, מסתבר שבעובדא זו חוששת ללידת בנים בעלי מומין, מכיון שיש לה צער גדול והוא צער לשנים הרבה ואפשר לכל ימי חייה, יש להתיר לשמש גם במוך אם יראה לסמוך על משיחת סם, שלצער כזה אפשר אינה משועבדת לבעלה לתשמיש באופן שתוכל להתעבר וממילא משועבד לה למצות עונה ואין זה לבטלה, אבל רק לזמן שיש לנו לומר שיעבור הסבה ואין לה לירא שוב וכו', עכ"ל.

אך בשו"ת ציץ אליעזר [223] לגבי זוג ולהם שני ילדים ששניהם סובלים קשה מליקוי גנטי ועתידים לגדול כנכים בגוף ובנפש לשאר ימי חייהם, והסיכויים שיהיו לזוג ילדים נוספים בריאים הם חמשים אחוז (עקב חוסר גנטי באחד ההורים). וכותב שהם צריכים להמשיך לנסות להוליד. ואם אין רצון הבעל ליכנס בסכון של חמשים אחוז והגורם לחוסר חומר גנטי הוא מצד האשה, אזי אין פתרון אלא גירושין וכו', ע"ש.

ועתה ראיתי בשו"ת אבני נזר [224] שכותב: דבר האשה שהוחזקה לצאת ולדותיה מסורסים ומתים ורוצה לשתות כוס של עיקרין, הדבר פשוט מכמה טעמים להתיר. הא' דאפילו משום צער גרידא מותרת כמו בדביתהו דר"ח (יבמות סה סוע"ב) וכן פשוט בטושו"ע (אהע"ז סי' ה). הן אמת דהיה מקום לפקפק דדוקא מדין הגמ' שיכול לישא אשה על אשתו ואינה מבטלת בעלה מפו"ר ע"כ מותרת והיינו דביתהו דר"ח, משא"כ לדידן דאסור לישא אחרת עליה, וכן לגרשה בע"כ כשקיים פו"ר, א"כ היא מבטלתו מעשה דרבנן לערב אל תנח ידך. אך בנ"ד דבלא"ה הוחזקה שבניה מתים ואין כאן איסור כלל. ועוד דמקום סכנה הוא ואפילו למ"ד אשה מצווה על פו"ר מותרת כמ"ש הריטב"א (סוף פרק הבא על יבמתו). ולענין חיוב לגרשה שכתב רו"מ כפשטות שמחויב לגרשה כי אין לו רק שני בנים ולא קיים עדיין פו"ר וכונתו לדברי הב"ש (סי' קנד ס"ק כד), אך בנ"ד שלדעת הירושלמי קיים פו"ר בשני זכרים ושמעתי מגדול אחד כי מהרי"ט ז"ל עביד עובדא בנפשיה שלא היה לו רק שני בנים ואשתו לא ילדה עוד ובא"י אין חדר"ג ויכול לישא אשה על אשתו וסמך על הירושלמי ולא נשא אחרת וכו'. ואם תעשה זאת מדעת בעלה או שלא מדעת, יעשה כפי שכלו

באופן היותר בטוח ממחלוקת, עכ"ל.

כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [225]: אם הפחד מהולדת בנים נכים בגוף ובנפש וכן הצער מגירושין קשה מאד לשניהם באופן שהם מוכנים לבזבז הון רב להנצל מזה, נראה שמותרים להשתמש בדייפראם ואין הבעל חייב להתגרש אם הצער הוא כאמור גדול מאד לשניהם. וגם בעיקר הדבר יש לדון אם חייב אדם לבזבז יותר משליש לקיים מצות פו"ר וכמו"כ על שבת משום לא תהו בראה, ועיין במס' ע"ז יג ע"א תוד"ה ללמוד, בפלוגתא בהשאילתא והתוס', עכ"ל. ועיין לעיל סי' א ס"ק א.

ו) יולדת בצער, לתת רווח בין לידה ללידה. שאלו את הגרי"ש אלישיב שליט"א [226] לגבי אשה היולדת בצער האם מותר לה להשתמש באמצעי מניעה לתת רווח בין לידה ללידה (ולהפסיק לזמן של שנה עד שנתיים). וכותב: מהרש"ם ח"א סי' נח כתב בזמן הזה שהרופאים נותנים לנשים כמין כיסוי של גומי דק שמכסין בו פי האם, והוא המקור, שלא יקלוט הזרע – אינו דומה כלל למשמשת במוך ויש לומר דכולי עלמא מודי להקל במקום סכנה, עכ"ל. משמע דלא התיר המהרש"ם ז"ל אלא במקום חשש סכנה כשתתעבר. ובנדון השאלה אשר לפנינו אין בזה גדר של סכנה. מכל מקום יש לדון שבאם מבחינה רפואית היא יכולה לקחת כדורים העשויים למנוע הריון יש מקום להתיר לה להשתמש בהם, מידי דהוה אעובדא דיהודית דביתהו דרבי חייא דאזלא ואישתיא סמי דעקרתא בגלל צער לידה דהוה לה, עיין יבמות סה ע"ב. ואמנם על ידי הכדורים הנ"ל נעשית כעין עקרה זמנית. אכן מאלה המשתמשים בכדורים הנ"ל יש אחוז קטן שזה גורם אצלם לדימום. ורצוי איפוא שבפעם ראשונה ושניה תבדוק עצמה לפני תשמיש ואחרי תשמיש ואם לא תמצא שום דבר יכולה להמשיך להשתמש בהם בלי בדיקה. באופן שאסור לה מסבה רפואית להשתמש בכדורים הנ"ל, ובמקרה שעצבי האשה מתוחים מאד בגלל הלידות התכופות, והמורה הוראה רואה צורך גדול בזה אזי יש גם לדון ולהתיר להשתמש בטבעת היינו שהרופא שם לה הטבעת בתוך הרחם באופן קבוע (ורק בכי האי גוונא, ולא טבעת שהאשה בעצמה שמה לפני תשמיש שכפי הנראה המהרש"ם דן בענין זה). כמו כן אפשר גם בסליל, גם זה בטבעת שהרופא שם לה בתוך רחמה בקביעות. אך בסליל, יוצא לבית החיצון חוטים דקים שעל ידי זה יכול אחרי כן הרופא להוציא את הסליל מהרחם, ויש לבקש את הרופא לקצר את החוטים הללו עד כמה שאפשר בכדי שלא ידבק החוטים בכותלי החיצון בטבילה ויבוא לידי חציצה וכמו כן על

האשה לרחוץ את המקום היטב. וכל זה כשרואה שיש צורך גדול וכנ"ל, עכ"ל של הגרי"ש אלישיב שליט"א.

ז) נאמנות הרופאים. מובא באוצה"פ [227] בשם הפקודת אלעזר סי' ק, שנסתפק אי יש לסמוך על הרופאים שיש סכנה לאשה גם כשלא הוחזקה להסתכן בלידות הקודמות. דאולי הא דסומכין עליהם בעלמא הוא משום דאמירתם מהני לעשות ספק פקוח נפש וכיון דספק פקו"נ מותר סומכין עלייהו (משא"כ הכא דיכולה שלא תשמש), ומסיק דמ"מ בהוחזקה בסכנה אף בב' פעמים אפשר להקל וכו' ע"ש. ובדברי מלכיאל [228] תמה על הבנין ציון [229] שאסר לגמרי שימוש במוך אפילו כשנסתכנה בלידות הקודמות, מטעם דיש לפקפק בנאמנות הרופאים לדברי הטור יו"ד סי' קפז, ושעל כל פנים אין להאמין להם שבודאי תמות. דמאין יכולים לשפוט כן בודאי אחר שהאשה כבר ילדה ג' פעמים וחיתה. וכתב דבסכנה מפורש בש"ס ופוסקים שרופא נאמן. ואף דבעלמא פלפלו הפוסקים אי סמכינן על עדות הרופאים, היינו לענין איסור נדה וכדומה, אבל לענין סכנה קיי"ל בפ' בתרא דיומא ובכל הפוסקים שסומכים על רופא נכרי אף לחלל שבת, ובפרט בנ"ד שכבר ראתה שקשתה ונסתכנה בלידתה כמה פעמים, ומסיק דיותר טוב שתשאל פי רופא ישראל שיודע חומר האיסור. ובלבושי מרדכי [230] הביא מהחת"ס סי' קנח ו-קעה שהעיר על מה שנאמנים הרופאים לענין שבת ויוהכ"פ, דהוא משום דעכ"פ עושים ספק וגבי פקו"נ ספיקא להקל. וכתב דא"כ בנ"ד לכאורה ג"כ בספק סכנת נפשות נאמן להתירא ע"י מוך וכו'.

כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: צ"ע הרי אפשר להתגרש ולא לבוא לידי סכנה, אמנם יש דרכים להתיר גם מטעמים אחרים עפ"י הוראת רב, עכ"ל.

גם השו"ת אג"מ [231] כתב ג"כ דכשיאמרו הרופאים אף בלידה אחת שמה שנחלתה היה מחמת לידה, ושיש לחוש בה שתחלה גם בלידה שניה, אף שלא נתחזקה עדיין, נמי יש להתיר מצד אמירת הרופאים. וע"ש באוצה"פ.

ח) רופא עכו"ם. ואם גם רופא עכו"ם נאמן על זה, עיין באוצה"פ [232] שמובא: שהלבושי מרדכי הנ"ל, לאחר שהביא מהחת"ס דבמקום סכנה נאמן רופא ולמד מכאן לנ"ד, כתב דהחת"ס שוב שדא נרגא דכל זה ברופא ישראל ולא בעכו"ם, אלא שיש לומר הא דהחת"ס טעמא קאמר, דלמען יתפאר (שרפואתו מועילה) יאמר שקר, אבל בנ"ד שהוא בשב ואל תעשה לא שייך התפארות. וגם הא לענין רפואה בשבת ויוהכ"פ סומכין אפילו ברופא עכו"ם דספק ספיקא הוה,

בפרט בנדון זה שיש רגלים לדבר שנחלתה על הריאה והוא כמכה בחלל הגוף שמותר לחלל ע"ז את השבת. ובצור יעקב סי' קסז כתב בזה דמ"ש הרב השואל אם להאמין לרופא עכו"ם שהאשה בסכנה, הנה מבואר באו"ח סי' שכח (סע' י) וסי' תריח (סע' א) דרופא עכו"ם נאמן לענין פקו"נ ורק דמבואר בסי' שכח דצריך להיות מומחה. גם בדברי מלכיאל [233] מבואר דגם רופא עכו"ם נאמן על זה, ע"כ באוצה"פ.

129) סי' א ס"ק ב.

130) ח"ג סי' סב (מהדורא בתרא אהע"ז סי' סא).

131) ספר אסיא כרך ד עמ' 175 .

132) וכתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: גם אחרי לידה ראשונה?

133) ח"ו סי' קמד.

134) אהע"ז ח"ג סי' כד. ועיין גם שם ח"ד סי' עד.

135) ח"ט סי' נא שער ב ועיין גם חט"ו סי' מג.

136) ח"י סי' כה פ"י.

137) אג"מ אהע"ז ח"ד סי' עג אות א.

138) ח"ג סי' כו אות ג.

139) יבמות יב ע"ב.

140) סי' עא הובא גם בפ"ת סי' כג ס"ק ב.

141) סי' קלז.

142) יו"ד סי' קעב, וגם מובא בפ"ת שם.

143) חאהע"ז סי' פא.

144) שער בית הנשים אות לו.

145) שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז.

146) אהע"ז ח"א סי' צא.

147) מהדו"ב ח"ד סי' יג.

148) סי' פט.

149) ח"ב סי' מד.

150) ח"א סי' קלא.

151) סי' כג וח"ג סי' כד

152) ח"ב סי' מד.

153) ח"א סי' פג.

154) ח"א סי' ע ,

155) פאת השדה מערכת אישות סי' א,

156) אהע"ז סי' כג סע' ו.

157)ח"ב סי' ט.

158) הל' אישות סי' לז.

159) אהע"ז ח"א סי' סג.

160) ח"א סי' נח.

161) ח"א סי' כ.

162) ח"ב סי' יג (מהדורא בתרא אהע"ז סי' ס).

163) סי' כג דף קג ע"ב.

164) כרך יא ערך השחתת זרע עמ' קמ.

165) יו"ד מהד"ת סי' קי,

166) מובא באוצה"פ סי' כג דף קיד ע"ב,

167) אהע"ז ח"א סי' סג.

168) ח"א סי' נח.

169) ח"ו סי' פו.

170) סי' רמ ס"ק מ.

171) יו"ד סי' קסד.

172) ח"א סי' קטו.

173) יש הבדל עקרוני בין המוך שדברו עליו חז"ל שהוא ממש סותם את הנרתיק כולו כך שהזרע נשפך עליו והדיאפרגמה שסותם את הכניסה לצוואר הרחם והזרע נשפך במקום הרגיל. "הדיאפרגמה היא יריעת גומי או סיליקון עגולה וגמישה, המוקפת בטבעת קפיצית רכה. האשה מחדירה את הדיאפרגמה לנרתיק לפני תשמיש, כדי שתחסום את החלק הפנימי העליון של הנרתיק, שבו נמצא פתח צוואר הרחם אצל רוב הנשים. הדיאפרגמה נלחצת על הקצה הפנימי של הנרתיק מצד אחד, ועל עצם החיק, באמצע החלק העליון של הנרתיק, מצד שני" – ציטוט ממאמרו של הרב ד"ר הלפרין שליט"א, אסיא חוברת עז-עח טבת תשס"ו עמ' 139 – ראה שם תרשימים.

174) ח"ב אהע"ז סי' מג.

175) ח"ו סי' מב פ"ד אות א.

176) ח"ט סי' נא שער ב.

177) סי' קצו ס"ק 6א (עמ' רכג).

178) ח"ט סי' נא שער ב.

179) אהע"ז ח"ג סי' כא וכן בח"ד סי' סט.

180) סי' קצו ס"ק 6א (עמ' רכג).

181) סי' קצח ס"ק יב 1 (עמ' רנא).

182) ח"ג סי' סב (מהדורא בתרא אהע"ז סי' סא).

183) אהע"ז ח"ג סי' כד. ועיין גם בח"ד סי' סז, סי' סט וסי' עד.

184) ח"ט סי' נא שער ב וח"י סי' כה פ"י.

185) ח"ה סי' קיג.

186) סי' קצו ס"ק 6א (עמ' רכג).

187) סי' כג דף קטז ע"א.

188) ח"ט סי' נא שער ב.

189) חי"ד סי' צו

190) חט"ז סי' מא.

191) ח"ב סי' סא.

192) שו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סי' לד.

193) אהע"ז ח"א סי' סג.

194) שו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סי' לב אות א.

195) ח"ג סי' כד אות ה.

196) ח"א סי' צא.

197) ספר הישר יז ע"ב סי' קמט.

198) חידושיו על נדה יג ע"א.

199) כל זה באוצה"פ סי' כג דף פג ע"א.

200) ח"ג סי' רסח במפתחות דף שיז ע"א.

201) ח"א סי' כ.

202) ח"ט סי' נא שער ב פ"ג אות ח ו-ט (עמ' ריח-ריט).

203) אהע"ז ח"א סי' סג.

204) אהע"ז ח"ד סימן סז.

205) סי' ב.

206) ח"ז סי' פו וח"ח סי' צ.

207) סי' כג דף קיד ע"א.

208) שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' רסה.

209) אהע"ז ח"ג סי' יג.

210) J. Clin. Endocrin. & Metabol 90:2042, '05

211) אהע"ז ח"ג סי' טו.

212) ח"ט סי' נא שער ב.

213) ח"י סי' כה פ"י.

214) אהע"ז ח"ד סי' לג.

215) סי' כג דף קיא ע"ב.

216) חו"מ סי' לט.

217) ח"א סי' קטו.

218) ח"ד סי' יג.

219) אהע"ז ח"א סי' סה וכן עיין בח"ד סי' סט וסי' עד.

220) ח"ג סי' כו אות א.

221) אהע"ז ח"א סי' סב.

222) אהע"ז ח"ג סי' יב.

223) חט"ו סי' מג.

224) חו"מ סי' קכז.

225) ראה מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות א.

226) קובץ תשובות ח"ג סי' קעד.

227) סי' כג דף קיג ע"א.

228) ח"א סי' ע.

229) סי' קלז.

230) יו"ד מהד"ת סי' קי.

231) אהע"ז ח"א סי' סה.

232) שם קיג ע"כ.

233) ח"א סי' עג.